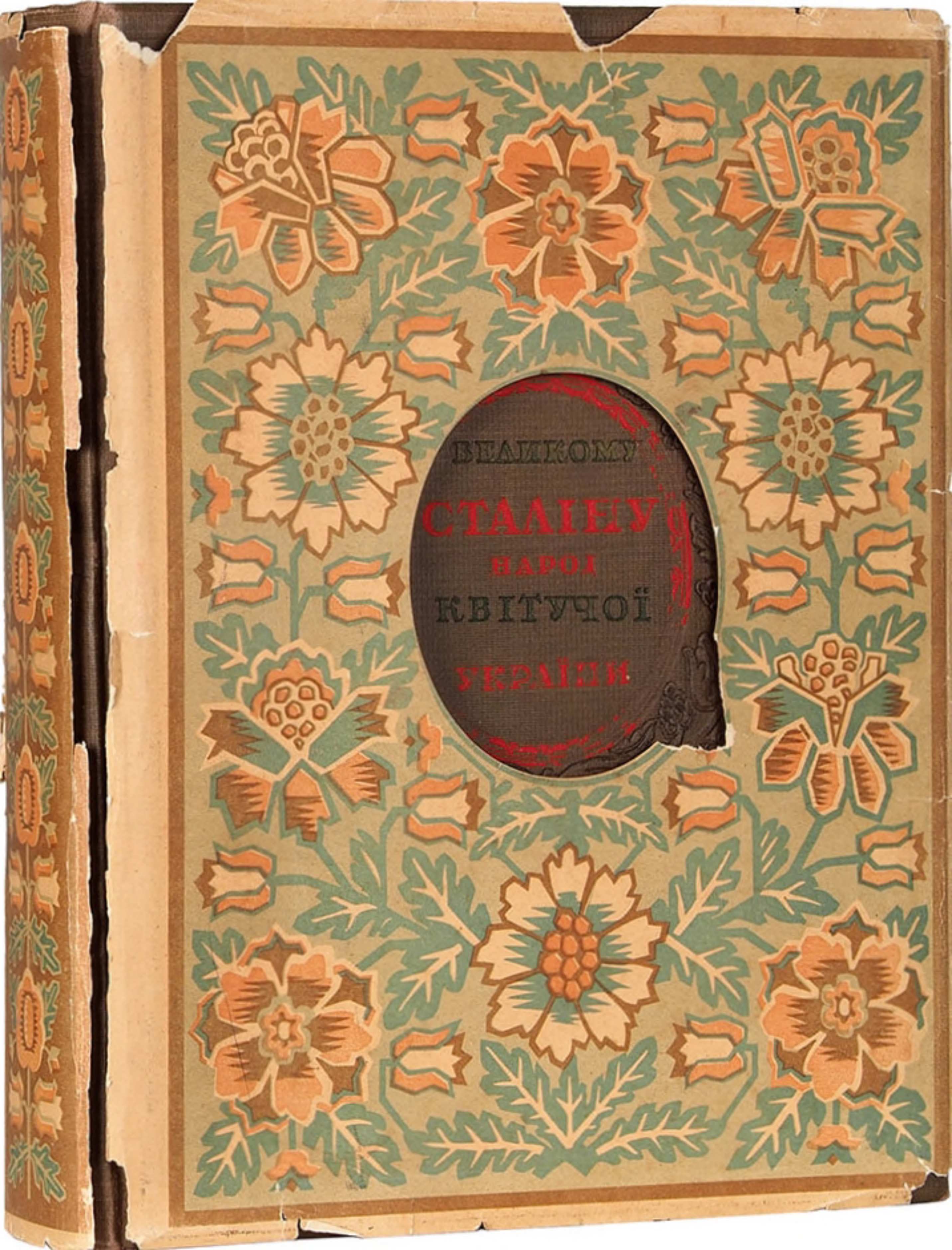
ВЕЛИКОМУ СТАЛІНУ НАРОД КВІТУЧОЇ УКРАЇНИ

ДЕРЖЛІТВИДАВ


Великому
Сталіну
народ
квітучої
України

ВЕЛИКОМУ СТАЛІНУ НАРОД КВІТУЧОЇ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ
1939

У нас є ім'я, яке стало символом перемог соціалізму. Це ім'я разом з тим символ моральної і політичної єдності радянського народу. Ви знаєте, що це ім'я — СТАЛІН!

В. МОЛОТОВ


УРСР
ПРОЛЕТАРІ
ВСІХ КРАЇН,
ЄДНАЙТЕСЯ!

21-го
ГРУДНЯ
1879
РОКУ
НАРОДИВСЯ
ЙОСИФ
ВІССАРІОНОВИЧ
СТАЛІН

НАШ РІДНИЙ СТАЛІН

ПОЕМА

НАПИСАЛИ ПИСЬМЕННИКИ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Микола Бажан, Сава Голованівський, Яків Городской, Давид Гофштейн, Любомир Дмитерко, Андрій Малишко, Ігор Муратов, Леонід Первомайський, Максим Рильський, Володимир Сосюра, Павло Тичина, Павло Усенко, Микола Ушаков, Іцик Фефер

ЗАСПІВ

Слава вождеві, слава в віках!
Молодість грає у наших серцях!
Струнами дзвонять заквітчані ниви!
Ясен, мов радуга, край наш щасливий!
Ясен, мов радуга, красен, як день,
Повен напруги, і сонця, й пісень!
Тихше, все тихше дзвенить за горою
Голос колишнього плачем-луною:
Ой не мало пролилося
Крові серед поля,
Як служити довелося
Панам і Миколі.
Ой зазнали ж ми, зазнали
Чорної наруги!
Никли трави жалощами,
Гнулось древо з туги.
Але на попелі війни
Зросли свободи ярі квіти,
І праці вічної сини
Життя навчилися творити.
І Ленін був учитель їх,
І Сталін — друг його найближчий,
Що під ворожий крик і сміх
Вели країну вище й вище.

І як урвалася струна
Життя найкращого на світі,
Вождя великого труна
Святі почула заповіти.
    То клявся Сталін перед ним.
    І сталінське збулося слово:
    Росте в блакить радянський дім,
    Радянський сад цвіте казково,
І вітер віє голубий
На неокрилених просторах...
Хай знає ворог, знає змій,
Що є в порохівницях порох,
    Що не зламать, не розтоптать
    Життя прекрасного підвалин,
    Бо їх стальна боронить рать,
    І на чолі — великий Сталін.
І ти, Україно, сирота колишня,
Трава придорожна, що кожен топтав,
Стоїш проти сонця, як у саду вишня,
І має на сонці твій білий рукав.
    В негоду і в бурю ти братів пізнала,
    З руським, з білорусом, з грузином ішла,
    І в найтяжчу хвилю тебе врятувала
    Мудрість Джугашвілі, гірського орла.
Пани й гайдамаки — важилося всяке
Вгризтися зубами в живу твою плоть,
Петлюрівські, панські, шахрайські, гетьманські
Полки насували, щоб волю зборость,—
    Не зорав неситий на дні моря поля,
    Бо правди живої неправді не вбить!
    Радій, Україно! Цвіте твоя доля,
    Верхів'ям сягає в надхмарну блакить.
І праця — геройством і славою стала,
Поля запліднила, скорила річки,
І в надра глибокі одважних послала,
І в небо піднесла червоні зірки.
    І світу світанок палає багрово,
    І Кремль височіє на гребні сторіч,
    І наше сучасне — це Сталіна слово,
    І наше майбутнє — це Сталіна клич.

I

КЛИЧ ВОЖДЯ

> Україна визволяється — спішіть до неї на допомогу!
>
> Й. Сталін.
>
> 1 грудня 1918 р.

Тупі від муштр, глухі від болю й втоми,
Як смертники, йшли «слави шукачі»
З кривавих піль Вердена, Марни й Сомми,
Ішли по хліб, по вугіль і харчі,
Свої тяжкі, начавлені шоломи
На головах покірних несучи;
Так триста тисяч сірої навали
Сюди по смерть і по ганьбу пригнали.
    На український чорний суходіл,
    На плідну землю, крізь дрягву і нетри,
    Вони ішли, по смертній втомі тіл
    Зміряючи безкраї кілометри,
    І падав перший український пил
    На офіцерські вичищені гетри,
    І край села, віщаючи їх вступ,
    На дереві повиснув перший труп.
Вони весь край, ясний і многохлібний,
Вогнем, мечем і нагаєм пройшли б!
Раб України — та на що він здібний,
Як не мовчать та обробляти їм хліб?
І окупант, жорстокий і жадібний,
Вже перший колос український згріб:
— Сікти на смерть, рівнять з землею хати,
Як раб не схоче свій доробок дати! —
    В живому м'ясі в'язли шомполи,
    Розплескуючи кров людську й прокльони,
    І півсела розстрілювать вели,
    Якщо в селі знайшли хоч два патрони.
    І цукор, збіжжя, коні та воли
    Вантажилися похапцем в вагони,
    Але натомість до своїх садиб
    З карателем вертався пан і піп.
Життя народу стало річчю торгу
Для скупчених в Центральній раді псів,
Що віддали країну в сплату боргу

За поворот посад і хуторів.
І щосвітанку звозили до моргу
Скалічені тіла робітників,—
Дешевою здавалась «патріоту»
Ціна і крові людської і поту.
Та балакучий блазень-адвокат
Вдавався часом в «парламентську спірку»,
І він обрид. І, як спритніший кат
Та як слуга ще ліпший, на провірку
Кривавий клоун — п'яний гетьманат,
Помазаний на царство, вибіг з цирку.
Обранця банди вбійників і шельм
Благословив, як пса свого, Вільгельм:
— На знак подяки, ласки і привіту
За вашу службу, вірну повсякчас,
Дать метрів триста шовку й оксамиту
Жовтоблакитним попикам для ряс,
А гетьману на стрічечку розшиту
Дать хрестика з недорогих прикрас.—
Тож цінувати вміють вінценосці
Своїх собак, муштрованих в поносці.
І пес ревів: — Все вивезти і здерти,
Все висмоктати, витягти усе!
Хто ж не дає, той бистрий вирок — «вмерти» —
Без розгляду і суду понесе.
Повсталий раб! Розкаєшся тепер ти,
Коли нагай наш душу розтрясе!
Розплачуватись будемо із вами
За хліб — вогнем, за цукор — нагаями.
Є ще кати, майстри тортур і мук,
В катівні нашій, у державній варті,
Щоб лікувать од більшовицьких штук.
Дізнаєтесь, чого знання їх варті,
Коли зведе над вами свій канчук
Безвусий юнкер в гнівному азарті! —
Вбивав непевних, підозрілих сік,
В маєток свій вернувшись, поміщик:
— Ставай, прокляте бидло, на коліна!
З відсотками вертай майно панам! —
Але навколюшки не стала Україна
І мовила гнобителям: — Не дам!
Ні шмат металу, ні одна зернина

Без бою не належатиме вам!
Я в гніві владнім міць свою потрою,
І я встаю, виходжу я до бою!
В грозі атак, походів, битв і січ
На подвиги, на героїчні дії
За вимріяні протягом сторіч,
За вистраждані у неволі мрії
Підводжусь я, і визвольний мій клич
Почує брат, великий люд Росії,
І він мені на поміч поспішить
У грізний час, в страшну для мене мить.
Ми в спільних битвах братство закріпляли,
По-братськи хліб ділили, ми ішли
В походи спільні, вкупі нас терзали
Орли царя, і польських зграй орли,
І меч і хрест тевтонської навали.
Та вірними братами ми були
В неволі, в горі, в бурях та негоді,
Тож будемо братами і в свободі!
Хизуйся, враже, мучай і неволь! —
Недовгий час тобі шаліти, пане!
Із півночі йде слово, мною ждане,
Єдина воля встане з тисяч воль,
І «Ленін!» — стане спільний всім пароль,
І армія ладом єдиним встане,
І поведе нас мудрий проводир
В похід за щастя, за свободу й мир! —
— До Леніна! — і села повставали,
— До Леніна! — і партизани гнали
Шляхом північним коней у галоп,
Ішли, зламавши рубежі й завали,
За сотні верст, по сотнях довгих троп, —
Вставав народ, як воїн полум'яний,
На клич повстання, партією даний.
За пазухою бомби несучи,
Мов сховані свої скарби найкращі,
Йшли ливарі, рибалки й орачі
З Луганська, Балти, Харкова й Таращі
За волю битись; вдень ішли й вночі,
Крізь дим і смерть, дряговину і хащі,
Щоб вибратись з боями й набрести
На щорсівські передові пости.

Вночі ішли і поночі минали
Демаркаційну лінію з стовпом,
Де п'ять жаданих літер позначали
Той край, де людство не було рабом,
Де не було ні гніту, ні потали,
Де серп і молот віщим став гербом.
На грудях стрічку поправляв червону
Боєць, досягши оцього кордону.
Займались очі радісним огнем,
Загонисто випростувались плечі,
Натруджені правічним тягарем,
І тисли зброю руки молодечі.
— Куди ця путь, земляче, що ми йдем?
— А вам куди? — До Щорса, до Унечі! —
Принесений з собою груз гранат
Начальнику тоді здавав солдат:
— Бери, начальник! Я приніс цю зброю
Як мсту за муки, за біду свою,
За землю, кров'ю зрошену святою,
За змучену гетьманцями сім'ю.
Я радісно для визвольного бою
Себе, й життя, і зброю віддаю,
Щоб так боротись за свою країну,
Як то належить відданому сину.
В бійців безстрашних зладнаність стальну
Прийми мене, військ ленінських бригадо!
Я з поля битв нікуди не зверну,
Я вирушаю впевнено і радо
На визвольну вітчизняну війну
З твоїм наказом, партіє і владо!
Наказ я знаю. Мудрість славних слів,
Прочитаних недавно, зрозумів.
Я прочитав. Слова ці добрим грузом
Несе душа осяяна моя
З того часу, як друзям синєблузим
Тлумачив їх на тайній сходці я.
Здається, звалась «Український вузол»
Ця річ, що й зараз у душі сія.
Ми вдумувались пильно й гарячково
В її чітке і точне кожне слово.
І незабутня, вславлена стаття
З робочих рук ішла в селянські руки,

Щоб весь народ затямив до пуття
Це мудре слово доброї науки,
Як треба людству будувать життя
Без гніту й рабства, визиску й ошуки,
Бо світ, як книгу, людям розгорта
Слів сталінських прекрасна простота.—

Пройшли роки. У битвах вирішальних
Народ зломив і знищив ворогів.
І славить він, з слів чистих і кристальних
Складаючи свій величавий спів,
Того, хто нас до звершень тріумфальних
Веде в майбутнє, як в минулім вів,
Хто, стоячи свободи на сторожі,
Розбив полки її наміри ворожі.

Він, битв стратег і перемог коваль,
Прозірливість явив орлинооку
І, вливши в слово, гострене, як сталь,
Побідну мудрість, творчу і глибоку,
Вже прозрівав подій прийдешніх даль
У бурях вісімнадцятого року,
І в сказані тоді вождем слова
Уклалась мисль, безсмертна і жива.

Він бачив все, він розумів до краю
І хід подій і визволення план,
І, ні на мить зневірі та відчаю
Не здаючись, цей більшовик-титан
Викохував орлів народних стаю
Для армії робочих і селян,
Щоб на загибель здирника і ката
Вели народ ці ленінські орлята.

Де небезпека — він туди ішов,
Де фронт хитавсь — він там побіду втілив,
Де ворог був — він опір там боров,
Його ім'ям свої полки посилив
Орджонікідзе, бившись за Ростов,
І, за Луганськ підвівшись, Ворошилов,
І йшов народ за ним у далину
На правдою освячену війну.

Він з Леніним схилявся вдвох до столу,
Укритого трьохверсткою навшир,
І по умовних знаках суходолу
Читав путі його несхибний зір,

Од видноколу і до видноколу
Походів дальших креслячи пунктир,
Щоб вкласти в плани, точні і тривалі,
Дивізій рух, майбутніх битв деталі.
Він, партією посланий на схід,
На трудний подвиг — діло оборони,
Туди, де ворог готував похід,
Щоб розтоптать республіки кордони,
Про український турбувавсь нарід,
Про змученого люду міліони.
І України волю провістив
Вогонь і грім царицинських боїв.
Там бив він тих, хто зрадою червивів,
Хто дихав лжею, в підлу скрившись тінь,
Там був він — єдність прагнень, і поривів,
І подвигів, і штурмів, і стремлінь;
До нього Клим полки з Луганська вивів
І вів туди, до сталінських твердинь,
І славою вкривалась їх дорога,
І в відступі таїлась перемога.
Чабан з Дніпра, з Макіївки ливар —
Вони грозою стали на кордоні,
Щоб до небес роздмухати пожар.
Чекають гасла воїни червоні —
В них слово вірне, влучний в них удар,
В них шаблі гострі, сідлані в них коні,
І понесуться бурею вони
На перший клич священної війни.
Клим Ворошилов — в армії на сході,
На заході гуртує сили Щорс,
І клич повстання клекотить в народі,
І велетень випростує свій торс.
Тремтить з жаху гетьманський хижий злодій,
Капрал прусацький губить лоск і форс.
І чує він: гуркочуть першим плином
Революційні грози над Берліном.
Він чує: буря входить в фатерланд,
Грунт тут і там трясеться під ногою,
На свій багнет червоний в'яже бант
Матрос у Кілі власною рукою,
А від хистких жовтоблакитних банд
Ні помочі, ні мужності для бою,—

І в зляканій, шаленій метушні
Ця банда стріла передсмертні дні.
   Інакшого вишукуючи ходу,
   Гадюччя зради вилізло з баюр —
   Розпочинає торг життям народу
   Рать Винниченків, Поршів і Петлюр.
   Але народ вже знав оцю породу
   Аматорів підлоти й авантюр:
   З народних уст жовтоблакитна браття
   Почула смертний вирок і прокляття.
Шукала скрізь хазяїна собі
Ця спілка вбивці, куркуля й хунхуза,—
Ішла складать з поляками союза:
«Ми вам послужим вірно, далебі»,
Запобігала ласки у француза,
Перед румуном клякнула в клятьбі.
Але ніхто не міг порятувати
Цих гендлярів народом від розплати.
   Змінявся шелест марок в їх руці
   На шелестіння стерлінгів і франків,
   І кидались стурбовані дільці
   До кабінетів консульських чи ганків,
   Звідкіль до них кивали покупці —
   Довірені англо-французьких банків,
   Що купували чековим листом
   Всю Україну вроздріб і гуртом.
Тягти в ярмо нових рабів отари
Для Англії і Франції ладен
Гендляр і блазень світових арен.
Та, наче знак загибелі і кари,
Всі обрії освітлюють пожари,
Як полум'яні сполохи знамен,
Як гроз вже тяжчі й ближчі перекати,
Що купчаться, щоб грянути й вражати.
   І звівсь народ. Він топче й розбиває
   Бандитський герб — зазубину тригогу.
   Встає Вкраїна, сильна і жива!
   — Звільняється вона! На допомогу
   Спішіть до неї! — Сталінські слова
   Гримлять, як клич, як вість про перемогу,
   Як звук сурми в рішучий час атак,
   Як гасло битв, як визволення знак.

Цей клич повів на подвиги народи,
Чуття братерства в душах укріпив,
На небувалі на землі походи
Зібрав героїв — славних вояків
І певністю жаданої свободи
Окрилив людства визвольний порив.
Цей клич звістив в тяжкі й страшні години
Усім світам про волю України.

Історії земної віща річ
Уклалась в слово, просте й незгасиме,
І завше, скільки б не пройшло сторіч,
Позначуваних датами новими,
Люд України цей знаменний клич
В своєму серці вдячно берегтиме,
Бо словом волі освітив навік
Його шляхи великий більшовик.

Клич Сталіна, клич волі, чутний всюди,
Народ підніс, як знамено своє,
І з ним прийшли до перемоги люди,
І зараз він могуття їм дає
Найбільші в світі зводити споруди,
Що комунізм найменням їхнім є,
Що сталінськими сяють прапорами,
Що творяться народом вільним — нами!

II

ПІВДЕННИЙ ФРОНТ

Снігами, пургою Вкраїна повита.
Над нею зависли вітрів нагаї,
І знову кінноти навальні копита
Безжалісно топчуть простори її.

Скривавлений день на дорогах лягає,
І вечір дозорцем встає мовчазним.
Шляхами дивізій Шкуро й Улагая
Сам Мамонтов скаче і гибель за ним.

Крізь ніч, крізь досвітні просонки ведмежі,
Крізь півнів захриплий, застуджений крик,
Крізь шибениць тьму, крізь сніги і пожежі —
На вітрі тремтить офіцерський башлик.

Крізь брязкіт прикладами вибитих вікон,
Крізь сел і містечок пітьму неживу

На білім коні пролітає Денікін
Під воєм гармат: на Москву! на Москву!
Москва! Мов крізь сон, генералові чути:
Пливе над дахами малиновий дзвін,
Гукають у небо гарматні салюти,
А лютих прокльонів не слухає він.
На гроші Антанти зведеться Росія.
Але генерал забуває на мить,
Що в френчі англійському справжній «месія»
За спиною в нього незримо стоїть.
Він лялька на шворках, і скаче охоче
У спритних невидних руках сатани.
Під музику золота він прогуркоче
Шляхами насильства, грабунку, війни.
Він з повної пригорщі помсту посіє.
У нього не армія — карний загін.
Росія? Нехай западеться Росія,
Коли владуватиме нею не він.
Хай буде вона неподільна й єдина,
Хай знову на каторгу йде робітник,
Хай буде селянам земля — три аршина
На душу наділ відсьогодні й навік.
Як гулко гуркоче луна в барабані!
Гармати салютом гудуть огняним.
Він виложив трупами путь од Кубані,
Донбас і Вкраїна — півмертві за ним.
А кров, а грабунки, насильства, наруги...
Чи ж він ще до крові людської не звик?
Під посвистом куль і під посвистом хуги
Маячить рудий генеральський башлик.
Маячить, як прапор насильства й сваволі,
Димами удень і пожаром вночі.
Мов дзвін похоронний, розносяться в полі
Зимової хуги ридання й плачі.
О хуго зимова! Кого ти хорониш?
Навіки безсмертні червоні бійці!
Та зраджені падають Курськ і Вороніж,
Рушницю затисши в закляклій руці.
І щастя відходить важкою тропою,
Й натомість в округу сплюндрованих сел
Вривається злоба зі мстою тупою
І ломить облогою сивий Орел.

І там, де орда офіцерська майнула,
Де трупом захрясли холодні рови,
Стоїть під ударом засніжена Тула,
Останній заслон на шляху до Москви.
О Туло! Гуде серед тьми снігової
Невтомний, півмертвий без сну арсенал.
Він точить в бою і готує набої
Для битви супроти ворожих навал.
Москва за тобою — в борні і в надії,
Безхлібна, незламна, безсонна, жива,
Уперта в пориві визвольної дії,
Колиска нової вітчизни — Москва!
Озброєний табір і штаб одночасно,
Тривожна, готова до бою щомить.
Для неї твій трудний огонь не погасне,
І втома тебе не здолає втомить.
Ти бачиш — в туманах встають над Москвою
Дозорцями древніми вежі Кремля.
Ти чуєш, як ленінський заклик до бою
Одгулами ловить московська земля.
Готовий стояти в борні до загину,
Вже пітерський, звиклий в боях, робітник
В завод до станка посилає дружину
І до трьохлінійки пригвинчує штик.
Вже в шал хуртовини вросли небозводи,
Вже снігом завіяло темні стежки,
Вже шлють комуністів міста і заводи
В червоноармійські зраділі полки.
Вже збройна лавина народної сили
На лінію фронту зривається знов,
Вже виросли свіжі братерські могили,
Вже час перемоги, здається, прийшов.
Але до фронтів не доходять снаряди.
В штабах воєнспеци — як в норах кроти.
В повітрі вже носяться запахи зради,
Хоч винного й важко тим часом знайти.
А Ленін не спить у півтьмі кабінету,
Аж поки не зводиться сонце бліде,
А мисль його, гостра, як лезо багнета,
Шукає шляхів і відстрочок не жде.
Він пройде кімнатою, спиниться й гляне
В віконну, морозом розквітчану, сіть.

Росія. Народ. Робітництво. Селяни.
Ходу революції не зупинить!
    Він мірить країну незмореним зором,
    Крізь час, мов крізь темне засніжене скло,
    Він бачить визволення скутим просторам,—
    І зводить в напрузі опукле чоло.
Вже вогники знані, мов блискавки стислі,
Спалахують владно в глибоких очах.
О ленінські пристрасні блискавки мислі,
Що світові ясно окреслюють шлях!
    О ленінських мислей відточена зброя,
    Ти знов розбиваєш вузький виднокруг!
    Ти кличеш до себе бійця і героя,—
    І ось він приходить, твій учень і друг.
Москва поринула у в'южні завої,
А Кремль пропливає крізь вітер і сніг.
І от перед ними Росія. Їх двоє.
З надією дивиться вічність на них.

ЛЕНІН

Товаришу, в спробні, найтяжчі хвилини
У бій революція кличе вас знов.

СТАЛІН

Я завжди готовий усю до краплини
Останньої в серці віддати їй кров.

ЛЕНІН

Згадайте Царицин і Горку Червону.
Візьміть батьківщини найкращих синів
І в наступ — забудемо про оборону —
У наступ, щоб знищити впень ворогів!

СТАЛІН

На фронті ознаки розвалу і зради.
В Реввраді помітно глухий саботаж.

ЛЕНІН

Розчистити, вимести їх без пощади.

СТАЛІН

План Троцького хибний...

ЛЕНІН

Я слухаю ваш.

З надією дивиться Ленін на друга.
Вчуваючи бою гігантський розмах,
Він бачить уже перемогу. Напруга
Іскриться у Сталінських світлих очах.
Він знає науку життя й володіє
Мистецтвом борні й перемоги складним.
Гартовану думку він втілює в дії.
Залізні полки підведуться за ним.
Їх двоє. Московський світанок зимовий
Прадавніми вежами став при вікні.
Їх двоє. Вони не скінчили розмови
При карті Росії на тьмяній стіні.
Денікін в Орлі і Юденіч у Лузі,
На берег Тобола ви́ходить Колчак.
Чотирнадцять армій Антанти в союзі
Стискають Росію в залізний кулак.
Кривавим, холодним кільцем замикають
Республіку праці безмежні фронти.
Їх двоє. І мислі одні їх єднають:
Пробитися, вирватись, перемогти!

СТАЛІН

Він винен в розвалі червоного війська,
Хто склав цей безглуздий і зрадницький план.
З Царицина рватись до Новоросійська,
Щоб в білогвардійський попасти капкан?!
Донськими степами, крізь вовчі станиці,
Крізь круг атаманщини і куркулів,
Що нам не дадуть ні зернини пшениці...

ЛЕНІН

Цілком розумію й шаную ваш гнів.

СТАЛІН

Удар на Донбас через Харків. Лавина
Донбасом покотиться впрост на Ростов.
Підтримку нам дасть робітнича Вкраїна,
Спід панських ярем вириваючись знов.
Вугілля і хліб за воєнного стану...

Відтак — співчуття робітництва й селян,
Як перша основа реального плану
І найголовніша... Ми ствердим ваш план.

Прощання. На мить обнімаються друзі.
Як чутно сердець двоєдиний прибій
В нестримній, тривожній, надійній напрузі!
Як мозок напружено — виграти бій!
    Безсмертна в боях, Революція-мати!
    У спробну священну хвилину війни
    Стають під рушницю суворі солдати,
    Тобою народжені вірні сини.
На лютих вітрах у холодному полі,
В огненну, просвистану кулями ніч,
Їм чуються сурми всесвітньої волі,
І Леніна слово, і Сталіна клич.
    О дні перелому! З ворожих підвалин
    Уже не злічити погроз і проклять.
    Вже перші накази за підписом — Сталін —
    В частинах Південного фронту гримлять.
Хоч ворог лютує і рветься в пориві,
Але він пізнав неминучу біду,
Наткнувшись на наші атаки бурхливі —
Вже Серпухов сталінську чує ходу.
    Вже сили з'явились, яких не зборoти.
    Червона піхота іде напролом
    І в з'єднаній дії з ударом кінноти
    Змітає заслон ворогів під Орлом.
І далі — на зграю розгнуздану, чорну.
І тільки в острогах дзвенить серебро.
Удар на Вороніж, удар на Касторну —
По бандах Постовського й бандах Шкуро!
    Як б'ються бійці, півроззуті, півголі!
    Яку перемогу вони здобули!
    І Сталін їх бачить в Новому Осколі,
    І мовить їм Сталін з любов'ю: орли!
Аж ось він в шинелі, у шапці вухатій,
Підвівся у санях і став на весь зріст,
І скаче повз нього од щастя багатий,
Прозорий од радості кавалерист.

На гривах стрічки і на шапках червоні.
В зимовому сонці огнисто згора
Клинок, наче блискавка. Стримані коні
Копитами б'ють і лунає ура!
Ура! — наче грім прокотився в долині
І безліч одгуків збудив вдалині.
Як вершник у казці про дні старовинні,
Будьонний з'явивсь на баскому коні.
Ура! — покотилось праворуч, ліворуч,
І знову і знов обізвались бійці,
Коли Ворошилов із Сталіним поруч
З'явився з біноклем у правій руці.
Ура! — в ньому чути грозу перемоги,
Вона запливає в найдальші краї.
Але ще попереду грізні дороги,
Попереду довгі, криваві бої.
Підносячи руку в пухкій рукавиці
Назустріч кінноті, на лезах клинків
Прочитує Сталін, мов скуту із криці,
Історію подвигу більшовиків.
Він бачить, як вільна уже Україна
Вітає в поході червоні полки,
Як мати стріча при околиці сина
Й сестер обнімають старі вояки.
Він бачить, як мисль його, втілена в дії,
Народи визволює й щастя творить,
У блискавках шабель безсмертно зоріє
І в маршах піхоти натхненно горить.
Він бачить полки на страшному алюрі
В диму обложному, в огнях перемог, —
І все це, подібно до подувів бурі,
Атака його блискавичних думок.
О щастя віддати все серце для справи,
Якою наповнені грізні віки!

*

...Сталевою піснею подвигу й слави
Кіннота летить і підносить клинки...

III

НА ПОЛЬСЬКОГО ПАНА

І вдершися на Україну,
З людей знущалися пани.
І де проходили вони —
Лишали попіл та руїну.
Квітучу, радісну країну
Душили зашморгом війни.
    І застогнали люди бідні,
    Повстали села і міста.
    Послали в Кремль вони листа,
    В якому написали: — Рідні!
    Звільніте нас! Ці польські злидні
    Печать кладуть вже й на уста.
Народ наш — не слуга, не джура,—
Він весь повстанням перейнявсь!
А те, що зрадницьки продавсь
Із жупаном своїм Петлюра,—
Так досить Кінної алюра,
Щоб атаман цей пір'ям знявсь...
    І Ленін прочитав і мовив:
    Не можна нам терпіть цього!
    Я друга кращого свого
    Пошлю туди. Щоб підготовив
    Він фронт цей, оздоровив,
    Очистив од панів його.
О друже Сталін мій! Квітчаю
Не вперше я тебе вінком.
Нам треба покінчить з панком.
Тобі цей фронт я доручаю,—
Трусни паноту, щоб з одчаю
Аж закрутилася млинком...
    Чи можна в слові змалювати
    Титана, рицаря, орла?
    Його рука завжди була
    Охоча бідним помагати.
    Ой, Україно, рідна мати,—
    На світ вона й тебе звела.
По слову Леніна, як друга
І батька велетнів, він встав
І враз до нас попрямував.

І вже — потоптана наруга,
Відкинута Антанти пуга,
Якою кат нас катував.
А ліз же кат «неукойонний»,
Йому, бач, Україну дай!
Ой, пане, лучче не чіпай!
Бо в нас цей фронт не безборонний:
І Ворошилов і Будьонний
Та ще й Котовський і Чапай.
Коли не сам Чапай, то славна
Міцна дивізія його.
Ми всі хотіли одного:
Як бив панів Хмельницький здавна,
Розбити вщент — а справа справна —
Розбить поляка оцього.
І Сталін став — стратега оком
Обняв у плані він навкруг:
Дніпро і Прип'ять... Случ і Буг...
Щоб їм похід цей виліз боком,
Підем сюди ми скорим кроком! —
Окреслив пункти в формі дуг.
І двинув він полки червоні,
Щоб Київ знову повернуть.
Направив Першу Кінну в путь —
Прорватись під Бердичів. Коні
Іржуть,— поляки як в полоні,—
Хватають, кидають, кленуть...
І вже Пілсудський дав наказа:
Не оглядаючись тікать!
І покотилась польська знать,
Як та безнога бита ваза:
«Ах, боже мій, яка образа,—
Ну буде ж большевіці знать».
І відкотилися жовніри —
Вкраїнець, білорус, поляк.
І гнів бо їх напав і ляк.
Були ж вони одної віри:
Пани для них — це бузувіри.
Пілсудський? Хай би він закляк!
Народ бо простий розбирався,
До чого це у Польщі йде,
І де те сонце правди, де?

Та пан на люд в'їдався, брався,
Аж поки й сам оце догрався:
Не пиво — пійло молоде.
Не пиво, ні, а дійсно пійло
Держава польська та була.
Кого вона й куди вела?
Бундючнеє вельможне стійло!
Тому й розсипалась, як кійло,
Як тая тирса-ковила...
Її розсипатись примусив
Наш Сталін діянням своїм.
Кричала Польща: стій, бо з'їм!
Сміявся він з її укусів,
Як з тих варшавських довгих вусів.—
Бо твердо на твердих стоїм.
Стоїм ми твердо, ще й твердіше,
Несхитно будемо стоять.
Ой кріпка ж бо червона рать!
І Сталін Ленінові пише:
Антантська мразь на ладан дише,
А може й зовсім перестать.
Сміявся Ленін: мразь антантська...
Так от, пани: життя — біжить.
Антанті мріяли служить?
Запам'ятайте ж: Польща панська —
Це не про нас. Коли ж радянська —
То буде жити, вічно жить!
Як звірі вийшли ви на ловлю,
Алеж попали у капкан.
Ну де ж Петлюра? Де жупан?
Живи! — я Україні мовлю,
Титаном Сталіна здоровлю:
Вже битий пан, розбитий пан!

НАРОД СПІВАЄ

Живи, живи, красуйся,
Червона Україно!
Свободи ясне сонце
Осяває нас.
Поглянь: взялись за руки
І йдуть до праці разом

I шахти і заводи,
I села і міста.
Підкорені під ноги,
Вже вороги не встануть:
Дихни на повні груди,
Народе любий мій!
A скільки в нас багатства
I щастя золотого!
Бери його рукою —
Не вибереш до дна.
Того, що дав нам Ленін,
Того, що дав нам Сталін,
I дітям і онукам
На вічний стане час!

*

Мов та жива, встає велична,
Незборна, збурена доба.
В ній не печаль і не журба,
А богатирська сила звична,
В ній проти пана лють одвічна
I безнастанна боротьба.
...I плин ріки, і шум потоку,
I цвіт садового гілля —
Усе було це мов здаля
Двадцятого страшного року,
Як на катів ми йшли... нівроку,
Що аж трусилася земля!
Земля трусилась. Дугоцвітно
Ракети пахкали вночі.
Нараз сурмили сурмачі —
I вже летів тупокопитно
Наш полк червоний, що одвітно
Панам оддзенькував мечі...
Мечі з мечами зустрічались
I, зустрічаючись на риск,
Такий викрешували блиск,
Що аж обличчя освітлялись,
А потім в темряві мішались,
Як те іржання, стогін, стиск...

Шаблюки з розмаху свистіли,
Котились голови в траву...
Ми в січу кидались нову,
Як вороги тікать хотіли.
Над шляхом верби шамотіли,
І ніч спливала наяву...

І розвиднялося на сході,
І улягався битви шум.
І враз — мов електричний струм
Нам голос командира: «Годі!
Не зайве й одпочить в поході:
Поклали ми панів на глум.

Ізлазьте з коней. Закінчилось.
Поранених несіть сюди».
(Води! — стогнало десь: води!)
На той світ панство підлічилось!
А з мертвих крівцею точилось
І бігло далі у сади...

А сад огнем червоним брався...
Ми оглянулися на схід —
Ой сонце-сонце! нам твій вид
Як нагорода показався.
Жук на билині захитався,
Защебетав пташиний рід.

І хоч сказав я: шум потоку
І цвіт садового гілля —
Усе було це мов здаля, —
Алеж після побіди кроку —
Немов у пісню ту широку
Сама вливалася земля.

І раптом: світе! щастя! доле!
Якраз на сонці ж він стоїть!
І ми поглянули — й за мить
Таким ура здвигнулось поле,
І сад, і небо ясночоле,
Що й досі, певно, там гримить.

Із уст в уста передається:
«То Сталін! Сталін! Де?.. Он там!»
Піднявши руку, як братам
Всміхався Сталін... І здається,
Що всесвіт радісно сміється
І саду, й полю, й болотам.

А Сталін вже до нас спускався.
А схід — такий червоний схід!
Ой Сталін — сонце! нам твій вид
Як нагорода показався.
Навік в серцях ти нам зостався!
З тобою — житиме наш рід!

НАРОД СПІВАЄ

Живи, живи, красуйся,
Наш любий, рідний Сталін!
Твоя могутня сила
Відкрила нам світи.
    В серцях у нас до тебе
    Любов, тепло і радість:
    Від ворога, від пана
    Звільнив ти бідний люд.
Засяяла над нами
Зоря свободи, щастя!
І труд на благо люду
Усіх нас веселить.
    Ідуть селяни в поле,
    Ідуть митці в театри,
    Ще й шахтарі у шахти,
    Бо все це в нас своє.
В одній сім'ї нам жити
І легко і прекрасно!
Живи, як сонце, Сталін!
Красуйся, як жита!

*

Тривожна ніч. Тяжка задуха
Кругом на поле налягла.
Крізь хмару зірка із срібла
То вирине, мигне, послуха,
То заховається... До слуха
Долине грім. І знову мла.
    І все це поле величезне
    Душної літньої пори,
    Піднявши очі догори,
    Вдивлялось. Раптом — гостролезне

Злетіло щось,— горить! — і чезне
І пада в тьму, як до нори.
А слідом блиснуло. Розпалось.
І глухо грім застугонів...
В ньому звучали велич, гнів.
Гроза й ракети — все змішалось.
На жаль, ніяк ще не світалось,
А в бій хотілось на панів.
І поле це — як придивитись —
Таке було живе, живе!
От - от, здавалося, прорве
Свою мовчанку,— ех, вкотитись
В окопи польські — й сіктись, битись,
Аж поки й ніч не опливе!
Але сиди, вставать не можна,
І не зривайся й не лети.
Лиш може той перемогти,
В кого свідомість переможна
Й розписана хвилина кожна
У битвах за нові світи.
Такими бути ми навчались
У Сталіна, що нас веде.
А цить... по фронту він іде...
Тут знову блиснуло — й помчались
Громи! Немов перемішались
Кругом: то тут, то там гуде...
А Сталін — всі пройшов окопи
Й, вернувшись, непомітно став
Одбоку. «Панський в ній устав,—
Почувся голос: — всі Європи
На 'дин манер: пани і хлопи.
А в нас же сонце, день настав».
І другий голос тут озвався:
«А це ти ловко. Ще й не зря.
Якби не скинули царя,
То що б робили ми? Однявся б
Нам день оцей. І я б зостався
Рабом».— «А гляньте, он зоря!» —
Тут радо скрикнув третій.— «Що ти!
Яка зоря? В горизонталь
Прожектор світить»...— «Ну? а жаль...
Узяв би я чотири роти

Да тії прокляті істоти
Підкинув так, що аж печаль
Взяла б їх за печінки! Лихо
З панами цими! Й де вона
Взялась, та люта звірина,
На нашу голову? Вовчихо,
Ти чуєш? Я тобі...» — «А тихо!
Тебе торкни лиш — як струна,
Як хмара ця, що їй в охоту
Гриміть, а як дощу — то й зась:
Ізнов ракета он знялась.
Ех, загадать штикам роботу!
Так ти питаєш про паноту?
Де звірина та узялась?
У звірини — звіряче й ложе.
Буржуазія світова
Огляділась: бур'ян, трава
В політиці Антанти. Боже! —
Вона кричала: — хто ж поможе?
Така я немічна, крива...
Еж я зробила два походи
Проти Росії, а проте —
Країна Рад живе, цвіте.
Які ж іще придумать ходи,
Щоб роз'єднать її народи,
В самеє влізти їх святе?
І враз їй спало тут на думку
Для цього Польщу скористать:
Підкрадься ти вночі, як тать,
І учини там бучу-шумку,
А я тобі за це у сумку
Грошима буду підсипать».
«А це ти мітко, — другий знову: —
«Підкрадься ти, як тать...» Убить
Її за це, собаку! Жить
Вона нам не дає! Намову
Слухать? Відсіч їй готову
Дамо ось тут, та й хай лежить! —
Щоб не вставать! — на віки вічні! —
Кубло гадюче брехень, зрад»...
Блиснуло двічі тут підряд,
І грохнув грім. Ще й грать привичні

Вітри крутнулись перестрічні
І розкрутилися назад...
«Так отже слухай: одкотили
Ми вже поляків аж сюди.
Бо Ленін Сталіну: Іди! —
Сказав: — іди і чорні сили
Розбий ущент! Тепер завили
Європи ті на всі лади...
Так, значить, Сталін — розумієш? —
Так, значить, Сталін, тільки він,
Вжене буржуазії клин
У саме серце!» — «Прояснієш, —
Сказав тут другий, — як розкриєш
Таку ось силу. Любий він!»
І Сталін одійшов. Як в лати
Одівся він! Бо розумів:
З людьми такими — ні громів,
Ні ворогів не страшно. Грати
Пора у сурми! — наступати!
І блиснуло, і грім гримів...
Сурміть у сурми — наступати!
...І грім гримів.

НАРОД СПІВАЄ

Живи, живи, красуйся,
Наш любий, рідний Сталін!
Крізь бурі всі і грози
Провів ти сміло нас.
Які були навали,
І зради, й перепони —
Ти йшов і далі твердо,
Несхибно в боротьбі.
Умілою рукою,
Відкритою душею
Навчав ти нас геройства,
Підніс нам чистоту.
І ми, як вірні учні,
За щастя, за свободу,
За тебе завше раді
Своє життя віддать.

Ми кращої у світі
Не знаєм батьківщини,
Як наша пречудовна
Розложиста земля.
    У ній життя й достаток,
    І дружба і братерство...
    Живи, як сонце, Сталін!
    Красуйся, як жита!

IV

ОГНІ ДНІПРЕЛЬСТАНА

Прославлена в боях країно!
Стяги, багаття на степах;
Сторіччя йшли: пожари, війни,
Визвольні рухи, боротьба...
    Піснями гроз, походів вкрила
    Свою минувшину земля.
    Не раз її ламались крила
    На пограбованих полях.
Де квітли гасла — «за свободу!» —
Могили там, ковиль, вітри...
А слава —
            славу про походи
Ховали в струнах кобзарі.
    Та час минав.
                        До перемоги! —
    Народ мав долю і талан;
    Він став на ленінські дороги,
    І сталінський розкрився план.
Повстала, рушила походом
Країна слави молода,
Й розквітли зоряно народам
Нові шляхи, нова мета.

. . . .

В Кремлі він думав про Вкраїну,
Ясну, величную, нову,
У колі націй зореквітну,
Індустріальну й степову.

I думи генія спинились
На карті краю. Багатіть,
Творить нечуване судилось
Цьому народу. В щасті жить.
Загин минулому — навіки
Його закреслили бої.
Заграють водами сторіки,
Йдучи між гори, між гаї.
В залізо кута, в крицю, в зброю
На страх й загибель ворогам,
Вона не з піснею сумною —
Веселою та мужньою ходою
Назустріч піде світлим дням.
Повстане, встане Україна,
Сестра народів молода,
Геройства й слави батьківщина,
Країна сталі і труда.
Хай імена ще невідомі,—
Та зріють волею вони
На виднокрузі степовому,
У колі горен і вогнів,
В глибинах шахтного Донбаса,
В походах творчого труда,
Народів гордість і окраса,
Гілля розквітчане в плодах.

. . . .

В Кремлі він думав про Вкраїну,
Край героїчний, слави край,
Що звівсь до сонця, мрійно лине
І сяє водами Дніпра.
На виднокрузі степовому
Не мчать вже вершники, вже там
Назустріч хмарам і вітрам
Встають в обарвленні ясному
Нового дня нові споруди,
Шумлять не казкою в траві.
Вогні ясного Дніпробуда,
Як монументи вікові,
Вінчають вольную країну
В її степах, в її садах,
І пісня праці, пісня лине
Над краєм волі і труда.

До зір од хвиль яснів
Цвітисте полум'я, кругом
Понад Дніпром шумить, лелів
З віків піднесений вогонь.
Ми славили тоді вогонь цей,
Він нас захоплював, п'янив,
Ми називали другим сонцем,
Веселкою в громах весни.
Мов заворожений, веселий
Дніпро стрімкіш котив вали
Крізь арки тисячі веселок,
Що над Вкраїною звелись.
На берегах ріки старої
Нові заводи встали вряд,
Мости будовою стальною
Звелись над водами Дніпра.
І хвилі славили піснями
Величне генія ім'я,
Пронесене, як прапор, нами
В трудах, в походах, у боях.

. . . .

Мужніли плани п'ятирічок,
Виростав тракторний в диму —
Змінити вкрай землі обличчя
Судилось першому йому.
Одна мета — Правобережжя,
І Слобожанщина, й Волинь,—
Через усмужжя, скіп'я й межі
Пішов залізний міста кінь.
На лан, на степову свободу
Завод-титан пустив свою
Прудку, не зморену в походах,
Моторів дружную сім'ю.
І поле вкрилось тракторами,—
Туман-хліба, талан-роса,—
Лани весільними дарами
Схилили грона, мов би сад.
На хвилі рушили комбайни,
Степів могутні кораблі,
І земель грона живодайні
Немов джерела полились.

А поруч з тракторним донбаські,
Шахтарські й металеві, йшли,
І не завод, здавалось,— казка,—
Вставав осяйний з наддолин.
Здійснитись величавим планам,
Коли в цей вирішальний час
Шахтарський породив Донбас
Ім'я прославлене — Стаханов.
І в тому імені з'єднались
Могутня сила, вольний труд,
Що їх натхнув великий Сталін
Мільйонам серць, мільйонам рук.
Так піднімалась Україна,
Сталилась в силі день-у-день
В одній сім'ї, в одній родині,
У колі вславлених імен.
І Україна, Україна
В поході сталінськім ішла,
І міць бетонну, рух машини,
Тінь авіаційного крила,
Вогнів блиск срібний феростопів,
Потоки вугілля й руди
Ставали муром для Європи,
Ділили світ на два світи.

V

СЕЛО НА НАШІЙ УКРАЇНІ

Увечері ще Донченко Микола
Сидів між нас. Він доповідь робив
На зборах незаможників. Докладно
Він зупинявся на новинах дня,
Оцінював становище в країні
І потім переходив до причин,
Що викликали натиск на куркульство.
Він говорив запально, як умів
Завжди в таких випадках говорити,
І збори пильно стежили за тим,
Як твердження він фактами доводив.
Ми після зборів всі пішли гуртом —
Петро Нехода, Донченко Микола,
Маруся Сокіл, я та Барабаш.

Цієї ночі ми збирались спати.
Здається, справи знову на мазі,
І нам пора спочити!
Ми були вже
На вигоні за церквою, коли
Щось коротко і глухо розляглося
І дзенькнуло в повітрі, як струна.
Ще з нас ніхто як слід не усвідомив,
Що це розлігся постріл; ще ніхто
Не зрозумів, що сталося нещастя,
Коли Микола зойкнув, похитнувсь
І впав, немов підрізаний, додолу.
Ми всі нараз оглухли. Ми були
Настільки сильно вражені й убиті,
Що протягом хвилини жоден з нас
Не міг і слова мовити. Та раптом
Язик вогню підвівся до небес
Поблизу зерносховища. Відразу ж
Пожежний дзвін зметнувся над селом,
З усім, що вже спокійно засинало,
Розбуджуючи нас. Ми всі в цю мить
Немов зі сну прокинулись. «Миколо!
Миколо!» — все кричало в нас. Та він
Лежав, до крику нашого нечулий,
Глухий до всього, що гуло округ,
Що стрімголов неслося на пожежу,
Рятуючи посівматеріал —
Усе добро довколишніх колгоспів.

*

Це лиш сухі до заспіву слова,
А пісня ще попереду! Напевне,
Як славу й гімн її складе поет
Не з прозаїчно знизаних мотивів,
Не з фактів, грубо складених в ряди,
Не з слів, ледь-ледь пов'язаних між себе.
Та я — учасник сталінських боїв,
Які він звав — великим переламом;
Мені байдуже, чи дзвенить рядок,
Чи вибухає у фіналі рима, —
Я викладаю те, що бачив сам
Колись своїми власними очима.

Здавалось, звичайнісінько жило
Село Глибоке, Братського району.
З тих пір, як люди панове добро,
І землю, і худобу розібрали,
Усіх, здалося б, вирівняв закон,
Земні подушно блага поділивши.
Минали дні. Ішов за роком рік.
Хто коней мав, той землю брав в оренду,
Той багатів і зерно золоте
Зсипав у цинком вистелені ями.
Немало їх в Глибокому було —
На жеребцях гасали Гарбузенки,
П'ять пар волів Мефодій Репа мав,
Іван Гірняк в селі млина поставив,
А Гнат Буряк — той щосуботи віз
Радянські гроші до міського банку,
Юхтові чоботи зашивши на носках,
Ще й заполоччю — щоб було видніше.
Вони схотіли знову дати бій
Тим, хто колись відняв у них свободу.
По скринях ще таїлися шлики,
Чумарка синя і смушкова шапка,
А за двором, під клунею, обріз
В облозі із середового сала
Дарма десятиліття виглядав
На мить, коли він ще за все відплатить.
Тридцятий рік. Тринадцята весна!
Народження тринадцята річниця!
Не перестала снитися й тепер
Путіловцям, солдатам та героям
Жовтнева ніч на збуреній Неві.
Більшовики — вони ніде не спали.
Борня і труд, турботи та бої —
Для них це стало справою і фахом,
Покликанням та мрією в житті.
Так, їх ніщо ніде не зупиняло —
Турксиб вагоном першим одгримів,
Стогнав Дніпро у пальцях Дніпрельстану,
На міць і волю множився Донбас.
Від Мурманська на південь до Одеси,
Від Києва та Харкова на схід

Вперед проходив урочистим кроком
Побідний труд, як марш більшовиків.
В ті дні загинув Донченко Микола.
Він лиш недавно з Харкова прибув
В село Глибоке, Братського району.
Він все палке життя своє приніс
З валізкою сюди з Тракторобуду.
Він знав, що місце тут більшовику,
І він зостався на своєму місці.
За кілька день про нього знали всі:
Розпитував про трактор незаможник,
Питалися баби про дитсадок,
Цікавилися армією хлопці...
«Питання ленінізму» він читав
На зборах незаможників уголос
Або цікаву доповідь робив
Про перевагу созу та артілі.
І все село на сполох піднялось,
Коли про смерть Миколину дізналось,
Немов не на пожежу дзвін скликав,
А в бій на помсту, в лави на відплату!
Випадок цей — краплиною він став,
Яка вже переходить через вінця!
Від куркульні наруги та образ
Уже село занадто натерпілось,
Щоб Донченкову смерть перенести,
На виклик цей як слід не відповівши.
І зойк загув, як хвиля, по хатах,
І гул пішов, неначе вал рікою!
Збирались незаможники, ішли
Усі гуртом до Братського району
І вимагали кари куркулям.
— З села їх геть! — обурено гукали.
— Доволі кривди! — гримали об стіл,
І їм на це секретар райпарткому
Практично і резонно відповів:
— Народний суд — найвищий суд в країні,
Нехай за кривду судить їх народ,
І це для них не буде самосудом. —
Ми всі пішли до церкви. Куркулі
Щовечора збиралися в ограді.
Ми бачили, як потай, крадькома

Вони в пітьму пірнали поодинці.
Про що вони нараджувались там?
Про смерть близьку? — Вони передчували,
Що швидко наближається кінець.
Вони таємно різали худобу
І гроші вибирали з ощадкас...
Пройшли часи, коли про людське око
В овечу шкуру вовк перевдягавсь!
Це вже були довічні і закляті,
Одверті, невмолимі вороги.
Ми одне проти одного востаннє
Сьогодні мали стати. І було
Для поєдинку рішення єдине.
При світлі ледь живого каганця
Вони сиділи, ніби нетутешні.
Ми увійшли — вони замовкли враз,
Завмерши, як актори в штучних позах.
Запанувала тиша над усім.
Все вимерло. І лиш якась черничка,
Як малпа на колінах стоячи,
Завила юродиво: — Божа кара!
Світ крутиться! Поблякли небеса!
Землі кінець!..

— Ні, не землі! — гукнула
На них Маруся Сокіл: — вам кінець!
Убивцям та грабіжникам! Усім вам,
Хто кров смоктав і піт народний пив!
— Де ж, люди, правда в світі?! — враз підвівся
Отець Лаврентій, і за ним, як звір,
Підскочив Репа.— Де ж у світі правда?!
— З Москви сьогодні «Правда» надійшла,—
Ось тут усе написано! — до Репи
Маруся повернулася впритул
І витягла з кишені свіжу «Правду».—
Ось тут словами нашого вождя
Кінець вам всім приречено... Усім вам,
Хто, як павук, народну кров смоктав,
Хто хліб гноїв, щоб не віддати людям,
Хто наших кращих друзів забивав
З іржавого бандитського обріза...
Дивіться всі! — І, ніби на льоту
Рукою розгортаючи газету,

Вона відкрила Сталіна портрет,
Ще свіжий спід друкарської машини.
Вони дивились мовчки, і в очах
Нелюдський жах світився. Ніби звірі
За мить перед стрибком, вони усі
Стояли насторожені. Здавалось,
Вони були камінні. А на них
Товариш Сталін весело дивився,
Тримаючи у зігнутій руці
Свою звичайну знамениту люльку.
І розуміли тільки ми цей жах,
Це дике приголомшення, цей вираз
Небаченої люті перед тим,
Чиї слова бажаннями народу
Завжди були, чиї слова завжди
В собі містили зненависть до ката
Й любов до всіх трудящих на землі.
Так довгу мить мовчали вороги,
Убиті, приголомшені, розтерті,
А потім насторожений Гірняк
Узяв до рук газету обережно,
Уважно на портрета подивись
І тихо і покірливо спитався:
— Що ж тут про нас написано? — А те,—
Маруся відказала,— що віднині
Ми всіх вас ліквідуємо як клас,
Навіки ліквідуємо!
— Чи чули
Ви щось подібне, люди?! — заревів
Старий Мефодій Репа: — ліквідують
Живих людей, антихристи! — І враз,
Обріза спід чумарки ухопивши,
Затвором клацнув.— Ну, тепер молись,
«Товаришко»! — гукнув він до Марусі
Й націлився. Та Петя Барабаш
З такою силою схопив його за руку,
Що Репа раптом вирівнявся, зблід,
Розвів закуті на прикладі руки
І, ніби кінь під пужалном, осів.
Це був кінець. Це був останній подих.
Останнє їхнє слово. Репа сам
Підвів безсило руки. Ніби камінь,

Додолу впав обріз. І в тишині
Завила знов черничка божевільно.
Усіх їх незаможники взяли,
І в церкві ми останніми лишились.
Стояв поблідлий Репа. Він мовчав,
Коли йому ми скручували руки.
Коли ж його торкнули за плече,
Він глухо і невиразно промовив:
— Згадаєте колись мої слова...
Не проминуть і перші десять років,
Як вимре все на кинутій землі.
Земля — вона хазяйські руки любить!
Посуха вдарить, пошесть, а також
Настане тьма на світі... Пригадайте
Мене за десять років...
Хай читач
Простить мою занадто добру пам'ять!
За десять років Репу я згадав,
Мандруючи весною по колгоспах,
Блукаючи по зораних полях
Весняної моєї батьківщини.
Я знову до Глибокого прибув,
Знайомими завулками проходив,
Я теплий запах яблунь і тополь
Вбирав, як подих рідної вітчизни.
Про перший з'їзд колгоспників в Кремлі
Ще в Києві дізнався я з газети.
Я з нею як на крилах полетів
Сюди, в цей край, де в цвітові та вітрі
Маруся Сокіл і тепер жила.
Ще там, в. столиці, на газетній шпальті,
Зворушений, Марусю я пізнав:
Вона стояла горда і спокійна,
І з нею біля столу розмовляв
Товариш Сталін. Чув я і раніше
Про успіхи її. Я і раніш
Читав про те, що виросла й змужніла
Маруся Сокіл; що її село
По всій країні голосно звучало
І символом колгоспних перемог
Тепер було в Радянському Союзі.
Зустрілися ми з нею в тишині

Знайомої кімнати. Давні друзі —
Петро Нехода, я та Барабаш
Ми знову тут зібралися. Ми знову
Переживали, ніби наяву,
Тридцятий рік в живій своїй уяві.
Ми згадували, як тоді стріляв
В Марусю древній Репа. Як раніше,
Було завзяття на її щоках
Написане червоним та рожевим,
Блакиттю зафіксоване в очах
І золотом і бронзою на скронях.
Вона розповідала нам тепер,
Про що питав її товариш Сталін.
Які вона знаходила слова,
Щоб відчуття свої нам передати,
Щоб враження разюче донести
До наших серць, схвильованих без того,
Щоб нас включити в світ переживань,
Що сповнювали всю її істоту.
Увечері на сіні біля клунь
Колгосп вітав уславлених героїв,
Що вчора повернулися з Москви.
Дзвеніло скло спорожнених бокалів,
Злітала пісня, мрійна і жива,
Щоб тихо і схвильовано завмерти.
На заході давно погаснув день,
І тишина народжувалась з ночі,
І в цій дзвінкій, величній тишині
Звучав повільний і співучий голос:
Маруся Сокіл згадувала всіх,
Хто створював в труді це вільне щастя,
Цей тихий збір на сіні біля клунь,
На плідних землях їхнього колгоспу.
Літа! — вони даремно не пройшли
Для цих людей, завзятих і упертих.
Борня і труд, що народили їх,—
Вони їх і виховували завше.
Безмежний лан, сівба і трактори,
Щоденний труд, турбота цілоденна —
Так їхня перша молодість пройшла,
Всевладна, і співуча, й непоборна.
Вони змінили зібгане лице

Землі своєї, нив своїх та луків,
Вони несли тепло і урожай
Туди, де їм дорога пролягала.
І зацвітала зрита цілина,
І болота дрімучі оживали,
І на пісках народжувався сад
І виноградник їхнього колгоспу.
В єдинім ритмі пісні і труда,
У спільній волі розуму і серця,
В пориві дружби, в шумі боротьби
Народжувалась тиха їхня слава,
Спокійна слава, мирна, негучна,
Але достойна, чесна та безсмертна.
Вона росла, як виростає даль,
Коли ти швидко линеш їй напроти,
Коли ти мужньо дивишся вперед
Ясними і немгливими очима.
І в бурю діл, величних і живих,
У вихор цілоденної турботи
Знайомий голос кликав їх і вів,
Знайомий образ до мети приводив
І надихав їх словом, і теплом,
І вірою, і певністю до себе.
Як рівний з рівним, Сталін з ними був —
Боєць і вождь, привідця і натхненник.
І трактористи, зорюючи лан,
І комбайнери на грімких машинах,
І сіячі колгоспної землі,
Співаючи про труд і перемогу,
Про Сталіна співають.

VI

ЗОЛОТИЙ ЗАКОН

Що колись ми снили снами,
Стало дійсністю. О спів!
Конституції над нами
Сонце Сталін засвітив.
Конституція яскрава,
Як весни чудесний стяг —
Наше щастя, наше право,
Завойоване в боях,

Наше світло, взяте з бою,
Що про нього снили ми,
Що рукою чарівною
Вирвав Сталін нам із тьми.
Серце ластівкою дзенька,
Вітер лагідний такий...
Он дідусь іде старенький,—
Ах, який він молодий!
Був він, любі, хворий трошки,
А тепер — не в болю млі.
І розправилися зморшки
На щасливому чолі.
Він іде бадьорим кроком,
Де біліє, вся в зорі,
Санаторія висока,
Наче птиця угорі.
А внизу синіє море,
Море Чорнеє в далі,
Де гойдаються в просторі
Яснокрилі кораблі.
Дід іде. Додому скоро,
До колгоспу. Сонце. Спів.
Привезе він, юнозорий,
Жовтенятам камінців
Різнобарвних і красивих,
Що на берег золотий
В бурі час, нічний, бурхливий,
Моря викинув прибій.
— Грайтесь, дітки! — дід промовить,
Весь у сонці... Бджоли... Сад...
На дуду загра кленову
Для веселих жовтенят.
Вітер віє, повіває...
Чути пісню. Де ти? Де?
Це, брати мої, співає
Моє серце молоде.
Як люблю я всіх дитинок
І вождя за це, за них.
Вільні труд і відпочинок,
Вільні слово, пісня, сміх...
За ланами сурма грає,
Сонце й там, і день без дна...

То щасливая співає
Дорога Галичина.
За ланами — поцілунки...
Краще їх нема, клянусь!
То братів стрічає юнка,
Синьоока Білорусь.
І над нею, і над нею,
В непоборній вишині
Сходять сонцем над землею
Конституції огні.
Он іде дідусь старенький
І визвольників віта.
Повернув він молоденькі,
Золоті свої літа.
Сяють очі, ніби зорі,
Рідні зорі із Кремля.
Молодіють груди хворі,
Як і вся кругом земля.
Вийшли діти. Он на танку,
В командира на руках,
Хлопчик радісний, мов ранку
Пурпуровий в небі стяг.
Юнки в квітах, хлопці в зброї...
Весь народ гримить до нас
Хором: — Здрастуйте, герої!
Ми до них: — З весною вас!
В небі птиці простяглися,
Лине вересень... Дарма!
Де поділось жовте листя?
Листя жовтого нема.
Скільки квітів багряніє
На веселих на лугах...
Світить сонце, вітер віє,
Грає сонце на штиках.
Мов вони сіяють: «Драсте!
Ми в двадцятім тут були...»
Ці штики не смерть, а щастя
Нашим браттям принесли.
Нам богів, панів не треба.
Утікають хмари злі...
Слава сонцеві на небі
І вождеві на землі.

І руки гаєм ми зняли
За сонце, за життя,
Щоб не було ніколи мли,
За нашого вождя.
За нього всі, хто серцем млад,—
Віків громадянин.
Він України депутат,
Її він батько й син.
За нього квіти, що в садах,
І зорі в вишині,
За нього серце, що як стяг
У кожного в груді.
За нього шум щасливих рік
І музика турбін.
За нього — все, бо він велик,
Бо добрий, простий він.
Бо він нас любить, як і ми
Його за все в цей час,—
Що вже немає злиднів тьми,
Немає рабства в нас.
Живи, наш рідний! Ми тобі
Співаємо пісень.
Ти нас ведеш у боротьбі,
Ти — наше сонце, день.

VII

БАЛАДА ПРО ЛЮДЕЙ

Сторіччя далекі! В цей сонячний час
Віків таємницю відкрийте для нас.
Ми хочемо знати, якими були
І як наші предки в минулім жили.
Наблизились далі,— і бачимо ми,
Як люди з бичем поганяють людьми,
Сидять на них верхи, у безвість женуть.
Під ними прослалась болотяна путь,
В обличчя їм вітер, і дощ, і гроза,
І стогін серця нам, як коршун, терза.
І падають в прірву за одним одно,
Летять покоління, і крові вино
Забризкує скелі... І рух цей страшний
Нагадує моря бурхливий прибій.

О люди! Ви скарбами сповнили світ,
Своїми серцями світили свій літ,
Своїми кістками всівали поля,
І гинув ваш день під копитом коня.
Це вас годували покиддям на сміх,
І пестив вам спини жагучий батіг.
Були ви як листя, як трави отав,
І цар вас на битву отарами гнав.
Окуті в кайдани і з тьмою в серцях,
Печальними тінями вкрили ви шлях.
З серцями гарячими, духом стальним
Ідете ви вдаль перед зором моїм.
Сторіччя далекі! Дивіться на нас,
На вільну людину в цей сонячний час.
На світлих скрижалях безсмертно сія
Людини прекрасне і горде ім'я.
Дивіться! Ніколи ще так не було.
Здіймає людина щасливе чоло,
На гори іде і не падає вниз.
Немає ні горя, ні крові, ні сліз,
Бо долю щасливу ясні ковалі
Скували на шостій частині землі.
Чи сіє людина зерно на поля,—
Сіяють їй зорі багряні з Кремля;
Чи вежі будує, чи йде по ріллі,
Чи в морі гігантські веде кораблі,
Чи в хмарах шугає, чи в села й міста
Везе урожай молодого труда,
Вартує кордони під молота дзвін,
Пливе на уламках гренландських крижин,
Шукає тих міст, що сховала земля,—
Як завжди, їй сонце сіяє з Кремля.
Хоч кольором шкіра в людей не одна,
Та кров в них єдина — червона вона,
Червона, як ранку московського стяг,
Як зорі кремлівські, що світять нам шлях,
Щоб легше в майбутнє було нам іти.
І руський з таджиком живуть, як брати,
Вкраїнець, єврей, і чуваш, і грузин,
З них кожний — єдиної матері син.
І в радугу щастя, що снилась колись,
Дніпро, і Арагва, і Волга злились.

Сторіччя далекі! Привіт вам і мир.
Зійдіться на братній веселий наш пир,
На Канівський берег, де в сонці блакить,
Де славний Шевченко в могилі лежить.
І з ним подивіться, під музику й спів,
На ту Україну, що так він любив.
Дивіться! Он люди щасливі ідуть,
І павами в танку дівчата пливуть.
І хлопці веселі, й бабусі, й діди,
Бо більше ніколи не знать їм біди.
Ми — діти Комуни. Правдивий наш шлях,
Культура й заможність цвіте по хатах...
Як видиво чорне — минуле ярмо.
Ми з келеха щастя невтомно п'ємо.
Сторіччя далекі! Ми — весни, ми — сад.
Для наших прекрасних співучих дівчат
Земля Старосільська, що вславила край,
Невиданий в світі дала урожай.
О сила людини, о думи порив!
Це вам я присвячую гордий мій спів.
Із шахти виходить смаглявий шахтар,
В очах перемога, труда його дар.
Шахтар, що коритись нікому не звик,
Своє покоління уславив навік.
І в «Ірміно»-шахті, щоб кожний це знав,
Він мури законів старих поламав.
Щоб далі все швидше з народом іти,
Скорив він у надрах підземних пласти.
Трояндами домни озорили путь.
Тут чорний метал батьківщині дають
Герої новітні, батьки та сини,
Творці неодквітлої людства весни.
Клекоче метал і морями пливе,
Над світом запалює сонце нове.
Прибоями гуркіт росте вдалині,—
То землю розчісують коні стальні.
Вони виступають в найдальші кутки
Й найкраще у Бешенську. Гляньте, віки,
Як похід цих коней гримить крізь вітри
Й керують їх рухом дві знатні сестри.
А хто спід Бердянська дівчини не зна?
Уславила край наш польотом вона.

Учені продовжують юності дні,
Посилюють світло, невтомні в борні.
І колос і корінь — все інше стає,
Земля відміняє обличчя своє.
Все швидшає рух, і, як зір караван,
Сіяє в ночах і цвіте Дніпрельстан.
Герої науки, коханці весни,
Нам атома тайну розкриють вони
І звільнять із брану, для льоту до зір,
Нової енергії радісний вир.

Ми можем пишатися вченим таким,
Що зір, наче маг, повертає сліпим.
Він сильний, бо вільний. Так слава ж йому,
Що в день обертає страждання пітьму.

Герої вітчизни, звитяжці нові,
Несуть для народу знання світові,
Будують заводи й міста золоті
І нам прокладають до сонця путі.

Сторіччя далекі! Нащадкам скажіть
Про того, що в серці як сонце й блакить,
Про кого лунають пісні трударів,
Хто рани народу загоїть зумів,
Хто нас, злютувавши в єдиную рать,
Навчив і боротись і перемагать.
Тому то для нього і квітне наш спів,
Бо з ним Україна здолала панів,
За море прогнала, в минулі бої,
Щоб жити в народів щасливій сім'ї.

Це він всіх людей і заліза й знання
Підняв на висоти безсмертного дня,
Озброїв і рушив із ними в похід,
З людьми і музики й підземних робіт,
З людьми од степів, і гаїв, і долин,
Під гуркіт моторів і молотів дзвін.
Він далі веде нас крізь бою огонь.
Народи шанують і люблять його.
Він житиме вічно на славу труда,
Всесвітнього щастя зоря молода,
Що темряви зграї розвіяла злі.
Це — Сталін, найкраща людина землі.

VIII

МОЛОДІСТЬ

І нам дано спочатку все згадати,
Все, що бентежило колись старовину,
Що вміло між льодовиків дзюрчати,
Струмком прорізавши височину,
Все, що з тісних міжгір'їв виривалось,
Зв'язок поміж каміннями рвучи,
В своїй величності до моря рвалось,
Само великим морем стаючи.
Гора і місто.
Грубу колісницю
Везуть два буйволи.
Лягла край річки путь —
Там, бачу, сумка червоніє з ситцю,—
Поміж садів квапливо учні йдуть.
І одного я пізнаю відразу —
Він в школу йде, і крок його твердий.
І ось вже у столиці він Кавказа.
В Батумі він.
Стрічає рік новий.
Вечеря на столі.
Поміж людей веселих
Минає ніч.
Зоря (в який вже раз!),—
Та він сказав, піднявши вгору келех:
— Вже швидко сонце засія для нас.
Ще ротмістр жандармерії
Заходить,
Як гість непроханий
У дім чужий,
І розкидає речі,—
Та на сході
Вже промінь сонця свіжий, молодий.
Ще переслідують робітників солдати,
Їх крок гримить, ще
І йому
Тюрма загрожує,—
Але відплати
Настане день, розвіявши пітьму.

І справді,—
День за вікнами яснієь.
Промовець змовк.
До нього звідусіль
Звертають погляди.
Він — майстер — вміє
В людських серцях
Затамувати біль.
Друг Леніна — він так поклав початок
Шляху всепереможного свого.
І стала нашим хлопцям і дівчатам
За приклад славна молодість його.
О, скільки гострооких і веселих,
Що щастя цвіт тримають у руках,
Є в нього учнів у радянських селах,
В розквітлих цих містечках і містах!
Одних до армії ще тільки призивають,
За тридцять вже ровесникам моїм,—
Та Ленін вчив їх, Сталін їх навчає,
І всі шляхи давно відкриті їм.
І нам дано спочатку все згадати,
Що, між каміннями зв'язок рвучи,
До моря рвалося, щоб в пісні зазвучати,
Само відкритим морем стаючи.
Був червень в Києві.
З Подолу
Звивалась пилюга понад Дніпром.
І напис на райкомі комсомолу:
«На фронті працюватиме райком».
Він, голову піднявши гордо вгору,
Виходив на звитяжну боротьбу.
Тепер тут сяєво широке, наче море,—
То наше сонце, наш це Дніпробуд.
Все молодими зроблено руками,
Бож чудо на Дніпрі не сталося само.
І ось вже стукає завзято молотками
На п'ятім горизонті комсомол.
Лежить чорнозем. Гуркотять колеса.
І від машини сизий дим-димок.
І проводжаємо на курси ми Олесю
І з нею по дорозі ми йдемо.
А Миргород не той тепер в долині,

Не той тепер, що був раніш Хорол.
По нивах золотих на Україні
Свої комбайни водить комсомол.
І з перемогою здружившися навіки,
Він водить танки, ворогів він б'є,
Братам пригніченим, невільним, через ріки
Остапів правнук руку подає.
Нема невірних в цих рядах Андріїв.
І день встає такий, що з перших слів,
Як тільки пісню починає Київ,
У хор вступає визволений Львів,
І вільне Дубно забуває горе,
І сонце в небі,
Сонце служить нам.
Шумують ріки,
Заливають море:
Який безмежний
Простір бурунам!

IX

ДРУЖБА

1

Хто дружбу так може цінити,
Ніж ті, що колись
Дізнали, як злобності квіти
По світу плелись,

Хто розбрат отут, на цім місці,
І чвари стрічав?
Тож славтеся, обрії чисті
Братерства і прав!

По горах, в долинах шовкових,
Де скеля, де луг,
На всіх промовляється мовах:
«Товариш і друг!»

Вчорашнє забуте навіки,
Ясна наша путь:
Імення, безсмертні навіки,
Вперед нас ведуть.

2

Коли сестра твоя й моя,
Мій брат, мій син — одна сім'я,—
Згадаймо Леніна ім'я.
    Коли щодня і кожну мить
    Любити можна і творить,—
    Імення Сталіна гримить.
Кипів і пінився Кавказ,
Як море кривди і образ,—
І Сталін зрозумів це враз.
    Там капітал, ще юний, ріс,
    Як зловорожий, чорний ліс,
    І зло, і гнів, і кривду ніс.
І Сталін розумів один,
Що розбрат націй — їх загин,
Що дружба націй — щастя дзвін.
    Він і в Тбілісі і в Баку
    Ніс переконаність палку,
    Тверду, спокійну і чітку.
І там, де зник навіки сум,
Володаря великих дум
Зове учителем Батум.
    Збагнув колись юнацький дар,
    Що з селянином пролетар —
    Це світу всього володар.
Він ріс у поросі повстань,
Він добре знав ціну вагань,
Між ворогом і другом грань.
    Він твердо зрозумів навік,
    Що анархіст і меншовик
    Вернути хочуть давній вік.
І прапор він тоді підняв,
Де образ Леніна палав,
За честь і силу людських прав.

3

Роки минали за роками,
Дев'ятсот п'ятий проліта,—
І перед Сталіна очами
Палає Леніна мета.

На волі і в тюрмі огидній
Він знав кінець усіх шляхів —
І відпочити мавши в Відні,
Не відпочив він, а творив.
І там, як світоч непогасний,
Як сонце волі для раба,
Підкреслив він суворо й ясно
Два слова: клас і боротьба.
І ми тепер, коли мечами
Сіяють гімни наших прав,—
Ми знаєм вільними серцями,
Щó в Відні Сталін починав.
Віки і літа не зав'януть —
Це плід його великих літ;
Його дорога не обманить,
Його безсмертен заповіт.
В пустелі, в гóроді камінним
І скрізь, де піт, де гнів, де труд,
Книжки його з благоговінням
Читає весь трудящий люд.
І я щасливий, що до хору
Щасливих братніх голосів
У цю благословенну пору
Свій голос радісний я влив.

4

Сидять наівні малюки у школі,
А перед ними їх учитель-друг,—
І розцвіта життя на видноколі,
Мов ясноросний, квітоносний луг.
Хіба ж воно даровано людині —
Так про минуле скорбне говорить,
Щоб їм забути всемогутнє нині?
І голос у навчителя тремтить.
Йому самому гірко споминати,
І слово завмирає на устах...
Навіщо їм, малим, чудесним, знати,
Що в світі єсть печалі, муки, жах!
Нові слова в їх пам'яті палають:
Товариш, друг,— із них це кожен зна...
Тож хай вони довіку пам'ятають
Народів братніх братні імена!

Учителю! кажи і вчи сміліше!
Минулого розбили ми ярмо!
Про нас колись історія напише,
Що ми нове поріддя творимо.

5

Київ червоний — зелений весною,
Горді тополі у світлих рядах...
О, як у пам'яті в'ються юрбою
Дикі погроми, утома і жах!
    І чи забути прокляті години,
    Руки убивць, червоніші за кров,
    Тропи й дороги, сади і долини,
    Друзів, братів моїх захист і схов!
Сміливе око вагання розв'яже,
Гонта розкриє нам руки свої,
Нам Корнійчук про Хмельницького каже,
Шварцман, Багрицький — про наші бої.
    Звуть мене друзі, співці-побратими
    З ними іти й не спинятись на мить!
    Давня козацька китайка цвістиме
    В прапорі нашім, де пурпур горить!
Слово Тараса братам переклав я,
Я над Стефаником плакав не раз...
Леніна мудрість до серця прийняв я,
Сталіна думка — це світоч для нас!

X

В СІМ'Ї ВОЛЬНІЙ, НОВІЙ

У тихий час вечірнього дозвілля,
Коли земля — мов юнка на весіллі
Й росою сяють трави і гілля,
Мені здається — у шинелі сірій,
Всміхаючись, назустріч пісні щирій
Виходить вождь із древнього Кремля.
    Ось він іде степами України,
    Обабіч — буйнохвильні пшениці
    І в морі золотім, немов плотина —
    Зеленолистий гай. Простори ці

Напоєні піснями. Рідне слово
Окрилює людей, і вільний труд
У розцвіті садів, в огнях споруд
Встає довкола молодо і ново.
Усе кругом таке знайоме й рідне,
Таке свобідне, наче споконвік
Слова людей були мов зерно плідне,
Як їх пісні, мов життєдатний сік;
Неначе зроду-звіку ця країна
Під гордим стягом квітла і росла,
Немов Дніпро, і Ворскла, і Сула,
І землі, повні сили та здоров'я,
Не захлиналися сльозами й кров'ю...
А був же час, безправ'я чорний час,—
Він тьмою крив Росію, і Кавказ,
І пишну Україну... Скільки горя
Ковтнула ти, вітчизно золота!
Свинцевим сном були твої літа,
Пустелею — простори неозорі.
Так дума вождь, і давніх літ видіння,
Немов живії, перед ним встають...
Ось прозвучали струни: попідтинню
Просту, сліпу кобзарську пісню чуть.
Про що вона? Все про кріпацьку долю,
Про дівчину, яку розпусний пан
Узяв на глум до себе... Тьма. Туман.
Нужда-нужденна, мука та сваволя.
А хто ж цю древню кобзу взяв із рук
Співця сліпого, і по горах-долах
Печальних струн зірвавсь нежданий звук,
Збудивши ніч, мов вдарили на сполох?!
То пісня на устах чи меч в руці?!..
Грими ж, грими! І пісню ту почули,
Жахаючись, маєтки і двірці,
Надії повні — села і аули.
Та це ж Тарас, народу вірний син.
І вождь йому, як брату, тисне руку.
Хіба ж не так, як цей співець, і він
Під зливою шпіцрутенів, на муку
Ішов за світ, за правду, за народ,
Не хилячись! Привіт тобі, титане!
Загоїлись навік пекучі рани

Землі твоєї рідної. А ти,
Мов невгасимий світоч з висоти,
Їй, вольній, ллєш проміння дум високих!
Тепер твоїх землячок кароких
Панич проїжджий не зведе з пуття,—
Щасливе і багате їм життя
Ми здобули. Та здобули не просто:
З віками тьми виходили на герць,
В огнях боїв зриваючи коросту
Покори й забобонів з людських сердць!
Несли ми сонце в закути ведмежі —
І принесли. Горять кремлівські вежі
Рубіновими зорями, й вони
Освітлюють і гори, і лани,
І все живе... А думаєш, без бою
Ми вирвали тебе, Тарасе наш,
З іудиних обіймів? Хай Сиваш
І спінений Дніпро перед тобою
За свідків стануть... В полум'яний час,
В дні іспитів — в серцях народу
Могутній голос твій, поборнику свободи,
Горів, полум'янів, не вщух і не загас.
Кайдани геть порвали й окропили
Ми кров'ю злою, вражою наш край.
Твій голос завше з нами,— із могили,
Там, де Дніпро і кручі. Спочивай...
А ти, Франко, ти, сину коваля,
Що сам кував слова міцні, як зброя!
Якою віковічною стіною
Одрізана була твоя земля
Від матері-вітчизни! Здрастуй, брате!
Глянь світлими очима навкруги!
Не гнеться чорний ратай в три дуги,
На пил, на порох панські каземати
Розпалися: ніхто вже не збере!
І вольний дух, що тіло рве до бою,
До щастя зве мільйони за собою,—
Ти чуєш? — він не вмер — і не помре!
Братів своїх народ наш в самотині
Не полишив, не кинув, не забув,—
Хіба ж не так з тобольської пустині
Найперший ти Грабовського почув

I мужній Лесі руку простягнув
Через глухі кордони! Рідний брате!
Свобідний клич над краєм пролунав,
Твоїм пісням в підпіллі не конати —
Вже чують їх оновлені Карпати,
Співає їх веселий Борислав!
Так дума вождь, і думи ці правдиві
Освітлюють ясне його чоло.
Він знає: зерно правди проросло
І квітне буйно на безмежній ниві
Щасливого народу... Із глибин,
Із надрів глибочезних б'є прозоре,
Дзвінке, студене, чисте джерело,
Все, що в неволі животіло вчора,
Сьогодні ожило і розцвіло:
Учених труд, поетів світле слово,
Трудівників уславлені діла,
Нові пісні, проспівані святково
Єдиним хором міста і села.
I знаю я: коли б з віків туману
Під променем кремлівської зорі
Знов ожили старих часів баяни,
Прокинулися древні кобзарі,
Коли б, новими збуджені літами,
Безмовні розімкнулися уста —
Підвівсь Тарас, мордований катами,
Франко, по тюрмах мучений, устав;
Коли б усі, хто матері-вітчизні
Життя своє до краплі віддали,
Оживши чудом, глянути могли
На рідний край, на вільний край, в якому
Їх спів живе, і квітне все живе,
Розковане, прекрасне і нове,—
З пліч скинувши віків скорботну втому,
Вони пішли б до світлого Кремля.
I підійшов би кожен з них до того,
Хто освітив онукам їх дорогу,
З яким новою стала їх земля.
I кожен з них промовив би: «Зростає,
Мужніє край наш вільний, золотий.
Хвала ж тобі і слава, батьку Сталін,
Від серця щирого — спасибі, рідний мій!»

XI

ЗУСТРІЧ БРАТІВ

Тут був кордон. Тут був кордон на Збручі,
Він пролягав між українських сіл.
Діброви галицькі. Глухі волинські кручі.
Роз'єднаний подільський суходіл.
Стелилися над Товтрами тумани,
Стелилася над Збручем тишина,—
Тут, де не раз через яри й кургани
Ступала, важко дишучи, війна.
Вона любила в цих краях кульгати,
Спиняючись край кожного горба.
І на хрестах березових розп'ята
Солдатської самотності журба.
Та що хрести! А ті савур-могили,
Насипані братерством козаків,
Коли нещадно ворога судили
Сполохи волі і народу гнів!
Коли дівчата коней заквітчали
Кінноті Богуна й Нечая,
Коли в тривозі, в розпачі, в печалі
Несла вінки купальські течія,—
Не папороттю — цвітом звіробою
Тут виростала помста уночі.
Звикали тут губити честь і зброю
Варшавські, краковські, познанські шляхтичі.
Та не проходила в панів охота
Тримати наші землі під мечем.
Ще так недавно гинула голота
В ярмі шляхетському за річкою Збручем.
Ставали чорними зелені верховини
Закутих, поневолених Карпат.
Над гідністю, над гордістю людини
Заносив руку знахабнілий кат.
В тюрмі жило тепло людського слова,
Над обрієм не гаснула зоря,
Гриміла людям дужа річ Франкова,
Читали люди потай «Кобзаря»,
Де воскресали подвиги Яреми,
Де зводилися Гонта й Залізняк,—

Бо кожне слово мужньої поеми —
То гніву, помсти й зненависті знак.
О чорна ніч над Полтвою і Сяном,—
Прадавній Галич! Стародавній Львів!
О краю, мучений тупим, чванливим паном,
Тримай у серці свій священний гнів!
«Народе мій, замучений, розбитий»,—
Колись поет у розпачі писав.
Та час настав,— де дівся ворог битий,—
Народ під прапор визволення став.
Де меч, вогонь і той шляхетський гонор,
Де хижі пазурі плюгавого орла?
Червоних воїнів злютовані загони
В похід звитяжний партія вела.
Вони несли оті багряні стяги,
Що їм у серці присягав народ.
І знаменом геройства і відваги
Увінчано походи дужих чот.
Червона Армія! Яку любов глибоку
В народнім серці будять ці слова!
З братами рідними за Збручем крутобоким
Ведуть розмову Київ і Москва.
Червона Армія! Звитяги грізний клекіт
Живе в піснях амурських партизан.
Б'є слави дзвін в Монголії далекій,
На річці Збруч, на озері Хасан.
Червона Армія! Ти принесла свободу,
Гірляндами вквітчала плечі брам.
І чути скрізь гучний привіт народу
Твоїм всепереможним прапорам.
І чути скрізь — від Збруча і до Сяну,
Від Черемоша по Західний Буг —
Єдине слово. В нім снага і шана,
І клич на подвиг, славу, боротьбу.
Величне слово. Це його промовив
Столітній дід, вклоняючись бійцям:
—Ходіть до нас, ходіть до нас, братове,
Це Сталін шле свободу й щастя нам.
Це на чолі зі сталінцем Хрущовим
Йти України з'єднаним братам.
Роки минали й ми терпіли муки,
Та нас не міг зламати гніт і страх.

Щодня на схід ми простягали руки,
До Сталіна зверталися в думках.
І це від нього посланці приходять,
З ім'ям його ідуть войовники.
І щастя те, що визріло на сході,
Несуть нам сталінці, несуть більшовики.—
Які хвилюючі ці перші дні єднання,
Людських обіймів радісне тепло.
Здобуті мрії, здійснені жадання,
І сонце, що над обрієм зійшло.
Яскраве сонце нашої свободи,
Промінням чистим і ясним гори!
Стають ще вчора гноблені народи
Під сталінські високі прапори.

XII

ПІСНЯ РЕСПУБЛІКИ

Ніч — мов книга з пурпурових літер,
Де у кожнім розділі — дива́.
І гортав її сторінки вітер,
І тоді родилися слова.
    Все вночі — дзвінкіше і дивніше,
    Та бувають сни і наяву:
    Кожне місто власне слово пише,
    Невідому відкрива главу.
В славі доні власної і сина
Підіймалась і цвіла земля.
З ніччю говорила Україна,
Всі її заводи і поля.
    Радо всі республіки вчували
    Світле коло десяти сестер,
    І кремлівські зорі осявали
    Наше ясне, радісне тепер.
Відкликнувся срібнокрилий Київ,
Городів найстарших старший брат:
«Все найшов тепер, про що я мріяв,
Все здобув тепер я устократ.
    Серед мук пройшовши гордим маршем
    Над Дніпром, у сяєві заграв,
    Я пишаюсь: був колись найстаршим,
    А тепер я наймолодшим став.

Робітник я у своїй отчизні,
Перед ворогом не падав ниць.
Сталіна слова я вчув залізні
І свічу зорею між столиць».
Харківські заводи заспівали,
Город велетнів загомонів:
«Супроти ворожої навали
Ми заграли сотнями огнів.
Нас народ топтати не дозволить,
Ми — той цвіт, що осінь не згризе,—
ХПЗ, і ХЕМЗ, і «Серп і Молот»,
«Світло шахтаря», і ХТЗ».
І тоді Донбас промовив гордо:
«Я ввійшов у ваш квітучий круг.
Край металу, вугілля, рекордів
Оживив наш Сталін, батько й друг».
І сказав Дніпропетровськ невтомний,
Свій юнацький виявивши пал:
«Сталіне! В порядку наші домни,
Маєм для республіки метал».
Підійнявши грона винограду
І забувши муку давніх літ,
Шле Молдавія диханням саду
Прикордонний бойовий привіт.
І співає, ллється голос чистий,
Що живуть щасливо над Дністром,
Що країна вся там — сад тінистий,
Що багнет сіяє в ній сріблом.
І, зливаючись в єдине гроно,
Запоріжжя промовляє так:
«Гребля із незламного бетону —
Волі й сили величавий знак».
І в нічній, у непорушній сині
Нам лунає пісня юних слів,—
Це озвався звільнений віднині,
Це співа радянський город Львів:
«Я здобув собі на щастя право,
Тут неволя зникла, наче дим,
Тут проміння сталінської слави
Розлилося сонцем золотим».
Чути голос рідної Полтави:
«Цвіт новий в полях моїх розцвів;

І до сяйва бойової слави
Я приношу сяйво наших днів».
Сперечаючись у братнім хорі,
Почала Одеса промовлять,
Щоб перлиною на Чорнім морі
Їй рости, цвісти і процвітать.
В море йшла «Червона Україна»,
Струмувала синя далина,
Та була у моряків єдина
Думка про керманича ясна:
«Щоб ми в перемогах виростали,
Щоб цвіли, як весняна земля,
І щоб знов до нас приїхав Сталін,
Найдорожчий гість для корабля».
І, знавець у корабельнім ділі,
Миколаїв слово взяв собі:
«Сталін дав нам сили огнекрилі
В будівництві нашім і в плавбі».
Над Союзом сонце уставало,
Дружнє цвіту, вугіллю, руді,
І стояли люди край штурвала,
Край верстата — смілі й молоді.
Особливим все було сьогодні —
Від звичайних квітів до руди,
Всі річки були багатоводні,
Всі поля — ще ширші, як завжди.
Сад розцвів веселими дарами,
Як весняний запашний букет:
«Наша гордість, що в квітчастій рамі
Сталіна великого портрет».
Тут з гвинтівкою браталась ліра,
І розносив вітер на крилі:
«Горді ми, що пісня наша щира
Відгуком лунає у Кремлі».
І Дніпро мужнів у гордій силі,
Труд і честь він у собі вмістив:
Войовничі кораблі флотилій
Він на поклик Сталіна зростив.
Брали слово городи і села,
Пісню починаючи свою,—
Доля усміхнулась їм весела,
Взята у жорстокому бою.

Кожен труд пошани в нас достоїн,—
I тому ввійшли в загальний хор
I поет, і робітник, і воїн,
Люди шкіл, лікарень і контор.
I хотів би вітер бистрокрилий
Всенародним трудівничим стать,
Щоб усе своє уміння й сили
Героїчній творчості віддать.
Вся земля, всі надра і глибини
Відкривались в радості дзвінкій,
Щоб на клич озватися орлиний
I принести щедрий даток свій.
Сталін — мудрість, Сталін — прапор ясний,
Сталін — пісня, подвиг, височінь,
Сталін — з нами, світоч непогасний,
Сталін — щастя юних поколінь.
Вся про це республіка співала,
Говорила сміливо і впрост:
«Горда я, що у Союзі стала
Як незламний сталінський форпост».
Розливались ясноцвітні ріки —
Буг, Дніпро, Дністро, Десна, Сула.
Славився у хвилях їх великий,
Що вершить нечувані діла.
Так дзвеніли променисті далі,
Так поля шуміли золоті:
«Нас закликав жити рідний Сталін,
Сталін нам показує путі».
Розлилися пшениці по полю,
Днів нових казково-щедрий дар.
I дівчата славлять ясну долю,
I співа про Сталіна кобзар.
Заспівали пісню всі народи,
Всі республіки вступили в хор,
I юнак і дід сивобородий
Славили наш день золотозор.
Понад гори, понад темні тучі
Пісня та лилася до висот,
Голоси сплітались могучі,
Всі народи — як один народ.
I кипіли волею простори,
I ставали ширші береги.

Все співало: сонце, поле, море,
І гаї, і запашні луги.

З Радянською Вкраїною,
З народом молодим
Єдиною родиною
Шляхом ідем одним.
Немає сили грізної,
Щоб нас впрягти в ярмо:
Стіною ми залізною
На грані стоїмо.
Республіки перлинами
Сіяють для віків.
Чуттями нас єдиними
Наш Сталін окрилив.
Іти все далі й далі нам
У раті трудовій.
За рідний край, за Сталіна
Готові ми на бій!
Життя розквітло веснами,
Ми — вільна сторона.
Розливами чудесними
Шумить далечина.
Людської сили вияви —
Наш неповторний світ,
Привіт висотам Києва,
Красі його привіт!
Ми прапора не кинемо,
Не згубимо шляхів.
Чуттями нас єдиними
Наш Сталін окрилив.
Гранітна в нас підвалина,
І крок у нас твердий.
За рідний край, за Сталіна
Готові ми на бій!
Не відступати воїнам,
Як серце осява
Зорею світовою нам
Комуна світова.
Ми зорами відкритими
Ворожу бачим злість.

Частина шоста світу ми,
А буде — шостих шість!
Ми смілим льотом линемо
У сяєві огнів.
Чуттями нас єдиними
Наш Сталін окрилив.
Земля моя прославлена,
Хвала довічна їй!
За рідний край, за Сталіна
Готові ми на бій!

XIII

КРАЇНА СОНЦЯ

Мов сон, спливає час. Веселкою крутою
Півсотні повних літ одквітло назавжди,
А ті, що билися на грізнім полі бою —
Поміж онуками — діди.
Пригадуються їм полів глухі окопи,
І вітер спогадів подій жене потік:
Осіння била ніч свинцем із Перекопа
І Дубно кликало в тридцять дев'ятий рік.
Розкопують, либонь, що в п'ятдесят восьмому
Чи в шістдесятім літі по весні
Знайшли в солончаках могилу невідому,
Шапки прострілені, зірки на них ясні.
Давно минуло те. У книзі днів глибокій
Танкісти устають, і клич, і пил доріг,
Полки летять за Збруч, кордонів змівши спокій,
І сурмить вересень в обкутий міддю ріг.
Давно минуло те. Горять весільні ватри,
По всій Гуцульщині перезва йде в огні,—
Диканський тракторист бере Катрусю-Катрю —
І в Коломиї пир, і свято на три дні.
І прийдуть до весіль оті, що не забуті,
Що порох їх з'єднав, земна скропила сіль,
Що хліба чвертку втрьох ділили в стужі лютій,
Що падали в снігу, в свинцевій каламуті,
Посивілі, як дим, ті прийдуть до весіль.
А шаблі при боках, ніде не поржавілі,
Юхтові чоботи, ні трошки не малі,

А сорочки на них льонові, білі-білі,
А комірці, як сніг, підшиті на дозвіллі,
І пояси тугі, і в скатках шинелі.
Їм люди вклоняться, їх поважають внуки
І в пам'ять занесуть хвильну картину стріч,
Бо лицарі старі в боях стомили руки,
І сурм будьоннівських ловили чуйні звуки,
І з Ворошиловим стрічались віч-на-віч.
І гримне день, як дзвін. Тополям стане сниться,
Як много літ тому ридав тут сирота.
Але у двір злетять блакитнокрилі птиці,—
І сни їм не такі, і просторінь не та.
Мотори загудуть. У молодої ж квіту!
А місяць падає, як золота печать.
На звичай повелось: у саме серце світу
Завжди одружені і найстаріші мчать.
Вклонитись Леніну в суворім мавзолеї,
У Пантеон зайти, в могутній Палац Рад,
Канали трьох морів узріти над землею,
З Мічурінська у Кремль садів густу алею,
І Щорсу пам'ятник, і Красну площу — сад.
Летять. Летять. Летять. Огні внизу на Збручі,
Волинь несе врожай в зелено-сизій млі,
Дністер впада в Дніпро і хвилі шле ревучі,
Кричать над Києвом каспійські кораблі.
У броварських лісах, у полум'ї гамарні,
Мов лук натягнутий — у небі віадук,
Сто тисяч літаків, як витвори примарні,
Застигли на вітрах, і ні єдиний звук,
Здавалося, не йшов од блискавок моторів,
Од крил закруглених і легких, мов стріла.
За Києвом Палац свої підніс простори,
Корона хмар лягла до світлого чола.
Масиви врожаїв пливли в безкраїм морі,
На північ і на схід зелений бився плин,
Горіли пожаром гречки червонокорі,
І ген за небокрай, на голубій ізворі,
Брели жита з Десни до Канівських долин.
Шуміло і пливло, і маревом дрижало,
Де кожен колосок у сяйві огнянім,—
У п'ять рядків зерно туге на нім лежало,
Пшениця і ячмінь росли разом на нім.

Прощай, Вкраїни синь! І ви, гречки медові,
І люди, і зоря над полем запашним!
Мотори мчать вперед, і, мабуть, на півслові
Розмова затиха, а місто, що затим
Було, як марево, в барвистому тумані,
Лежало унизу, кипуче та живе.
І гості в браму йдуть. На людному майдані
Підніссся пам'ятник у небо вікове.
Творіння рук митця і мрій палкого злету,
Два воїни на нім, суворі два брати
В шоломах зоревих, стрічками з кулемету
Підпоясалися, щоб легше жить і йти.
Притиснувшись плечем, узявшися за руку,
Очима в даль зорять, на поклик встаючи.
На тілі стільки ран несуть пекельну муку!
Вони ж побратані на щастя, смерть, розлуку,—
Хай тільки вождь зове, хай трублять сурмачі...
Над стрункістю колон орли пили світанок,
У брилах кам'яних простершися крильми.
Діди ж дивились:
— Пам'ятник — це ми.—
І гості повели веселий рій веснянок.
На Красній площі сад шумів під сонцем русим,
Ранетом рум'янів і виноградом ник.
Араб — пустельний гість із бронзовим індусом,
Фелах від пірамід, іранський трудівник,
Хельсінський лісоруб, худий, засмаглий кулі,
Кому був день як смерч, без іскорки відрад,—
Від крові й бойовиськ, забувши дні минулі,
Зійшлися в ленінський квітучий вічно сад.
Їх мисль покликала, їм зірка пломеніла,
Промінням сяючи, що гріло і вело.
Під стінами Кремля вдивляються несміло
На орден бойовий, на дороге чоло.
То їх звела любов і впевненість залізна
У сивому Кремлі, що над віки встає,
Твердиня Сталіна, народів всіх вітчизна,
Вітаючи братів, їм руку подає!


I

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Ізза гір та зза високих
Сизокрил-орел летить...
Не зламати крил широких,
Того льоту не спинить!

На вершини всі ми линем,
Сонце променем в очах...
Льотом сонячним, орлиним
Вождь показує нам шлях.

Хай шумить земля піснями
В цей крилатий, гордий час!..
Слово Сталіна між нами,
Воля Сталіна між нас!

Нам скорились темні води,
В ноги нам лягли поля,
Розспівалися заводи,
Оновляється земля!

Уперед полком єдиним
Більшовицька сила йде.
Льотом сталінським, орлиним
Мудрий вождь усіх веде.

Пурпуровими вогнями
Нам новий сіяє час...
Слово Сталіна між нами,
Воля Сталіна між нас!

ЛЕНІН, СТАЛІН І ВКРАЇНА

Насувалась грізна хмара
З заходу і півдня,
Зажурилась Україна,
Заплакала, бідна.
То не хмара, то не грізна
Плила без упину,—
То вороже лихе військо
Ішло на Вкраїну.
Як та галич, села вкрило,
Міста забруднило,—
Розпинали бідних селян,
Кров робочу пили.
Зажурилась Україна,
Стала сумувати:
Ой, хто ж мені допоможе
Ворогів здолати?
Стогне, плаче Україна,
Сльози проливає,
А тим часом в Москві Ленін
Полки виряджає.
Виряджає він Сталіна,
Свого друга, брата,
Врятувати Україну
Від лютогоката.

Утікай же, вража сило,
Скоро сонце зійде,
Бо вже Сталін у дорозі,
Із півночі їде!
У проклятих ворогів
Сплющені ще й очі,
А вже Сталін славне військо
Привів із півночі.
Та як крикнув по Вкраїні
Голосом орлиним,—
Щорс Микола з богунцями
До нього прилинув.
Ударило славне військо
На полки ворожі,
Рушило усе бідняцтво —
Стати в допомозі.
Ухопились за рушниці,
Та за ті шаблюки,
А кому невистачало —
Той брав вила в руки.
Та й погнали враже військо,
Далеко погнали.
А з Петлюри й Денікіна
І сліду не стало.
Утікала вража Польща,
Вороги закляті,
Розгубили по дорозі
І штани й жупани.
Гей, хто ж тебе, Україно,
Вирвав із неволі?
Кому будеш ти співати
На вільному полі?
Вирвав мене із неволі
Сизий орел Ленін,
А виростив і доглянув
Ясний сокіл Сталін.

Ленін, Сталін побратали
Народи навіки.
Усі вільні, усі рідні,
Як у батьків діти.
Я в братерстві з народами
Буйно розцвітаю,
І про батька, про Сталіна,
Пісню я співаю.

НАМ ТЕПЕР СЛАВА

Як побачив батько Сталін,
Як ми горювали
І бідняцьку свою долю
Гірко проклинали,

Як побачив, обізвався
І дав нам пораду:
— Ось беріть ви зброю в руки,
Єднайтесь в громаду.—

Узялися ми за зброю,
Всіх панів прогнали.
Тепер доля в нас щаслива —
Дав її нам Сталін.

Тепер наша батьківщина —
Від моря й до моря,
І ніколи не побачим
Ми лихого горя.

Тепер наша батьківщина
Немов квітка стала,
Були колись наймитами,
А тепер нам слава.

З НАМИ ПАРТІЯ І СТАЛІН

По всім світі кожен знає
Леніна турботи
І прихильність до народу,
До всії бідноти.
Щоб не мучилися люди
У ярмі кріпацькім,
Сказав Ленін: — Беріть зброю!
Годі вже вклонятись!
Годі вже з нас шкури драти
І топтать під ноги!
Треба нам здобути землю,
Фабрики й заводи! —
Враз загули, як ті бджоли
Із вулика в вирій.
Командиром у нас першим
Був наш Ленін милий.
Розгромили, розчавили
Всяку підлу зграю,
Яку гнали ми із сходу
Й з заходу — із краю.
Очистили собі шляхи,
Степи і долини,
Заснували в наших степах
Всюди колективи,

Бож учив великий Ленін,
Щоб ми так робили,—
Щоб построїть соціалізм,
Треба колективи.
Виконуєм, рідний Ленін,
Твої заповіти,
У нас всюди колективи,
Як макові квіти.
З нами партія і Сталін,—
Йдем вперед ми з честю.
Від ворогів захищати
В нас є кому й є що.

СТАЛІНСЬКА НАРОДНА ВЛАСТЬ УКРАЇНИ НЕ ВІДДАСТЬ

Двадцять років... Це колись
Глитаї у нас велись,
І були вони катами
Із великими ротами.
Були зуби в них колючі,
З нас знущалися, падлючі,
Було всяких їх пород,
Катували весь народ.
Як зайшли війська Петлюри:
— Знось яєчка, давай кури,
Гроші й срібні дукачі...—
Окупанти йдуть вночі.
Понакручували вуси,
Беруть сало, ловлять гуси,
Слідом йде бандит Лопата,
Та і знов нова оплата.
І огидні всі на вроду,
І знущаються з народу:
— Оце знайте наш приїзд,
Не ламайте панських гнізд...—
Селян гонять пс на збори —
В обгороджені обори,
І кругом стоїть охрана,
А в селян на спинах рани.

Од проклятих глитаїв
Весь народ в оборах млів.
І стріляли все по п'ять.
Кати роблять, що хотять.

А що ж вони на Вкраїні
Селянам робили,—
Ниць на землю їх ложили,
Шомполами били.
Били ж вони шомполами,
Ще й різки колючі,
І знущалися з народу,
Бандити падлючі.
Інтервенти - окупанти
Живцем всіх глитали
І усе за панські гнізда
Народ катували.
Та робочі й бідняки
Взялись за роботу
І вигнали з України
Ворожу гидоту.
Робітники та селяни,
Що зазнали горя,
Як зайняли товстопузих —
Гнали аж до моря.
Потопилися не всі —
Ще трохи лишилось,
Та із бандою троцькістів
Спілку заключили.
Троцького собача морда
Банді говорила,
Щоб вона свинячим рилом
Нашу землю рила.
Але твердо нашу землю
Їхнім рилом рити,—
Почала держава наша

Шпигунів ловити.
Половили ворогів,
В тюрму зачинили,
Щоб вони в країні нашій
Лиха не чинили.
Все ж накоїли вони,
Прокляті гадюки,
Ще й хотіли нашу владу
Дать ворогу в руки.
Сталінський закон найлуччий.
Не підходь, вороже злючий.
Сталінська народна власть
України не віддасть!
Сталіну та Ворошилову
Од усіх хорош привіт,
Що скинули із народу
Буржуазний, гадський гніт.
Сталіну та Ворошилову
Ще один хорош привіт,
Хай живуть нам всім на славу
Много, много й много літ!

ВЕЛИКИЙ ЧОЛОВІК

(КАЗКА)

Між горами, в одному місці, жили чоловік і жінка, і жили вони дуже бідно. Та так бідно, що ні в казці розказати, ні пером описати.

Одного разу пішла жінка з дому. Зійшла вона на найвищу гору і там у неї народився син. Він був незвичайний і його назвали Великим. Хлопець росте та й росте — не днями, а годинами.

Кожний день він вилазив на гори, а звідти котився вниз клубком, як м'яч, і як йому не боліло, а він ніколи не плакав. От він виріс такий сильний і розумний, що його ніхто не переможе ні силою, ні розумом. Однією рукою по десять чоловік піднімав. Бідні люди його любили, бо він з ними часто розмовляв і розуму навчав.

От раз пішов він із дому. А в їхнє село наїхали якісь чужинці-бандити. Грабували всяке добро, катували і убивали людей, забирали з собою красивих дівчат.

Повертається він додому, аж батько й мати лежать покатовані. Йому сказали, що їх побили чужинці-бандити. От він пішов у кузню, скував велику залізну булаву, сів на гнідого, лисого, красивого та бистрого коня-сокола, якого йому витішив батько, і погнався за бандою. А коли догнав бандитів, як махнув булавою, то так всі й поставали і від одного подиху в усіх голови закрутились, і стали всі бандити неживі.

Великий чоловік склав їх усіх у купу і написав: «Чужинцям-бандитам більше в цім селі не бувати».

Приїжджає він додому, коли ж батько вже вмер, не витерпів катування бандитського.

Побачився Великий чоловік із матір'ю і сказав їй:

— Живіть самі, а я піду допоможу бідним людям боротися з білими.

Іде і йде, зустрічає одного чоловіка і питає:

— Ти хто такий?

— Я,— каже той,— простий чоловік.

А насправді то був пан, тільки переодягнений.

— Ну, добре,— каже Великий чоловік,— я теж простий чоловік.

Ідуть далі. Зустрічають ще одного чоловіка:

— Ти хто такий?

— Я,— каже він,— простий чоловік.

Але він теж збрехав. Він був капіталіст.

— Ну, й ми прості люди. То будемо йти всі разом.

Ідуть і зустрічають ще одного чоловіка.

— Ти хто такий? — питається Великий чоловік.

— Я простий чоловік.

А насправді то був піп.

— Добре,— каже Великий,— ідем з нами.

Ідуть горами і долинами, дивляться — аж у лісі великий яр, а в яру глибока печера. Заглянули в неї — ой, яка ж глибока!

Хто ж полізе? І той не хоче, і той не хоче. А Великий чоловік і каже:

— Я полізу.

Наобдирали з дерева кори, сплели віровку і глибоку корзину, сів у неї Великий чоловік і ті люди його спустили під землю. То був інший, підземний, світ. Все так, як і слід бути: ростуть дерева, трава, голубіє небо, тільки пасмурно. Скрізь багато різного добра: золото, срібло, матерія, все, все, чого тільки на світі немає. Трохи далі стоять бочки з порохом, динаміт, піроксилінові шашки. Він нічого не зайняв, а пішов далі. Дивиться — аж стоять чоботи з написом: «Раз

ступне — і сім кілометрів». Він не захотів брати і чобіт. А як пройшов ще трохи, дивиться — аж ідуть чоловік і жінка. Він присів за кущем і слухає. Чує, що чоловік жінці говорить:

— Оцей світ заселений тими людьми, що воюють з робітниками і бідними селянами. В цю ніч,— розказує далі чоловік,— ми вбили до трьох тисяч робітників і селян, деяких живими позакопували, одно повстанське село розграбували і спалили.

Як тільки той чоловік сказав ці слова, він враз вискочив ізза куща, махнув булавою — і не стало того, бо то був бандит. Жінка розказала Великому чоловікові, що вона сюди завезена білими. Дома в неї зосталися діти, а чоловіка білі вбили, бо він стояв за бідних.

Великий чоловік і каже їй:

— Набирай собі всякого добра і йди до своїх дітей.

Наклав їй у корзину всякого золота, а зверху поклав динаміт і піроксилінові шашки.

— Хай,— каже він,— і це там буде.

Сіпнув за вірьовку — і її потягнули вгору на поверхню землі. От ті «прості люди», які зустрілись йому на дорозі, побачили, що багато золота в жінки, і вирішили вбити її і слід замести, а золото між собою втрьох розділити.

Коли ту жінку вбили, то знову корзинку в підземелля опустили. Вирішили того Великого чоловіка убити. А він догадався та й наклав у ту корзину, яку вони опустили, каміння і сіпнув: мовляв, тягніть. Вони й потягли. А коли дотягли до половини, то тоді як пустили, то корзина з камінням так грякнула, що аж вогонь посипався.

Так Великий чоловік довідався, що то за прості люди, які зустрілись йому на дорозі.

Після того він перерізав вірьовку і пішов собі в ліс. Дивиться — аж гроза надходить. Сів він під дубом і сидить, думає, що робити. А на тому дубі, під яким він сидів, було орлине гніздо з маленькими орлятами. Почина іти великий дощ і град. Жалко йому стало орлят, виліз він на того дуба до гнізда і накрив собою орлят.

А як перестав іти дощ і град, він зліз з дуба, сів під ним і сидить. Коли це орел прилітає і питає:

— Хто це спас моїх діток? Скільки не було в мене орлят, завжди убивав їх град, а то і гніздо сухе і діти живі.

Великий чоловік і каже:

— Діток ваших спас я.

Орел йому:

— За те, що ти спас моїх діток, кажи, чим тобі послужити.

— Нічого мені не треба,— каже Великий чоловік,— аби тільки звідси вибраться.

— Добре,— каже орел,— тільки треба придбати стільки то м'яса і стільки то води.

Він заготовив. Орел забрав своїх діток під крила. Сів Великий чоловік на орла — і полетіли. Орел йому сказав:

— Як я кивну на правий бік, то давай м'яса. А як на лівий — давай води.

Так він і робив.

От летять і летять вони. Довго летіли. Вже стало видно справжній світ. А в них нехватило м'яса. Орел киває направо, вибивається з сил, а м'яса немає.

«Що робити?» — думає Великий чоловік. Думав-думав, а тоді й вирішив одрізати від своєї ноги кусок м'яса і подав орлові. Орел з'їв те м'ясо і виніс його нагору, в справжній світ, а тоді і питає:

— А що то ти мені дав напослідок такого доброго м'яса?

Він не признався. А орел все допитувався. Тоді він показав на свою ногу. Орел видавив спід свого язика соку, помазав те місце, і рана зараз же заросла. Потім орел піднявся і закружляв попід хмарами.

Ні чоловіків, ні жінки, ні золота тут уже не було. Лежав тільки динаміт та піроксилінові шашки. Великий чоловік догадався, що білі, зелені і різні банди пішли грабить, убивать людей і з своєю добичею будуть повертатися у підземний світ. Він узяв динаміт і піроксилінові шашки й позакопував там, де їм треба спускатися в підземелля.

Сів за скалою і дожидає. Коли їдуть в каретах офіцерня та генерали з погонами, з кокардами, деякі говорять по-польськи, по-німецьки, деякі — по-руськи і по-українськи. Коні тільки зупинились, а динаміт як вибухнув, так і покришив на куски офіцерів та генералів, а темне підземне царство завалилось землею.

От він пішов далі. Багато пройшов, і куди не піде — скрізь білі розставляють свої гармати та кулемети. Він став заходити в кожну хату, щоб збиралися бідняки воювати проти білих. Стали люди збиратися в ліс, а їх замітили білі, почали стрілять, багато побили і поранили. Кров текла тоді ріками. А ті люди, що зосталися живими, стали зватися Красними. От зібрав Великий чоловік усіх Красних та й каже:

— Ідіть в ліси, набирайтеся сили і ждіть, поки я вас покличу.— А сам пішов в одно село, найнявся пастухом. На другий день зайняв він отару овець і погнав у ліс, де стояли гармати білих. Отара пасеться собі, а він підійде до гармати, вийме замок і закопає в землю, вийме замок і закопає в землю. Так повиймав він замки майже з усіх гармат та кулеметів. Не вийняв замків тільки з тих гармат, де була велика сторожа. А тоді сів у човен і поплив на другий берег.

Його помітили білі, почали на нього стріляти. Снаряд розірвався біля самого човна. Човен перевернувся, набрався води. Він напружив усі свої сили, переплив через річку і пішов собі. Зійшов на велику гору і став скликати людей. Всі йшли на його голос. Зібралась сила-силенна робітників і селян.

— Тепер,— каже він,— ми поб'ємо всіх ворогів.

А люди були дуже сердиті на білих, збиралися з різних міст і сіл, щоб їх розбити. А він і каже:

— Підождіть, хай вони вистріляються, а тоді ми будемо наступать.

Підождали. Вони вистрілялись з тих гармат і кулеметів, що в них були справні.

— А тепер,— каже,— давайте наступати.

От і пішли наші чесати білих, та з усіх боків. А їм і тікати було нікуди. Одступати треба було в море. А наші б'ють

по чім попало. Простих солдатів, що здавались у полон, відправляли в тил, а офіцерів і генералів рубали, розстрілювали і в морі топили. Перебили їх усіх. Тільки деякі білі за море утекли.

Відтоді утворилась перша в світі країна, назва її СРСР. На чолі її став Великий чоловік. Ім'я його — Йосиф Віссаріонович Сталін.

ЯБЛУНЯ ІЗ СРІБНИМИ ЛИСТОЧКАМИ ТА ЗОЛОТИМИ ЯБЛУКАМИ

(КАЗКА)

Жив колись на світі дуже бідний чоловік. Ну, такий бідний, що пером не описати і в казці не розказати. Він все своє життя боровся за щастя. Але з його боротьби нічого не виходило. Чорні дракони, що панували тоді над світом, закували його в ланцюги і посадили на спину йому горе. З того часу, куди він не ходив, що не робив, горе міцно трималося за нього і скрізь відгонило від нього щастя. Аж почорнів бідний чоловік, аж згорбився. Дні і ночі тяжко працював, потом, кров'ю зрошував землю, а горе сиділо на спині, а горе гнітило. Не видержав бідний чоловік, спиляв якось довбешку і почав битися з горем. Та злетілися чорні дракони, напали на нього, звалили і ще дужче закували в ланцюги. Як він не намагався скинути горе із своїх плечей, але не міг, не було сили. Схилив тоді голову бідний чоловік і почав в тяжкій-претяжкій біді гірко-гірко працювати. А горе сиділо на спині і пило його кров і піт тяжкої праці.

От одного разу, коли бідний чоловік з ланцюгами на руках тяжко працював на полі і своїми руками, як плугом, зорював землю, на дорозі показався чоловік. Та який чоловік! — Богатир. Весь в стальнім панцері, в руках меч, а на чолі — золота зоря. Він підійшов до бідного чоловіка і спитав:

— Що ти робиш, бідний чоловіче?

Бідний чоловік підняв голову і відповів:

— Хіба не бачиш? Тяжко бідую. Ланцюги волочу, кров'ю змочую поле і своїм потом, своїм трудом годую горе.

Богатир підняв бідного чоловіка з землі, поставив його на ноги і сказав:

— А чому ж ти не б'єшся з ним?

— Сили не маю. От був підняв якось довбешку... так... чорні дракони злетілися, збили мене з ніг і ще дужче закували в ланцюги. А горе знову посадили на плечі.

Богатир глянув на бідного чоловіка, глянув на його спину, і в грудях у нього аж заклекотіло.

— І ти його давно вже носиш?

— Давно. Його носили мої прадіди, діди, батьки, і я ношу.

— Більше ти його носити не будеш,— сказав богатир.

— Як? — здивовано подивився бідний чоловік на богатиря.

— Не будеш! — кажу.

І богатир підняв догори свого блискучого меча, вдарив ним в землю, і пробоїна так і бризнула золотими хрусталями води.

— Пий! — сказав богатир до бідного чоловіка.

Бідний чоловік із жагучою спрагою припав устами до небаченої води. Випив і зробився зразу юним і сильним.

— Пий ще!

Бідний чоловік знову припав до тієї води.

Випив удруге, потім втретє і відчув такий прилив богатирської сили, що, здавалось, море захвилювало в його грудях. М'язи зсоковіли, ззалізнилися.

— Ану, спробуй тепер підняти мого меча.

Бідний чоловік взяв богатирського меча до своїх рук, підняв його, махнув і аж здивувався:

— Що це, я богатир?

— Рви тепер ланцюги на руках! — сказав чоловік в стальнім панцері.

Рвонув бідний чоловік. Задзвеніли залізні кільця, затріщали і ланцюги злетіли з рук.

— А тепер нищ горе! Скидай його із своїх плеч.

Зрадів бідний чоловік. Схватив меча і щосили кинув горем до землі. Та не встиг як слід його придушити, як раптом

задрижала земля, задвигтіло повітря, тьмою вкрилося небо і чотирнадцять чорних драконів напало на нього.

— Не бійсь! — сказав богатир. — Рубай мечем на повний розмах. А щоб знищити тьму, на́ тобі мою золоту зорю.

Він взяв її з свого чола і дав бідному чоловікові. Зоря коли доторкнулась до бідняка, то так засіяла, таким сипнула промінням, що тьма зараз же зникла і довкола стало ясно-ясно. Чорні дракони від цього ще дужче зашипіли, ще дужче залютували, ще дужче накинулись на нього. Та бідний чоловік нещадно їх рубав, бив, сік своїм мечем їхні голови. А коли знемагав, то пив воду, ту саму воду, і знову ставав непереможним. Довго бився він. Довго рубав їх і, нарешті, переміг. Останнього так рубнув, що аж куски порозліталися довкола.

— Добре ти рубав! — сказав богатир. — Цією боротьбою ти здобув собі право на життя. А тепер, щоб ніхто в житті ніколи-ніколи не знав горя і страждання, посадимо на цьому місці для всіх бідних людей сад щастя.

Взялись до роботи. Почали розбивати, розплановувати алеї, клумби, почали садити дерева. Посадили. А вечором, коли ясні зорі срібними гвіздками вкрили небо, богатир підійшов із бідним чоловіком до пробоїни, з якої била вода хрустальним ключем, і сказав:

— Отут я посаджу яблуню. — І ввіткнув зерно в землю.

Коли робота в саду вже була закінчена, богатир сказав до бідного чоловіка:

— А тепер відпочинемо.

Вони відійшли вбік, лягли на землю і заснули міцним сном.

Ранком, тільки сонце показалось зза обрію, першим проснувся богатир. Глянув на сад щастя і усміхнувся. Довкола все цвіло, буяло, дзвеніло. Він підійшов до бідного чоловіка і збудив його:

— Вставай! Підем оглядати сад щастя.

Бідний чоловік піднявся з землі. Протер очі, глянув на сад і став як зачарований.

— Краса! Яка краса!

А сад цвів, а сад шумів. Пташки заливали його піснями. Сонце золотило. Пахуче повітря струмувало як повінь. А дерева! Та які цвіли дерева! Бідний чоловік не міг налюбуватися. Ось алея жемчужних ландишів. Ось алея срібних лілей. Ось — золотих роз.

— А це що?

Богатир підвів бідного чоловіка до чарівної яблуні, на якій горіли самоцвітами срібні листочки та соковіли золоті яблука, а спід коріння била хрустальна вода.

— Знай, — сказав богатир в стальнім панцері, — тепер ти не бідний чоловік. Тепер ти самий найбагатший, самий найщасливіший чоловік у світі. Ти маєш сад щастя. А в ньому: радість, любов, геройство, мужність і честь. А в ньому — труд і безсмертя. Яблуня із срібними листочками та золотими яблуками, коріння якої живляться хрустальною водою, найцінніша в саду. Бережи її як зіницю ока. Віднині ти — богатир!

Сонцем засіяло обличчя у бідного чоловіка.

— Спасибі тобі, спасибі! Ти мене зробив богатирем, дав мені сад щастя. А в ньому — яблуню із срібними листочками та золотими яблуками. Скажи: хто ж ти, як тебе звати?

— Сталін! — відповів богатир в стальнім панцері.

— Сталін!

І тільки це ім'я продзвеніло в устах, як враз сад щастя заспівав, задзвенів, заграв. Усе живе, усе квітуче співало славу Сталіну.

— Слава тобі, слава!

Заспівав хвалу і бідний чоловік. З уст його вилітали нечувані пісні. Як молодий грім, вони котились через гори, ліси, моря у далі. Вони дзвеніли як весна! Як сонце!

— Слава тобі, Сталін, слава!

Чарівна яблуня ще дужче розцвіла. Ще дужче засіяла.

ПРАВДИВА КАЗКА

Була в світі одна країна, де нею правив лютий змій, а в того змія було ще багато менших зміїв, які йому допомагали правити країною і висмоктували з людей кров. Багато років висмоктували ті змії з людей кров, а люди терпіли й не знали, як від тих зміїв визволитися.

Та ось в цій країні, на річці Волга і на Кавказі, народились два мудрі, великі богатирі. Як тільки вони виросли до повноліття, то стали думати, як це визволити людей спід ярма тих лютих зміїв. От стали вони добирати таких людей, щоб поставити їх ватажками в народі і задушити всім людством тих лютих зміїв. Багато довелось їм працювати, багато довелось перетерпіти, але що вже наші богатирі надумали зробити, то вже назад ані кроку не відступлять.

Та ось в знаменний 1917 рік ці два богатирі свого досягли, всі сили в народі зібрали й найлютішим зміям голови відрубали, а гнізда їх зруйнували.

Доки заправляли змії в цій країні, вона була найбідніша в світі, люди в злиднях горювали, з них чорні ворони собі поживу мали й коритись зміям людей підбивали. Щосвята, щонеділі люди ходили до обідні, а там їм все чорні круки віщували: «Це ви великі гріхи маєте, погані думи думаєте, тому правителі не винні, а хто проти них що буде казати, того на тім світі чорти в пеклі будуть карати». Але карали люд не чорти рогаті, а ті змії прокляті.

Не послухались люди тих чорних круків, а послухали своїх мудрих богатирів, владу до своїх рук забрали, а багатіїв прогнали й стали робити так, як ці два мудрі богатирі казали.

Та ось настав великий смуток в цій країні — помер один з богатирів. Та коли цей богатир помирав, він своєму товаришу все передав, як далі справи вести в країні, щоб в ній люди жили щасливо.

І ось цей другий богатир свій могутній поклик подає:

— Та годі нам, браття, журитися, будемо боротися за життя щасливе й веселе.

Народ цієї країни журитись перестав і за вказівками свого великого проводиря жити став, і тепер країну так перетворили, що з бідної багатішу на весь світ зробили. Люди живуть тепер вільно й щасливо, всього багато мають і про своїх мудрих богатирів пісні співають.

Але є ще змії поза межами цієї країни, які б її собі загарбати хотіли. Та тепер ця країна має стільки сили, що всякому змію в'язи може скрутити. Ця країна таких соколів має, що неприступні простори вони покоряють. Не один раз вони весь світ облетіли і ще більшої слави своїй країні набули. Всі люті змії тепер її бояться й тільки з своїх гнізд шиплять та зляться.

Трудящий люд усього світу дивиться на цю країну, як на свою рідну батьківщину. Ця країна тепер пишним квітом процвітає, а про те, що колись було, своїм дітям розповідає.

Отже, я свою правдиву казку кінчаю, а хто ці мудрі богатирі — кожний трудящий усього світу знає. Це великі — Ленін і Сталін.



КАЗКА ПРО ГІРСЬКОГО ОРЛА

Давно колись, в одній країні, жило двоголове ненажерливе страховище. Багато віків пило воно людську кров, і випило стільки, що хватило б тієї крові на ціле море. Важко жилося в цій країні бідним людям. Весь вік вони терпіли муки од того страховища; весь вік бідували, плакали і голодної смерті дожидали. Та смерть до них не йшла. От вони зібрались докупи, порадились і вирішили гукнуть на допомогу гірського орла. Пішли до орла і сказали:

— Годі тобі, орле, по тюрмах проживати та на високих горах з хмарами розмовляти, іди, визволяй нас, бідних людей, із біди.

— А яка ж у вас біда? — питає орел.

— У нас біда превелика. Ми — бідні люди і життя наше гірке. Єсть у нас ненажерливе страховище, воно п'є нашу кров. Порадь, як нам його вбити.

— Ідіть, — каже орел, — додому та скликайте усіх бідних людей, беріть зброю в руки і йдіть на страховище війною. А як зберетеся, я покажу, куди йти, і сам буду перед вести.

— Добре, — кажуть бідні люди, — підемо всі збиратися, зброю кувати і будемо на ненажерливе страховище війною наступати.

Зібралось бідних людей видимо-невидимо. Зброю ладнали, на страховище виступали. Попереду орел поспішав, дорогу показував і наказа давав:

— Стріляйте в страховище всі разом й з усіх боків.

Стали люди разом з усіх боків стрілять у страховище. Огонь на весь світ закресав. Стрільці були хороші, добре в страховище влучали, аж поки воно й не пропало. Не стало страховища. Стали бідні люди краще жити, почали нове життя будувати, та їм заважали ті, що прислужували страховищу.

От пішли вони знову до гірського орла питати:

— А що ж тепер тим людям робити, що прислужували страховищу? Вони теж пили нашу кров.

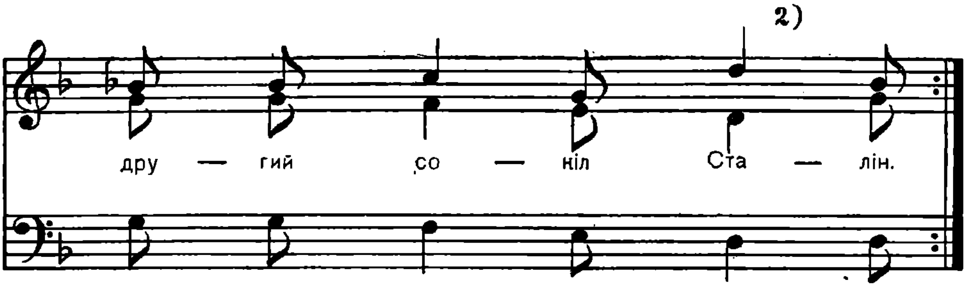
— Треба від них,— каже орел,— усе добро, нажите чужим трудом, забрати і на користь держави передати. Хай стане воно добром всенародним.

Так і зробили. Все багатство перейшло людям. Після того вже бідні люди не плакали і горя не знали. Стали колективно працювать, дружно жить-поживать і всенародне добро наживать, а гірського орла — великим Сталіним звать.

СТОЇТЬ ДУБ ЗЕЛЕНИЙ




1)
сти — ха про — мов — ля — ли.
А цих со — ко — лонь — ків
та всі до — бре зна — ють:
(* *)
пер — ший со — кіл Ле — нін,



Стоїть дуб зелений,
Шумить він гіллями,
Ой, там два соколи } 2
Стиха промовляли.

А цих соколоньків
Та всі добре знають:
Перший сокіл — Ленін, } 2
Другий сокіл — Сталін.

Перший сокіл — Ленін,
Другий сокіл — Сталін,
А навколо них же } 2
Звились соколята.

Першому соколу
Прийшлось помирати,
Та й до свого друга } 2
Він став промовляти:

— Соколе мій милий,
Мені вже не жити,
Тобі доручаю, } 2
Справу завершити!

Другий соколонько
До нього промовив:
— Клянемось тобі ми: } 2
Не звернем з дороги!

І тепер вся молодь
Весело співає,
Про сокола Сталіна
Та й пісні складає. } 2

*) Досить ясно чути h.
**) h не так ясно чується, як в першій строфі.

1) і 2) при повторенні



СЛАВА, БАТЬКУ НАШ, ТОБІ!

Як помирав наш Ільїч,
Лишив партії наказ:
Робіть все, як Сталін каже,—
Не побоpе ніхто вас.

Сталін робить і робив
Так, як Ленін говорив.

Щоб жилося нам ще краще,
Так, як Ленін нас учив,
Об'єднались ми в великий
І могутній колектив.

Розгромили куркулів,—
Край наш квітами зацвів.

Сталін нас веде все далі,
Він життя щасливе дав
І в Законі Основному —
В Конституції — вписав.

Не бувати нам в біді,
Слава, батьку наш, тобі!

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

По ленінській по дорозі
Наша партія іде,
На чолі товариш Сталін,
Нас усіх вперед веде.

Так спасибі ж тобі, Сталін,
За квітучеє життя!
Що пройшло — повік не буде
Тому злому вороття.

Хай цвіте моя країна
Цвітом повесні!
Хай про Сталіна лунають
Радісні пісні!

БАЧИЛА Я СЮ НІЧ

Бачила я сю ніч
Сталіна у сні.
Ой, як було радісно
У той час мені!
Бачила — він руку
Угору підняв
І усім трудящим
Промову казав:
— Хочу так зробити,
Щоб усі були
Рідними братами
І в миру жили.
Щоб війну із світу
Геть зовсім зігнать
І крові людської
Вже не проливать.
Тих, що гострять зуби,—
Лютих ворогів,—
Треба подолати
Усіх до ноги.
Ту стежку широку,
Що Ленін вказав,
Народ із любов'ю
Уже протоптав.—

Слухала я довго,
Слухала сама —
В мене була думка,
Думонька одна:
— Був би ти здоровий,
І віками жив,
І над нами сонцем
Ти завжди світив.
І усі б народи
За тобою йшли,
Отоді б навіки
Щастя вже знайшли.

ПІСНЯ ПРО ЛЮБИМОГО СТАЛІНА



Нам дорогу мудрий Сталін
У майбутнє проклада.
Ой, яка країна стала
Наша пишна, молода! } 2

На полях росте пшениця,
Добуваєм з гір руду
І будуєм ми країну
І веселу, і міцну. } 2

У містах ростуть заводи,
А колгоспи на селі,
Все росте, росте й міцніє } 2
На квітучій цій землі. }

Дорогий наш, рідний Сталін
Щастя й долю нам кує
І життя він нам щасливе, } 2
Життя радісне дає. }

Усі Сталіна ми любим
І вітаєм гаряче,
Бо у нас життя веселе, } 2
Життя радісне тече. }

НАС ВЕДЕ ВЕЛИКИЙ СТАЛІН

Дружба в нас міцніше сталі,
Щастя, радість зустріча...
Нас веде великий Сталін } 2
Вірним шляхом Ільїча.

Поза лісом, поза гаєм
Лине пісня про врожай,
Ми про Сталіна співаєм, } 2
Про щасливий рідний край.

Сонцем сяють наші далі,
Путь щаслива нам лежить,
Дарував нам щастя Сталін, } 2
Веселіше стало жить.

Ми щасливі і заможні.
Ми з Сталіним в ногу йдем,
Нас ніхто не переможе, } 2
Бо нас партія веде!

ПІСНЯ ПРО ДНІПРОГЕС

Ой, на річці на Дніпрі
Новина настала —
Від Кодака до Хортиці
Порогів не стало.

І тепер реве вода,
Вирує й клекоче,
Тільки робить та вода,
Що людина хоче.

Біжить Дніпро по Вкраїні,
Набира розгону,
Турбінами нам дає
Кінських сил мільйони.

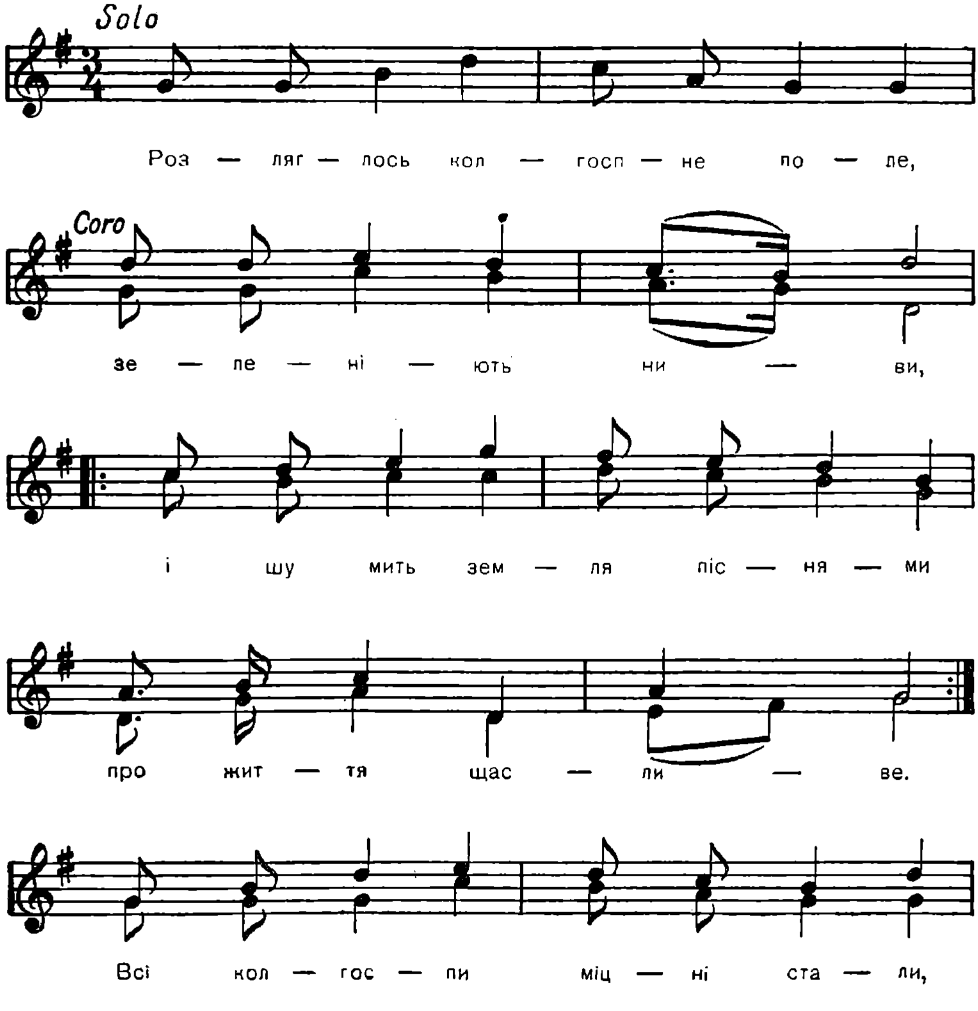
Там, де Дніпро воював
З Богатир-горою,
Пливуть, пливуть пароплави
Тихою водою.

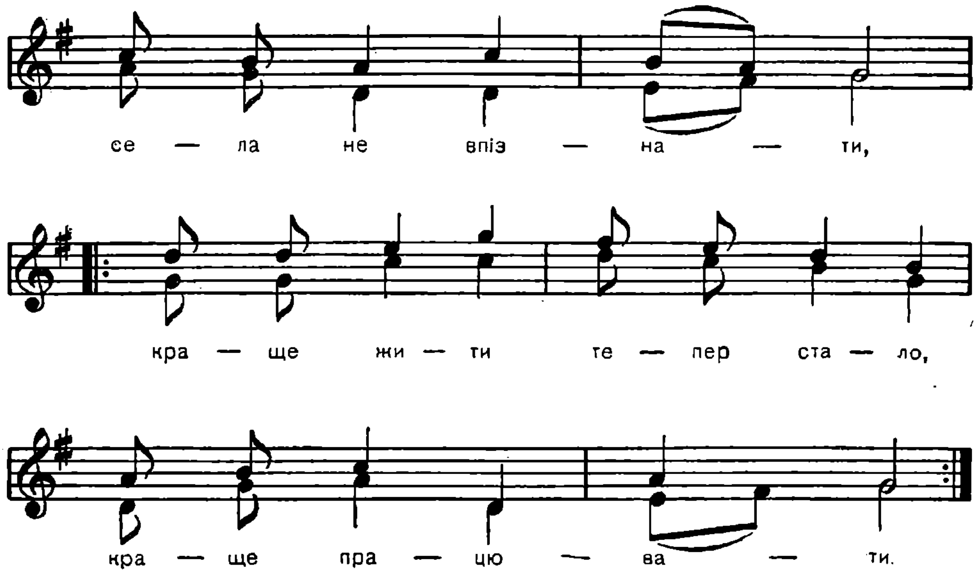
А над ними по мосту
Поїзди шугають.
Ті, що бачать теє диво,
Працю величають.

Од Кічкаса до Хортиці
Було все горбами,
А тепера нове місто
З пишними домами.

Слава ж, партіє, тобі
І Сталіну слава,
Що Радянська Україна
Та квітуча стала.

І ШУМИТЬ ЗЕМЛЯ ПІСНЯМИ





Розляглось колгоспне поле,
Зеленіють ниви,
І шумить земля піснями
Про життя щасливе.

Всі колгоспи міцні стали,
Села не впізнати,
Краще жити тепер стало,
Краще працювати.

Наша доля повна щастя,
Вона радістю цвіте,
Це ж наш мудрий, рідний Сталін
Дав життя нам золоте.

ОЙ, ЧОГО ТИ, ЗЕМЛЕ, МОЛОДІТИ СТАЛА?

Ой, чого ти, земле,
Молодіти стала,
Наче та дівчина,
В оксамит убралась?
Роздалась ланами,
Розцвілась квітками,
Розрослась в колгоспах
Буйними хлібами.
Твої села вільні
Піснями лунають,
А із міст робочі
Їм допомагають.
Сонце любо гріє,
Зорі краще сяють,
Люди молодіють —
Долю величають.
Ой, чого ти, земле,
Молодіти стала?
Стало краще жити,
Веселіше стало!
Розгорнулись груди,
Вільно стало дихать,
Ми не знаєм горя,
Ми не бачим лиха.

Через те ти, земле,
Молодіти стала,
Що рука трудящих
Тебе уквітчала,
Що ми всі веселі
І заможні стали,
Що життя прекрасне
Дарував нам Сталін!
Не скрипи зубами,
Не лютуй, вороже,
Марні твої мрії —
Нас не переможеш!
Ми міцні як скеля,
Ми могутні стали,
Бо загартував нас
Вождь і друг наш Сталін.
І живе на славу
Клим наш Ворошилов.
Армія Червона —
Неосяжна сила!..

ТО НЕ СОКІЛ СИЗОКРИЛИЙ



То не сокіл сизокрилий
Високо літає,
То наш Сталін до народу } 2
Слово промовляє.

То не сокіл, то не сокіл
Сизим крилом має,
То наш Сталін, людям милий, } 2
Ниву засіває.

Сіє ж бо він слова свої,
Мудрі, сріблянії,
Сіє слова сріблянії } 2
В ниви золотії.

Ой, вродила цяя нива
Врожаю чимало,
Отож усім людям бідним } 2
Добре жити стало.

Ой, жить же нам краще стало,
Ніж колись то було,
Загудів вже трактор в полі, } 2
Щастячко прибуло.

ПІСНЯ ПРО НОВЕ СЕЛО

Під горою над водою
Росте черемшина,
Там білизну полоскала
Молода дівчина.
Полоскала й поглядала
На другий бік річки,
Де виросло нове село
За дві п'ятирічки.
Ладив старий рибак човен,
Став розповідати:
—Колись були на тім боці
Розвалені хати.
А тепер як глянеш, доню,
Аж серце радіє,
Кожна хата, мов у цвіту
Черешня, біліє.
По всіх вулицях рядами
Високі тополі,
Гарні сади, виногради
На колгоспнім полі.
В садах, в кущах соловейко
Щебече, співає.
Кожна квітка наше життя
Нове вихваляє.—

Зібралися комсомольці,
Дівчата співають,
Про Сталіна, вождя, батька,
Скрізь пісні лунають.
Ой, спасибі тобі, батьку,
За турботу, за труди,
Ой, спасибі, що ти вивів
Нас з великої біди.
Живи, батьку, живи, рідний,
Та будь завжди з нами,
Веди, батьку, і нас, дівчат,
На бій з ворогами.

ДО ЩАСТЯ НАС СТАЛІН ВЕДЕ

Як роки біжать у нас скоро,
Біжать так, як бистра вода.
Країна зроста ще скоріше, } 2
Неначе трава молода.

А сонце траву зогріває,
Не гріє воно так ніде,—
Це вчитель, наш вождь, любий Сталін } 2
До щастя усіх нас веде.

Це щастя у нас виростає,
Зростає із року у рік,
Бо дав нам це щастя наш Сталін, } 2
Наш вождь, дорогий чоловік.

Зростають колгоспи щороку,
Цвітуть, як квітки навесні.
Про тебе ми, Сталін, співаєм, } 2
Співаєм веселі пісні.

Як весело сонце нам сяє,
Якого немає ніде,—
Це вчитель, наш вождь, любий Сталін } 2
У щастя квітуче веде.

Багатство в колгоспі зростає,
У полі пшениця як ліс,—
Це батько наш, вождь, рідний Сталін } 2
Квітуче нам щастя приніс.

Нас сонце усіх зогріває,
Якого немає ніде,
Бо сокіл, наш вождь, любий Сталін } 2
По вільній дорозі веде.

Зростають колгоспи щороку,
Цвітуть, як квітки навесні.
Про тебе ми, Сталін, співаєм } 2
І будем співати пісні.

ОЙ, У ЛУЗІ



Ой, у лузі при дорозі
Зацвіла калина,
Виряджала в доріженьку
Мати свого сина.

Виряджала, промовляла:
— Сину мій коханий,
Дивись пильно, щоб не сунувсь
Ворог препоганий;

Щоб не сунув свого рила
Та й через границю,
Пильнуй, сину, батьківщину,
Як ока зіницю.

Ой, там тебе привітає
Батьківщина - мати,
Сталін, батько наш, учитель,
Буде зустрічати.

Усі братнії народи
Тебе привітають,
Спіши, сину, у дорогу,
Бо тебе чекають.—

Ой, у лузі при дорозі
Червона калина,
Одержала листа мати
Від рідного сина:

«Будь здорова, моя мати,
Від серця вітаю,
Я щасливий і веселий,
Що й тобі бажаю.

Я тут собі, моя мати,
Братів рідних маю,
З ними разом вірнесенько
Всіх вас захищаю.

Чех, грузин, вірмен і німець —
Оце мої браття,
Сестри наші — Республіки,
Одинадцять братніх».

Ой, у лузі при дорозі
Там стоїть калина...
Виглядає мати в гості
Рідненького сина.

МОСКВА

Ще років сто тому я бачив Москву,
Коли я в солдатах «поймаником» був.
Я знов у Москві. Старий — я не пізнав
Москву, яку нам Сталін збудував.

Була стара Москва — розкинуте шатро,
Тепер вона — як сад. Під ним красунь - метро.
Про отаку красу наш світ старий не знав.
Метро! Тебе для нас сам Сталін збудував!

А великий канал, що до Волги веде,—
Такого на світі немає ніде.
До столиці Москви з Волги йде пароплав.
Це Сталін великий для нас збудував!

СТАЛІН

Як батько він про всіх нас дбає,
Про старих і про дітей не забуває.
У всіх права одні — нема панів,
Ми всі господарі — нема рабів.

Міста оновлені, зростають села,
Співає молодь мужня і весела.
Лунає пісня скрізь з квітучих нив
Про Конституцію, що він створив.

Одна сім'я — сто сімдесят мільйонів.
Його слова — закон усіх законів.
За Сталіна, учителя, вождя,—
Мені вже сто дванадцятий минає —
Готовий я віддать своє життя,
Бо він про нас усіх
Як батько дбає!

П'ЯТЬ ЧАБАНІВ

П'ять чабанів спочивали біля води зі своїми чередами. Зайшла мова про великі діла, про світ, про Сталіна.

І сказав перший чабан:

— Сталін — розум світу, бо хто ще на світі створив таку Конституцію, як у нас, хто ще на світі склав такого устава артілі, як у нас, і хто ще, скажіть, будь ласка, створив таке радісне життя, як у нас! Ні, немає розумнішої людини на світі, як товариш Сталін.

І сказав другий:

— Сталін — це правда світу, бо найбільша правда у світі — це коли трудівник отримує сповна за свою працю, робить на себе, а не на інших. А це ж правда Сталіна, найбільша правда, коли чабани, прості колгоспники живуть в пошані, одержують медалі, їх обирають керувати країною та радами. Найбільша правда — коли всі батьки й матері беруть своїх дітей, ведуть до школи, і через кілька років — привіт вам, чабане, ваш син — інженер! Привіт вам, шахтарю, ваш син — учитель! Привіт вам, куховарко, ваша дочка — капітан! Що там собі не кажіть, товариш Сталін — правда світу.

І сказав третій чабан:

— Сталін — серце землі нашої, бо хто ще так любить дітей наших, як товариш Сталін? Хто ще так шанує народ наш, як товариш Сталін? Він турбується за кожного, як хороший чабан за свою отару. Щоб досхочу наїдалася і щоб вовча зграя нікого не пошкодила. Сталін — серце землі нашої.

І сказав четвертий чабан:

— Сталін — сила світу! Бо раніш разом із Леніним, а потім сам зупинив цілий світ і сказав: — А зась, зась! Геть царя! Геть буржуїв! Геть поміщиків! Геть божих прислужників! — І навалили зо всіх боків і короновані і некороновані царі, князі і сказали: — Як то так? — А те, що бачите,— сказав Сталін. Так відповісти світові і далі робити своє може лише велетень! Товариш Сталін — могутня сила світу!

Сперечалися поміж собою чабани. Той каже — розум, той — правда, той — серце, а той — сила.

А п'ятий чабан слухав, слухав, розчесав свою сиву бороду і, коли чабани до нього звернулись, щоб він і свою думку сказав, п'ятий спокійно відповів:

— Надаремно ви сперечаєтесь, чабани: і ти, і ти, і всі ви маєте рацію: Сталін — найрозумніший мудрець, найбільша людина правди, найсильніший велетень світу. Він — серце, він — честь, він — краса світу! Ось хто товариш Сталін!

ОЙ, ПІДУ Я ДО РІЧЕНЬКИ

Ой, піду я до річеньки
Та й Берестової,
Наберу я з криниченьки
Води ключової.

Буду грядку поливати,—
Усміхнеться мати,
Будуть квіти біля хати
Пишно розцвітати.

Наша радість неосяжна,
Щастя в нас і воля,—
Розшукали ми, дівчата,
Та й для себе долю.

Як же нам та не радіти,
Ми заможні стали.
Ой, щасливі в тебе діти,
Любий батьку Сталін!

Конституцію вивчаєм
Сталінську в колгоспі,
Всі слова її хороші,
Зрозумілі й прості.

Ой, гай, мати, біля хати
Та й шовковая трава.
В мудрім сталінськім законі
Всі записані права.

ДОБРЕ ПОЖИВАЄТЬСЯ

Дорогий наш Сталін
Любо посміхається:
За новим законом
Добре поживається.

В заводах робочі
У праці змагаються:
За новим законом
Добре поживається.

На степах колгоспник-
З другом обнімається:
За новим законом
Добре поживається.

На лаві студентській
Юнак звеселяється:
За новим законом
Добре поживається.

Буржуям трудящий
Уже не вклоняється:
За новим законом
Добре поживається.

Скрізь у людей гордість,
Радість розливається:
За новим законом
Добре поживається.

ОЙ, ЩЕБЕЧУТЬ СОЛОВЕЙКИ

Ой, щебечуть соловейки,
Сади зацвіли,
А ми твої, рідний Сталін,
Дочки та сини.

Ой, щебечуть соловейки,
Зозуля кує,
А ти нам, любий Сталін,
Все життя даєш.

Краще стало, веселіший
Колективний труд,
Ленін, Сталін показали
Нам щасливу путь.

Розцвітає край наш вільний,
Як весняні квіти,
Ленін, Сталін — батьки наші,
А ми їхні діти.

ЗАКОН, ЩО ДАВ НАМ МУДРИЙ СТАЛІН

Нову Конституцію я ось читаю,
Закон Основний наш уважно вивчаю,
Закон, що найбільш працював над ним Сталін,
Закон, що відкрив неосяжні нам далі,
Від пункту до пункту коли я читаю,
Радію, хвилююсь і щиро вітаю.
За іншої влади закон як писався?
Чи радивсь хто з нами, чи нас хто питався?
Чи мали ми право колись говорити,
В закон щось додати, чи щось там змінити?
Чи мали ми право раніш обирати,
До влади своїх посилать депутатів?
Колись, за царату, попи нас дурили,
Про пекло і рай вони нам говорили.
Хто вірив їх брехням,— тим рай обіцяли,
А хто не молився,— тих пеклом лякали.
Царя і міністрів ми скинуть зуміли
І пекло попівське ущент розгромили.
Закони тиранів ми геть зруйнували
І рай той прекрасний самі збудували,
Але не на небі, а тут, на землі,
В Радянській країні, в братерській сім'ї.
Закон справедливий, міцніший від сталі,
Закон, що дав його мудрий наш Сталін,

Закон, по якому права для всіх рівні,
Закон, по якому — кого поважаєм,
Тому тільки владу свою доручаєм.
Ні сил, ні життя ми не пошкодуєм,
Найкраще життя — комунізм — побудуєм.

У СЕРЦЯХ І НА ЗНАМЕНАХ КОНСТИТУЦІЮ НЕСЕМ

Цвітуть сади, всі садочки
Пишним цвітом розцвіли,
У колгоспі ми щасливі,
Дуже добре зажили.

Цвітуть сади, всі садочки,
Гримить пісня на селі.
Батьку Сталін наш ріднесенький,
Ой, спасибі шлем тобі.

Життя радісне й заможне
Ти для нас побудував,
У законі у новому
Мудро все ти записав.

Усі рівні, усі вільні,
Ми усі — сім'я, брати,
Ми — народ, народ трудящий,
З нами завжди, батьку, ти.

У серцях і на знаменах
Конституцію несем,
Ми з тобою, ясний сокіл,
Ще до кращого ідем.

Хай же світить ясне сонце,
Хай цвітуть сади, поля,
Щоб ще краще процвітало
Наше сталінське життя.

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНСЬКУ КОНСТИТУЦІЮ

Ой, прослалась доріженька
Із села до міста:
Полетіла навкруг світу
Великая звістка.

Ой, велика тая звістка —
І радіють люди:
Тепер життя у нас нове,
Є щасливе й буде.

Простилайся ж, доріженько,
Із села до Кремля!
Усміхнулася під сонцем
Радянська земля.

ЧАСТІВКИ

В боротьбі із ворогами
Сталін перший був борець.
Тепер Сталін разом з нами
Конституції творець.

*

Двадцять років проминуло
Нашій революції.
Хай живе товариш Сталін —
Творець Конституції!

*

Ти створив життя щасливе,
Дав нам сталінський закон,
І за все це, рідний Сталін,
Щирий шлем тобі поклон.

*

В нас життя нове настало,
Конституція нова,
Це ж у ній товариш Сталін
Записав усі права.

*

У нас сталінська епоха,
Радісна, весела.
Краще стало жить трудящим
По містах і селах.

*

Конституція нова —
Нам велике щастя:
Там записані права
Для усіх трудящих.

*

Ми права свої вписали
В Конституції новій.
Тобі дяка, рідний Сталін,
Любий вождь наш дорогий!

*

Вічна пам'ять Леніну,
Що вивів на волю,
Сталіну палкий привіт
За щасливу долю.

*

Ой, сіяють ясні зорі
Із московського Кремля
Та й освічують простори,
І заводи, і поля.

КАЗКА ПРО МУДРОГО ЧОЛОВІКА ТА ЙОГО ЗОЛОТИЙ КЛЮЧИК

В одній країні жив сич. В нього були шуліки в поміч. Шуліки виконували всі накази сича. Все належало сичу: і земля, і ліси, і всі багатства, і найцінніший клад — люди. Сич їв, пив, ходив у золоті, люд був у нього на тяжкій роботі, весь у поті і крові. Шуліки берегли сича. За це сич був про шулік у заботі.

Сич беріг скриньку, де був захований Закон про великі права кожної людини. А охороняли ту скриньку сили великі, звірі дикі.

Та ось народився мудрий із мудріших чоловік, міцний, як сталь, чесний і розумний. Почув цей мудрий чоловік горе народу, подивився своїми розумними очима, подумав ясним та бистрим розумом, покликав людей на боротьбу проти хижого сича і шулік. Почули люди той мудрий голос, розбили сича і шулік в порох, забрали все в свої могутні руки, закінчилися їхні тяжкі муки.

Тоді мудрий чоловік вийняв золотий ключик, одімкнув залізну скриньку, вийняв звідтіля Закон, в якому були записані всі людські права. Той великий Закон дав право людям на освіту, відпочинок і роботу. Відчули тоді всі люди величезну турботу того мудрого із мудріших чоловіка. А мудрий чоловік вперед народ веде, ясною зіркою сяє для нас. Могутні

з могутніших люди співають про мудрого чоловіка, про щасливий час. Стала країна вільна тепер і назвали її СРСР.

А мудрого чоловіка всякий знає, любить його, про нього співає, при ньому бо настало квітуче життя. Люблять його, як друга, вчителя, батька, вождя. Він веде в сонячні далі, а ім'я його — великий Сталін.

ЗА СТАЛІНА ГОЛОСУВАЛА

Немає у мене рідні, але для мене рідний народ. А батько для нас — Сталін. Він дав нам змогу найкращими людьми стати і вірними синами народу бути.

Була я неписьменною, а стала культурною людиною. Моя подяка товаришу Сталіну завжди.

Партія дала мені право на освіту, партія дала мені право на працю, партія дала мені право на відпочинок і на рівність з чоловіком.

Віддала я свій голос за щастя! Віддала тим, хто йде по сталінському шляху, хто боровся і бореться за справу Леніна — Сталіна!

КАЗКА ПРО ЗОЛОТЕ ПЕРО

На горі високій, у норі глибокій було заховано багато золота. І сидів над ним Кащей - смертоносець — злючий - презлючий. А в бороді у нього замість волосся — гадюки - людодави. А на пальцях — пазурі мечами.

Нікого не пускає смертоносець до золота. Довго просили і молили люди Кащея. Сльози річками лили. Слабі та нерозумні сподівались: може, зглянеться Кащей і від золота відступиться. А відважніші жінок і дітей дома покидали, голови своєї буйної не шкодували,— на мечах з ним билися. І всі трупом лягали. Перемагав смертоносець. До золота людей не пускав.

І ось народився вчитель — мудра голова.

— Не просити,— каже,— Кащея треба, а всім завтра рано вставати, зброю у руки брати та того смертоносця — злючого - презлючого Кащея — силою з гори проганяти.

Зібрав війська видимо - невидимо. Всіх людей підняв і таки смертоносцеві голову скрутив — з гори прогнав і золото відібрав.

Був у вчителя товариш вірний, друг відданий — коваль.

— Візьми,— каже йому мудрий вчитель,— візьми оце золото і скуй людям золоте перо.

Як став коваль перо кувати, стало воно всю правду золотом щирим вимовляти-писати. І та книга — Великий Закон, де записана вся правда життя, як людям найкраще у світі жити, щоб не плакать, не тужити, а тільки радіти.

Це не казка, бо ми тепер за тим Законом живемо, горяліха не знаємо.

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА



Як сказав же Сталін слово,
Та тверде, як камінь,—
Годі вже вам, воріженьки,
Змагатися з нами.

Димлять фабрики, заводи,
Лани розіслались,
А робітник та колгоспник
За руки побрались.

Та й дороге ж твоє слово,
Сталін, для нас стало,
Життя світле і заможне
Нам тепер настало.

Та ж коли б ти більше прожив,
Хоча б років з двісті,
Щоб посидіть довелося
Всім з тобою вмісті.

Живи, любий, та бий добре
Ворогів проклятих,
А ми будем тобі завжди
Та й допомагати.

КОЛГОСПНА ПІСНЯ





Ой, коли б я сокіл,
Коли б крила мав,
До рідного Сталіна
В гості б завітав.

Полетів би соколом,
Сів би на Кремлі:
— Здрастуй, любий батьку наш,
Сонце на землі.

Живемо заможно ми,
Славим щастя літ.
Шлем тобі від щирого
Серденька привіт.

На землі колгоспівській
Хліб — немов стіна,
Розцвітає піснею
Рідна сторона.

Вітер котить хвилями
Буйний урожай.
Рідний батьку Сталін,
В гості приїжджай.

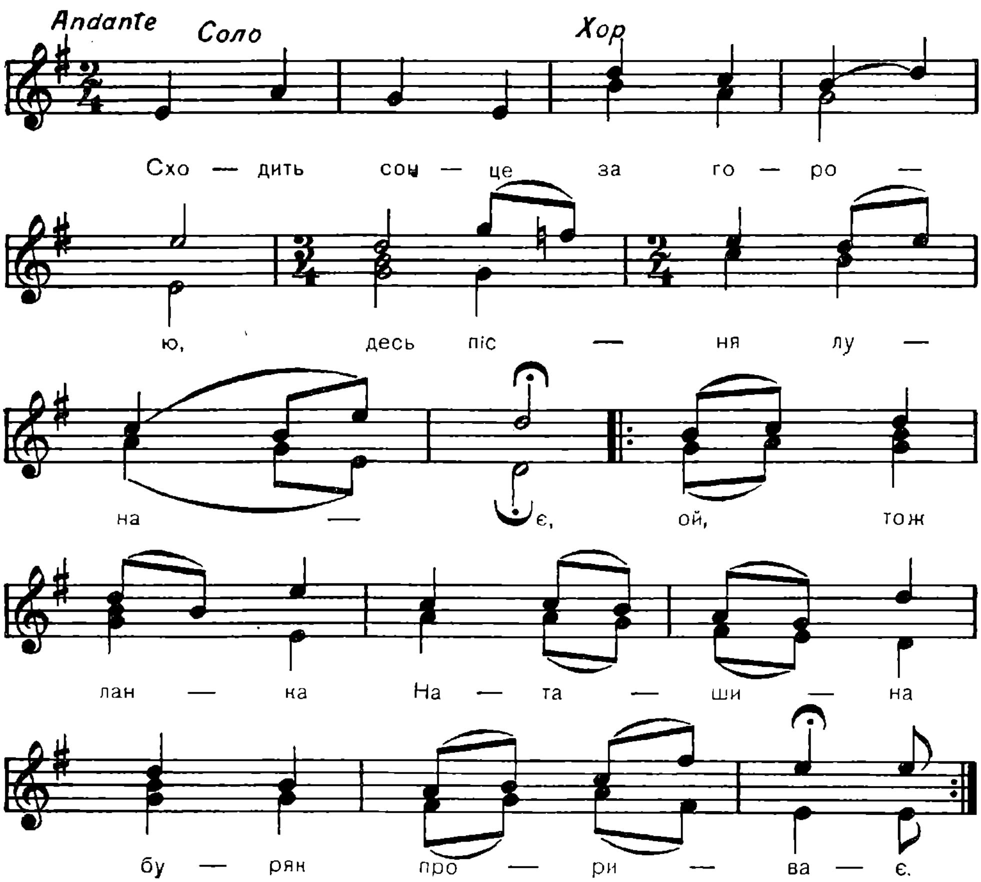
Зустрічати вийдемо
Ранком, на зорі,
Ой, до нас прилинеш ти
Сонечком вгорі.

Будем веселитися,
Радість виливать,
Мудрого, великого
Сталіна вславлять.

ПІСНЯ ТРАКТОРИСТКИ

Ой, у полі край долини,
Де росте калина,
Ой, там трактором орала
Молода дівчина.
Ой, що же то за новина
У бригаді стала,
Не зайшло ще й сонце,—
Дві норми зорала.
Скінчила роботу,
Сіла спочивати,
Про Сталіна пісню
Почала співати.
Ой, спасибі тобі, рідний,
За твою турботу,
Що ти нам, селянам,
Полегшив роботу.
Твоє ім'я носять
Трактори й машини,
Орють, засівають
Колгоспівські ниви.

СХОДИТЬ СОНЦЕ ЗА ГОРОЮ



Сходить сонце за горою,
Десь пісня лунає,
Ой, то ж ланка Наташина
Буряк прориває. } 2

Вона дала обіцянку,
Працювала сміло,
Не лякалась слів ворожих, } 2
А робила діло.

Тепер тисячу ще й тридцять
Центнерів зібрала,
І країні урожай } 2
Стахановський дала.

Цей великий урожай,
Нечуваний в світі,
Дають наші комсомольці — } 2
Сталінськії діти.

ЖИТИ, БАГАТІТИ НАМ

Лети, моя славонько,
Та й через ліси,
Дорогому Сталіну
Вісті віднеси.

Та віднеси вісті,
Ще й палкий привіт,
Від дівчат - стахановок
Пісню на весь світ.

Славо наша горда —
Тисяча із га!
Заквітчайся орденом,
Славо дорога.

Ой, зійшло вже сонечко
В Сталіна в Кремлі,
Світить воно радісним
Щастям на землі.

Лийся, пісне Сталіну,
Над роздоллям нив,
Він для люду бідного
Край озолотив.

Жити, багатіти нам —
Сонячна доба,
На землі колгоспівській
Буйнії хліба.

ЧЕРВОНЕ СЕЛО

Ой, червоне село
Та й над річкою,
Воно разом росло
З п'ятирічкою.

На підмурках хати —
Як ті квіточки,
Зеленіють дахи
Мов барвіночки.

Хто іде тим селом,
Той дивується,
Що садами воно
Та й красується.

Клуб новий на горі
Побудований,
Рідним Сталіним він
Запланований,

Щоб в червонім селі
Веселилися
І культурно жили,
Не журилися.

Ой, червоне село
Та й над річкою,
Воно разом росло
З п'ятирічкою.

ВЕСНЯНЕ

Сьогодні святково буяє, сміється
Промінням залитий колгоспівський день...
І сила-силенна по вулицях ллється
Квітчасто одягнених вільних людей.

Як мати до хати, в колгоспи приходить
Наповнена щастям радянська весна,
І сонячне свято справляють народи,
І весело пісня лунає гучна.

Колгоспна сім'я, і щаслива й багата,
Проходить з піснями, аж площа гуде.
Та як не співати? Чому ж не співати?
Ми ж всі живемо у оновленій хаті
І серце у кожного з нас молоде.

Здається, земля наша стала дзвінкою —
Така в нас чудова настала весна.
Колгоспники раді — зустрілись з весною
І їдуть на поле сівбу починать.

...Ось прапор червоний, як знак перемоги,
На першому тракторі рушив у путь...
І сунеться сила, їй вільна дорога,—
То йдуть трактори на лани і гудуть.

Лани за селом, наче море, безмежні,
А в небі наш друг-жайворонок співа.
Ось тут трактористка цвіте, як черешня,
І зерна рядами у грунт висіва.

...Дало нам цю весну чудову і сяйну
Те сонце любиме, що сходить в Кремлі.
Те сонце навіки ясне, життєдайне!
Те сонце — є Сталін, наш геній землі!

ПЕРШЕ ТРАВНЯ

Чудовий, славний Первомай,
Цвітуть сади, цвіте мій край.
Ми раннім ранком, на зорі,
Несем святкові прапори.
Славні наші колективи
Всі заквітчані на диво!
Це ж від них чуть пролетарську
Пісню нову, первомайську.
Поміж ними трактористи,
Комбайнери, машиністи,
Комсомольці, комуністи,
Інженери і танкісти.
Живем радісно, багато,
Нам у будні — наче свято.
Радість, пісня в нас одна —
Сталін — нам ясна весна.

ЧАСТІВКИ

Ой, колись наш дядько Яків
На поміщика робив,
День і ніч він був голодний,
Взимку у дранті ходив.

*

А тепер він у колгоспі,
В чистій хаті по ночах
Чадний каганець змінила
Сяйна лампа Ільїча.

*

Церква кликала молитись,
За земельку всіх труситись,
І підпанку і царю,
Глитаю і жандарю.

*

З церкви клуба ми зробили,
А замість усіх хрестів
Ми антену причепили,
Гучномовець загримів.

*

Зараз ясла і лікарня
І коштовний трудодень.
Ми про Сталіна співаєм
Наших радісних пісень.

*

Мирно ми живем в колгоспі,
Повно хліба,— зелен сад.
Хай живе наш рідний Сталін,
Що підняв країну Рад!

КОЛГОСПНІ КОЛОМИЙКИ

Ой, зазеленіли садочки,
Зацвів білий цвіт.
Хай живе товариш Сталін
На багато літ!

*

За горою гай зелений
Шумить та гуркоче.
Ми Сталіна скрізь і всюди
Слухаєм охоче.

*

У колгоспі тепер,
Неначе у місті,
Всюди радіо говорить,—
З Кремля чути вісті.

*

Всі заможні, всі багаті
При радвладі стали,
Бо веде нас мудрий батько,
Вождь товариш Сталін.

*

По колгоспах і заводах
Слава Сталіну гримить,—
Бо за сталінським законом
Стало всім нам добре жить.

СТАЛІН ПРО НАШИХ ДІТЕЙ

Наша Марина й не думала, що поїде до Сталіна, і в головах цього не покладала. А от зібрала врожай і поїхала у Москву.

Коли їхала в Москву, то попросила одного кореспондента, щоб він дав їй телеграму після того, як зважать буряки. Ось одержала телеграму і там була цифра «518».

Одного дня прилетів літак і крутиться у нас над Старосіллям, а потім сів біля тирла. Ми думали, що це дівчата приїхали з Москви. Коли воно — ні. Приїхали два чоловіки поздоровити нас — Демченка і мене, що наші дочки нагороджені орденами Леніна.

Я і вмру, то дякуватиму товаришеві Сталіну, що він наших дітей вивів на правильну дорогу. Я всім серцем бажаю Сталіну прожити не шістдесят років, а двісті шістдесят. Добре було б, щоб наш Сталін жив вічно.

ЗУСТРІЧ З ТОВАРИШЕМ СТАЛІНИМ

В своїх перших словах передаю привіт вам, товариші колгоспники і колгоспниці, від нашого рідного і великого вождя товариша Сталіна.

Розкажу я все по порядку, може нескладно буде,— вибачайте, бо тільки починаю згадувати — хвилююсь від радості.

Робила я на телятнику, за два роки ні одно телятко не загинуло, всі такі хороші та славні, дужі та здорові... Ну, що ж тут такого? Кожна колгоспниця повинна працювати у себе в колгоспі... І от, уявіть собі, зимою, увечері, приїжджає у село машина з райпарткому, їде просто до мене на телятник, і кажуть мені: — Збирайсь, Одарко Михайлівно,— до Сталіна поїдеш.

Як стояла, так і оніміла. Надворі було вже темно, подумала, що, мабуть, сниться мені, а потім таки одяглась, знайшла Наташу Голубенко, поставила на телятник, розказала їй, як і що, а сама поїхала.

Їдемо у вагоні в Москву, а мені й не спиться й не лежиться — чи хоч побачу ж то товариша Сталіна? А дуже ж хотілося побачити нашого вождя й учителя, щоб від усього серця подякувати йому від усіх наших колгоспників за батьківські турботи, за щасливе й радісне життя.

Їду й міркую: якщо зустрінусь з ним, розкажу йому все-все, про те, як працюємо, як живемо, про малих діток, які найкраще люблять дядю Сталіна, про все чисто. А потім сміюся і кажу сама до себе: «Бач, чого захотіла Тараненчиха, хоч би здаля побачила — і то з тебе хватить».

На нараді в Кремлі мені дали слово від ударників тваринництва Дніпропетровщини. Коли назвали в президії моє прізвище, ви знаєте — у мене все похололо. Як же це, думаю, так — іти на трибуну? Там же недалеко і товариш Сталін сидить.

Вийшла я на трибуну, розказала, як ми доглядаємо телят, корів, що в нас є, чого невистачає.

Коли я закінчила і хотіла йти на своє місце, товариш Сталін простягнув до мене руку, усміхається по-батьківському, а мені сльози закривають очі і я не можу піднятись на сходи вище. Мені допомогли. Коли потисла всім руки, товариш Сталін підійшов до мене і став розпитувати про те, як я виховала п'ятсот телят, про роботу в колгоспі, та всім до дрібниць цікавився. Я вже сміливіше стала розповідати, а він дивиться мені прямо в очі, усміхається.

— Так, хорошо, Тараненкова,— говорить.

Розмовляла я з ним довгенько. Я дивилася на товариша Сталіна, і де й дівся той страх! Він так просто говорив зі мною, такий простий, у сірій тужурці, з доброю усмішкою...

— А як будете працювати? — запитав мене товариш Сталін.

— Ще краще працювати буду, працювати так, як ви вчите нас. Обов'язково доб'юсь того, щоб наш колгосп не тільки в районі, а по всій області був передовим.

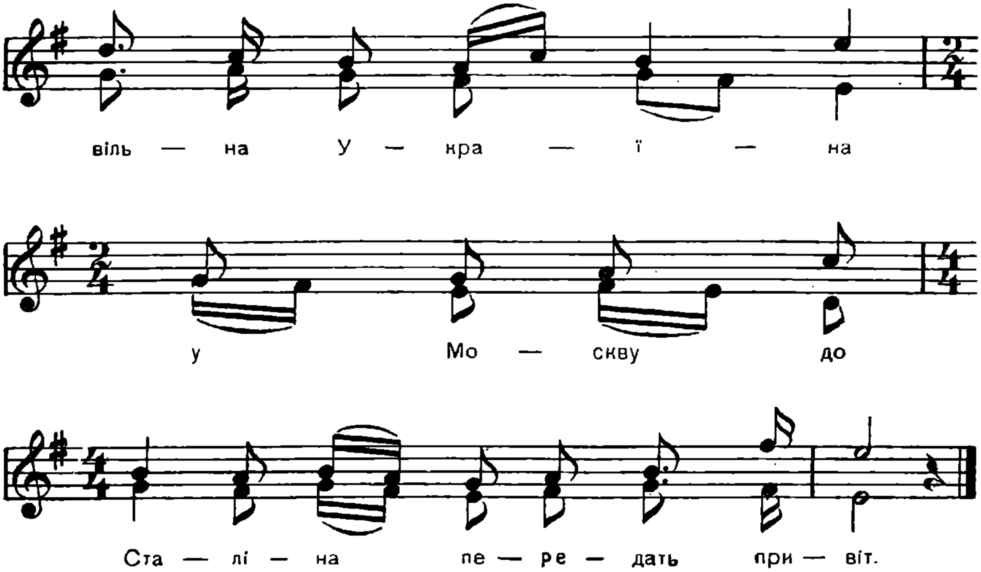
— Це добре,— сказав товариш Сталін.

Він передав привіт усім колгоспникам — землякам моїм, потиснув мені руку, і я, горда, з новим запалом, щоб ще краще працювати, повернулася на своє місце.

Цей знаменитий день, коли я розмовляла з товаришем Сталіним, був для мене найщасливішим днем мого життя. Ніколи я цього не забуду!

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА





Ой, чи чуєш, Дніпре, ой, чи бачиш, сивий,
Як орла орлиця посила в політ?
Виряджає сина вільна Україна
У Москву до Сталіна передать привіт.

— Ти рушай в дорогу по шляхах-дібровах,
Не барися, синку, поганяй коня,
Тобі шлях покажуть зорі пурпурові,
Що як сонце сяють на шпилях Кремля.

Сталіна проси ж ти, щоб приїхав в гості,
Передай, що ждемо ми його давно.
Бережу для нього їжу щонайкращу,
Найдорожче в світі бережу вино.

Зустрічати вийдем — килимом розкішним
Я йому під ноги розстелю степи,
В кучерявих вітах заяснiють вишні,
Заблищать намистом крапельки роси.

Передай рідному, що живем багато;
Сталіну скажи ще: «Батьку дорогий,
Ти приніс нам щастя і добу веселу,
За життя щасливе дякуєм тобі!»

Я на ноги встала, не впаду вже знов я,
Заквітчалась любо в яблуневий цвіт.
Сталіну скажи ще, щоб беріг здоров'я,
Хай живе щасливо півтораста літ.—

Закувала вранці зозуленька сива...
З ранньою росою привітала світ.
Виряджала сина вільна Україна
У Москву до Сталіна передать привіт.

СПАСИБІ ТОВАРИШУ СТАЛІНУ

Країна наповнена щастям,
Якому немає кінця.
Ми славим великого Сталіна —
Вчителя, батька, бійця.

Спасибі! — говорять колгоспи,
Спасибі! — говорять міста,
Спасибі, великий Сталін!
Ім'я твоє на вустах.

Хай серце співає від радості,
Хай пісні не буде кінця.
Ми славим великого Сталіна —
Вчителя, батька, бійця.

ПІСНЯ ПРО ТОВАРИША СТАЛІНА

Ой, піду я зорею до гаю
Та солов'я-пташку піймаю,
А другою схожу я до лугу,
Назриваю зеленої куги.

Сплету йому кошика-клітку,
Поставлю калинову вітку,
Заспіває пташка, заллється,
А у мене серце заб'ється.

Як згадаю літа мої молодії,
Пролетіли вони, як хмари сумнії;
Краса моя стерлася по чужих людях,
Сила моя зносилася по чужих полях...

А на старості ясне сонечко
Засвітило і мені у віконечко.
Гірких сліз, як колись, ми не знаємо,
Лиш пісень веселих ми співаємо.

Вже заможнії тепер стали ми,
Тобі дякуєм, рідний Сталін!
Ой, піду на пошту раненько,
Пошлю тобі, соколе, гостинця маленького.

Пошлю тобі кошика з куги,
Уквітчаного квітами навкруги,
Всередині кошика — соловей,
Він розкаже Сталіну все, як є.

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Як сяюче сонце,
Що в небі пливе,—
Так світить це ім'я
Його золоте.

Як сонце, що в синій
Сія далині,—
Це ім'я так славлять
Усі на землі.

Бо ім'я це — щастя
Людей провідник!
Про Сталіна пісню
Співа трудівник.

ПІСНЯ ПРО СОНЦЕ

Ой, хвала, хвала
Народним творцям,
Ой, великая слава
За волю борцям.

Як зломили ж ви кайдани
Лихого царату,
Засвітило сонце ясне
У бідняцьку хату.

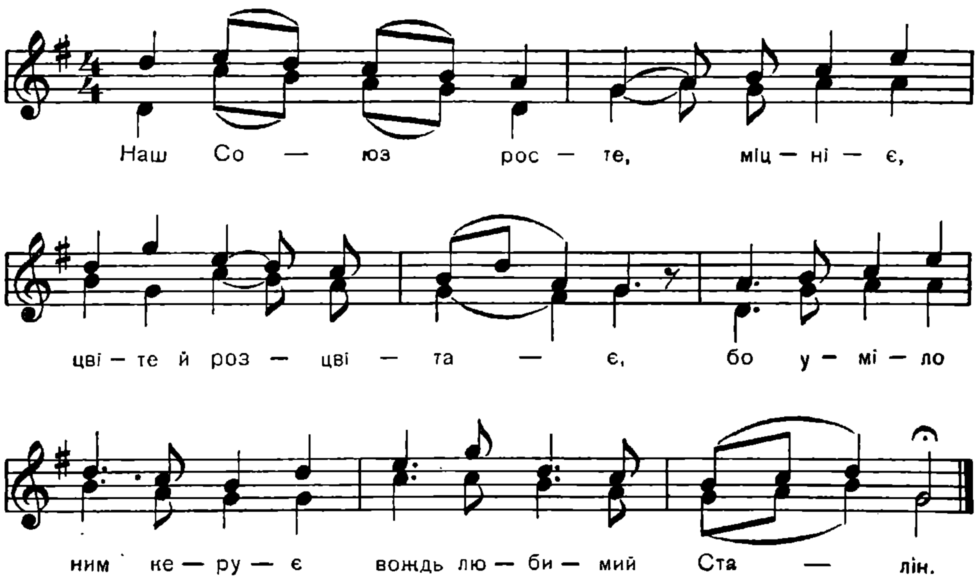
Гей, та й засвітило
Веснянеє сонце,
Світить воно тепло
Людям у віконце.

А то ж бо не сонце
Так весело сяє,
А то ж батько Сталін
З Кремля промовляє.

І цвітуть в країні
Сади рясним цвітом,

Твої, батьку Сталін,
Ми вірнії діти,
Твоїм піклуванням
Усі ми вповиті.

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА



Наш Союз росте, міцніє,
Цвіте й розцвітає,
Бо уміло ним керує
Вождь любимий Сталін.
Вождя Сталіна ми любим
І будем любити,
Бо він нас усіх навчив,
Як ворогів бити.
Він нас учить працювати
І гартує в боротьбі,

Щоб за рідну батьківщину
Сміло й гордо йшли ми в бій.
Панських гнізд тепер немає,
Ми їх зруйнували,
Всі народи в СРСР
Рівноправні стали.
Ми міцні тепер всі стали,
Не лякаємось меча,
Бо виконуємо чітко
Заповіти Ільїча.
У квітучі юні роки
І у сталінську добу
Я з веселими піснями
Все вперед, вперед іду.
Ой, підіть ви на заводи,
Там на дворі і в цеху
Усі весело співають
Пісню сталінську дзвінку.
Як же нам не веселитись
І не славити вождя,
Коли він веде всіх сміло
Нас до кращого життя.

ЗІРКИ З НЕБА ПАДАЛИ

Зірки з неба падали,
Розсипалися,
Ми по сталінських словах
Гартувалися.

*

У колгоспах краще жить,
Стало веселіше,
Хочу Сталіна побачить,
Побачить скоріше.

*

У столиці я була,
З Сталіним сиділа,
Повернулася додому
Мов помолоділа.

*

У колгоспі в нас земля
Прямо як та грядка,
Дуже Сталіна ми любим,
Як рідного батька.

*

Ми всі гарно живемо,
Жить — не налюбуєшся,
Ой, спасибі, любий Сталін,
Що про нас турбуєшся!

*

Гудуть в степу трактори,
Хай гудуть і далі!
Закон щастя і свободи
Дав нам мудрий Сталін!

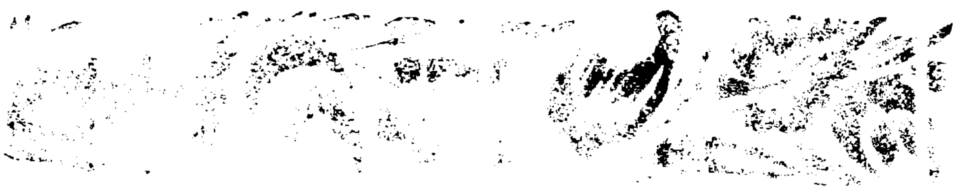
ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Вийду я у гай широкий,
Гляну вгору й на всі боки.
Там співають солов'ї,
Буду слухать їх пісні,
Буду я квітки збирати,
До грудей собі чіпляти.
Квітку кращу вирву я
І скажу до солов'я:
— Соловей, скажи мені,
Чи бував ти у Кремлі,
І чи Сталіна видав,
І що він тобі казав?
— Та я Сталіна видав,
Він у мене все питав,
І ударників хвалив,
Й про колгоспи говорив,
Що навчились жити гарно,
І що труд пішов не марно.
— Тож бери оцю ти квітку
І лети в теплінь, улітку,
На вікні в Кремлі сідай,
Квітку Сталіну віддай.

Передай ти оцей цвіт
І скажи йому привіт
І від мене й від усіх,
Що живем ми краще всіх.

ОЙ, У ПОЛІ КОЛГОСПНОМУ

Ой, у полі колгоспному
Вітер повіває,
А по нашій по країні
Радість пролітає.
Ой, на Кремлі сонце сяє,
Ярко розгоряється,
До Сталіна на пораду
Вся знать ізбирається.
На високій на трибуні
Сталін виступає,—
Кожне слово його ясне,
Як зоря, сіяє.
Перше слово має Сталін,
Наш і батько й проводир,
І слухає вся країна,
І слухає увесь мир.
Ой, могучая країна,
І міцна вона, як сталь,
І пісні у нас лунають
Про Сталіна й Ільїча.



ВИЙДЕМО МИ В ЧИСТЕ ПОЛЕ

Вітрець повіває,
Хилиться трава,
І дзвенять між нами
Сталінські слова.

Гей, як нам весело
У колгоспі жить.
Всі по-більшовицькому
В поле йдуть робить.

Нам вільно і весело
Стало жить тепер!
Заспіває пісню
Вдарник-комбайнер.

Ой, сонечко сходить,
Піднявся туман,
І співають в полі
Трактор і комбайн.

Радісно нам жити
На вільних ланах!
То ж Сталін нам, батько,
Вказав славний шлях.

Вітрець повіває,
Хилиться трава,
І дзвенять між нами
Сталінські слова.

БІЛЯ РІЧКИ НА КАЛИНІ

Біля річки на калині
Співа соловейко,
Всім нам жити на Вкраїні
Стало веселенько.

За це краще є життя
Дбав наш батько Сталін,
Через його піклування
Ми й заможні стали.

І заможні, й усі браво
Йдемо працювати,
На освіту маєм право,
Й вільно спочивати.

Нехай же тече все далі
Та могутняя ріка,
Хай лунає ім'я Сталін
Назавжди в віках!

ОЙ, У САДУ, У САДОЧКУ

Ой, у саду, у садочку
Бита доріженька,
Там щебече соловейко,
Кує зозуленька.

Згадай, згадай, зозуленько,
Як я горювала,
Як дрібними слізоньками
Долю омивала.

Ой, у саду колгоспному
На зорі раненько
Закуй, подай голосочок,
Мила зозуленько.

Згадай, згадай, зозуленько,
Як розцвіла вишня,
Як я була батрачкою,
Як у люди вийшла.

Вмийся рано, зозуленько,
Срібною росою,
Бо вже щастя усміхнулось
Нам обом з тобою.

Бо вже щастя усміхнулось,
Як ранкові роси,
Ми в наш радісний садочок
Сталіна запросим.

СЛАВА СТАЛІНУ

Слава, мудрий вождь, тобі
За життя щасливе,
За зелено-голубі
Урожайні ниви,

За колгоспи, що цвітуть,
Мов мак на городі,
За прийдешнє, куди йдуть
Невпинно народи,

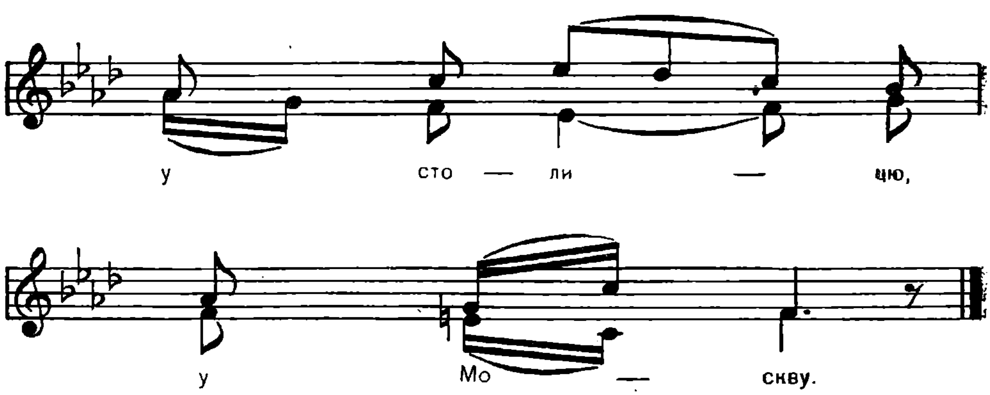
За закони ті ясні,
Сяючі, як зорі,
І за радісні пісні,
Що летять в просторі,

І за армію міцну,
Сковану із броні,
Що ворожу сарану
Жене від кордонів.

І за землю, що шумить
Пишними садами,
Слава Сталіну гримить
Селами й містами.

ПЕРШИЙ ПРОЛІСОК БЛАКИТНИЙ





Перший пролісок блакитний,
Першу квітку весняну
Шлем тобі, наш батько Сталін,
У столицю, у Москву.

Хай тебе вони вітають
Сонцем, ласкою, теплом
І розкажуть, як калина
Розцвілася за вікном.

Хай принесуть вони радість,
Довголітній тобі вік,
Щоб із уст твоїх полився,
Як дзвінок, веселий сміх.

ПІСНЯ ПРО МИЛОГО

В саду яблуня
Розпускається,
Милий з армії
Повертається.

Повертається
У моє село,
У моє село,
В рідний мій колгосп.

Ой, якби ти знав,
Як чекає син,—
Він би розказав,
Скільки є новин!

Наш колгосп тепер —
Колгосп сталінський,
Ми працюємо
По - стахановськи.

По - стахановськи
Працювала й я,—
Тридцять центнерів
Я зерна дала.

За мій чесний труд
Навіть Сталін знав
І на з'їзд мене
У Москву позвав.

Орден Леніна
В нагороду дав
І дарунки дав
Доньці й синові.

Про новини всі
Не розкажеш враз...
Приїжджай скоріш
У село до нас.

ЖИВИ, ЛЮБИЙ, РІДНИЙ СТАЛІН

Живи, любий, рідний Сталін,
Живи з нами цілий вік,
Бо ти є один у світі
Найдорожчий чоловік.
Ти по нашій всій країні
Сієш щастя, як жита.
Так живи на вічну радість,
На прекраснії літа!
Ти, як сонце з неба ясне,
Світиш, грієш над усім,
Твоя теплая усмішка
Стоїть в розумі моїм.
Бож ті очі світлі, карі
Ласкою проймали нас,
Ми творили і раділи
В цей прекрасний славний час.
Ти з ВКП по всій країні
Щастя сієш, як жита.
Так живи, наш любий Сталін,
Безкінцевії літа!

ЛАНИ НАШІ

Лани наші неосяжні,
Радієм ми вами,
Ви родити стали краще,
Не так, як з панами.
Ми робили в полі важко,
А пани гуляли
Та знущалися над нами
І все забирали.
Поєднались ми, селяни,
Та й з робітниками:
—Годі пити кров у нас
Жандарям з панами! —
Поєднались і прогнали
Всю панську сволоту,
Що живилась, як той трутень,
Із людського поту.
І живуть тепер щасливо
Радянські народи,
Вони вчаться і працюють
В радості і згоді.
Ми будуєм нове життя,—
Фабрики й заводи,
Навіть земля вся змінилась,
Краще тепер родить.

Урожаєм всі радіють,
Аж серце сміється,
І усюди над полями
Дзвінка пісня ллється.
Шлем спасибі тобі, Сталін,
За твої турботи,
Що заможні тепер стали
Радянські народи.

ЧАСТІВКИ

Побажаєм тобі, Сталін,
Довго жить на світі,
Ти наш рідний, ти наш батько,
Ми всі твої діти.

*

Якщо треба, ми всі станем
На захист країни
І за тебе, рідний Сталін,
Наш батечку рідний.

*

Наша молодь вся радянська
Росте і міцніє,
Ясне сонце із Кремля
Пестить її й гріє.

*

Пішла справа по-новому,
Як казав нам Сталін,
Дружно всі ми, як один,
Працювати стали.

Я СКЛАДУ ПІСНЮ

Я складу пісню про Сталіна, бо я йому сочувствую, я знаю його думки й наміри. Ви подумайте, скільки в нього клопоту! І воєнне діло, і матері, і діти, і старі, і школа, і біднота загранична, і все. Він встає й лягає — думає за нас. Він усіх хоче вивести на вірний шлях, він приятель старому й малому, він ніжний, хороший чоловік. Сталін отак думає, старається за всіх нас і навіть іноді од думок,— я вірно кажу, я сочувствую,— навіть заплаче од думок таких. Тільки це тоді, як він сам, як ніхто не бачить. Це так, це я знаю. Сталін — син добра, його вчення буде, поки світить сонце, місяць, зорі.

ПРО ДОЧКУ І ОБІЦЯНКИ СТАЛІНУ

Робила наша Марія на буряках на урочищі «Гадючка» біля річки Ольшанки. От вона посіяла буряки. Тільки зійшли, аж гульк — буряки сохнуть попід'їдені. Пересіяли буряки, аж ось знову лихо. Приходить Марія годині об одинадцятій вечора із поля й журиться:

— Мабуть, завтра мороз буде.

Голова в неї важка, а спати не лягає. Пішла дівчат збирати і побігли накладати солому по ланці, щоб сходи буряків не померзли. А на дорогах розіклали багаття.

Ранком приходить додому і каже мені:

— Мамо, врятували буряки.

Я і кажу:

— Так і треба, дочко, недаром же ти давала обіцянку товаришу Сталіну зібрати великий урожай буряків.

От настала суша. Жарко стало, як у печі, коли ото на хліб натопиш. Ну, що тут робити? Знову бурякам лихо. Буряки просто киплять на сонці, посихають. І голівонька Марії хилиться, все журиться.

А тоді підняла голову і сказала:

— Ні, не посохне буряк!

Іде Марія до комсомольців ланки, і всі разом поспішають на поле.

Почали воду з річки Ольшаної носити та буряки поливати. Стали буряки оживати, стали дівчата голови підіймати і пісні співати. І в Марії стали найкращі буряки.

І почала їздити делегація до Марії дивитися на буряки та любуватися ними.

Приїхала одна делегатка та цап за буряк — і вирвала. А Марія й каже їй:

— Нащо вирвала? Знов посади! Це вас триста душ приїде та кожен по буряку вирве, то що ж воно буде? У мене,— каже Марія,— кожен буряк пощитаний, бо я дала обіцянку товаришу Сталіну: дати п'ятсот центнерів буряків із га.

Зібрали буряк. Одвезли у Набутів. Більше вродило, ніж п'ятсот. Я тоді й стала з радощами виряджати дочку свою Марію до рідного Сталіна, щоб вона йому розказала, як такий урожай завоювала.

Довгенько гостювала Марія у товариша Сталіна. А відтіля, з Москви, приїхала уже з орденом. Зустрічали її і в Києві, зустрічали і в Городищі та в Старосіллі, та все з духовою музикою і прапорами.

Побула Марія дома і сказала дівчатам: «Дівчата, ідіть по моїй ступі! Робіть добре, і буде й у вас буряк хороший. А хороше будете робити, то і ви поїдете до Сталіна в гості».

А при кінці подякувала партії, Сталіну і комсомолу за те, що допомогли їй добитися успіхів у роботі.

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА



Наше сонце життєдайне,
Дорогий наш Сталін,
Ти щасливе життя дав нам,—
Краще жити стало.

У колгоспі жить щасливо,
Весело робити,
Ми твої, товариш Сталін,
Щасливії діти.

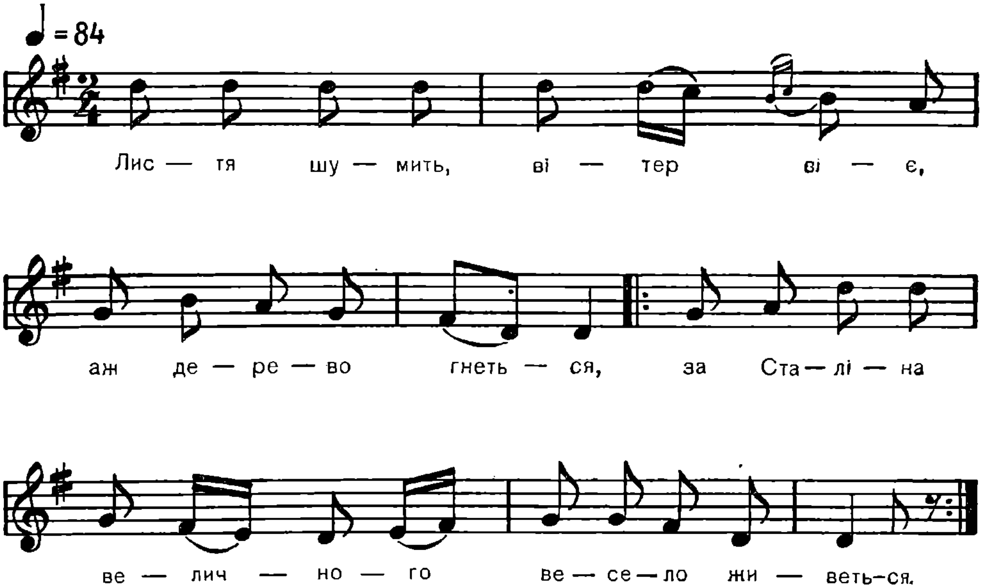
Трудоднів багато маєм,
Живемо заможно,
Радісних пісень співаєм,
Танцювати можем.

Щиро дякуємо, Сталін,
За життя щасливе,
І до тебе линуть наші
Бадьорії співи.

Коли ж ворог в життя наше
Суне своє рило,
Будем бити його всюди,
Точно, сильно, вміло.

Будем бити так, як били
Герої Хасана
Самураїв оскаженілих,
Японського пана.

ПРО ЛЕНІНА І СТАЛІНА



Листя шумить, вітер віє,
Аж дерево гнеться,
За Сталіна величного } 2
Весело живеться.

Листя шумить, вітер віє,
Ще й сонечко гріє,
За Леніним дорогим } 2
Серце моє мліє.

Я Леніна і Сталіна
Люблю, поважаю,
Я Леніна і Сталіна
Та й за батьків маю. } 2

Я Леніна і Сталіна
Щодня величаю,
Я Леніна і Сталіна
Щодня споминаю. } 2

Товариші, товаришки,
Сталіна вважайте,
Ви Леніна і Сталіна
Та й за батьків майте. } 2

Як на случай та й війна,
Всіма виступайте,
Нашу рідну батьківщину
Ворогу не дайте. } 2

Як на случай та й війна,
Всіма виступайте,
І мене, старого діда,
Вдома не лишайте. } 2

Піду разом воювати,
Буду помагати,
Нашу рідну батьківщину
Разом захищати. } 2

По охоті на війну
Будем виступати,
А ворога проклятого
Будем проганяти. } 2

Та ще будем та й ворога
По голові бити,
Щоби ворог пам'ятав,
Як ся заходити. } 2

Щоби ворог пам'ятав,
Як ся зачіпати,—
Ворог буде без штанів
Та й від нас тікати. } 2

ОЙ, ЯК ГЛЯНУ НАВКОЛО

Ой, як гляну навколо: стіною
Золотіють колгоспні жита,
Розливається пісня луною,
Розквітає заможне життя.

Конституція — радість і щастя,
Це наш Сталін любимий створив:
Всі ми маємо право на працю,
На дозвілля, культуру і спів.

І нехай тільки ворог кривавий
Схоче щастя відняти в бою,—
Всі ми станем залізною лавою
За вітчизну радянську свою.

ПРО РІДНОГО СТАЛІНА

Ой, живем ми весело
Та й усім селом,
Ой, ніколи все село
Так ще не цвіло.

Ой, всім краще стало нам,
Розквітає день,
Про рідного Сталіна
Співаєм пісень.

Хай же йому сонечко
Світить день і ніч,
Хай же його серденьку
Буде веселіш.

Піснею про Сталіна
Починаєм день,
Кращих ми не знаємо
На землі пісень.

ЗБИРАЛИСЯ КОЗАЧЕНЬКИ

Збиралися козаченьки
Рано-вранці на зорі,
Думу думали велику
На колгоспному дворі.
Коли б нам тепера, хлопці,
В гості Сталіна позвать,
Щоби Сталіну самому
Всі багатства показать.
Приїзди, товариш Сталін,
Рідний батьку, приїзди,
Всіх стахановців до тебе
Ми назустріч пошлемо,
У дорогу кращих коней,
Кращих коней віддамо.
Будеш їхать через поле,—
Полюбуйся, дорогий:
Умивається росою
Хліб колгоспний навкруги.
Будеш їхать — сам побачиш:
На колгоспному дворі
Розцвітають наші діти
Буйним маком на зорі.

На бучнім бенкеті нашім
Спів дівчата заведуть,
Літаки до хмар піднімуть,
Шовком небо розіш'ють.

Я ТЕПЕР ЩАСЛИВА СТАЛА

Було панство, було горе,
На панів я працювала,
І крізь сльози на роботі
Свою долю проклинала.

Мов зозуля на калині
Сумно й жалібно кувала,
Над колискою я в полі
Пісню жалібну співала.

Всі пани та паненята
Хоч і довго панували,
Та прийшла радянська влада —
Землю всю від них забрала.

І маленькі господарства
Всі з'єднались в колективи,
І пшеницею та житом
Золотіють тепер ниви.

Як пішла я до колгоспу,
То тепер позаможніла,
І співаю, і танцюю,
Аж сама помолоділа.

Я щаслива господарка,
Своїх діток доглядаю,
Із своїм я чоловіком
Всі права нарівні маю.

Я тепер щаслива стала,
Серце з радості сміється,
Нам життя дав гарне Сталін,
Вже минуле не вернеться.

ТО НЕ СОКІЛ ІЗЛІТА

То не сокіл ізліта
Ізза гір, ізза хмар,
То не сизий орел вилітає,—
То в радянській сім'ї,
Із Москви, із Кремля
Рідний Сталін до нас промовляє.

Промовляє до нас
Рідний вождь, батько наш
Дорогими своїми словами.
Якщо враг нападе,
Нам не страшно буде,
Ми підемо на бій з ворогами.

І нам бій не страшний,—
Весь народ наш міцний,
Підберемо юнацькую силу,
І ми дружно підем,
Ворогів розіб'єм,—
Ми захистим свою батьківщину.

Ми на захист ідем,
Усіх Сталін веде,
Попереду іде Ворошилов.

Ворошилов—нарком,
Бо він завжди готов
Розгромити ворожую силу!

То не сокіл ізліта
Ізза гір, ізза хмар,
То не сизий орел вилітає,—
То в радянській сім'ї,
Із Москви, із Кремля
Рідний Сталін до нас промовляє.

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Світить місяць, світить ясний,
Мов з ким розмовляє,
Кругом нього ясні зорі
Мов золотом сяють.

То не місяць ясний світить,
То ж наш батько Сталін,
Він вбив горе, і усі ми
Щасливими стали.

То ж не зорі ясні сяють,
То ж наші там долі,
Що вирвались із темряви,
З тяжкої неволі.

Ой, світи нам, місяченьку,
Своїм добрим світлом,
Хай наш прапор височенько
Здійметься над світом.

СТАЛІН — ВОЖДЬ

Сталін — вождь наш дорогий,
Славний на весь світ,
Шлю з Радянської Вкраїни
Я тобі палкий привіт.

І нема тієї й днини,
Щоб забула я,
Що від тебе, найдорожчий,
Доленька моя.

Я щаслива і весела,
Ой, гарно мені,
І співаю я про тебе
Радісні пісні.

Ти — як рідний батько й мати
Для своїх дітей,
І живеш ти не для себе,—
Лише для людей.

Поки місяць, зорі ясні
І сонце горить,
Твоя слава не загасне,—
Вічно буде жить.

КОЛГОСПНІ ЧАСТІВКИ

Я знайшов собі дорогу.
Перестав молитись богу,
Годі, буде! — я собі сказав.
На ланах широкополих
Я щасливий, як ніколи,
Вперше вільну пісню заспівав.

За мою колись роботу
Мав я кольку та сухоту
І щодня я проклинав свій вік.
А в колгоспі став робити,
Стало зразу любо жити —
Я заможний вільний трудівник.

Став я на усе багатий.
Як же келех не підняти?
Нумо ж разом! В нас сім'я одна.
Хай живе наш друг і вчитель,
Що навчив нас гарно жити!
Вип'ємо за Сталіна до дна!

НАША ЗЕМЛЯ

Вийду я у поле,
Гляну на село,
Гляну на пшеницю —
Дуже весело!
Оце ж та пшениця,
Що сіяли ми.
Оце ж теє поле,
Де жили пани...
Нагаї свистіли,—
Це було колись,
А тепер пшениці
Кущі розрослись.
Ми таки діждались
Світлої пори —
Поле засівали
Наші трактори.
Хочу вам сказати
Словом я одним,—
Земля наша вкрита
Золотом рясним.
Акти нам вручили —
Земля навік нам,
Хто простягне руки —
Дамо по рукам!

Ми тепер сильніші
Огню і води,
Уперед, народе
Трудящий, іди!
Жити стало краще,
Жити веселіш,
Щорік виростаєм,
Стаємо міцніш.
Ніхто нас не зломить,
Міцні, як граніт,
Учить любий Сталін,
Як треба нам жить.
Життя збудував нам,
Весело живем,
Твоє ім'я, Сталін,
Високо несем.
Вище, щонайвище
Піднесем ім'я.
Ой, спасибі, Сталін,
За таке життя!
На землі радянській
Радісно живем.
Твоє ім'я, Сталін,
З гордістю несем.

СВІТИЛО

Чи знаєш ти, друже, світило таке,
Що світло привітне усім нам дає?
Світило, що вдень і вночі нам зорить;
Воно й на хвилину не йде відпочить.
Ба навіть і сонце не завжди усюди сія,—
Світило ж моє світить всім іздаля.
Воно не заходить, його не згасить,
Під ним так приємно, так радісно жить!
Зимою і літом, удень і вночі
Нам любо, з світилом разом живучи.
Воно нас на подвиги славні вело
І в руки нам силу всевладну дало.
І звільнені люди під сяйвом ясним
Взялись будувати свій сонячний дім.
Під сяйвом його все навкруг зацвіло —
Такого ще в світі ніде не було!
Щасливе майбутнє будують сини,
В роботі важкій не втомились вони,
І скрізь, де не глянеш, відвага й любов.

А знаєш ти, хто їм на поміч прийшов?
Світило, що світить усім трударям.
Як звуть це світило — ти знаєш вже сам:
Це той, хто живе в зореноснім Кремлі,
Це Сталін, найкращий мудрець на землі!

ОЙ, НА ГОРІ ЦВІТЕ МАК

Ой, на горі цвіте мак,
А в лузі калина,
Чи є в світі ще де так,
Як в моїй країні?
Плавай морем-океаном
З півночі до півдня,
Та ніде нема країни,
Щоб з нашою рівня.
Глянь від краю та до краю,—
Ліс, поля квітучі,
Себе славою покрили
Колгоспи могучі.
Ой, та як же цвіт-калині
Та не розцвітати,
Коли партія трудящим
Всім — як рідна мати.
Обізвались бригадири
Із колгоспівських полів:
— Ми дамо сам-сто врожаї,
Щоб радянський край наш цвів.—
Обізвались краснофлотці
Із повітря, із морів:
— Ми не пустим ворогів
На поріг радянський свій.—

Слава партії сталевій,
Сталіним гартованій,
Ми йдемо до комунізму,
Єдністю злютовані.
То не маки на горі,
Не калина в лузі,—
То Вкраїна розцвітає
В сталінськім Союзі.

БАТЬКІВЩИНА МОЯ РОЗКВІТАЄТЬСЯ

Зерном - золотом
Лани сієМО,
Коли Жовтень прийде —
Всі радієМО.

Нам приніс, дорогий,
Щастя - доленьку,
Знищив ти ворогів
І неволеньку.

Батьківщина моя
Розквітається,
Жінка вільним життям
Утішається.

Розвиваються в нас
Малі діточки,
Як весною в садках
Рясні квіточки.

Якби сів на коня
Ти крилатого —
По всім світі убив
Ката клятого.

Нехай сонце з Кремля
Всім світитиме
І радянська земля
Щастям житиме!

ОЙ, БУЛА ВІЙНОНЬКА ТА КРИВАВАЯ

(ДУМА)

Ой, була війнонька та кривавая.
Ой, тоді ж ми панів гнали, одганяли.
Гей, та й до самої Варшави, як зайців, прогнали.
Гей, пане Пілсудський, вражий панський сине,
Більше тобі з своїм військом у нас не бувати,
Україну, край радянський, не краять, не топтати,
І діток маленьких не вішати, не вбивати,
Останню шкуру з бідних не здирати.
Гей, будем ми самі нове життя будувати.
Ой, весело, весело на Вкраїні жити,
Бо немає пана, бо немає раба й не буде повіки.
Бо немає пана, бо немає раба й ніщо не поверне.
Ой, як будуть на Вкраїну пани зазіхати,
Будем ми з Будьонним знову бити їх і гнати,
Сталіну любимому, вождеві великому
З фронту вісті перемоги блискавкою слати.

ПРИКАЗКИ ТА ПРИСЛІВ'Я

Ленін велику справу розпочав і Сталіну передав.

*

Ленін і Сталін — лицарі армії, які нас до щастя привели.

*

Ленін і Сталін нам правду показали, а ми ту правду завоювали.

*

Коли б не Ленін і Сталін — були б ми відсталі.

*

Хоч Ленін і Сталін були на засланні, а робітники з ними були в єднанні.

*

Ленін кайдани робітникам розбив, а Сталін робітників до заможного життя привів.

*

Помер Ільїч, та за нього працює Сталін день і ніч.

*

За всякої сталі найміцніший Сталін.

*

Сталін підняв на весь світ ленінський заповіт.

*

Край радянський — корабель із дуба і сталі, а капітаном на ньому наш товариш Сталін.

*

Слово Сталіна — це майський дощ на нашу землю.

*

Розкішний сад на землі, бо любовний садівник у Кремлі.

*

Сталін в світі наймудріший, він трудящим найрідніший.

*

Сталін — слово наймиліше, Сталін серцю найрідніший.

*

Хто бачив вождя, двісті літ тому життя.

*

Сталін знає, хто чого бажає.

*

Добре жити на землі, бо є Сталін у Кремлі.

*

Два сонця має земля: одно світить з неба, а друге з Кремля.

*

Для нас сталінські слова — як крила для орла.

*

Наш Сталін рідний щохвилини у серці кожної людини.

*

Щасливо живемо всі ми у наш час, бо всі ми за Сталіна, а Сталін за нас.

*

Ми людьми стали, бо з нами Сталін.

*

Ми до полюса дістали, бо окрилив людство Сталін.

*

Рідному Сталіну спасибі за життя красиве і щасливе.

*

Щоб у добрі жити, Сталін учить чесно робити.

*

У Сталіна слово з ділом ніколи не розходиться.

*

Чесно й ударно працював, за це від Сталіна і орден дістав!

*

Ну що ж, діду, колись до Сталіна і я поїду!

*

Як стали Сталіна сини — хліба вволю маєм ми.

*

Наше життя — сталінське красне, ніколи не помре, ніколи не погасне.

*

До Сталіна весь світ прислухається.

*

Будем голосувати, щоб товариша Сталіна до Верховної Ради обрати.

*

Сталін — наш батько і брат, він найкращий у Верховну Раду кандидат.

*

Сталінське слово б'є в ціль, тому працювати добре всім.

*

Добре жити стало, бо вождь у нас Сталін.

*

Як Сталін скаже, так і буде, бо за ним усі люди.

*

Сталінська наука нам завжди на руку.

*

Наука Сталіна всім миром схвалена.

*

Батько рідний турбується за своїх дітей, так і Сталін за трудящих людей.

*

Стільки в матері немає ласки до дитини, скільки в Сталіна любові до трудящої людини.

*

Там, де залізо зігнеться, сталь ізітреться, граніт розіб'ється, там Сталін і не здригнеться.

*

Туди й орли не долітають, куди долітають сталінські орли.

*

Наш край Сталін і славою овіяв і щастям засіяв.

*

Щасливі наші онуки й діти, і ми на старість сталінським сонцем зогріті.

*

Сталін щастя нам відкрив і нову Конституцію створив.

*

До щастя і свободи веде Сталін народи.

*

Панська конституція — нагаї і податки, Радянська Конституція — радість і достатки.

*

Сталінська Конституція дає права на учбу, відпочинок і роботу,— спасибі Сталіну за турботу.

*

Що скаже Сталін — те збудеться, — він про нас день і ніч турбується.

*

Як по-сталінськи робить — у колгоспі добре жить.

*

Сонце гріє найтепліше, слово Сталіна наймудріше.

*

Нам приносить кожен день тисячі нових пісень.

*

Що в боях завойовано — у Сталінській Конституції сформульовано.

*

Що дала Жовтнева революція, те записала Сталінська Конституція.

*

Те, що колись було нездійсненна мрія, тепер нам ясним сонцем гріє.

*

Жити в сталінський час — найбільше щастя для нас.

*

Конституцію вивчай, будеш знати, як зріс наш край.

*

Діди наші про землю мріяли віковічно, а тільки радянська влада дала нам землю навічно.

*

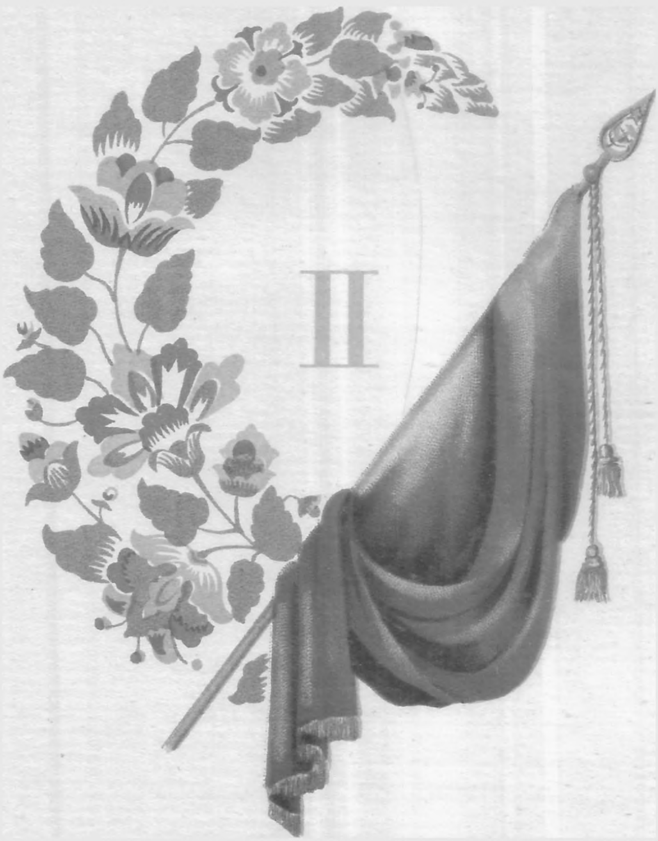
Сталінське діло робимо сміло.

*

Нам не страшно битися з панами, бо рідний Сталін з нами.

*

Нашої країни ніхто не здолає, бо про Сталіна слава по всій землі лунає.


II

Павло Тичина

ПАРТІЯ ВЕДЕ

Та нехай собі як знають
божеволіють, конають,—
    нам своє робить:
всіх панів до 'дної ями,
буржуїв за буржуями
    будем, будем бить!
    будем, будем бить!

Адже це уже не дивно,
що ми твердо, супротивно,
    владно устаєм.
Ми йдемо походом гідним,—
всім пригнобленим і бідним
    руку подаєм!
    руку подаєм!

Оживляєм гори, води,
вибудовуєм заводи,
    ростемо ж ми, гей!—

До пустель, каналу й річки
наші славні п'ятирічки —
мов би до дітей,
до своїх дітей.

Наша Армія Червона
стереже свого кордона,
а в повітрі флот —
він і б'є, і сіє, й носить,
він Республіку підносить
до нових висот!
до нових висот!

Проти мурів, проти молу
в нас бадьорість комсомолу —
ще й підмога йде:
збільшовиченої ери
піонери, піонери —
партія веде,
партія веде.

Не на Рейні, не на Марні,—
в МТС пошлем друкарні —
це ж у нас, у нас!
Ми тривожим стратосферу,
атомне ядро і сферу —
о, прекрасний час!
неповторний час!

Неповторний, невмирущий...
Хто ж од нас у світі дужчий?
І з яких країн?
Ми плануєм творчі гони —
за колонами колони,
та все ж як один!
та все ж як один!

Тож нехай собі як знають
божеволіють, конають,—
    нам своє робить:
всіх панів до 'дної ями,
буржуїв за буржуями
    будем, будем бить!
    будем, будем бить!

Павло Тичина

НА ОДЕРЖАННЯ ОРДЕНА

Я одержав нагороду.
Що скажу свому народу?
Тільки те, що я із ним
буду жить життям одним.
Буду піснею дзвеніти,
і мужатись, і мужніти,—
через довгії мости
переходить і рости.
Ой, яким же мені бути:
з холодочком м'яти-рути?
Чи суворим, як той став,—
щоб аж ворог трепетав?
Розстановка ж сил у світі
і жорстока і складна.
Ще Європа в ближнім літі
стрепенеться аж до дна...
І народ, як нива грає,
голосом відповідає:
— Сталь і ніжність, любий мій,
поєднать в собі зумій.
Все вмісти в душі: — і м'яту,
і Європу перем'яту;
ти узорами узорсь,
до глибин перепрозорсь.

А прозорість тут не проста: —
мускулиста! повнокоста! —
що могла б і жить, і жить, —
кров по жилах в ній біжить...
Я одержав нагороду.
Слава Сталіну й народу!
Слава тим, хто мене вів,
соками землі живив!
Ой, ти земле, люба земле, —
всю ж тебе душа приємле!
Ти рахманна і пухка,
сонця промінь — як рука...
Сонце гріє і голубить,
на геройство серце будить;
і давно збудився я:
он сичить на нас змія...
Та хіба ж я можу бути
з холодочком м'яти-рути?
Ні, тим більш — сховатись десь:
світ розколюється ж весь!
І народ, як нива грає,
голосом відповідає:
— Від укусів та від жал —
відбивайся, як кинджал!
Все вмісти в собі: — й природу,
й думи вільного народу,
й запах рідної землі,
повні зорі на Кремлі...
Ти повнися повнотою —
творчою, презолотою,
що могла б і жить, і жить, —
кров по жилах в ній біжить...

Олександр Корнійчук

В БОЯХ ЗА ЖОВТЕНЬ

(УРИВОК З П'ЄСИ „ПРАВДА“)

Картина II

Ніч. Смольний. Велика кімната. Збоку коло дверей стоять на варті моряк і робочий-червоногвардієць. Посередині — великі напіввідкриті двері. Видно далеко коридор, колони. Там проходять озброєні червоногвардійці. В кімнаті кілька моряків-червоногвардійців, командири загонів. На столі три військових телефони, польовий комутатор. Коло нього моряк-авроровець.

АВРОРОВЕЦЬ

(*гудки телефонів*).

Слухаю... слухаю... Що... так... так... Товариш Ленін на нараді воєнного комітету швидко буде... Так... ого! Єсть, зараз з'єднаю... (*Вставляє штепселі*). У апарата Урицький. Просить товариша Леніна. Так... Товариш Ленін? З'єдную з Урицьким... (*Виключає*).

МОРЯК.

Що там?

АВРОРОВЕЦЬ.

Нічого, товариші, спокійно,— коло Зимнього палацу, по-моєму, передбачається невеличка баня з сухим паром.

МОРЯК.

І чого ми тут сидимо, братва?! Пішли до своїх загонів, чого чекати? Самі поведем загони...

2-й МОРЯК.

Правильно — пішли. Адрес знаємо самі... (*За ними встають ще двоє, ідуть*).

АВРОРОВЕЦЬ.

Стій, а наказ?

1-й МОРЯК.

Не можем ми бути в резерві, понімаєш,— там бій починається, а ми тут.

2-й МОРЯК.

Зрозумій, браток, тут душа може лопнути...

АВРОРОВЕЦЬ.

У меня, можеть, коло телефонів тоже... але хто сказав вам буть в резерві — відповідай?

1-й МОРЯК.

Товариш Ленін.

АВРОРОВЕЦЬ.

Значить, замри і ніяких преній, понімаєш?

1-й і 2-й МОРЯКИ.

Єсть замри! (*Телефон*).

АВРОРОВЕЦЬ.

Слухаю... Так... Занято. (*Пише*). Ранених... два наших... три господа їх... роззброїли?.. Єсть, докладу... держись... Так... так... (*пише*) так... (*Гудок другого телефону*). Слухаю... Я... Так, переключаю. (*В телефон*). Товариша Сталіна. Коло апарата Дзержинський... Єсть... З'єдную.

Входять Кузьма і Тарас з ручним кулеметом.

КУЗЬМА

(*до авроровця*).

Третій загін прибув в розпорядження воєнного комітету. (*Подає наказ*).

АВРОРОВЕЦЬ

(*прочитав наказ*).

Ждать тут наказу.

КУЗЬМА.

Єсть.

Відходять, сідають. Гудок телефону.

АВРОРОВЕЦЬ.

Слухаю... Так... Єсть... (*Пише*). Єсть, повторюю: пройти через Шпалерну, з'єднатись з першим загоном... Так... (*Поклав трубку*). Щеглов!

ЩЕГЛОВ

(*моряк*).

Єсть Щеглов.

АВРОРОВЕЦЬ.

Дримба!

ДРИМБА

(*обвішаний бомбами моряк*).

Єсть Дримба.

АВРОРОВЕЦЬ.

Повести свої загони через Шпалерну на случай юнкерá і всяка...

ДРИМБА.

Понятно, далі...

АВРОРОВЕЦЬ.

Дримба! Дєтка ти моя, мовчи, наказ треба слухати і не перебивати.

ДРИМБА.

Єсть.

АВРОРОВЕЦЬ.

Пробитись через Шпалерну і з'єднатися з першим загоном. Крийте, дєтки, бога нема і по слухам більше не передбачаєтся!

Дримба, Щеглов і з ними ще двоє вийшли.

ТАРАС.

А ми коли?

АВРОРОВЕЦЬ.

Замри і чекай, накази не я составляю, а товариші Ленін, Сталін і другіє товариші, що цю ніч понімають у мировому значенії,— так що замри.

ТАРАС.

Понятно.

Входить озброєний бомбами моряк. Лоб у нього перев'язаний хусткою.

АВРОРОВЕЦЬ.

Петя... Хто ж це тебе по голові стукнув?

ПЕТЯ.

Ваня, тільки не хвилюйся. Юнкер по голові стукнув, але більше він стукать не буде нікого, так що все в порядку. Телеграф наш. Ось перехоплені телеграми Керенського в Ставку. Передать товаришу Леніну.

АВРОРОВЕЦЬ.

Стьопа!

СТЬОПА.

Єсть.

АВРОРОВЕЦЬ.

Змотайся кулею і ці телеграми передай товаришу Леніну.

Стьопа побіг.

АВРОРОВЕЦЬ.

Розкажи, Петя.

ПЕТЯ.

Коротко, бо біжу назад. Значить, на телеграфі засіли юнкера і школа прапорщиків. Ми підходимо, командир мені каже: «Петя, у тебе серйозне горло, кричи: «здавайся». Я кашлянув, ну і, понімаєш, рявкнув. Вони стрілять, ми тоже, ну і пішло. Ввірвались ми у двір, я пробився вперед, лечу по сходах. Коли це мене юнкер як стукне прикладом по голові! Я повернувся, кашлянув, одправив його до бога, лечу далі, вскакую в великий зал, підняв бомбу і дивлюсь... Мать моя, повний зал...

АВРОРОВЕЦЬ.

Юнкерів?

ПЕТЯ.

Телеграфісточок... дєтки, Ваня... очима кліпають, перелякані, тремтять і починають плакати. Я їм для бодрості реч врізав... «Товариші дєвушки і женщини, Керенському вже амба, власть в руках більшовиків», а вони мовчать і тремтять. Тоді я пройшовся церемоніальним кроком і приятно сказав: «Приглашаю вас всіх, товариші дєвушки, на побачення зі

мною і моїми корешками в сім годин вечора на ріг Літейної, після знищення мирової буржуазії»... Тут, конешно, вони зразу посміхнулись, а некоторі почали пудрити носики. Тоді я скомандував: «Сідайте до апаратів і нашій власті цокайте весело»... Так що, Ваня, єсть адресок... Я побіг...

АВРОРОВЕЦЬ.

Петя, дивись мені...

ПЕТЯ

(*підморгнув*).

В порядку, Ваня. (*Вийшов*).

Далеко чути окремі постріли... Потім кулеметні черги... Все більше... більше.

АВРОРОВЕЦЬ.

Ого! (*Слухає, весело*). Шпарте, шпарте... Ох, і ніч...

ТАРАС

(*вслухається*).

Тріщать Максими... О, Кольт... Один... Другий...

Чути в коридорі голоси, шум, пробігають моряки, червоногвардійці, робітники. Крики: «ура!», «ура!» Наближається авроровець, вискочив, подивився в двері — і тихо в кімнату.

АВРОРОВЕЦЬ.

Товариш Ленін.

Всі в кімнаті встають. «Ура» ближче. В дверях спиняється оточений моряками, робітниками, солдатами В. І. Ленін. На обличчі його посмішка. Ззаду котиться «ура», напирають. Ленін повернувся коло дверей, підняв руку — і затихло все. Тільки чути — десь далеко тріщать кулемети.

ЛЕНІН.

Товариші пролетарі, моряки, солдати... Повстання почалось... Ідіть, товариші, дійте з найбільшою рішучістю і неодмінно переходьте в наступ. Маркс і Енгельс вчили пролетаріат — оборона є смерть озброєного повстання. Чекати не можна, бо можна загубити все. Сміливість, сміливість і ще раз сміливість... Уряд хитається, треба добити його за всяку ціну. За владу Рад, за землю селянам, за мир народам, за хліб го-

лодним — вперед, товариші! Ми переможемо. Неодмінно переможемо.

Вибухнуло «ура», покотилось по коридору і потім переходить в пісню «Вихри враждебные веют над нами». Ленін тисне руку морякам, робітникам, що близько стоять коло нього. Проходять з піснею червоногвардійці коло вождя. Ленін іде в кімнату. Червоногвардієць зачиняє за ним двері.

АВРОРОВЕЦЬ.

Товариш Ленін, дозвольте рапорт. Наказ ваш виконано: два загони відбули.

ЛЕНІН.

Дякую.

АВРОРОВЕЦЬ.

Третій загін прибув в резерв. (*Дивиться в папірець*). Командир Кузьма Рижов, помічник Тарас Голота.

ЛЕНІН.

Рижов... З Балтійського заводу?

КУЗЬМА.

З Балтійського, товариш Ленін.

ЛЕНІН.

Ви на першому Всеросійському з'їзді виступали переді мною. (*Подає руку*). Добре виступали... Пам'ятаю...

КУЗЬМА.

Виступав, перебивали тільки сильно меншовики й есери... (*Сміється*).

ЛЕНІН.

На другому не переб'ють. (*Теж посміхнувся*). А ви? (*До Тараса, подає руку*). З якого заводу?

КУЗЬМА.

Він селянин з України, бідняк, добрий кулеметчик.

ЛЕНІН.

Дуже добре. (*Подає руку*). Що на Україні? Якої влади хочуть у вашому селі? Що думають робити?

ТАРАС.

Погано в нас. А влади в нашому селі хочуть такої, щоб війну долой.

ЛЕНІН.

Правильно.

ТАРАС.

Щоб землю селянам... щоб поміщиків долой...

ЛЕНІН.

Значить, за більшовиками ваше село піде?

ТАРАС.

Не може не піти, товариш Ленін, бо так жити — то краще вмерти.

ЛЕНІН.

З Керенським тут покінчимо, допоможемо й товаришам українцям, грузинам, білорусам... Ми переможемо сьогодні, товаришу, неодмінно переможемо.

АВРОРОВЕЦЬ.

Вас до апарата.

ЛЕНІН

(*підійшов до апарата, взяв трубку*).

У апарата Ленін... Так... Так... поменше переговорів, наступати, наступати, це найголовніше... Я зараз вишлю вам на допомогу один загін... Що?.. Що таке? Потрібен міцний кулак. Підмогу прийміть і тримайте зв'язок... (*Поклав трубку, пише на папірці, Рижову*). Беріть свій загін і найкоротшим шляхом до Зимнього.

КУЗЬМА.

Єсть, товариш Ленін. (*Іде Рижов, за ним Тарас*).

ТАРАС

(*спинився коло дверей*).

Товариш Ленін, у мене до вас просьба.

ЛЕНІН.

Що, товаришу?

ТАРАС.

Запишіть мене у вашу партію, бо, може, вб'ють, то невдобно буде помирати....

ЛЕНІН

(*посміхнувся*).

Вмирати не треба, треба перемагати. Товариш Рижов, ви знаєте його добре?

РИЖОВ.

Стоющий чоловік Тарас, і наш у всіх смислах.

ЛЕНІН

(*пише в блокноті і говорить*).

Просить ЦК прийняти українського селянина-бідняка Тараса...

ТАРАС.

Голота.

ЛЕНІН.

Тараса Голоту в день повстання... Рекомендують пролетарій Кузьма Рижов і Володимир Ленін. Вітаю вас, товариш Голота.

ТАРАС.

Дякую, товариш Ленін. Довго шукав я правду і тут найшов її. Веди, Кузьма, тепер ми знищимо усе, що стане на дорозі нашій.

КУЗЬМА

(*поклав руку на плече Тарасу*).

Ходім, Тарас...

Вийшли. Ленін дивиться їм вслід.

АВРОРОВЕЦЬ.

Ребята бойові!

ЛЕНІН.

З ними, товаришу, можна перебудувати цілий світ.

Сів на край столу, пише в блокноті, зігнувшись. Гудок телефону.

АВРОРОВЕЦЬ.

Слухаю... Товариша Леніна?.. Хто просить? Товариш Сталін? Єсть... Єсть... (*До товариша Леніна*). Вас просить до апарата товариш Сталін.

ЛЕНІН

(*підійшов, взяв трубку*).

Слухаю... да... так... добре... Це дуже вірно... Треба зараз же організувати спеціальний загін з робітників Путиловського заводу... Так... так... влити молодих робітників... так... добре... Що? Приходили до вас... Знову... Каменєв, Зінов'єв?.. Так... Що вони ще говорять?.. так... так... яка безмежна підлість... А що ви їм відповіли?.. Що? (*Розсміявся*). Дуже добре... (*Сміється*). Дуже добре... Коли ще раз прийдуть до вас, скажіть їм, що до вашої відповіді я приєднуюсь повністю... (*Поклав трубку*). Революція пройде повз них.

Завіса.

Микола Бажан

СТАЛІН

Людина стоїть в зореноснім Кремлі,
Людина у сірій військовій шинелі.
Ця постать знайома — у кожній оселі
І в кожній хатині на нашій землі.
На півдні, на півночі, заході й сході,
Як образ побід, що об'єднує нас, —
Це профіль людини, вчеканений в час,
І в простір, і в серце свободних народів.

Людино! Як ширшає літ виднокруг,
Як повниться ділом, що ти тільки мариш!
Він — з нами, він — поруч, великий товариш,
І вождь, і найближчий, улюблений друг.

Найменння мільйонів — найменння людини,
В шість літер записана єдність ідей,
Утілена в імені воля єдина,
Вітчизна відважних і гордих людей.

Ім'ям його жити й змагатись, як муж,
І геть половини, і треті, і чверті!
Вітчизні віддати — не вигризки душ,
А всю повноцінність життя або смерті!

Микола Бажан

ВЕДИ, УЧИТЕЛЮ!

Рисунок людської рішучості і волі
У зламі їхніх губ, в простім вогні очей,
У всемогутності і величі ідей,
Що їхні подвиги піднесли в ореолі
Незнаних на землі, безсмертних епопей,—
Такими є вони, обранці ясночолі
Народу вільного і звільнених людей.
Вони пройшли в життя до перемоги збройно,
Майстри землі й машин, майстри зерна й руди,
Мільйонами тепер відзначені достойно
За міць свою і честь, за вірність і труди.

Бідою зрощені з народом і в народі,
Слізьми згодовані півсотні літ назад,
Вони підводяться — борці сивобороді,
Що знали смак нужди, дим перших барикад,
Що йшли у наступи, в атаки йшли багнетні,
Що в очі гибелі дивилися стократ,—
Вони підводяться, будівники славетні,
Щоб із народних рук одержать свій мандат.

Це — вславлені батьки нового покоління,
Яке цвіте, росте і поруч них стає,
Вогнем високого, прекрасного стремління
Наснаживши життя нестьмарене своє.
З батьками вкупі йдуть ці юнаки й дівчата
І мовить кожен з них: — Я кров свою віддам,
Щоб горде назвисько обранця - депутата,
Заслужене життям, і виправдать життям.
І ділом істинним я доведу народу,
Що годен імени народного слуги,
Нещадно нищивши отруйних змій породу,
Щоб, смертю вражені, сконали вороги.

У вікопомний день, коли на службу славну,
Як вірних слуг своїх, покликав нас нарід,
Присягу ми складем незрушну і невгавну,
Яку почує люд, яку почує світ.
Ми — люди перемог, ливарники і ткалі,
Танкісти, льотчики, учені, чабани,
Народу й партії гартовані сини,
Проказуєм слова, слова присяги сталі:
— Веди, учителю! Всю міць народних душ,
Навіки зріднених у єдності священній,
Утілив у собі твій життєдайний геній.
Веди, учителю! Веди, великий муж!

Микола Бажан

ВЕЛИКИЙ ДЕНЬ

Як плід змагань, як плід сягань побідних,
Приходить він, навіки славний день,
Коли зведем в мільйонах рук свобідних
Наш виборчий, наш вільний бюлетень.

Ми на листки державного паперу
Найкращі з кращих впишем імена
Людей, які здолали стратосферу,
Яким підвладна моря глибина.

І ми поставим першим в бюлетені
Наймення, людством обране навік,
Це — наша сила, вчитель наш і геній,
Отець народів, мудрий більшовик.

Весь світ одчує велич дня й години,
Коли, як воля кожного із нас,
В Верховну Раду гордої країни
Ввійдуть вони, обранці славні мас.

Дозорці пильні заходу і сходу,
Майстри життя, високих справ творці
Так поклянуться батькові народу,
Свій бюлетень піднісши у руці:

— Я учень твій, я, відданий до краю
Вітчизні любій, матері моїй,
Великим словом нині присягаю
Для неї жить, за неї йти на бій!

І я клянусь в день виборів до Ради,
В цей світлий день, у цей священний час:
Для ворогів у нас нема пощади
І сил нема, які здолали б нас!

Микола Бажан

УРИВОК З ПОЕМИ „БЕЗСМЕРТЯ“

Як молодо на світі!
Сніг райдужний над містом
Бринить і в'ється, ніжний
метелиці одвій,
Що дзвінко загасає
і відсвітом іскристим
Встеляє синю землю,
хвилюючись на ній.
Смеркання. Засвітились
у Виборгському домі
Ряди просторих вікон.
Прожектор по Неві
Шугнув і вдарив в небо,
й в проміння переломі
Заворушились хмари,
громаддя снігові.
Вслухаючись в широкий
шум города навпроти,
Стоїть спокійнозорий
народних мас водій,

Пізнавши грізну велич
державної турботи
І крізь часи вдивившись
в народження подій.
— Додому? — Так, додому.
День вихідний сьогодні
Уже скінчився. Вдома —
блакитні зшитки справ,
Листи матеріалів,
колонки цифр холодні,
Але який всетворчий
огонь їх осявав!
До пізньої години
перегортати горки
Газет і повідомлень,
нотаток і листів
І, огорнувшись димом
незмінної махорки,
Шукать для точних мислей
якнайпростіших слів.
В ухвалу, в захід, в лозунг
утілювати мрію,
Змагатись і боротись...
І раптом — телефон,
І чути рідний голос:
— Ти ще не спиш, Сергію?
Готуєш виступ? Добре,
та спом'яни й про сон...—
Знайомий, найдорожчий
і найрідніший в світі,
Спокійний, тихий голос
доноситься здаля,
І він з любов'ю чує
слова, теплом сповиті,
Проказані у тиші
врочистого Кремля.

В Москві, в могутнім місті,
увінчанім зорею,
Не спить його учитель,
його великий друг.
І радісно боротись,
і легко йти землею,
І день встає, і дальній
яснів виднокруг.
Настало перше грудня.
В величнім супокої
Підвівся Кіров. Штору
відсунула рука:
«Вставай же, сонце! Слався,
дух творчості людської!
Живи, життя безсмертне,
життя більшовика!»
Живи, життя безсмертне,
Живи, священна славо
Людей, які зродились,
щоб смерть перебороть!
В життях мільйонних жити
їх вічне й горде право,
Здобуте у безсмертя
і влите в дух і в плоть.
Ніщо життя не спинить —
ні постріли, ні зрада,
Ні підступ, ні трутизна
продажної душі.
Нещадно змій розчавте,
навічно знищіть гада,
І вбийте смерть, і славте
життя, товариші!
Встають творці безсмертя,
мислителі й герої,
І день встає над світом,
цей перший день віків.

Живи, дух життєдайний,
дух творчості людської,
Живи, життя безсмертне,
життя більшовиків!

Микола Бажан

ПРАПОР, І СОНЦЕ, І ВІТЕР

Узорним зеленим прозор'ям
спалахують башти каштанів.
Спливають Дніпра переливи,
перекати хмаринок та барж.
На смоли шліфованих вулиць,
на круги й троянди майданів
Іде, виграваючи міддю,
в серця ударяючи, марш.
Прапори просторі, як вітер,
і квіти, як сяйво, великі,
І сонячні грози оркестрів,
й робочих капел голоси!
Ми город підносим, мов чашу
весни, розцвітання й музики.
Сади розкриваємо навстіж
для молодості і краси,
Бо Київ наш людському щастю
належить назавжди й навіки.
Бо Київ прекрасному людству
належить на вічні часи.

Так шаблі і стяги шуміли,
як зараз бурують дерева.

Так виліт струнких ескадронів,
вітри розметавши, шумів,
Як орден, величне і просте
підноситься сонце червневе,
І промені в варті почесній
встають над полями боїв.
Встають над рівнинами Сквири,
де рвали фронти, наче греблі,
Де землі гриміли прибоєм
об сімдесят тисяч копит.
І де «галлерчики» шугали
вужами в жита тонкостеблі,
І де Ворошилов на карті
відзначив новий перехід.
Як прапор, схиляється сонце
до братських могил Погребища,
Над ржавою кручею Ржищева,
просвічуючи Дніпро;
Над Кременчуком, де у вічність
вписавши нові бойовища,
У людській руці не здригнулось
рішуче і мудре перо.
І підпис — шість літер, і дата
від 3 червня, і номер.
Історія й слава проходить
в проходи крізь час і фронти.
Людина у сірій шинелі
накреслила путь на Житомир,
Щоб в радість великого людства,
фронти проломивши, пройти.
Людина підводиться. В підпис
шість літер поставлено: Сталін.
І слово в рядку телеграми,
як присуд епохи, лягло.
Вривається грім ескадронів
в Бердичів, у Фастів і в Малин,

Й орел на яснім амаранті
сивіє й ламає крило,
І Київ, наш звільнений Київ,
встає із кривавих проталин.
Людина підводиться. Сонце
б'є в очі й вінчає чоло.
Серця, і прапори, й полотна
несуть його слово і образ,
І крихітна Майка на груди
чіпляє любимий портрет,—
Цей профіль, ці очі уважні,
ця посмішка тиха і добра
На крилах знамен понад світом
проносить, як буря, свій лет.
Людина підводиться. Очі
вдивляються в світ і в майбуття
Так само, як вміли вдивлятись
і десятиріччя назад.
З полотнищ, що мають над плином
залитого сонцем стопуття,
Людина вдивляється в Київ,
приймаючи гордий парад.
Під клич урочистої сурми,
в дзвінких розгортаннях параду
Виносять на площу прапори,
непишні і мужні, як честь.
Засмаглий танкіст відкриває
гримучу і ковану ляду
І, стяги вітаючи, каже
у відповідь спогаду: «Єсть!»

Максим Рильський

СТАЛІНУ

Від берегів співучого Дніпра,
Від ясних міст і від ланів щасливих,
Від колосу, що котиться на нивах,
Від вугілля, що плине «на-горà»,

Від молотів, що дзвонять по металі,
Від юнаків, що клоняться до книг,—
Уклін тобі і слава, мудрий Сталін,
Хто щастя день нам, як чертог, воздвиг.

Привіт тобі, кого зовуть народи
Вождем своїм і другом людських прав,
Тобі, що на граніті начертав
Пером огненним хартію свободи.

Максим Рильський

XVIII-му

Спокійний голос, мужніх цифр колони —
І золотої мудрості слова...
І чує світ — де сталінські закони,
Там воля справжня,
правда там жива.
І думаєш в ці урочисті хвилі,
В цей ясний час, у день священний цей,
Як з хлопчика малого Джугашвілі
Великий Сталін
виріс для людей.

Максим Рильський

ЗЕМЛЕ МОЯ

Земле квітуща моя, що зросла серед земель квітущих,
Волю і право тобі воля радянська дала.
Хто б то помислити міг, в предковічних блукаючи пущах,
В горду будову яку виростуть наші діла.

Право робити і жити, і творчості право високе,
Щастя трудящим рукам, ворогу смертному страх!..
Земле моя, крізь віки спалахнули невидані роки.
Леніна славне кермо в Сталіна славних руках!

Максим Рильський

НАРОДАМ

Народи! Зерно ясножовте
У наші житниці пливе
Густими струмнями.— Промовте
Це слово, горде і живе:

«Єднайтесь, всіх країн трудящі!» —
Хай прогримить, як кари грім,
На тих, що роззявляють пащі,
Щоб світом володіти всім,

Що розбрат сіють поміж націй,
Щоб легше їх держать в ярмі,
Щоб перешкодить їм єднаться,
Щоб одчинить всі брами тьмі!

Ні! Світлу відчиняймо брами
До наших молодих садів,
Бо Ленін — наш, бо Сталін з нами,
Бо з нами — сонце всіх віків!

Хіба до Разіна Степана
Не йшли вкраїнські бідарі?
Хіба не нам — краса багряна
П'ятипромінної зорі?

Хіба забулось, що за грати
Нас ворог спільний посилав,
Що Чернишевському, як брату,
Шевченко руку подавав?

Народи! Дружними рядами
Проти розбійних ворогів,
Бо Ленін — наш, бо Сталін з нами,
Бо з нами сонце всіх віків!

Максим Рильський

НЕ ТОПТАТИ ВОРОЖИМ ЧОБОТЯМ

Не топтати ворожим чоботям
Наших нив, городів і садів
Ні сьогодні, ні завтра, ні потім!
Як любов наша, сильний наш гнів.

Ще ненависть не всю на нас вилив
Хижий пан із брехливим попом,—
Та несхитно стоїть Ворошилов,
Оборони залізний нарком.

З нами Сталін, розбурханий світе!
З нами щастя, не видане в снах! —
Коли ворога будемо бити,
Будем бить на ворожих полях!

Юрій Яновський

СТАРА

Це була стара жінка, яка пережила багато горя. Сміялась вона беззвучно, самими губами, наче після важкої операції. Це була жінка великої пристрасті. Вона майже не говорила. Тільки слухала. І ніхто не міг би сказати, що вона може плакати.

Колись її, десятилітню няньку, хазяїн вигнав уночі на мороз. Вона бігла в самій сорочці боса по снігу. Їй здавалося, що з неба крізь тремтіння зір дивиться на неї покійна матір. Тільки не чути голосу. Дівчинка не плакала.

Мужа її повісили окупанти коло хати на дереві. Хату підпалили з чотирьох кутків. Удова стояла, пустивши руки, дивилась сухими очима. Запам'ятала на все життя. Дивилась доти, доки приклад гетьманця не збив її з ніг.

Петлюрівці вбили двох її синів — червоних партизанів, один був ще зовсім хлопчик. Донька збожеволіла, побувавши в лапах у денікінців. Донька кинулась у колодязь, і мати не плакала, залишившись сама в світі.

Постріл з дробовика в її вікно — за колгоспну агітацію. Три місяці виходив дріб з тіла, рана обростала диким м'ясом, м'ясо випікали. Та очі у старої були сухі.

Було підпалено довірену їй колгоспну ферму. Стара на руках виносила з вогню телят, заспокоювала звичним голосом корів і — обпалена — впала на сніг, як у домовину.

Це була висока, сухорлява стара жінка.

Вона прокинулась дуже рано. Засвітила маленьку лампу, щоб не розбудити Саню — доньку - приймачку. Одімкнула скриню, підняла віко. Витягла білу вишивану сорочку. Оксамитову корсетку. Кубову спідницю. Намисто з дукачами. Червону шерстяну крайку. Свитку. Кавказьку шаблю, ковану сріблом,— іменну, подаровану їй на польському фронті. Партизанський знак — металевий, з емаллю.

Одяглась. Терпляче чекала на Саню, сидячи зодягнута на лаві. Допомогла Сані пригвинтити до її нової блузки «Знак пошани». Ішла з Санею неспішними кроками, притримуючи лівою рукою шаблю, що висіла на червоній крайці.

У виборчій дільниці стара одержала конверт і бюлетені, зайшла до кабіни, вийшла звідти, тримаючи в руці перед собою білий конверт. Коло урни стала, поцілувала конверт, як святий хліб, і пустила в щілину. «Хай живе Сталін!» — крикнула вона. І заплакала. Це були її перші сльози в житті.

— Люди,— сказала потім стара,— Сталін — це Ленін. Я пізнаю його велике життя! Не бийте мені в долоні, я вам не оратор,— сам Тарас Шевченко сказав би те ж саме. Устаньте, Тарасе Григоровичу, подивіться, походіть по нашій Україні, послухайте серце народу! І віддайте ваш священний голос Сталіну!

— Устаньте, герої народу! Устаньте, замучені борці за народну долю! Партія Леніна — Сталіна відплатила за вашу загибель, партія Леніна — Сталіна вознесла вашу мрію. Ви, що поклали життя за народне діло,— ми вас пам'ятаємо і ніколи не забудемо!

— Колгоспники, наша Україна — Сталінська Україна. На нашій землі Сталін бив Денікіна, гетьмана, Петлюру, окупантів, Пілсудського, Врангеля, махновців, куркулів, шпіонів! На нашій Україні Сталін виховав Стаханова, Кривоноса, Марію Демченко.

— Побажаємо Сталіну здоров'я, щоб він здоровий був сто літ, усе хазяйство соціалізму лежить на його плечах, скільки народів живе його батьківськими турботами. Одинадцять рес-

публік, як орли, у високому небі летять і попереду всіх — Сталін!

— Щоб він здоровий був, сміливий і спокійний, щоб уставав разом із сонцем і до всіх нас посміхався, разом з усіма нами співав «Інтернаціонал».

Стара заспівала. Із суворих очей її струмками бігли сльози.

Володимир Сосюра

ТИ НАС ВЕДЕШ

Твоє ім'я, як сурми срібний звук,
В борні за день завжди ти перед нами.
Тебе до зір знесли мільйони рук,
Щоб ти палав, як прапор, над віками.

Ти нас ведеш, освітлюючи шлях
Огнем думок, під горді кроків дзвони,
О, велетню, народжений в боях,
Наш вождь і брат, смуглявий і безсонний!

Ти нас ведеш, як вів колись давно,
Ім'ям комун скоривши час і далі.
Коли серця мільйонів злить в одно —
Твоє це серце буде, рідний Сталін!

З тобою ми юніємо у бою,
Твоє ім'я споріднене з весною.
Тобі вітчизна шле любов свою,
Як кожне серце, сповнене тобою.

Встають міста, і сходами буя
Далінь степів у голубій безжурі...
Це ти зробив, це — партія твоя,
Це — кожний з нас, народжений для бурі.

Не марно, ні, боями край гримів,
Минули дні і злиднів і негоди,
У гуркоті заводів і ланів
Прийми цей спів щасливого народу.

Прийми його у грозяний цей час,
Щоб він гримів про тебе яснодзвонно.
Ти світиш нам, ведеш в майбутнє нас,
Віків маяк і слава міліонів.

Володимир Сосюра

ДВА СОНЦЯ

Як не любити до нестями
тебе, що в серці, як розмай,
залитий сонцем і піснями,
весною сповнений, мій край.

В тобі надія, віра й сила,
як зір незгасні янтарі,
як птиць твоїх сталеві крила
в промінні ранньої зорі.

Як пісні юної відрада
і клятва зоряній меті,
шумить мій край весняним садом,
щебечуть птиці золоті.

І в їхнім щебеті - привіті
ми йдем по радісній землі.
Два сонця в нас: одно — в блакиті,
а друге сонце — у Кремлі.

Володимир Сосюра

ЗА ТЕБЕ

Од сивих тундр і від тайги,
од гір, копалень і заводів,
де праця спів щодня заводить,
як море б'ється в береги,

і од степів, і міст шумливих,
од кораблів і поїздів —
скрізь подає, з усіх кінців,
за тебе голос край щасливий.

За тебе, Сталін! Нетра й хащі
ти обертаєш на сади,
наш вождь безсмертно-молодий,
наш друг чудесний і найкращий.

Твоїм ім'ям шумує поле,
пливуть небесні кораблі.
Ні, не було іще ніколи
такого щастя на землі.

Це ти нам дав його. З тобою
прийшли ми в сонячні ці дні,

що наші прадіди з жагою
могли лиш бачити у сні.

З твоїм ім'ям, що сонцем гріє,
змели ми в море орди злі.
Це ти здійснив найкращі мрії
людей найкращих на землі.

Нехай про тебе спів наш лине,
як повесні шумує сад,
в Верховну Раду батьківщини
наш зореносний кандидат!

Наш зоресяйний! Грає небо:
там з літаків ім'я твоє.
За тебе, рідний наш, за тебе
вітчизна голос подає.

Давид Гофштейн

СТАЛІН

Мене в дитинстві трепетному вчили,
Що в тишині — життя творець, життя спорудник;
Але стара в моїх руках розбилась віра,
Відколи я грозу в Кавказьких горах —
У рідному краю твоєму — вперше вздрів.
О, люди, повні старовинних забобонів,
І вам я зичу легко так від них звільнитись!
О, люди, ясний розум чий — багатство,
Кажу я вам: в мені лишилась певність,
Що в ту далеку мить в Кавказьких горах
Родилося передчуття гаряче
Великих радощів. І я відчув тоді
Великого часу нестримний наступ
І те, що привітати співом зможу
Велику й водночас просту людину,
Чиє ім'я, немов гроза, у всьому світі
Задушного життя дихання очищає
І радість будить в серці підневільнім...
Із образів його мені найбільше
В свідомість врізались хвилини незабутні
Славетного життя його — я бачу:
Через похмурі шереги жандармів

Він з книгою — іще юнак — проходить,
I вітер сторінки перегортає.
Алмазним пилом, бачу, вгору линуть
Страждання, біль, в серця людей лягають,
Єднаючи, й до того поривають,
Великого і водночас простого,
Кого ми Сталіним звемо.

Переклав з єврейської
М. Зісман

Давид Гофштейн

СПАСИБІ СТАЛІНУ

Юнаки й старі діди —
З ними образ твій завжди;
Юнаком ще ти горів
Проти горя і біди,
Ти на бій виносив гнів,
Погляд грізно пломенів.

Народи вільні устають,— і чує світ:
Спасибі Сталіну-вождю, привіт, привіт!

Гнеться людний тротуар,
Крок видзвонює до хмар,
Зустрічають нас міста.
На полях врожаю дар —
Колосків сім'я густа,
Пісня грізна і проста.

Народи вільні устають,— і чує світ:
Спасибі Сталіну-вождю, привіт, привіт!

Звідусіль з усіх кінців
Сходить безліч пагінців,
І врожай землі стокрот.
В нас за працю — слави спів
І відзнаки нагород.

Народи вільні устають,— і чує світ:
Спасибі Сталіну-вождю, привіт, привіт!

Щастя й радості не мір —
В кожного їх повен зір.
Батьківщину ти ведеш,
Вождь, учитель, командир.
Від степів до узбереж
Щастя й сонця в нас без меж!

Народи вільні устають,— і чує світ:
Спасибі Сталіну-вождю, привіт, привіт!

Переклав з єврейської
А. Малишко

Петро Панч

СТАЛІН НА ЦАРИЦИНСЬКОМУ ФРОНТІ

(УРИВОК З ПОВІСТІ „ОЛЕКСАНДР ПАРХОМЕНКО“)

Народний комісар Йосиф Сталін приїхав до Царицина 6 червня. Радою Народних Комісарів він був призначений загальним керівником продовольчих справ на півдні Росії, але становище на фронтах і в самому Царицині зводило справу з хлібом нанівець. Потрібне було негайне втручання відповідальної особи з широким повноваженням, і 20 липня додатковим наказом із центру Сталін був призначений Головою Реввійськради Південного фронту.

Вагон, у якому він жив, стояв на запасній колії. Біля дверей ходив вартовий, а у вікнах вагона кожну ніч до ранку горіло світло. Іноді на світлу завіску напливала тінь постаті у френчі військового крою з люлькою в зубах. Над покатим лобом вихрився чуб, а дим від люльки плутався в тугих вусах, опущених долі. Час від часу дзвонив телефон, безперестанку тріщала друкарська машинка. Одного разу вартовий прислухався й почув прізвище Леніна. Він підійшов ближче — Сталін глибоким, трохи горловим голосом, чітко вимовляючи кожне слово, проказував біля друкарки: «Жену й лаю всіх, кого треба, сподіваюсь, скоро відбудуємо. Можете бути певні, що не пощадимо нікого — ні себе, ні інших, а хліб все ж дамо. Коли б наші військові «спеціалісти» (партачі!) не спали і не

ледарювали, лінія не була б перервана; і якщо лінія буде відновлена, то не завдяки військовим, а наперекір їм». Вартовий схвально покивав головою і знову тихо заходив повз вагон.

Від вокзалу тяглися вулиці до міста. Тепер воно було схоже на військовий табір: в садах, де ще недавно грав симфонічний оркестр під орудою Катареску, димилися польові кухні, на майданах багнетами кололи солом'яні мішені щойно мобілізовані робітники «Грузолісу». По вулицях довгою черідкою тяглися обози і у всіх напрямках скакали ординарці.

Все це бачачи, пожильці в деяких квартирах стали щільніше затуляти вікна і при саморобних каганцях з тривогою перешіптувались про вагон на запасній колії.

Більш хоробрі заспокоювали себе тим, що їхні однодумці сиділи по всіх установах, навіть в управлінні військової округи. Вони були настановлені Троцьким. Не можна було й думати, щоб без таких спеціалістів, як генерал Снєсарев, могла обійтися Червона Армія. Він заступиться, а його ніхто не насмілиться тронути. Тим часом, може, пощастить підбити на повстання сербський батальйон.

Іншої думки був начальник оперативного управління Носович, який так само брав участь у таємних нарадах за щільно затуленими вікнами. Факти красномовно вже доводили, що із вагона на запасній колії цікавляться не тільки хлібом і Червоною Армією. Мов рентгеном, була просвічена вже кожна, навіть незначна установа. О, тепер вони запрацювали зовсім на інший лад! І для нього було цілком зрозуміло, що змова, яку готувала контрреволюційна організація, зазнає поразки. Реввійськрада не для забавки створила спеціальну Надзвичайну комісію, щоб очистити Царицин від контрреволюції. Краще завчасно подбати про перевод кудись далі від цієї комісії, а Троцький в цьому допоможе.

Першим підтвердженням його висновків була вірність сербського батальйону справі революції. Потім почались арешти.

На чолі організації стояв інженер з двома синами. В зраді були замішані праві й ліві есери, терористи, меншовики, монархісти і багато офіцерів в штабах червоного командування.

Викриті Надзвичайною комісією, в якій працював Пархоменко, вони тепер майже всі опинились на баржі, пристосованій під в'язницю. Складений список зрадників тягся на декілька сторінок. Першими стояли прізвища воєнних спеціалістів із управління військової округи. Завдяки їм білі перерізали залізницю Грязі — Царицин на півдні, не без їхньої допомоги здали білим Тихорєцьку і Ставрополь і тепер не можна було вивезти хліба, а на північному Кавказі стояло його більше семисот вагонів, та ще заготовлених було майже півтора мільйона пудів.

Сталін уважно перечитував вирок Надзвичайної комісії, потім сказав:

— Не бачу тут шкідників із продкому, невже там усе благополучно?

Пархоменко відкашлявся в кулак.

— Слідство ще не закінчене, Йосифе Віссаріоновичу.

— Не закінчене? Шкідники й саботажники будуть черги викликати, спекулянти наживатись, а діти робітників голодуватимуть. Ви багато пишете. Писати багато не треба і говорити багато не треба.

— Головних уже заарештовано. Інші теж не втечуть.

— А Носович?

Пархоменко винувато переступив з ноги на ногу. Начальник оперативного управління перед самим викриттям змови, за наказом Троцького, був переведений на Південний фронт, до 8-ї армії, звідти потім утік до білих.

— Останні і за це заплатять.

— У них і своєї провини вистачить, щоб кожного двічі розстріляти,— і Сталін ще раз пробіг уважно довгий список генералів, купців, попів, поміщиків, спекулянтів і жандармів, які готувались устромити ніж у спину революції, щоб допомогти Краснову захопити Царицин.— Голова Губвиконкому не згодний? А ми не згодні повторювати помилки паризьких комунарів,— і він твердо вивів своє прізвище під вироком Надзвичайної комісії.

Стривожений рішучими заходами, які провадились по реорганізації Південного фронту, Троцький надіслав до Цари-

цина спішну телеграму, вимагаючи недоторканості складених ним штабів. На поданому бланку розмазана клякса нагадувала гостру борідку Мефістофеля. Сталін, прориваючи пером вогкий бланк телеграми, написав: «Не брати до уваги» — і гидливо відкинув його від себе.

Іцик Фефер

СТАЛІНУ

Стою перед тобою. Скільки
Тобі сказати я б хотів!
Шляхи столітні бачу, тільки
Не доберу достойних слів.
Багато мов у мандрах темних
Вивчав мій скривджений народ,
Він падав на каміння земне,
До зірних прагнучи висот.
Було страждання стогін чути
Через морозяні літа,
Неначе птах у град у лютий,
Народ шукав собі гнізда.
Але шукав даремно, й скарги
Лише народжував той біль.
І з Палестіни, і із Праги
Народ ганяли, звідусіль...
Як легкий човен в хвиль навалі,
Він випливав і падав вниз.
Крізь сірі дні у Португалії
Він стародавню мрію ніс...
Шукав гостинного намету
В Росії древній — марно це,
Вкривали чорні тіні гетто
Багатострадницьке лице...
Народ ішов — крізь дощ і вітер, —
З російських вигнаний степів,

До чорних вогнищ інквізитор
Вів бунтівних його синів.
Стою перед тобою. Скільки
Тобі сказати я б хотів!
Шляхи столітні бачу, тільки
Не доберу достойних слів.
Після блукань тисячолітніх
Серед пісків, серед снігів,
Благань притулку безодвітних,
Ти двері широко відкрив.
Про дім великий і високий
Співає радісно єврей.
Які тверді у нього кроки!
Він рівний тут серед людей.
Трудящим всім у нас пошана.
Єврей — труда достойний син.
На цілині Біробіджана
Новітній край будує він.
Він за пілота й землекопа,
Він поїзди веде стальні,
З могил братерських Перекопа
Він озивається мені.
До найстарішого народу
Чудова молодість прийшла,
І щастя, що не знав він зроду,
Рукою щедрою дала.
Товариш Сталін, я вчуваю
Пісень сердечних гордий льот:
У хорі всіх народів краю
Тебе співає й мій народ!

Авторизований переклад з єврейської
М. Зісмана

Іцик Фефер

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Вічно будуть линуть ріки,
зеленітимуть поля,
в славі Сталіна навіки
буде квітнути земля.

Глибше глибу океану,
вище піднебесних гір
воля зоряна титана,
мудрий, мудрий людський зір.

Пролітає пісня села,
і міста, й долини, гей!
Знають пісню цю карели,
українець і єврей.

Пісня ширшає, мов ріки,
од Чукотки до Кремля.
В славі Сталіна навіки
буде квітнути земля.

І Кремля огонь багряний
в серці радістю горить.
Зір у горі вже не тане,
стало краще в світі жить.

Нашим прадідам країна
ніби мачуха була,—
нам, хто вдаль побідно лине,
стала матір'ю вона.

І летять, шумують ріки,
грають золотом поля.
В славі Сталіна навіки
буде квітнути земля.

Там, де лист тремтить од жаху,
стріхи никнуть до землі,
став він другом для фелаха,
братом став він для кулі.

Вічно будуть линуть ріки,
зеленітимуть поля,
в славі Сталіна навіки
буде квітнути земля.

Переклав з єврейської
В. Сосюра

Андрій Малишко

ПІСНЯ ПРО ВОЖДЯ

Спід неба злітають пілоти
До нашого світлого краю,
Я з піснею стану навпроти
І першого з них запитаю:
— Скажи мені, брате пілоте,
Кого ти найбільше кохаєш? —
Він скаже імення — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер,—
Ім'я те, як огненні ріки,
Влилося у серце навіки.

Піду до вишневого саду,
До спілого плоду і м'яти,
І в серці сховаю відраду,
Як стану людину питати:
— Скажи, садівниче із саду,
Кого тобі вік пам'ятати? —
Він скаже імення — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер,—
Ім'я те, як огненні ріки,
Влилося у серце навіки.

Піду я від міста до хати,
Де вечора встояна тиша,

Де рідна, схвильована мати
Маленького сина колише.
Як хочеш малого назвати?
Тим словом, що всіх наймиліше?
— А буде імення — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер,—
Ім'я те, як огненні ріки,
Влилося у серце навіки.

Землею від краю до краю,
Від степу по синії води
Ім'я те людей підіймає
На труд, на любов, на походи,
Землею від краю до краю
Несуть його в серці народи.
То — Сталін; імення — шість літер,
Як сонце, як літо, як вітер,—
Ім'я те, як огненні ріки,
Влилося у серце навіки.

Андрій Малишко

СТАЛІНУ

Привіт вам, горійські узгір'я й долини,
Сади виноградні, і скелі, й мости!
Це тут у шевця народилась дитина,
Щоб вирости й сонце людям понести.

Вам скелі засвідчать, що встали, як тури,
Річки продзвенять, що дружили із ним,
Розкажуть про нього картвели й хевсури
Усмішкою, піснею, сном золотим.

Вони дарували змужнілому оку
Відвагу і спокій, навіки, либонь.
Дали йому душу ясну і глибоку
І в серце вдихнули безсмертний огонь.

*

Привіт вам, мисливці, сибірські оселі,
Лісну глухомань я думками промчу.
Схилився ваш друг над столом невеселим
І пише, все пише листи Ільїчу.

А ви пробирались крізь хащі таєжні,
Слідами ведмедя брели босоніж,
Ставали край столу, міцні й обережні,
Питали сердечно: — Стомивсь? — Попоїж!

І в синє роздолля зимової ночі,
В задимлену, сиву, морозяну рань
Ви слово його переймали охоче,
Щоб потім, як зброю, нести до повстань.

*

Привіт тобі, Дніпре! Мій краю-розмаю,
Смагляві донбасці й полтавці мої,
Під зливи свинцеві, обвітрені, знаю,
Із ким ви ходили на смертні бої.

Усі почуття ваші, ніжності, й гніву,
І радості промінь, незнаний колись,
Лягли йому в душу, як зерно у ниву,
Як ріки життєві, у серце влились.

*

Погляну — пшениця в степу колоситься,
І птиці сталеві під небом крутим,—
То наша вітчизна цвіте, ясnолиця,
То мудрість і слава, що знайдена ним.

Підходьте ж до слави ясними шляхами,
Мисливці, колгоспники і шахтарі,
Наш Сталін із нами! Учитель із нами!
З ним ленінське слово живе над віками,
І прапор, як правда, як сонце вгорі!

Андрій Малишко

НАРОДЕ МІЙ

Народе мій, життя моє квітуче,
Сини батьків, прославлених в борні,
Ми любим генія, походами ідучи,
Походами ідучи в грізні дні...

Вітчизна, щастя сповнена навіки,
Веде людей, огненний родить спів.
Любім її, як Ленін наш великий,
Як Ленін наш безсмертний заповів!

Мов стиглий колос на безмежній ниві,
Наш день встає, і де йому кінець?
Безстрашні будьмо, чесні і правдиві,
Як Ленін — рідний вчитель і отець!

А чорний недруг дожида негоди,
Щоб хижу пащу сунути свою,—
Нещаден будь до ворога, народе,
Як Ленін був нещаден у бою!

Щоб кожен день і кожная година
Несла добро у наш великий дім,

Де всі шляхи зійшлися воєдино
На Сталінськім іменні дорогім.

То він — як Ленін — радує і кличе,
Щоби цвіла вітчизна золота,
То Сталіна усміхнене обличчя,
Наш світ і сонце, пісня і мета!

Марія Миронець

ХАЙ ЖИВЕ ЛЮБИМИЙ, МУДРИЙ, НАШ ВЕЛИКИЙ СТАЛІН

(Вірш, виголошений в Кремлі
після одержання ордена)

За високу нагороду,
За велику шану
Я ще краще для народу
Працювати стану.
Я іду з своїм народом
Спільно, нога в ногу,
Оспівую більшовицьку
Нашу перемогу.
Життя радісне, прекрасне
Навкруг розквітає,
З Кремля зірка сяє ясна,
А душа співає.
У віршах я виливаю
Любов до народу,
І за працю свою маю
Орден в нагороду.
Нам і в казках не казали
Найстаріші люди,
Щоб проста селянка мала
Ордена на грудях.

Не було цього й не сталось
Ні в одній країні,
Щоб так доля усміхалась
Трудящій людині.
Лише в нас, де мудрий Сталін
Народом керує,
Видвигатись люди стали,
А життя вирує...
Живучи в таку епоху —
Сталінську, крилату,—
Я, колись невчена й трохи,
Почала співати.
Першу пісню присвятила
Я своєму сину
І любити научила
Рідну батьківщину.
В своїй хаті я вже маю
Чудові картини,
Намальовані рукою
Самоука - сина.
Одержавши нагороду,
Честю я клянуся:
Ще палкіше для народу
За працю візьмуся.
Половина краща віку
Мого молодого
Змарнувалась, ізів'яла
За панства лихого.
А на другу ясне сонце
Із Кремля засяло,
Запалило моє серце,
Співом схвилювало.
Хай же світить наше сонце,
Віками не гасне.
Хай живе той, хто створив нам
Це життя прекрасне.

Хай живе той, від кого ми
Всі знання дістали.
Хай живе любимий, мудрий,
Наш великий Сталін!

Олекса Десняк

ЗА ВІТЧИЗНУ, ЗА СТАЛІНА!

Особливим авторитетом у своїй частині Яків Лиховид не користувався. Він був нестроєвик, працював жерстяником у майстерні. Часто на групових прогулянках бійці по-товариському жартували з Якова:

— Який з тебе боєць? Сунуться до нас самураї — ми їх багнетами, бомбами, танками придавимо, а що ти робитимеш, Якове? Хіба жерстянкою стукнеш самурая?

Яків посміхався світлими сірими очима. Потім враз ставав серйозний.

— Така людина, як я, теж потрібна в частині. Чесній людині скрізь місце є і діло знайдеться.

Бійці погоджувалися з Яковом, але товариських жартів не залишали.

— Прізвище в тебе дивне: Лиховид. Значить — лихий з виду. А подивишся на тебе — не скажеш цього.

І дійсно, сказати такого про Якова не можна було. Нижчий за середній зріст, швидше куций, нескладний, Яків був схожий на дубовий окоренок. Цим він виділявся споміж інших бійців. Ходив він урозвалку, швидко, завжди трохи подавшись корпусом вперед. Обличчя його було звичайне, кругле, з довгастим носом і високим, розумним лобом. Мав Яків сірі очі, що глибоко ховались під світлими бровами. Ці очі й приваб-

лювали до себе Яковових товаришів. Лагідні і щирі, вони завжди дивилися прямо в упор, не бігали з предмета на предмет. Очі говорили за велику Яковову чесність. Це була найкраща риса молодого бійця. Яків ніколи не говорив слів на вітер, і це теж приваблювало до нього широке коло друзів.

Любив Яків Лиховид пісні. Мав він хороший задушевний тенор. Співав завжди щиро, від серця, і його пісня доходила до слухачів. У вільний час Яків у супроводі товаришів ішов на сопку. Сідали в тісне коло на крутому схилі і говорили про життя на кордоні, згадували своїх дівчат, читали один одному листи. Потім Яків починав пісню. Над сопками линула степова українська мелодія. На болоті шелестіла осока, шумів комиш. В далекій синюватій імлі на сході вимальовувались голі пагорби і порослі травою низовини. Десь там, попід кордоном, крадеться японський самурай. Може, дослухається до чарівної пісні бійця Якова Лиховида? Над простором висить сонячне марево — говорить про тишу і спокій. Але марево те зрадливе, як погода на морі. В імлі за Заозерною завжди кубляться самураї і вносять неспокій на кордоні. Червоні бійці весь час жили насторожі...

Тривога почалась несподівано, хоч її й передбачали. Сурма протяжно кликала збір, віддавалась луною в сопках, відгукувалась десь у несходимій тайзі. Бійці шикувались повзводно, злітала команда — чітка й відривиста. Від кордону линули постріли — часті й глухі. В'їдався кулемет.

Яків Лиховид бачив, як наперед бійців вийшов батальйонний комісар. Його чисто виголене обличчя було тривожне.

— Японські самураї прорвали кордон. Осіли на радянській сопці Заозерній...

— Виженем самураїв з нашої землі! — дружно відповіли взводи. Команда. Взводи ритмічно хитнулись і, поблискуючи штиками, пішли повз Якова. Ось ідуть його друзі — ідуть твердо, з гордо піднятими головами. Дехто з бійців глянув у його сторону. Якову здалося, що ті погляди говорили: «Ось ми в діло йдемо, а тобі, Якове, біля жерстянок бути...» Яків здригнув, рвонувся з місця.

— Як же без мене?..

Забіг наперед, виструнчився перед командиром частини Вавіловим.

— Товаришу старший лейтенант, дозвольте стати в строй, піду бити ворога! — Його голос звучав рішуче, наполегливо. Вавілов затримав крок. Глянув на бійця і зрозумів його. Сказав тепло, як найближчий і найщиріший товариш:

— Будьте на своїй ділянці, товаришу боєць, ви там потрібний.

Яків навіть ступив у бік взводу, виміряв оком, куди пристати. Але тільки тепер зрозумів: «там потрібний». «Там» — значить у майстерні. А йому вчулося — «нам»... Безвільно опустив руки, застиг. Хіба він міг подумати про відмову тепер, коли ворог ступив на нашу рідну землю? Думки не в'язалися в голові. Було боляче за цю відмову. Хіба він гірший за інших? Чому ж його позбавляють такої честі?.. На очі навернулися сльози. Ніби крізь туман бачив, як проходили частини, пролітали автомобілі, повзли танки... І все туди, до озера, до сопки. Кожен боєць життя своє поніс на захист батьківщини. А він, Яків Лиховид, мусить клепати жерстянки і тільки дослухатися до шуму атак на Заозерній. Бути в стороні, коли там, над Хасаном, можливо, проливатиметься кров його друзів і братів...

У Якова народився протест проти батьків. Навіщо вони його таким вайлакуватим породили?.. Зрозумів недоречність свого нарікання. Що ж діяти? Як піти на лінію вогню?

Одержав наказ приступати до роботи. Зайшов до майстерні. Сьогодні вперше за все життя робота була не до душі. Знав: треба робити, але не міг прикласти рук. Ручка молотка здавалася стволом гвинтівки. Зубило було схоже на штик. Склепаний жерстяний кухоль стояв перед очима, як ручна граната... А здалека линули постріли, двигтіла земля під ногами. Яків підводив голову, і йому вчувалося переможне «ура» на схилах Заозерної. Кидав роботу і вибігав з майстерні. В старезних соснах шумів вітер, ховався в несходимій тайзі. В низовині шелестіла осока — тихо, таємничо. Високо в небі

навипередки плили густі хмари, кутали ріг місяця, ховали в собі променясті східні зорі. Злітали ракети. Довгі, пишні хвости кучерявились десь над озером. Шум далекого бою відголосками лягав біля ніг знервованого бійця Якова Лиховида. Що діється над озером?

Кидався в штаб. Але на його мовчазне запитання ніхто не міг дати відповіді. Яків ще більше нервувався. Часом йому здавалося, що він нікому зараз непотрібний, всіма забутий. Ту ж мить в уяві поставав образ любимого командира роти старшого лейтенанта Вавілова. «Ви там потрібний»,— звучали в ушах сказані командиром слова. Ці слова повертали Якова до дійсності. Речі, зроблені його руками, використовує вся частина. Зараз отам над озером, біля сопки, друзі-бійці лежать в окопах і з його бляшанок спраглими вустами п'ють воду. П'ють і, може, згадують його, Якова Лиховида. То ж він склепав їх. Розуміння цього задовольняло бійця. Але йому жадалося зараз більшого. Коли там, на сопці, йдеться про життя і смерть, він не може спокійно брати на заклепки мовчазну, суху жерсть. Він мусить діяти, зробити більше, значно більше для своєї вітчизни...

Чомусь пригадалося рідне село на Україні. Над глибоким ставом — колгоспна кухня, поставлені вряд гряділі, блискучі лемеші. Ранками передзвони його молотка на ковадлі будили село. До кузні приходили колгоспники — веселі й щирі. Ідучи на полоття, забігала його дівчина — чорноброва Леся, ланкова. Щебетала пташкою на порозі, сипала багатообіцяючим сміхом і щезала на цілий день. Увечері зустрічались на леваді чи в колбуді...

Про бої будуть знати в рідній Олексіївці. У нього, Якова Лиховида, спитають: яке було твоє місце в боях і як ти беріг дану тобі народом честь? Що напише він у листі до своєї дівчини Лесі?

Від таких думок туга обгортала серце молодого бійця. Вночі йому не спалося. Другого дня більше стояв на схилі високого пагорба, ніж працював у майстерні. Від гарматних пострілів хиталась земля під його ногами...

Біля майстерні зупинився мотоцикл зв'язківця. Боєць швидко зняв насос. Яків зажадав йому допомогти. З обох ніг кинувся до мотоцикла.

— Дозволь, брат, допоможу!

Боєць випустив з рук насос.

— Качай, а я запалю цигарку. За всю дорогу не встиг.

— Жарко?

— Жарко, брат. На кожного нашого — їхніх вісім - десять буде. Як сарана лізе! Давимо, з землею мішаємо, а вони все прибувають. Є чутки, кілька японських дивізій пішло на Заозерну... Дякую, друже, за допомогу! — Зв'язківець пробіг поруч мотоцикла, плигнув у сідло і сховався за поворотом.

Це повідомлення зовсім вибило Якова з рівноваги. Там люди, можливо, помирають за вітчизну, за кожний шматок нашої землі, а він тут — далеко від лінії вогню.

Кинувся у кімнату. Дістав із скриньки аркуш паперу, олівець і тремтячими літерами вивів: «Товаришу політичному батальйонному комісару»... Поклав у кишеню до серця заяву і за якийсь час з'явився біля сопки. В болотистій низовині розшукав свою частину. Бійці залягли в комиші. В сизій імлі на сході вимальовувалась Заозерна. Тихо гойдався помутнілий від диму Хасан. Білі димки снарядних вибухів плили за вітром у тайгу. Кулеметні черги дрібно в'їдалися в простір на обох флангах сопки. Над Хасаном витала смерть.

Якову вказали місце перебування батальйонного комісара. Схвильований, але рішучий, поповз до нього. Комісар ізза виступу скелі в бінокль зорив за схилами Заозерної... Яків улучив момент і виструнчився:

— Товаришу батальйонний комісар, дозвольте звернутися!

Комісар рвучко обернувся.

— Дозволяю.— Наказав присісти.

— Прийміть мою заяву!

Комісар похапцем взяв папірець, пробіг очима, сховав до сумки. Яків Лиховид не зводив очей з чисто виголеного мужнього обличчя. Комісар вивчав бійця. Він розумів його. Простяг руку.

— Ідіть у бій, товаришу боєць! Ідіть за вітчизну, за Сталіна!

Схвильований Яків ударив закаблуками, круто обернувся і побіг до свого підрозділу. На схилах лягали снаряди, кулі прокладали в повітрі невидимі смертоносні перехрестя. Попід урвищем санітар вів пораненого бійця. Червоноармієць не випускав з рук своєї гвинтівки. Він просив дозволу залишитися на полі бою. Санітар виконував наказ командира — вів бійця до госпіталя.

Яків Лиховид підбіг до них.

— Товаришу червоний боєць, я продовжу твою справу!

Боєць подав йому свою гвинтівку. Санітар зняв сумку з патронами і їжею. Яків шурхнув у осоку і на грудях поплазував до переднього цепу. Він мав доповісти старшому лейтенантові Вавілову про дозвіл батальйонного комісара.

На покатих схилах сопки він знайшов свій підрозділ. Бійці лежали в осоці. В болото падали снаряди і високо кидали вгору стовпи води, куп'євини, пошматовані кущі трави. Кулі тонко і протяжно висвистували над головами. Снаряди з наших батарей падали на схилах сопки, на самому її вершечку. В небо злітали брили землі, жмути колючого дроту, уламки кулеметів і розірвані трупи самураїв.

Яків приліг поруч бійця.

— Де старший лейтенант товариш Вавілов?

— На лівому флангі, недалеко.

Яків поплазував позад цепу. Але він не встиг зробити й п'яти кроків. На сопці оскаженіло загарчали сотні кулеметів. Захиталась земля від безперервних гарматних вибухів. Снаряди падали один за одним на болото, береги озера, нижні схили сопки... Яків зрозумів: ворог готує атаку. Припав до землі, міцніше стиснув гвинтівку.

Канонада враз ущухла. І ту ж мить в сіруватій імлі густо вирнули крапки, виросли, швидко покотились на наші цепи. Самураї йшли в глибінь радянської землі... Ближче. Вже видно погруддя японців. Від бігу ворога шелестить трава. Долітає офіцерська команда. Виблискують наїжачені штики.

— Банза-ай...

У повітрі повисли дикі й безладні крики. Яків зрозумів: самураї ідуть п'яні. Ще міцніше стиснув гвинтівку, почув передану по цепу команду, підвівся разом з усіма бійцями і поніс смерть в ряди японських самураїв.

— За рідну землю! За Сталіна! — сколихнулось повітря від одностайного могучого вигуку червоних бійців.

Зіткнулись. Брязнули штики об штики, захрустіли кістки п'яних самураїв. Прийшлий ворог лягав навіки в шорстку далекосхідну осоку...

Яків Лиховид помітив свого командира Вавілова. Він далеченько зайшов уперед. Його оточило четверо японців. Вони хотіли взяти червоного командира живим. Яків через трупи ворога попрямував до нього на допомогу. Куций і міцний як окоренок, він швидко просувався вперед. Перед його очима мигтів кашкет із п'ятикутною зіркою, меткі рухи командирових рук, що відбивали напад ворога... Збоку коло Якова вискочив присадкуватий японець. Він вишкірив зуби і високо заніс над Лиховидом приклад. Яків на ходу зігнувся і сунув своїм прикладом самураю в обличчя. Хряснули щелепи, і самурай мішком посунувся в осоку.

Ще кілька кроків до командира. Тепер Вавілов уже був без кашкета. Білястий чуб прилип до скронь. По щоці сповзала темна смужка крові. Командир стійко захищався від чотирьох. Яків забіг з флангу. Розрахував відстань і щосили увігнав багнет у бік мундира з нашивками унтера. Японець крекнув і випустив гвинтівку. Розкинув руки і впав Якову під ноги. Лиховид копирснув другого в живіт. Третього поклав Вавілов. Четвертий, вирячивши від жаху очі, кинувся тікати.

— Не втечеш, псина! — вперше викрикнув Лиховид і двома стрибками догнав самурая. Підкинув у руках гвинтівку і опустив приклад на втягнуту в плечі голову. Японець занурився в землю.

— Лиховид, ви? — скрикнув здивований Вавілов.

— Так точно, товаришу старший лейтенант! З дозволу товариша батальйонного комісара!

— За вітчизну, за Сталіна! — гукнув на весь голос командир і побіг наперед своєї частини.

Ворог не витримав удару. Такої страшної, спустошливої атаки японці, мабуть, ніколи не бачили. Лише одиниці встигли втекти на свої вихідні позиції. Але тепер за ними слідом ішли червоні бійці. Вони несли на своїх штиках смерть в самурайські окопи, обплутані колючим дротом. Назустріч зливою хльостали кулі. Та це не зупинило бійців...

Над лісом і болотами загули мотори. На сопку полетіли літаки. Стіною повзли танки, ішла з штиками наперевіс піхота. Сколихнулось повітря, затремтіла земля, захиталась вода в озері. Авіабомби мішали в тісто ворожі кулемети і кулеметників, гармати й прислугу, колючі дроти і взводи самурайської піхоти. Снаряди розвертали ворожі окопи, розкидали кулеметні гнізда, шматки трупів...

Яків збіг на уступ сопки. З окопа підвівся японський офіцер. Високо заніс шаблю над головою бійця. Лиховид плигнув на нього і придавив до землі. В'юнкий японець вивернувся, шаснув руками по Яковові шиї. Перед Яковом блиснули рогові окуляри, а під ними налиті кров'ю очі. «Помирати мені ще рано»,—промелькнула думка в Якова. Він зібрався в грудочку і, як резиновий м'яч, випростався. Офіцер полетів йому під ноги. Боєць ухопив його за горлянку, високо підняв над головою і кинув у поплутаний колючий дріт. Схопив гвинтівку за дуло і став бити самураїв направо і наліво.

Над сопкою лунало:

— За радянську вітчизну!.. За Сталіна!..

Уступ за уступом, крок за кроком піднімалися червоні бійці. Удар скерований на вершину сопки...

Раптом Яків упустив гвинтівку. Гострий біль звів ліву руку. Глянув. На руці не було указівного й середнього пальців... На шинель впали краплі крові. Навкруги шумувала атака. Яків схопив гвинтівку за ствол, переміг біль, кинувся знову в бій.

На вершину сходили по трупах самураїв. Японці скочувались униз. Ще на схилах лягали ворожі снаряди, падали зливою кулі, але на сопці, на самому її вершечку, звився червоний прапор. Яків угледів його. В грудях бійця заспівало

серце від радості. Сопка дрижала від вигуків «ура». Яків на повні груди привітав перемогу.

Поруч нього виріс Вавілов. Угледів заюшені кров'ю Яковові пальці.

— Ранений?

— Рана пустяшна, товаришу старший лейтенант!

— Може бути зараження крові. Відійдіть на перев'язний пункт.

— Дозвольте залишитися тут, на сопці.

— Виконати наказ!

— Єсть виконати наказ!

Яків пішов схилом до госпіталя. На сопці стихала атака.

Павло Беспощадний

ПІСНЯ ПРО ЩАСТЯ

І юнак стрункий, веселий,
І старик срібноволосий
Понесуть в серцях щасливих
Радість сонячного дня.

На просторах неозорих
Всі роз'ярмлені народи
Пісню слави заспівають,
Пісню ленінцю стальному,
Будівничому весни.

За моря, за океани
Розіллється пісня-правда,
Всенародна барвна пісня
Про вождя більшовиків.

Гляне ласкавеє сонце
На Москву — столицю слави,
Місто зір й життя нового,
Місто радісного світла,
Перл рубіновий землі.

Сонце з гір над рідним краєм
Спалахне, загра осяйно,
Понесе в світи далекі
Променистії слова.

О, який же я щасливий,
Що я майстер, будівничий —
І значна частина праці
Припада моїм рукам.

Я за Сталіна здіймаю
Пісню-славу, пісню серця:
Слава, мудрий наш учитель,
Слава, щастя архітектор,
Слава, геній, більшовик!

За твоїм великим планом
Ми будуємо заводи,
Клуби, шахти і палаци,
Радість світлу на землі.

Ти нам дав закон премудрий.
Трудовий народ радянський
Став і знатним і багатим,
Став незламним і могутнім
І щасливим вічно став.

Будь же нашим депутатом!
Ми за тебе, правда наша,
Наша світлая надія,
Наша гордість і любов!

Переклав з російської
Павло Усенко



Павло Беспощадний

ЕКЗАМЕН

Відбійні, гриміть, не мовчіте,
Лави і штреки, гриміть,
Хай чує наш батько, наш вчитель
Пісню великих робіт.

В забої ми щастя придбали,
Ми злото шлемо на-гора́,
Й немов би ось сонячний Сталін
Підходить, іде до копра.

Стахановським дружнім привітом
Вождя зустрічаєм свого,
І ласкою гріє, мов світлом,
Нас серце гаряче його.

А він з молодими очами,
Привітно всміхаючись нам,
Стахановський славний екзамен
Прийшов перевірити сам.

Відбійні, гриміть, не мовчіте,
На свято великих робіт
Веде нас товариш і вчитель
По ленінських штреках побід.

Переклав з російської
Павло Усенко

Борис Бездомний

ВЕЛИКЕ СЛОВО

У небо Іспанії синє
Злітають стерв'ятників зграї,
Лишаються ріки криваві
За кроком розбійницьких рот.
Попалені трави в долині,
Ні стріхи, ні хліба немає,
Катам - ворогам на розправу
Покинутий мужній народ.

Фугасні спотворюють бомби
Китая поля стародревні,
Заморських загарбників орди
Отруюють газом дітей,
Громадять людські гекатомби,
В повітря висаджують греблі.
Але піднімаються гордо
За край свій мільйони людей.

І тільки на нашій вітчизні,
На наших просторах веселих,
На радісних наших широтах,
В краю, що не знав іще світ,
Лунає над школами пісня,
І вільно працюють по селах,

І з поштою мчаться пілоти,
Розносячи щастя й привіт.

Пустелі розквітнули гойно —
Джерела дарують їм воду,
Укрилися цвітом ранети
В холодних сибірських садах,
Великим поетам — достойним
Синам трудового народу —
Споруджуються монументи
По селах, аулах, містах.

Десятий день березня — дату
Оцю зустрічали як свято
Трудящі колгоспів, копалень,
Заводів на рідній землі.
В цей день і застави, і шахти,
І фабрики стали на вахти,
Великий і мудрий наш Сталін
Зійшов на трибуну в Кремлі.

І слово ясне і правдиве
По світові скрізь пролунало,
По той бік кордону в сміливих
Воно запалило серцях
Рішучості свіжі пориви.
Гадюк одрубаючи жала,
З тим словом вітчизна щаслива
Спокійно верстає свій шлях.

Переклав з російської
М. Зісман

Рафаїл Брусиловський

СИН

I

Настала весна. Вже зацвітають дерева, над вулицями стоїть несамовитий пташиний гомін. З моря віє вітер, що пахне талим снігом.

Я виходжу на другий поверх старовинного панського особняка, штовхаю тугі дубові двері і заходжу в дитячий садок.

Син пізнає мене здалеку. Він тріумфально скрикує. Потім підбігає до мене, обнімає рученятами за шию і треться щокою об мою долоню. Так виявляє він любов до батька в цю пору свого життя.

Я надягаю на нього шубку. Старанно, як учила дружина, зав'язую на шиї плетений гарусний шарфик, і ми виходимо на вулицю.

По Пушкінській мчать униз, в порт, каламутні струмки води. Боячись, щоб син не промочив ніжки, я беру його на руки і тут помічаю, що в нього щось затиснуто в кулачку.

— Що це у тебе? — питаю я.

Він розтуляє пальці і простягає мені складений вдвоє папірчик. Я розгортаю його. Це знімок з молодого Сталіна, вирізаний з якогось журналу. Вождь зображений в профіль; чорна

борідка облямовує його юнацьки-худе, натхненне обличчя з запалими очима, що дивляться серйозно і замислено. Густе волосся відкинуте назад. Високий лоб борця і мислителя...

— Хто дав тобі цей портрет?

— Віля. Це сам Сталін, правда?

Очевидно, син і всезнайко Віля сперечалися про те, чи це справді Сталін.

— Правда,— відповідаю я, розв'язуючи суперечку на користь Вілі.

— Напевно?

— Напевно.

— Хіба у Сталіна таке обличчя, як тут? — недовірливо продовжує син.

— Ні. Таким він був замолоду.

— А тепер він старий?

— Ні, не старий.

— Але він старший за тебе?

— Звичайно.

Він замовкає. Я помічаю його неуважний, наче звернений всередину себе погляд. Він іде, цупко вхопившись за мій вказівний палець, хоч звичку цю він залишив з півроку тому. Він чимось заклопотаний: проти звичаю, він не балансує по краю тротуару, не тягне мене до вітрин кондиторських.

— Та! — раптом вимовляє він («та» — це скорочене «тату»; ці дві букви він каже гучним дзвінким голосом),— та, Сталін військовий?

— Він був на війні.

— Він командир?

— Так, командир.

— А він сильний?

— Дуже сильний.

— Сильніший за тебе?

— Далеко сильніший.

— Значить, він сильніший за всіх?

— Так, він сильніший за всіх.

Ми приходимо додому.

В кімнатці нашій між одежною шафою і буфетом міститься куточок сина. Тут, на столику, який йому по груди, розкладені у великому порядку найрізноманітніші речі: бляшані коробки спід зубного порошку, наповнені гладко відшліфованою галькою, яку він зібрав минулого літа над морем, рештки старого стінного годинника, відданого за непридатністю йому на розтерзання, молоточок і плоскогубці, альбом для малювання і недавно подаровані мною акварельні фарби.

Задня стінка шафи завішена яскравим українським килимком і до нього прибитий дитячий скарб: полотняний конверт, в якому зберігаються дорогоцінності — шматочки кінострічок (у дітей вони називаються «кіни»), шведська крона з дірочкою, стальна пружинка і кришталева затичка від давно загиблого графина.

Ледве переступивши поріг і скинувши шубку, син зараз просить у мене чотири кнопки і прикріплює до килимка портрет Сталіна.

Потім вилазить на канапу.

— Ти кажеш, що це давно намальовано? — питає він, не зводячи очей з портрета.

— Не намальовано, а знято. Пам'ятаєш, як нас знімали, на твої іменини?

— Зимою?

— Так, зимою...

Він збитий з пантелику. Тепер йому треба пригадувати, як прийшов до нас якийсь кучерявий чоловік, розчепірив триногу штуку і пірнув під чорну мамину хустку, як він при цьому шипів на пустотливих дітей, наче розсерджений гусак, і як раптом щось клацнуло, тріснуло і спалахнуло страшенно яскраве полум'я, від якого всі чхали до сліз...

Зусиллям волі він вертається до того, що цікавить його думки.

— Я вже пригадав. То буває олівцем, а це намальовано апаратом... Слухай, та: Сталін тоді теж був вождь?

— Так.

— І всі його слухалися?

— Робітники слухалися його.

— А діти?

— І діти слухалися...

Він зісковзує з канапи і вилазить на стільчик. Дивиться довго на портрет, примруживши за звичкою праве око. Потім, переможений раптовим почуттям близькості, несміливо гладить теплою долонькою портрет.

— Він хороший...

II

Образ людини найсильнішої, яка була на війні і якої слухаються всі, навіть діти,— цілком заволодів сином.

Коли починає сутеніти, я беру його з собою на прогулянку.

Ми йдемо раз назавжди встановленим маршрутом: обходимо сад, у якому акації і платани вже вкрилися пахучими пуп'янками, оглядаємо яскраво освітлений стенд фототресту, чи немає на ньому чогонебудь новенького, проходимо до перехрестя і кілька хвилин стежимо за огрядним червонолицим міліціонером, що владно диригує світлофором (син болісно заздрить цьому міліціонерові...), а тоді вже починається власне прогулянка.

Несподівано він помічає у вітрині книгарні бюст Сталіна. Він б'є в долоні від захвату.

— Та, це зробив художник?

— Ні, скульптор.

— Скуль... як далі?

— Скульптор.

Він не повторяє цього слова: воно йому ще не до снаги. Він тільки поважно киває головою.

— Цей... дядя, він бачив Сталіна?

— Можливо, що бачив.

— А ти?

Запитання тонке: від відповіді на нього залежить мій авторитет. Але я ніколи не бачив Сталіна, ніколи! Хоч і мріяв про це, як мріє багато людей в нашій країні...

— Ні,— відповідаю я, зітхнувши,— не бачив.

— Ні разу в житті?

— Ні разу.

Син мовчить, трохи сторопівши. Далі наполегливо:

— Але ти його ще побачиш?

— Можливо.

— Ти візьмеш мене з собою до Сталіна?

— Обов'язково візьму.

— Я одягну тоді синю куртку з якорем. Сталін любить моряків?

— Сміливих моряків — любить.

— Алеж я сміливий?

— О, звичайно, ти сміливий...

Тепер він задоволений. Він гордо озирається на всі боки з таким переможним виглядом, немов уже бачив Сталіна. Він підстрибує на одній ніжці разів зо три підряд і хоче засвистати з радості. Але свистіти (це дуже турбує його) він ще не може. Не виходить.

Раптом його осяває нова думка:

— Сталін був колинебудь маленьким?

— Звичайно, був.

Я усміхаюсь, відповідаючи йому, і він червоніє з ніяковості.

— Чого ти смієшся?

— Я не сміюсь, дитинко. Тобі здалося.

— Він був такий самий маленький, як я?

— Такий самий.

— А потім?

— Потім він став старший, вчився, захищав робітників від царя, сидів у тюрмі...

— В тюрмі! — повторяє він з запалом.— Це напевно?

Чорні очі сина світяться вогким блиском. Обличчя його порожевіло від хвилювання. Він мигає віями. Він замислюється, намагаючись пригадати все, що знає про слово «тюрма».

— Розкажи,— квапить він мене, чуттям угадуючи захоплюючу, цікаву історію.— Він сидів за гратами? Напевно?..

— Так, за гратами. А потім його заслали на Сибір...

Я розповідаю йому про те, як Сталін, бувши в засланні, вийшов одного разу в снігову завірюху. Йому треба було дістатися до села, що лежало за три кілометри. Нестерпний холод пронизував його до костей. Зупинитися — значило загинути. Він ішов берегом замерзлої річки, борючись з вихорем, що забивав дух. Навколо була біла пустиня, безлюддя, тиша...

Дитина слухає мовчки, не рухаючись, заціпенівши з жалю, що шматує його маленьке серце.

— Так, так...— самими губами тихо шепоче він.— Говори ж... йому було дуже холодно?

— Ще б пак! А він іде вперед, розумієш! Вперед і вперед... Вітер валить його з ніг, кров застигає в його жилах, а він іде. Він знає: зупиниться — значить кінець. Не здається ні бурі, ні морозові, він іде вперед, розумієш — вперед! І нічого йому не страшно...

О, коли б син мій завжди так слухав мене! Навколо нього шумить і клекоче вулиця, яка носить ім'я льотчика - героя, що загинув, рикають автомобілі, сміються перехожі, в гілках дерев зухвало кричить гайвороння — він нічого цього не помічає.

Він стоїть, прикусивши нижню товсту губку і примруживши праве око,— маленький, любий чоловічок...

— ...І от Сталін дістався до хати, обмерзлий з голови до ніг. Він хоче щось сказати, засміятись — і не може. Змерз! Його відігріли, напоїли гарячим чаєм. Він ожив і почав розповідати про те, як він ішов, а очі в нього злипаються. Втомився. Дуже втомився... Його поклали в ліжко, і він проспав вісімнадцять годин підряд, розумієш? Ніч і цілий наступний день, до вечора... А потім встав здоровий і сильний.

Син тупає ногою в землю і кричить від захвату щось незрозуміле. Це не слово: це бойовий клич, кілька звуків, що стрясають повітря. На нього оглядаються. Я ще ніколи не бачив його таким збудженим.

— Ходім,— каже він, отямившись і благально дивлячись мені в очі.— Я хочу додому. Мені холодно.

Йому не холодно: він у теплій шубці і ботиках. Я догадуюсь, чого йому раптом захотілося додому. Я зрозумів.

Ми живемо недалеко. Підіймаючись по сходах, я звичайно беру його на руки. На цей раз він вибирається без моєї допомоги. Він квапиться.

Він відмовляється від приємності притулитись до мене, обхопити руками мою шию і поторкати за вухо. Він уперто вибирається з приступки на приступку, тупаючи ботиками.

От ми і в себе.

Він скидає з себе одежу. Квапливо п'є чай, з'їдає булочку з маслом, умивається.

Кінчивши з цим усім, він вилазить на стілець, обережно відколює з килимка портрет, розгладжує його і кладе на столик.

Ні до чого не втручаючись, я мовчки стежу за ним.

Очі в нього злипаються. Прийшов час сну.

— Роздягни мене,— просить він, потягаючись.

В кімнаті тепло. Я роздягаю його догола. Міцне біле тіло сина пахне свіжим молоком. Я цілую його в лоб, накриваю ковдрою.

— Дай мені портрет,— лепече він, майже не розтуляючи губ.

Він кладе портрет під подушку, обережно, щоб не зім'яти. Крутиться в ліжку, покректує, тихо зітхає. Сон уже обіймає його своїми мохнатими лапами.

— Спи,— кажу я, нахиляючись над ліжечком.

— Я сплю,— ледве чутно відповідає він з заплющеними очима, мірно, рівно дихаючи.

Я засвічую лампу і розгортаю книгу...

Переклав з російської
Л. Єзерницький

Валентин Бичко

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Ой, як стало зелено,
Так ще не було,
Ой, як стало радісно,
Та й на все село!

Жити стало весело,
Так ще не було.
Жито наше, житечко
Так ще не цвіло.

Ще ж так не світило нам
Сонце на землі,
Мабуть, воно в Сталіна
Побуло в Кремлі.

Хлопці ж і дівчата
З нашої землі
Теж були у Сталіна
В світлому Кремлі.

Стільки в Дніпра сивого
Та й води нема,

Скільки є у Сталіна
Світлого ума.

Стільки в небі синьому
Та й нема зірок,
Скільки є у Сталіна
В голові думок.

Як од дуба памолодь
Б'ється з гущини,
Так і ми у Сталіна
Дочки і сини.

Як міцні вітрила
Вітер напина,
Так і нам од Сталіна
Сила приплива.

Як навпроти повені
Гребля, та й міцна,—
Так і ми за Сталіна
Станем як стіна!

Іван Вирган

ВІТЧИЗНА

Благословенна Дніпрова долина:
Шумкі поля і гомінкі гаї,
Дуби й калина, грози й солов'ї,
І кожний квіт, і кожна бадилина!
А поїздів текуча бистрина!
А невичерпні скарби глибочизни!
А Дніпрельстану велич осяйна!
Благословенна ти, моя вітчизно,
Радянська Україно весняна!
Хвала всьому ростучому, рясному!
Хвала і слава, о народе мій,
Тобі, володареві молодому
Всього добра і прагнень і надій!

А скільки ти перетерпів неправди,
Народе мій, в неволі живучи!
Яких журливих співів наспівав ти,
Яких плачів наплакав, ідучи!
Чорнозем твій — багатирям жаднючим
Родив щоліта буйні пшениці,
А ти давився яшником черствучим,
Йдучи в Сибір, у найми, у старці.
Та як би ти не мучився в неволі,
Яких би лихоліть не зазнавав,

Ти не корився, не клонився долі,
Не зневірявся в боротьбі й ніколи
Після поразок зброї не складав.

Прийшла пора. Повстали всі народи,
Гнівні, багрові звівши прапори,—
Немов би ріки потекли навпроти,
Немов би переплутались вітри.
Розпалися кайдани і остроги...
З огню і грому класових боїв
На сонячну, на радісну дорогу
Великий Ленін всі народи звів.
І споконвічні їхні сподівання,
Видіння, мрії, потайні знаття
Великий Сталін втілив у буяння
Жаданого щасливого життя.

Тепер ти квітнеш у сім'ї народів,
Моя країно, вільна, чарівна,—
Так кожний сад, коли дихне весна,
Вряжається у свій найкращий одів.
Народна сила процвіта щодень,
Одвічний сік розмаями буяє.
Хвала тобі, могучий рідний краю —
Фортеця миру, праці і пісень!

Благословенна Дніпрова долина:
Сади і води, луки і поля,
Золотоланна сонячна Вкраїна —
Радянська недоторкана земля.

Сергій Воскрекасенко

ПІСНЯ

Зняли могучі крила ми,
Злетіли, як орли.
Злютованими силами
Катів перемогли.

Пливуть, летять між зорями
Радянські кораблі.
Не відаємо горя ми
На сталінській землі.

Життя в нас, мов кришталина,
Ясне ж та молоде,
Бо Леніна і Сталіна
Нас партія веде.

Над селами, заводами
Стоять веселі дні.
Щасливими народами
Співаються пісні

Про сталь, в боях гартовану,
Відвагу і снагу,
Про дружну і згуртовану
Вітчизну дорогу.

Ой, горе ж буде ворогу,
Як вийде проти нас,
Заплатить нам він дорого
За весь минулий час.

Життя в нас, як кришталина,
Ясне ж та молоде,
Бо Леніна і Сталіна
Нас партія веде.

Над селами й заводами
Стоять веселі дні.
Щасливими народами
Співаються пісні.

Ханан Вайнерман

СТАЛІНУ

1

Ти слухаєш радіохвилі
З привітом сміливих поморів,
Піднявсь корабель повітряний,
Як руське крилате вітання.
До тебе направились нарти,
І судна Каспійського моря,
І поїзд, що йде у столицю,
І світла усмішка світання.
Твій профіль знаходять карели
В північному сяйві ясному,
Евенк виріза твої риси
На білому бивні міцному
І тчуть українці старанно
Дарунки вождю дорогому.
Ми чуєм знайомий твій голос,
Всі наші стремління у ньому.

2

Як відблиск далекого сонця,
Як острів в бурхливому морі,
Як в люту, страшну завірюху
Дихання весняних проталин,
Як усміх юнацький веселий
У світі нестерпного горя,
Живе серед негрів, індусів,
Іспанців улюблений Сталін.
І думають друзі незнані:
Одна в нас земля під ногами,
Дерева однаково грають
На вітрі своїми гілками,
І зорі однаково світять,
І небо єдине над нами,
Під прапором Сталіна всі ми
Своїми з'єднались серцями.

3

По темній розбитій дорозі,
Міняючись, йшли покоління.
Їх люто морози стрічали,
Їх сонце нещадно палило.
Росія, кріпацька Росія,
Країна знущань і горіння,
Кістками синів своїх кращих
Важкі болота замостила.
Глухою рівниною снігу
Пройшли незабутні титани.
Знедолені люди блукали,
Шукаючи в світі пристанок.
Коли хижаки невмолимі
Душили братів полум'яних,
Тут гнівно бійці потрясали
Руками в залізних кайданах.

4

...Народ мій також був забитий,
Відзначений болем страждання,—
Поламано крила могутні,
В криниці отрути налито,
І день його звався — гонитва,
І ніч його звалась — цькування,
І сонце його непривітне
Його не хотіло зігріти.
Так само, як вогнища інші,
Вогонь його теж заливали,
Так само, як інші цвітіння,
Ясні його квіти топтали.
Так само, як інші перлини,
Перлини його розсипали.
За помисли горді і мрії
Безжально на каторгу гнали.

5

Хай Леніну й Сталіну сяє
Вогонь віковічної слави.
І ніч неповторна жовтнева
Будь славна, як сонце велике.
Від тебе взяла свій початок
Вогненна нестримана лава,
Яка освітила простори
І кривду спалила навіки.
І шторм тої ночі полинув
На всі світові магістралі,
І встали, підведені нами,
Будови з бетону і сталі.
Як дерево рветься до неба,
Як птиці — у сонячні далі,
Як прагне життя до побіди,—
До тебе ми тягнемось, Сталін.

6

Твій голос ми слухали, Сталін,
У люту засніжену зиму,
Коли над труною ридали
Радянських людей мільйони.
Ти клятву підняв непорушну,
І клятва була незборима,
Ми втілили клятву залізну
У сталінські наші закони.
За ці життєдайні закони
У Жовтні на бій ми ходили,
За ці наймудріші закони
Ми в небі орлами летіли.
І те, що вело нас до бою,
В поході давало нам силу,—
Тепло цих великих законів,
Як сонячне світло, зігріло.

7

Коли ми співаєм про тебе,—
Свою прославляєм ми силу,
Малюємо риси знайомі,—
У них наша радість і смілість,
На діда й онука ми глянем,—
Одразу стає зрозуміле
Цвітіння прозорого травня
І серпня яскрава дозрілість.
Зелені гілки розшумілись,
Квітують сади наші мирні.
Колосся вклоняється низько,
Достигли вже зерна добірні.
Горять наші зорі яскраві,
Простори небес неймовірні,

І люди в дерзаннях і мріях
Одважні і непокірні.

8

Ким наші діди могли бути
В тяжкій, беспросвітній неволі?
У дні лихоліття страшного
Чого батьки наші чекали?
Якою ж щасливою стала
Народу сподівана доля!
І діти зростатимуть наші,
Що горя і не куштували.
З кремезних дубів віковічних
Ми села свої збудували,
Щоб міцно стояли хатини
І старості зовсім не знали.
Ким стануть тепер наші діти,
Що дружно ідуть за батьками?
Та ким вони тільки не стануть
Під нашими небесами!

9

Тобі ми, наш Сталін, клянемось
Країною, щастям, що маєм,
І сміхом дітей наших рідних,
І сходами нашого жита,
Що силу любові народу
Ніколи ніхто не здолає,
І полум'я тої любові
Завжди у серцях буде жити.
Ми з іменем Сталін крокуєм,
І сонце палає святково.
Ми з іменем цим непоборним
В боях переможемо знову.

Як світу чудове майбутнє,
Ми це повторяємо слово.
Сильніший за смерть в нашім серці
Вогонь молодої любові.

Переклав з єврейської
Григорій Плоткін

Олекса Веретенченко

НАЙКРАЩА ПІСНЯ

Співають курди, чуваші, калмики.
Щасливий спів лунає над полями.
На всі події мій народ великий
Відповідає щирими піснями.

Земля навколо дихає врожаєм,
Плодами обдаровує країну.
По всій вітчизні хвилею зростає
Найкраща пісня про близьку людину.

Такої пісні у віках не знають,
Вона шумить, як прапор полум'яний.
На мові серця пісню ту складають
Картвели, українці, росіяни...

Та пісня йде крізь простір і негоду
З усіх широт, з усіх земних віддалин.
Це пісня щастя вільного народу
Про тебе, рідний наш, великий Сталін.

Сава Голованівський

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Клекоче знамено, ширяє, як птиця,
І крила підносить свої;
І слово вождеве на ньому іскриться
І кличе народи в бої.

Іти все далі й далі нам
В пориві молодім...
Вперед, вперед за Сталіним,
За прапором своїм!

Ідуть міліони шикованим ладом
Вперед на підйоми круті,
І слово вождеве керує парадом,
І вказує вірні путі.

Іти все далі й далі нам
В пориві молодім...
Вперед, вперед за Сталіним,
За прапором своїм!

І з кожним рішучим і впевненим кроком
Все ближче й ясніше мета,

Все вище і вище під небом високим
Про Сталіна пісня зліта.

Іти все далі й далі нам
В пориві молодім...
Вперед, вперед за Сталіним,
За прапором своїм!

Вона облітає подолані ріки,
Оновлені села й міста.
І славним, і сильним, і вольним вовіки
Радянський народ вироста.

Іти все далі й далі нам
В пориві молодім...
Вперед, вперед за Сталіним,
За прапором своїм!

Не спинять, не спинять нас бурі й негоди,
Ні війни, ні шал ворогів!
Звивайся, наш прапоре бою й походу,
Звивайся про Сталіна спів!

Іти все далі й далі нам
В пориві молодім...
Вперед, вперед за Сталіним,
За прапором своїм!

Сава Голованівський

ПАРАД НА ЧЕРВОНОМУ МАЙДАНІ

В Москві, біля мавзолею,
на стиках Кремля й Тверської,
стояли ми на трибунах
і вітер летів повз нас.
В шерегах ішли комуністи,
ударники та герої —
повз тебе, моя країно,
у простір ішли і в час.

Їх обрій не міг вмістити,
і даль не могла обняти,
їх вітер не міг обвіять,
обдати і обмести;
і ніби гранітна чаша,
по вінця налита м'яти,
так повна по вінця ними
над світом стояла ти.

І всі вони йшли повз тебе,
орлів молода когорта,
сини твої та онуки,
поплічники молоді!

Яка ти велика й славна,
яка ти висока й горда,
яка ти щаслива й сильна
носити їх на груді!

Стояв над землею гомін,
і гуркіт, і гул похода,
і простір спливав назустріч,
і вітер сягав в обход;
кіннота ішла праворуч,
ліворуч ішла піхота:
як срібна підкова світу,
виблискував небозвод.

І раптом шереги змовкли,
притихли — густі, як тіні,—
і так притаїлись хмари
та обрії голубі,
що, певне, порушив тишу
один я в усій країні:
я вірша складав і вголос
читав його сам собі.

Це вийшов на площу Сталін
і звиклі до нього здавна
соратники й однодумці
в тяжкому його труді.
Яка ти висока й горда,
яка ти велика й славна,
яка ти щаслива й сильна
носити їх на груді...

І Сталін махнув рукою —
що крикнув: «Привіт, герої!»
І гримнула сіра площа,
гранітна, але грузька.

Ударили в такт літаври,
                ударили в тон гобої,
прорвалась, як Волга в Каспій,
                в Червоний майдан Тверська.

Повз мене ішли узбеки,
                поляки ішли й якути,
ішли молоді орловці
                й чернігівці-молодці.
І гамір стояв над ними,
                в якому громів не чути,
і небо пливло над ними,
                як пара на молоці.

Від Мурманська до Одеси,
                від Львова до Владивостока
ішли вони сильні в небі,
                на суші і на воді.
І славили горду й сильну,
                піднесену і високу
країну мою велику,
                що носить їх на груді!

Іван Гончаренко

ПРОВОДИ МАРІЇ

Уже в степу багаття догоря —
над чорним полем ледве майоріє...
Вже виїжджа з колгоспного двора
автомобілем ланкова Марія.

Усі прийшли... Старі і молоді
зібрались до Софронової хати.
Музика... жарти... сміх... уся артіль
прийшла в Москву Марію виряджати.

Заграв Дмитро,— аж серце припіка!
Баян його не грав отак ніколи...
Ой, вибивають хлопці гопака
з дівчатами з веселими у колі.

В танець метнулась сива борода...
Ой, б'ють об землю лунко закаблуки,
підошвам дістається й передам,
аж виляски одлунюють на луки.

Пісні, музика, сміх,— і баяніст
поміж ладами просіва частушки,—

тож недарма йому минула ніч
не подала у голови подушки...

Свої пісні він щиро приграє —
і серцем поміж клавішами гріє —
про те, як слово здержала своє
на полі старосільському Марія.

Вона ж танцює, радісна, струнка:
спадає біла хустка за плечима —
і молодиці, з дітьми на руках,
її голублять ніжними очима.

По-дружньому стискають руку їй:
— Щасливою доріженька стелися!..—
А парубки у ревності лихій
міцніше цигарками затяглися.

Вже в радіатор шофер налива
з криниці воду чисту і прозору,
і вже двигтить і оплески зрива
автомашина на м'яких ресорах.

Оточена артільцями, щомить
до залізниці рушити готова,
але луною із юрби летить:
— Софронові Михайловичу слово!..

Софронові Михайловичу, хай
передає від нас слова привіту.—
І котиться за царину у гай:
— Софронові Михайловичу, діду!..

І плеск долонь, і тупіт підошов,
і вигуки стихають мов по знаку,—

старий Софрон помалу підійшов
до «ГАЗ'а», подзеркаленого лаком.

Знімає шапку... Тиша по рядах...
— Від себе, від артілі я просив би —
за наше щастя, дочко, передай
товаришеві Сталіну спасибі!

Яків Городской

ЗА СТАЛІНА, ЗА ЩАСТЯ, ЗА НАРОД

В кругу республік радіснім, багатім,
В великій дружбі, створеній вождем,
Його ми кличем першим кандидатом —
В Верховну Раду дружно оберем.
Так порішили ми, радянські люди,
Хай це колгосп, чи полк, а чи завод,
Ми подаєм свій голос звідусюди
За Сталіна.
За щастя.
За народ.

Ми знаєм їх і мислями й ділами.
В них слово — правда, як кристал — вони,
Нехай керують славними постами
Найкращі з кращих — сталінські сини.
Нехай же знають по всім світі люди,
Що ми виносим міліони згод,
Серцями голосуєм звідусюди
За Сталіна.
За щастя.
За народ.

Труди гарячі — кожна шахта й місто —
Прискоримо для зореносних днів,
Щоб кожен горн в роботі пломенисто
Огнем найвищим дужо клекотів.

Хай ворог скиглить, б'є себе у груди,
У них зірвався найхитріший ход.
А ми підносим голос звідусюди
За Сталіна.
За щастя.
За народ.

Співають в нас і старики, і діти,
Стомілионне плем'я молоде,
Так про свою вітчизну в цілім світі
Ніхто вовік не говорив ніде.
Ми в щасті йдем без кривди і огуди,
Непереможний сталінський поход,
І подаєм свій голос звідусюди
За Сталіна.
За щастя.
За народ.

Обійде землю всю щасливих право,
І чорний світ озлобиться не раз,
Він оком лютим зиркає криваво,
Розплати відчуває грізний час.
По всій землі нас привітають люди
І скажуть — з півдня до північних вод:
— Ми подаєм свій голос звідусюди
За Сталіна.
За щастя.
За народ.

Переклав з російської
А. Малишко

Петро Городецький

СТАЛІН

Як сонце спливає у небо високе
І гріє промінням ясним,
В саду наливаються ранішнім соком
Гілля на деревах рясних.
Садив їх тоді, коли грози гриміли,
Найкращий за всіх садівник,
І дав їм цвітіння, плоди обважнілі
Наш Сталін, наш вождь, більшовик.
Де військо червоних степами ходило,—
Від колосу гнеться стебло.
Такого врожаю земля не родила,
Плодів ще таких не було.
Скажи мені, друже, хто чисті, як роси,
Дав соки родючі для нив,
Хто кожну зернину важкого колосся
Так плідно і щедро налив?
Поля оновив, зростив жито дорідне
Мудріший за всіх чоловік,
Він світить і гріє степам плодорідним —
Наш Сталін, наш вождь, більшовик.

Із іменем Сталін садам зеленіти,
Полям урожаєм цвісти,
Із іменем Сталін ми будемо жити,
Боротись, міцніти, рости!

Докія Гуменна

НАД БУГОМ

1

Не питайся мене, мамо,
Чим я запечалена,—
Не бувала у Москві,
Не бачила Сталіна.

(Колгоспна частівка)

Марії приснився цієї ночі Сталін.

Сидить він рано-пораненьку на березі коло її рідного Буга, на гранітній скелі, поруч з нею, як рідний брат. Курить люльку і кінчиком люльки вуса розгладжує. Скаже слово, подумає, люлькою погладить вуса, і знову плавно тече їх розмова. Про все хоче знати Сталін, про все до ниточки розпитує Марію, як вона живе-може.

А кругом погожий весняний ранок, вода внизу синіє, гранітні скелі рожевіють проти сонця, між ними розкидисті кущі рожі аж гнуться під цвітом,— живи і хочеться!

Це щось повинно бути гарне в Марії. А як не сьогодні, то завтра.

І Марія нетерпляче чекає цього гарного. Випровадила малого до школи, поприбирала в своїй міській квартирі, по хазяйству справилася, а нічого такого особливого не трапилося.

Районне невеличке місто, де живе Марія із своїми Істратієм та Віталем, потопало в сонці серед рівного південного степу.

Місто все в акації, і перший цвіт її наповнив повітря п'янкими й солодкими пахощами.

Був початок травня, кінець весни. А весною Марія сама не своя, хоч уже й звикла трохи до міста. Як тільки запарує земля, запахне травичка молода,— знову згадує Марія рідне село Скелю над Бугом. Не раз, бувало, й заплаче з туги.

А чого — й сама не знає. Як подумати, то плакати їй зовсім нема чого, тільки радіти. Має вона Істратія і Віталя, мужем своїм вона тільки пишатися може. Як вибрали його десять років тому головою сільради в Скелі, то відтоді він усе служить. Із Скелі пішов він робити заступником голови райвиконкому, попрацював там чимало, а оце вже два роки Істратій завідує районною ощадкасою. Живуть вони в гарній квартирі з електрикою. І пора було б за вісім років звикнути до міського життя. Так і Істратій каже, коли Марія починає проситися на село. Але ні! Чогось бракує Марії. Завела вона й грядку собі коло дому, і корівку придбала, а все не те...

А все не те... Стихати б Маріїній тузі за селом, а вона щовесни скресає, і щоразу з більшою силою. І кожного разу як приїде хтось із Скелі, як розкаже всі новини, то знов Марія каже до Істратія:

— Чого це так, що на селі можна й стахановкою стати і, он диви, є такі, що їх роботу аж на сільськогосподарській виставці показують, преміями відзначають? А коли і де мою роботу побачать, скільки б я не впадала коло свого дому? Їдемо назад у село!

В Марії ніколи не бракувало запалу до роботи, а тільки жаль її бере, що запал цей так без сонця квітне й відцвітає, свіжим степовим вітром його не обвіває... Отак би встати вдосвіта та й гайнути туди в колгосп — хоч би й пішки! Хоч би з тиждень пожити по-колгоспному.

А Істратій, слухаючи це, усміхається:

— Отак сядемо й поїдемо, ні сіло, ні впало...

А часто, свідомо чи несвідомо, Істратій і сам розпалював Маріїне бажання. Приносить додому раз газету й показує Марії:

— Впізнаєш?

Глянула Марія.

— Сашунька! Не може бути, щоб це наша Сашунька з «Комунара»! Та коли ж це вона виросла? Я ж її недавно ще бачила отакою школяркою, при землі.

Але це була Сашунька з їх «Комунара». Було це й підписано під портретом. Шуточки?

— Сашунька орден одержала, дівчино моя мила! Чи вже ж таки я така незугарна, що не могла б і собі?..

Другим разом приходить Істратій додому й розказує:

— От би ти побачила одну жінку, голову сільради! Як виступила вона сьогодні на пленумі, то всі аж притихли. Сама маленька, а як говорить, то так, наче камінчиками кидає й влучає у саму ціль. І де вони повиростали такі завзяті? Це правдиву склали приказку, що раніш жінка до рогача, а тепер до державного керма.

— Та тепер, кажуть, де не підеш, то жінка. Підеш у колгосп — хто голова колгоспу? — Жінка! Хто завідувач хати-лабораторії? — Жінка! Хто бригадир? — Жінка! То тільки я в тебе горшки мию. Вже нащо моя мати стара, а й то далі пішла за мене.

А провідувала колись Марія свою маму в Тихому хуторі:

— Гарно тут у вас, мамо, — живи і хочеться! Повітря степове, чисте, хоч пий, тепер рожі розцвілися, а як згаснуть, то вишні поспіють, і що то за солодкі вишні прямо з дерева! А там і виноград достигне...

Мама й каже:

— Гарно то гарно, а все ж хутір! Але як буде комунізм, то переселимося й ми у Скелю. Тут земля вдобна, а ні випасу, ні води нема...

Марія глянула на матір, наче вперше її бачила. Ніколи не гадала вона, щоб стара мама її говорила про комунізм, як про жадану подію завтрішнього дня.

І що та мама може знати про комунізм? Колись, як корову хотіли усуспільнити, то вона воліла краще її зарізати, ніж віддати до колгоспу.

А мама, наче вгадуючи її думки, каже:

— І коли б уже той комунізм настав! Не знала б я тоді ні курчати, ні поросяти, ні теляти.

— А корови?— в жарт запитала Марія.

— Та й корови ж!— не жартома відповіла мама.— Ми в колгоспі кращих викохаємо. От коли б та смерть десь забарилася...

— І від кого це ви про комунізм чули? Дивуюся я з вас,— не витерпіла Марія.

— Та ти в якої жінки в «Комунарі» не спитай, то вона тобі те саме скаже. Як послухаєш межи жінок, то не знаю, що б я дала, аби хоч рік отак пожити.

Он про що мріє її мама, проста стара колгоспниця! Як згадає про це Марія, то ще більший жаль поймає її.

От і сьогодні сум напав на неї. Істратія райпартком послав на село, може він сидить зараз у «Комунарі» серед своїх. Абож збори проводить, або просто позбиралися та розмовляють. А вона тут туманіє сама.

І так Марія діждала вечора, і спати з сином полягали, а нічого такого не сталося за цей день.

*

Аж другого дня заходить до хати Микита, той, що працює машиністом на молотарці.

Зраділа Марія. Наче знав чоловік, що треба зайти.

— Т'аджеж треба,— значуще відповів Микита.

— А чи не було в вас Істратія? Чи, може, він з вами приїхав?

— Був!— так само значуще відповів Микита.— Був, та поїхав у друге село. Казав, що завтра повернеться до міста.

— Ну, а ви чого це до району?

— Та я тут по своїй справі до МТС. Це ж уже діло до жнив іде, отож треба тут договоритися, щоб потім якогось непорозуміння не вийшло. Я буду на молотарці по багатьох колгоспах працювати, так от і хочу поставити умову: працюю тільки на трудодні, а коли ні, то я собі знайду роботу і в нашому «Комунарі».

— Чом же це ви на гроші не хочете працювати? — здивовано запитала Марія.— Хіба це не однаково?

— Та воно можна було б і на гроші, тільки ж я звірив, що на трудодні більша є вигода. За трудодні буде й хліб, буде й до хліба, будуть і гроші. А як треба буде зимою попросити чого в колгоспі, то ніхто не скаже тобі: «Іди собі десь та бери, ти не наш, бо в тебе трудоднів нема». Ні, інакше як на трудодні я не працюю, тут і говорити нема чого.

— От тобі й трудодень,— замислилася Марія.

— Еге, хто трудоднів багато має, той і голову високо тримає. Коли прикинути, що дає колгосп за трудодні, то й ціни тому не скласти!

— Ну, а коли ж ви до нас? — запитав після паузи Микита й скоса зиркнув на Марію. Він знав, як і всі в «Комунарі», про Маріїне бажання повернутися на село, але ще ніколи не питав її так просто. Марія здивувалася й перевернула на жарт:

— Так, хоч бери та розводься з Істратієм!

— А чого ж розводитися, коли ми постановили просити його головою до нас, а він згоду дав,— не витерпів нарешті Микита й знову скоса подивився, яке враження справляють його слова.

Марія в цей час витирала тарілку, та тарілка так і брязнула на підлогу й розкололася.

— Та чого це ви, Микито, прийшли сюди байки розказувати?

— А чого це мені байки розказувати? — знизав і собі плечима Микита.— Хіба вам нічого не говорив Істратій?

Та Марія все ще не вірила. Вона глипала очима. Раптом радісно розсміялася:

— Ну, я ж так і знала, що неспроста мені Сталін снився. Сталін сниться — серце радість віщує. Отак, як оце з вами, сиджу я з ним, а він каже: «Приїжджай, Маріє, в Москву, там обміркуємо плани...» Я кажу йому: «Як же я поїду, коли я не колгоспниця?» «Нічого, нічого, Маріє, як захочеш, то будеш. Тільки на небо не можна вилізти, а то все можна зро-

бити. Схочеш — на гору вийдеш, не схочеш, то й з гори не зійдеш!» «То ви всі наші приказки знаєте, Йосифе Віссаріоновичу!» — кажу й дивом дивуюся. А він примружив очі й сміється...

2

> Через річеньку ішла,
> Та не впала в воду.
> Ой, пішла я до колгоспу,
> Мов до свого роду.
>
> (Колгоспна частівка)

А проте довелося Марії посидіти в місті ще з місяць, поки хлопець закінчить до школи ходити. За цей час Істратій прийняв головування.

Ох, і дісталося Істратієві від Марії, що мовчав він, аж люди сказали про цю новину...

— Мені й самому хотілося на село, — тепер тільки признався він. — Алеж бачив я, що ти б летіла туди, то не хотів тебе розвереджувати. Того й мовчав.

Істратій любив говорити про доконане і щось певне. Отакий він у неї!

Ні меж, ні краю колгоспному врожаю, — як каже та приказка. Хвиля за хвилею біжить по неозорному пшеничному морю, скільки око згляне.

А серед того моря стрілою мчить жучок. То вантажна машина, а на ній — Марія з Віталем.

От іще трошки — і раптом блиснула стрічка Буга. Буг закарлюкою огинав село, що стояло на гранітних рожевих скелях. Тим то й прозвали це село Скелею. Це була основна база багатого колгоспу «Комунар», до якої тяжили ще чотири хутори-селища.

Раптом в низині коло Буга блиснули дзеркальні правильні квадратики рисових плантацій.

Аж задивилася Марія. Ці рисові плантації під водою вносили в знайомий, досить дикий, скелясто-гранітний пейзаж

якийсь невловимий порядок. Недурно про нього дівчата складають пісні!

А машина тим часом, проминувши виноградні сади, вкотилася прожогом у село й підкотила до Істратієвої хати якось несподівано.

В хаті цій давно вже ніхто не жив — відтоді, як Істратій з Марією виїхали з села. Знадвору, обступивши хату, по-давньому цвіли розкидисті кущі рожі, по-давньому манила гущавина вишневого саду. Рожі, рожі, рожі, рожі — скрізь рожі! Червоні, рожеві, білі і навіть жовті. І де тільки вони не цвітуть у Скелі! Попід вікнами, просто на вулиці, біля хлівів, у якійсь закинутій гущавині. І ніхто цієї рожі не садить, а вона так і женеться з землі! «Це тобі не акація», — думала Марія й раділа, бо тепер тільки втямила, як не любить того дурманного запаху акацій.

Але як увійшла в хату Марія, як оглянулася! Еге, до цієї хати треба булави та голови! Діри попід стінами аж світяться, стіни облуплені. Завалькувати, вибілити, візерунками всякими причепурити, долівку змастити та посипати зіллям чи доріжками повстелювати — от тоді буде й хата, як хата.

Увечері, як почули, що вже приїхала Марія, позбігалися жінки. Прийшли й колишні подруги, тепер уже поважні, як і вона, молодиці. Прийшли й дівчата сусідські. Питали, чи не забула Марія сільської роботи та чи не боїться ніг поколоти об стерню.

— Еге! Я ще й вас навчу, — обізвалася Марія, місячи глину з половою. — Ось тільки побуду коло хати днів два, поки впораю її, а тоді й поговоримо...

А пізно ввечері прийшов Істратій і сказав Марії, що її вже зарахували до ланки Тетяни Корнельчихи, можна й на роботу виходити.

— Як же це я покину таку хату? А я ж і глини намісила! — безпорадно розвела руками Марія, почувши ці слова. В ту хвилину їй здалося, що діри попід стінами так і зяють, — не то що курка, а здорове порося може в них пролізти...

— А мені яке діло? — спокійно знизав плечима Істратій. —

Ти сама собі хазяйка, можеш і зовсім не виходити. Хіба я приневолював тебе коли?

І почав байдуже говорити про щось інше.

Жалко було Марії ламати свій план. Так вона прихопилася до тієї хати,— ніч думала не спати та швидше дати їй раду. Вже ж і глини намісила... Але згадала тут вона діда Вернидуба — чабана колгоспного. «Я,— каже дід,— зразу впізнаю, в кого по-старому душа закраяна, а хто вже нового крою. Роздали були колись усім нашим колгоспникам по ягниці, але паслися ці людські вівці разом з громадською отарою. Та й у цьому році ми перевиконали план,—дуже ж велика отара розплодилася,— так і постановили: віддати колгоспникам їх вівці, хай кожен що хоче, те робить з ними,—чи з'їсть, чи держить. Один приходить і каже: «Оця краща вівця, породиста,— хай ця колгоспна буде, а мені можна яку гіршеньку. Яку дасте, така й буде». А другий мудрує: «Мені дайте не цю та не цю, а он яку,— найкращу!» — То ж колгоспна! — «Ну, то що? В колгоспі можуть бути всякі, а я свого не подарую!»— Як же так? То ж колгоспне, то ж наша спільна праця, воно ж у нас найдорожче! Ну,— думаю,— старого крою в тебе душа!»

Коли дід Вернидуб ще в місті якось розказував їй про це, то Марія всією душею зневажала таких людців. А як тепер, то в неї своє дорожче виходить за колгоспне? І Марія з лихим серцем глянула на ту замішану глину, наче глина й була винна, що вона, Марія, ще не дуже свідома...

*

То не сніг упав серед літа великими й малими пластівнями, то колгоспна птахівнича ферма випустила білоперих курей і курчат ранньою порою на зелений вигін. І цей живий сніг з червоними гребнями сокорить собі і грабається в шпоришу та людей вводить в оману.

Біля машини, яка мала відвезти в степ на картоплю, стояли жінки й розмовляли про Марію. Всіх дуже цікавило, буде вона працювати у степу, чи ні.

— Це їй після холодочку прийдеться попектися на сонці!

— А ви думаєте, вона буде робити? Навіщо воно їй?

— О, рання пташка зубки теребить, а пізня очі продирає,— несподівано вийшла зза ферми Марія.—День добрий, молодиці!

Молодиці зніяковіли, а Марія, нічого не підозріваючи, почала розказувати, що пізно ввечері надумала вона з першого ж дня вийти на роботу в степ, а хата нікуди не втече. Враз у молодиць розв'язалися язики.

— А він у тебе крутенький!

— Хто?

— А твій Істратій. Як тільки прийшов, так одразу й порядочки навів у нас. Та ще й якийсь такий, що ніколи не крикне, нікого примусом не бере, а й не послухати його якось не можна. Видко, і тебе він не жалує, коли з першого ж дня послав у степ. А ми тут якраз сперечалися, чи ти «заболієш», чи ні.

— Та ти до пуття розкажи,— перебила друга.— В колишнього голови жінка все була «больна» й не виходила на роботу. А за нею «поболіли» жінки всіх членів правління. Жодна на роботу не виходила.

— Ну, та проте ж ми їх і поскидали,— додала третя.

Марія тут гордо сказала:

— А ніхто мене й не силував, своєю волею пішла я. Істратій мені й слова не сказав, як я маю вчинити. Я за тим і приїхала, щоб у колгоспі працювати.

— Думаєш, ордена дадуть, як Сашуньці? — покепкувала насмішкувата Галька.

— Від ордена й ти б не відмовилася,— гостро відказала Марія.—Та тільки нам його з тобою не бачити. В мене за душею нема трудоднів, а в тебе — охоти.

І Марія влучила в саме серце Гальку Решетько, бо всі пам'ятають, як пробирали її на загальних зборах за те, що вона більше порпається на своєму городі, ніж виходить у степ. За минулий рік всього одинадцять трудоднів виробила.

Галька почервоніла й одвернулася.

3

Я із Сталіним сиділа,
Як із рідним братом,
І давала обіцянку
Краще працювати.

(Колгоспна частівка)

У неділю зібралася Марія до Буга дещо попрати. Було так рано, що ще нікогісінько не видко було на річці.

Минуло не менш як тиждень, поки Марія увійшла в колію. В ланці Марія нічим тепер не відрізнялася від інших жінок, так само, як і хата її не різнилася вже від сусідських. Вже всі й забули, що вона недавно оселилася в «Комунарі». Марія разом з усіма тільки й думала про те, щоб за двадцять днів відбути жнива, а на двадцять перший робити підсумки. От тепер вона відчуває, що живе на повні груди! Шкода, стільки років пропало ні за що...

Між тими гранітними скелями бігла чиста вода. Не раз уже була мова про те, щоб побудувати тут електростанцію. Та покищо «Комунар» не міг сам підняти таке будівництво, а як у районному масштабі не було потреби в цій електростанції, то й побудова її чекала свого часу...

Марія бовталася у воді й не помітила, як надійшли інші жінки. Прийшла багатодітна «тисячниця» Лукина, а невдовзі й Галька Решетько, та, що торік мала одинадцять трудоднів. Як пробрали її раз-другий на зборах, то тепер у Гальки, хоч ще тільки половина літа, записано вже сто одинадцять трудоднів на великій дошці в канцелярії колгоспу. Вже й частівку про неї склали отаку:

Ти не лайся, чоловіче,—
Тепер жінка каже,—
Хто кого з нас прогодує,
Трудодень покаже.

І все це була чиста правда.

Але Галька завжди любила бідкатися. От і тепер як тільки прийшла, то так і почала жалібним голосом:

— От, мабуть, цього року будемо сидіти без хліба,—тяжко зітхнула.—Як із тиждень ще не буде дощу, то пропадемо!

— Тю! Хліб у степу стоїть, як золото! П'ять років такого хліба не бачили, дарма що й дощів не було,— напустилася на неї Лукина.

— Буде, якщо кузька не з'їсть,— сумно зітхнула Галька.— Вчора поприходили із степу, то кажуть, що за день кузька з'їла п'ятнадцять гектарів. Спалили її аж вісімнадцять відер. Одна надія на дощ, змив би він цю погань...

— От прийдеться молебня правити,— глузливо озвалася Марія.— Чого це ти розрюмсалася, Галько?

— Еге, розрюмсалася! Як прийдеться без хліба пропадати, тоді скажете...

— Та скільки світ і сонце — ніхто цього не допустить. І що ти плетеш, Галько, аж слухати не хочеться! Та тепер жити, що мед пити! Без хліба ми сидіти не будемо,— розсердилася не на жарт Лукина.— І я так думала, коли пішли в нас діти одне за одним, а от і живемо не гірше за других. Спасибі Сталіну, живемо приспівуючи. Це в мене виходить так, як у тій пісні співається:

Дітей маю восьмеро
І біди не знаю,
За це Сталіну ясному
Довго жить бажаю.

А що ж! Колись, бувало, роби й грудьми, то не будеш людьми. А тепер і ми людьми стали, бо з нами Сталін!

Страхопудлива Галька слухала Лукину й почала вже всміхатися.

— Ой, тітко Лукино, з вами як поговориш, то й справді бачиш, що нема чого боятися. Не спроста ж то склали приказку: Сталін у Кремлі, а колгоспи в добрі...

Як почали говорити Лукина з Галькою про Сталіна, Марії

здалося, що вона тільки-тільки оце з ним говорила. І тоді ж був такий самий погожий ранок, як тепер,—живи і хочеться!

— Он на тій скелі сиділи ми, так наче я оце розпрощалася з ним і прийшла сюди вниз,— говорила вона.— Я кажу: «Жінки наші вже комунізму виглядають. Кажуть, що тоді знесуть докупи хутори, а це так би треба було зробити! Бо погано — розкидано, дітям до школи далеко ходити, а там землі вдобні й випасу нема».

— А він що?— аж понахилялися до неї жінки й покидали свою роботу.

— А він каже: «Одне з другим не зв'язане. Не така велика трудина хутори звести до Скелі, це можна враз зробити. Тоді й електростанцію швидше побудуєте, а коли така могутня сила, як електрика, слухатиметься й маленької дитини — от тоді й про комунізм можна буде поговорити».

Марії в ту хвилину здавалося, що справді так з нею говорив Сталін. Довго тоді вони розмовляли на гранітній скелі.

— А ти йому що сказала?

— Він казав: щоб до комунізму дійти, треба сьогодні краще працювати, ніж учора, а завтра краще, ніж сьогодні. От я й дала йому обіцянку краще працювати.

— Ой, ні, мабуть, ти вигадуєш, Маріє,— не повірили жінки.— Це ти десь у книжці читала або Істратій розказував. Він же як почне розповідати, то наче все бачиш перед очима.

— Ну, кажу ж вам, що отам на скелі сиділи, і він ще й люльку курив та все кінчиком її вуса поправляв.

Може, Марія і вигадувала, і мріяла, приписувала снові те, чого їй хотілося б, але не гадала вона, що дещо з тих мрій недалеко від дійсності.

В обіди приїхав Істратій з району і загадав скликати збори колгоспу. «Важливі справи,— казав він, коли Марія питала його, чого це так притьмом збори скликаються.—Нову постанову уряду будемо проробляти».

— А яку?

— Проти розбазарювання колгоспних земель,—так постанова називається. Мабуть, і хутори будемо докупи зносити.

— Та ну! А ми сьогодні вранці на Бугу якраз говорили про це. В людей ці хутори просто на язиці. «Коли б уже швидше»,—кажуть.

— То говорили, а тепер зробимо,— як завжди, коротко відповів Істратій.

Семен Гордеєв

26 ЧЕРВНЯ 1938 РОКУ

Близько день, коли разом з тобою,
Україно мужня, бойова,
Прийдемо до урни золотої,
Сповнені ясного торжества.

Прийдемо, як мати йде до сина
І до брата рідний, чулий брат,
Вся квітуча, сильна Україна,
Як прийшли вірмени і грузини,
Щоб його, великого, обрать.
Єсть пісень,
казок, легенд багато
Про вождя великого у нас.
Він бо
наше сонце, наше свято,
І про нього
нам завжди співати
Тих пісень, що сотворив наш клас.

Через гори і морські прибої
Лине слава про вождя дзвінка,
Бо нема ніде душі, якої б
Не торкнулась Сталінська рука.

Єсть у всіх
своя знаменна дата,
День той,
час
не можна не любить,
Та вождя обрання в депутати —
Найсвітліша, найрідніша мить.
Місяць цей
на сонце, цвіт багатий,
День оцей і урожайний год
Буде довго
радо пам'ятати
Український
трудовий народ.
Хай пісень співає Україна,
Хай танцюють юнки, юнаки.
З нами скрізь прекрасна ця людина,
Що, мов сонце, світить у віки.

Переклав з російської
М. Таврійський

Хаїм Гільдін

ВОЖДЬ

В тюрмі між грат,
В глухій
Тайзі Сибіру,
На смертю встелених уложищах фронтів
Ти виплекав снагу
Вождя і командира,
Ти,
Що почуяв крізь роки,
Як стяг шумить
І як гримлять полки,
Як колос шелестить майбутніх наших нив.

Не кожному дано,
Не кожному й не завше,
Крізь мури перепон
І звад колючий дріт,
Як ти — несхитано,
Як ти — не підупавши,
Пронести ленінські прапори й заповіт.

В боях і в наступах,
На невсипущій варті,
Загартувавши мисль,

Життя
І міць свою,
Ти встав над землями
Стратегом мудрим партії
І тріумфатором
В нечуванім бою.

Родився в бойових тривогах і напрузі
Твоїх очей
Сторожкий супокій.
Ще в кого є такі
Соратники і друзі?
Є в кого ще
І вороги такі?

І слів твоїх удар
Суворий і скупий —
Ми знаєм ці слова
Великих діл і чину,
Що ворогам не раз трощили черепи,
Бундючних левів
Гнули на коліна.

Твоє ім'я —
Як бич для боягузів тих,
Хто геть чкурнув з шляху,
Чи скнів на перепутті.
Що вищий розмах наш,
То глибший розпач їх,
Задавлених ковтками жовчі й люті.

Розвінчані «вожді»,
Захриплі гвалтуни,—
Їх люта ненависть,
Їх сказ предсмертний мучить.
У серце партії ціляючи,

Вони
Тупими стрілами
У тебе прагнуть влучить.

Заслинені, хриплять,
Запінені, ревуть,
Щоб заховать свою загибель і несилу.
Який хрипучий зойк,
Яка потворна лють,
Коли заплíснявість у мисль повзе здубілу!

О, скільки,
Скільки раз
В хвилини бунтівливі,
Коли майбутнього розпочинався штурм,
До відступу нас закликав зрадливо
Гугнявий зойк і вереск
Їхніх сурм!

В час
Вирішальної,
Великої тривоги
Вони пускалися в зрадливу й підлу гру,
Але спокійно ти
Здирав строкату мішуру
З їх замірів,
З їх задумів убогих.

Привіт тобі,
Що перший йшов
У бій
За Ленінову мисль,
За Ленінове діло.
Мільйонну армію, яка в боях зміцніла,
Веде до перемог
Сталевий заклик твій!

Якими смішними здаються віщування,
Що друзів мало в нас,
Що шлях наш — самота,
Що знов встає міцна Європа процвітання,
Що світ злочинств, мовляв,
Ось знову розцвіта.

На горлі світовім
Затисла криза пальці;
Вона лама хребти,
Мішки золототканні рве.
Індуси - парії,
І кафри,
Й сенгальці
Підносять в повстаннях знаряддя бойове.

На вулицях столиць
Чумою
Бродять злидні.
На грудях зброю там ховають злидарі,
Раби машин і шахт,
Ці злидарі побідні,
Готують для панів
Мотуззя й ліхтарі.

Вищали,
Аж в ротах шипіла жовта піна,
Що Сталін
Землю Рад
До краху приведе,—
Та в творчій радості
Підноситься країна,
Трудящих всіх країн прийдешнє молоде.

Жонглери фраз
Кричали в дикім шалі,

Що збудувати нам хіба кривий поріг,
Що спати нам дано
В шинелях
На привалі
І що родити нам
Лиш викиднів сліпих.

Де скиглії оті,
Яким принадно сниться
Коло грудей своїх гуртом усіх пригріть
Й ріденьким клаптиком
Розцвіченого ситцю
Всі сльози втишити,
Провалля всі прикрить?

А скільки скніло їх
Над межами й обніжком,
А скільки мріяло
Дійти майбутніх мет
Без бою,
Без турбот,
Поволі, тихо й нишком,—
Мовляв, той жирний змій сам влізе до тенет.

О, скільки їх було,
Що в співчутті глибокім
Пророкували крах,
Занепад,
Смерть
І зло.
Життя у відповідь на лемент цих пророків
Бадьорим сміхом їм
Свій вирок прорекло.

З ярів,
З горбів,

З долин,
Стару межу стираючи до краю,
Іде сталевий лад громохких тракторів.
Безмежні землі він
Розпушує й вдягає
В зелені одяги,
В духмяну свіжість нив.

Де позникали ви,
Герої страхопудні,
Що хтіли пригасить побідний наш запал?
Походом радості йдучи в роки майбутні,
Село пройшло
Найтяжчий перевал!

Де ви поділися,
Короткозорі форди,
В дірявій торбі мрій
З мільярдиком благим?
Понад країною звучать стальні акорди,
І спогади про вас розвіяно, як дим.

Гримлять країною
Новітні Дніпрельстани,
І стяг побід
Несе
Натхненний здвиг колон.
Країні,
Де творцем
Мільйони людства стали,—
Що значить їй Турксиб,
І що їй — Волга - Дон!

Безкраї простори
Беруть стальним арканом,
Пустелю зрушують,

Німотну і пласку,
І в'яжуть океан
В єдине з океаном,
Пшениця їм цвіте
В безплідному піску.

У тебе цілили
Тупу стрілу отрути
І в реготі хрипкім
Пророкували крах.
Ти
Партії стерна
Не дав їм похитнути
І крок за кроком,
День за днем
Збирав бійців для бою і звитяг.

Не раз наш корабель
Ішов між скель,
Обвалів.
Вищали злякані:
—Звернуть з шляху. Звернуть...—
Та ленінський ти курс
Прокреслив і усталив,
До дальших перемог
Нову проклавши путь.

Що важать вихватки
Нікчемні і глузливі,
Коли такий масив ти до життя збудив,
Коли країну всю
З'єднав в однім пориві,
Щоб нездоланно йшов
Могутній колектив!

Привіт тобі,
Що перший йшов у бій

За Ленінову мисль,
За Ленінове діло!
Мільйонну армію, яка в боях зміцніла,
Веде до перемог
Сталевий заклик твій!

Живи ж,
Живи в віках!
Хай ненависть розпалено,—
Що наш сміліший крок,
То більше ворог в злі.
З ім'ям незламного,
З ім'ям стального Сталіна,
Як буйний сів, у нас зійшли
І в світлому сяганні заплелись
Найкращі мрії, мріяні колись
На змученій розтерзаній землі.

Переклав з єврейської
Микола Бажан

Любомир Дмитерко

ПРОМЕТЕЙ

В дитинстві я прекрасну казку чув
Про Прометея, мужнього титана,
Що з неба для людей огонь приніс,
Не побоявшись Зевсової кари.
Прикутий до стрімких кавказьких скель,
Тисячоліттями плекав у серці
Не каяття і не покору він,
А силу, віру, мужність, і відвагу,
І люту зненависть до тих, що ланцюгом
Дух боротьби і потяг до вогню,
До сяєва, до світла і до волі
Скувати намагались.
                    Грянув час
І, очоливши боротьбу народу
Та освітивши світ увесь огнем,
Поміж стрімких кавказьких скель
Воскрес прекрасний світлий Прометей
У нашому вожді.

Любомир Дмитерко

ПАРАД

Од вітрів свіжіють небосхили,
тільки хмари вже важкі, як ртуть,
а в каштанах стільки тої сили,
що, здається, вдруге зацвітуть.
І тополі повняться снагою,
виростають вгору на очах,
бо нема сьогодні супокою
ні в природі, ні в моїх рядках.
Бо сьогодні, кажуть, сонце навіть
ще раніш, ніж вчора, підвелось
і в осінню, золотисту павідь
закидає промінь, як весло.
І той промінь падає на лиця
мужніх і схвильованих людей,—
то святкують Жовтень у столиці,
то в шерегах молодість іде.
Ми проходим, воїни плечисті,
в нас шереги — викована міць.
Підіймаються знамена урочисто
і гримить гучних оркестрів мідь.
І ключами небосхили криє
ескадрилья, що вгорі бринить...

Ми уміли здобувати Київ,
тож зуміємо його оборонить.
Залізничники, славетні арсенальці,
армії незрівняний парад,—
прапори стискаємо у пальцях
і вони, як заграви, горять...
А здивовані каштани стали
і, здається, вдруге зацвітуть...
І підводиться над нами Сталін,
і лягає під ногами путь...
Рве знамена вітер та бушує,
налітає вихорем здаля,
б'ється так, що ми ногами чуєм,
як покірно крутиться земля.

Любомир Дмитерко

ЙОГО ІМ'Я

Учитель, вождь і найдорожчий друг,
З його ім'ям ми пісню починаєм,
Ведемо кораблі, пускаєм в землю плуг,
Кордони батьківщини захищаєм;
Юнак натхненний і старий ашуг
Його у щирім співі прославляє.

Ми славимось пшеницею в полях,
Стахановськими вмілими руками,
Озореними вежами Кремля,
Народу мужніми і вірними синами,—
Так славиться оновлена земля
Його ім'ям і мудрими ділами.

Поет над віршами, боєць у батарей,—
З його ім'ям ми стоїмо на чатах;
Як з'єднаний з землею був Антей,
Так з іменем цим ми, бо світло для очей,
Бо силу, щоби ворога здолати,
Дає воно. Найкращих між людей
Довіку сталінцями будуть називати!

Любомир Дмитерко

ВОЖДЬ

Стоять пліч-о-пліч бойові колони,
І Красна площа піснею гримить,
На прапорах, як полум'я червоних,
Врочиста клятва воїнів горить.

Присягою звучить привіт народу,
Присягою, що більша за життя,
Коли поміж соратників проходить
Знайома постать рідного вождя.

Михайло Дубовик

СЛОВО

Я з серця, з глибини слова добуду,
Мов самоцвіти ті ясні коштовні.
Тими словами я казати буду
Про друга людства й щастя, взнане вповні.

Як сад весняний — так цвіте країна,
І сонце світить, і прозорі далі.
Той сад квітучий — наша батьківщина,
Те сонце ясне — наш великий Сталін.

Як ріки в море уливають води,
Несуть садів і нив достиглих шуми,
Так в імені його злили народи
Свої надії, почуття і думи.

Хай злак нам родить нива многоплідна!
Хай пісня соколина ширить крила!
Ім'я його для нас зоря провідна,
І прапор наш, і непоборна сила.

З ім'ям його для нас відрадна праця,
З ім'ям його вперед, народ крилатий!
З ім'ям його — боротись і змагаться,
З ім'ям його — в боях перемагати.

З ім'ям його ростить на ниві колос,
З ім'ям його плекать дитинство наше.
Як муж, як воїн, я підношу голос
І говорю, що серце гучно каже:

—Хай лине літ потік, як бистрі води,
Хай квітне край наш славний і багатий!
Я, вірний син трудового народу,
За нього все життя моє готов віддати.

Хай слово дороге почую в людях,
Прийму як дар найбільший і високий,
Що серце Сталіна живе і в мене в грудях,
Що воля Сталіна й мої рівняє кроки.

Михайло Дубовик

ШВАЧКА

Вишиває швачка барвний килимок,
Та не раз всміхається до своїх думок.

Вишива натхненно, та не день, не ніч,
Бо оте натхнення — не проста то річ.

Вже творця як візьме в радісний полон,—
Він забуде спокій, товариство й сон.

Вишиває швачка образ дорогий,
І тривожно ніби, і відрадно їй.

Шиє вона й бачить мрії на яві:
Може статись, буде килим у Москві.

Може пройде повз той, кого у серцях
Люд трудящий носить по усіх світах.

Він погляне пильно на селянчин твір
І всміхнеться тепло його добрий зір.

Де ж та нагорода, вища за оту
Усмішку вождеву й похвалу просту!

Леонід Зимний

ГРУДНЕВА НІЧ

(З ПОЕМИ „ПРАВО ЛЮДИНИ“)

Поїзд з України й ніч груднева
підійшли до міста водночас...
Під вогнями ліхтарів дерева
сяяли від снігових прикрас.
Світловими лініями місто
врізьблене у темряву було,
і горіло скрізь над ним іскристо
завтрішнього дня ясне число.
Лампами і фарбами плаката,
кумачем виводила Москва
це «12», цю червону дату,
вписану в історію людства.
Не спішив Назар. Ішов помалу,
споглядав столицю світову,
із хибарок і руїн повсталу,
Сталіним підведену Москву.
Так він вийшов на вершину світу —
на Червону площу. Стишив крок...
Ось зірки рубінового цвіту,
слави всенародної вінок!

Ось кремлівських веж висока варта
у міцному поясі зубців...
Тут було і військо Бонапарта
і бундючні банди шляхтичів.
Їх пронесло тут попід стіною,
як на хвилях скреслої ріки
до погибелі несе весною
лід важкий, побитий на куски.
І стоять ці стіни величаві,
хвилю лав розбивши не одну,
наче пам'ятник народній славі,
і Полтаві, і Бородіну...
Прогриміла північ нашим гімном,
спорожнів навколо тротуар.
Певним кроком, від походів рівним,
все ходив округ Кремля Назар.
Ніч була ясна і урочиста,
тішив зір сніжок на деревах,
і Назару із нічного міста
не хотілось входити під дах.
Ріяли думки. Й одна завзята
над стіну злетіла, як орля...
І Назару вбачилась кімната
в тишині північного Кремля:
...Лампа на столі.

І хвильки диму
відпливають з люльки в темноту...
Бачить вождь країну несходиму,
й Колиму, й Хорога висоту.
І найдальших стойбищ та аулів
досягав думок його польот,
й завжди там його пораду чули
у хвилини скрути і турбот.
На просторах велетня-країни,
і в порту Ігарки, і в Криму

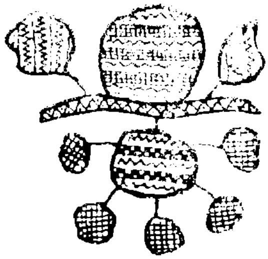
трактористи, льотчики, акини —
друзі і соратники йому.
З одними на вулицях Батумі
прапор наш він звів у темні дні,
з іншими, у таєжному шумі,
зносив муки в царськім засланні.
Багатьох озброював й дорогу
на Зимовий палац креслив сам,
багатьох в Царицинську облогу
врятував, рискуючи життям.
Стратосферні й крижані походи
починались від його стола
й радили з ним раду польоводи,
щоб земля врожайною була.
Він з артилеристами країни
креслив схеми точок вогневих
й хвилювався за життя дитини,
що захворіла в горах глухих...
Все життя, ще з юності у Горі,
він іде в народному ряду;
пережив він з ним часи суворі,
переміг з ним не одну біду.
Розум, серце, титанічну силу
віддає, щоб досягти мети,
щоб народ, вітчизну нашу милу
в царство комунізму привести.
І за щастя все, за радість всяку,
за багатство і за знатність теж
це йому складав Назар подяку,
ідучи біля кремлівських веж!
Тихі й сяйні вулиці столичні...
Може в ніч таку, як от тепер,
він закони сталінські величні
записав уперше на папер.
Ті закони, що права людини

ствердили віднині назавжди
і в фортеці нашої країни
вбережуть від всякої біди.
Дав він сонце нашому народу,
в комунізм побудував мости.
І яку ж відзнаку й нагороду,
цих творінь достойну, нам знайти?
Єсть у нас цієї відзнаки міра!
Це любов народів і племен,
це безмежна вірність і довіра
й стійкість біля сталінських знамен!
Це палке бажання всенародне
за вождя подати бюлетень
в це світання чисте і холодне,
в цей грудневий історичний день!..
Виступали вулиці столиці
із нічних засніжених глибин.
У святкові виборчі дільниці
москвичі ішли, неначе плин.
Обирати у Верховну Раду
Сталіна
і обирати з ним
сталінських соратників плеяду
йшли усім народом трудовим.
Увійшов Назар в одну колону
й зразу ж злився з рідним строєм лав
й милу пісню про Москву червону
з москвичами разом заспівав.
Скрізь оркестри вигравали бурні,
в ритмі маршу починався день,
коли ліг в червоній, строгій урні
і Назарів щирий бюлетень,
на якому у одному слові
втілились народні мрії й шлях
і усе, за віщо ми готові
битися й перемогти в боях!

На майдан пройшов Назар.

Рубіни

розцвітали сонячним вогнем —
гордий символ нашої країни,
що вперед простує за вождем.



Леонід Зимний

ПІСНЯ ПРО ПІВДЕННИЙ ФРОНТ

Дев'ятнадцятий рік був суворим,
Замітали дороги сніги,
По горах, і степу, і над морем
На республіку йшли вороги.

І туди, де бійці відступали,
Кров'ю ран заливаючи путь,
На Південний фронт виїхав Сталін,
Щоб у наступ полки повернуть.

Вартовий крізь віконце вагона
Часто бачив його по ночах,—
Він на картах Вкраїни і Дона
Для удару відшукував шлях.

Вийшов він у шинелі з вагона,
Першій Кінній віддавши наказ,—
І полки, наче буря червона,
Полетіли шляхом на Донбас.

Ми свободу свою захищали,
Ми відстояли землю свою,

Наші коні в замети втоптали
Білі банди, розбиті в бою.

І з тих днів слава по світу лине,
Що не пройде ворожий поход
Там, де б'ються за щастя країни
Мудрий Сталін і вільний народ.

Марко Зісман

ПЕРШИЙ ТОСТ

У небесах зірок святковий плин,
Сніжинки легко падають на плечі.
Вдивляється напрочуд гарний вечір,
Як дівчина, у дзеркала вітрин.

Неначе в казці, ватяні діди
Вдивляються в дітей ясні обличчя,
На красне місто сходить новоріччя.
Ми всі ждемо дванадцяти годин.

Роняючи сріблястий передзвін,
Трамваї мчать в розміреному русі...
Сьогодні ми, товариші і друзі,
Піднімемо бокали шумних вин.

Ми вип'ємо за радісне життя,
Ми скажемо сердечно, тепло, просто:
— Згадаємо найпершим нашим тостом
Учителя, і друга, і вождя.

Згадаємо того, хто крізь бої,
Крізь роки переслідувань, заслання

Приніс нам щастя волі, процвітання,
Високі мислі й пориви свої.

Піднімемо бокали за вождя,—
В серцях любов запіниться глибока.
За батька перший тост нового року,
Наповнений синівським почуттям!

Григорій Захаров

В БЕРШУЕТІ

Я відвідав грузинське село Бершуеті, розташоване за вісімнадцять кілометрів від старовинного міста Горі, на схилі гори, в густій запашній зелені садів і виноградників.

Ще здалеку, по дорозі до села, я бачив схожу на стародавній зазублений спис вершину гори, що випромінює холодне, сніжне сяйво. І що швидше наближався до її підніжжя, то частіш, виразніше оголювались на схилі дикі лісові хащі, виступали обриси могутніх стовбурів дерев з пружними, низько навислими вітами, відчутнішим ставав запах достигаючих плодів.

Був кінець травня. Як завжди в цю веселу весняну пору, сади стояли в пишному цвіту, щедро наливались терпким соком і вкривались легким бронзовим загаром черешні, світлорожевим кольором грузинської зорі ясніли тонкі персикові гілочки.

Коли в'їхали в село, назустріч висипала гомінка різноголоса ватага дітей, вітаючи нас рідною мовою. Діти привели нас до невеликого дерев'яного домика, що здіймався на схилі. Тут живе всіма шанований в Бершуеті чоловік, улюбленець школярів та піонерів — сільський учитель.

Почувши звуки автомобільного ріжка, хазяїн домика вийшов на балкончик і, мружачи від сонця очі, вітально замахав руками:

— Прошу, дорогі гості, прошу, дуже радий!

Десять рипучих приступок вивели нас вгору до нього. Він ішов нам назустріч і дивився на нас теплим, ласкавим поглядом.

В ясній, просторій, скромно обставленій кімнаті було чисто й затишно. Посідали за круглий стіл, що стояв серед кімнати. Він був заваленний підручниками, письмовими роботами дітей, розгорнутими шкільними зошитами. Не поспішаючи, розповів про мету свого приїзду. Старий слухав мовчки, ясно усміхаючись. Здавалося, він заздалегідь знав, що мене цікавить. І це справді було так, бо чоловік цей був шкільним товаришем Сталіна, і ті, що приїжджають в село Бершуеті, живо цікавляться його спогадами про дитинство, про роки, проведені ним разом з товаришем Сталіним у Горійській духовній школі...

*

Григорію Левановичу Глурджідзе 60 років. Тридцять один рік він викладає російську мову в бершуетській школі. Серед педагогів—найстарший і більш любимий місцевим населенням, особливо школярами та піонерами.

Село Бершуеті — батьківщина товариша Глурджідзе. Тут провів він своє невеселе дитинство. Звідси переїхав до Горі. Вступив у духовну школу.

На все життя гостро відбилися в його пам'яті, глибоко запали в його серце роки перебування з Йосифом Віссаріоновичем в Горійській духовній школі. Він поділився своїми споминами.

—...Запам'яталась одежа, в якій Йосиф Джугашвілі з'явився зимою в школі. Його дбайлива мати, заробляючи на життя кроїнням, шиттям і пранням білизни, старалася, щоб син був одягнений тепло й охайно.

«На Йосифі було синє пальто, чоботи, повстяний капелюх і сірі плетені рукавиці. Шия обмотана широким червоним шарфом. Подобався нам його червоний шарф.

«Йосиф був середнього зросту, худорлявий. До школи він ходив, почепивши через плече сумку з червоного ситцю. Хода — впевнена, погляд — жвавий, весь він — рухливий, життєрадісний.

«У перші роки, в підготовчих групах, Йосиф учився відмінно, далі все яскравіше виявлялись його здібності, і він став одним з перших учнів.

«При школі була бібліотека. Коли ми підросли — захопилися читанням. Начальство видавало нам книги, які були нам не до смаку, і ми діставали літературу для читання в Арсена Каландадзе, що мав у Горі книгарню. У Каландадзе ми діставали твори Акакія Церетелі, Іллі Чавчавадзе, Ерістова та інших, книги, які розповідали нам про те, що на світі відбуваються ось такі події, що школа для нас — мачуха.

«Більшість викладачів своїм ставленням до нас ще більше переконувала нас у цьому. Ми цуралися їх і не почували в них сердечності. Нам було ясно, що школа прагне виховати з нас рабів, а не вільних людей.

«Ми вчили уроки, працювали, але для нас не було таємницею, що за стінами школи крилось «щось» інше, неясне для нас тоді в своїх обрисах, але привабливе; воно вимагало розгадки.

«Йосиф краще від інших розумів це «щось». Якщо пам'ять мене не зраджує, розмова, про яку я хочу розповісти, була тоді, коли Йосифові і мені було по тринадцять років.

«Під час літніх канікул, вернувшись в Горі з рідного села Бершуеті, я відвідав Йосифа, і ми вийшли прогулятись на вулицю. Пройшли міст через Куру, перейшли за полотно залізниці і розташувались на зеленому лужку.

«Молоді, ще недосвідчені в житті, ми любили розмовляти на абстрактні теми. Я заговорив про бога. Йосиф слухав мене і після хвилинної мовчанки відповів:

«— Знаєш, нас обманюють, бога нема...

«Ці слова здивували мене. Ні від кого ще я не чув таких слів.

«— Сосо, що ти кажеш...

«— Я дам тобі прочитати книгу, з якої ти побачиш, що світ

і все життя збудовані зовсім інакше, і розмова про бога — пуста балаканина,— сказав Йосиф.

«— Яка це книга? — зацікавився я.

«— Дарвін. Обов'язково прочитай,— повчально відповів Йосиф.

Слухаючи зворушливі, сердечні спогади тов. Глурджідзе про юні роки великого вождя, я не помітив, як у вікно зазирнули весняні сутінки. Він встав, засвітив гасову лампу. Промені світла м'яко освітили його широке, добродушне обличчя.

І довго ще тривала тепла, сердечна розмова. Багато дечого розповів у цей вечір Григорій Леванович: про Бершуеті, про свою роботу в школі, про чудових дітей.

Дізнавшись про те, що товариш Глурджідзе пише вірші, пісні, я попросив його прочитати один із своїх творів. Він охоче погодився, прочитав свій вірш - спогад, написаний ним під враженням відвідин реставрованого домика в Горі, в якому народився і провів своє дитинство Йосиф Віссаріонович Сталін.

Сьогодні я уперше навістив
Твою кімнату в тихім місті Горі.
Ось тут уперше ти заговорив,
Уперше сміх засяв в твоєму зорі.

Твою тахту зберіг далекий час,—
Багатих килимів вона не знала:
І в кідобані * тім, траплялося не раз,
І крихти хліба зовсім не бувало.

Стоїть сундук, як пам'ять давніх днів —
Шовки ніколи не лежали в ньому.
Тут гніт важкий колись людей душив,
Пощади не давав нікому.

* Ящик для хліба.

Ось тут твоя колиска в тишині
Під звук пісень розмірено гойдалась,
Співаючи журливії пісні,
Над нею мати низько нахилялась.

Тут «Іав-Нана»* плакався; струмком
Бринів мотив. Його вчували гори.
Тут разом з материнським молоком
Ти увібрав важке все людське горе.

З дитинства бачив горе бідноти.
Тебе вождем обрали всі народи,
Призивний клич над світом кинув ти:
До праці звеш, до миру, до свободи.

Із краю в край той заклик прогримів,
Гримить побідно з краю і до краю,
І назавжди змітає ворогів
З лиця землі, пощади він не знає!**

Коли я прощався з Григорієм Левановичем, був уже пізній вечір. Але село ще не спало. З гори доносився стрункий хор голосів і ще довго, довго линули нам услід сердечні мотиви грузинської народної пісні «Суліко».

Невдовзі я прочитав у «Правде» про те, що Указом Президії Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік Григорій Леванович Глурджідзе за видатні успіхи у справі шкільного навчання та радянського виховання дітей в сільській школі, за відмінну постановку навчальної роботи й активну участь у громадському житті села нагороджений найвищою нагородою — орденом Леніна. Я згадав Бершуеті, що потопає на схилі гори в густій, запашній зелені садів та виноградників, тихий весняний вечір, проведений в маленькому

* Колискова пісня.
** Переклав з російської І. Гончаренко.

дерев'яному домику за зворушливою розмовою з цією на диво скромною, щирою, життєрадісною людиною...

Був кінець травня. Як завжди, в цю веселу весняну пору сади стояли в пишному цвіту, щедро наливались терпким соком і вкривались легким бронзовим загаром черешні, світло-рожевим кольором грузинської зорі ясніли тонкі персикові гілочки.

Переклав з російської
Л. Єзерницький

Леонід Корнфельд

ПОСИЛКА

Про зелений лист скажи ти.
Понад берегом Дністра
Урожай згинає віти,
Їх до пояса згина.

Проспіваймо про листочки,
Лівий берег, зелен сад.
Груші й яблука збирають
Групи радісних дівчат.

Полудневе сонце сяє,
Спів дзвінкий в садах густих.
Щільно кошики складають,
Гарно убирають їх.

І жоржини і троянди,
Квіти наші навкруги,—
Це тобі посилка, Сталін,
Любий Сталін, дорогий!

Проспіваймо ж про листочки,
Хай дзвенять, дзвенять пісні!

Серед яблунь спів дівочий
Над садами вдалині.

Про зелений лист скажи ти.
Понад берегом Дністра
Урожай згинає віти,
Їх до пояса згина.

Переклав з молдавської
Гр. Ратц

Олександр Копиленко

ЗЕМЛЯ

Ця непорушна постать давно вже зацікавила мене. На пагорку, що залишився, мабуть, від старовинної могили і височів над безкраїм степом, стояла людина. В гарячих відблисках потухаючої зорі людина здавалася гігантською на зріст. Але то був обман зору, гра останніх променів сонця, що коливалися на прозорих, шовкових хмарках заходу.

Перепели давали натхненний вечірній концерт. Я йшов серед пташиних пісень, серед замислених колосків жита, що хилилися з тихим шепотінням і кланялися землі, сонцю і людині. Мені не видко було кінця житнього лану, хліб виріс вище мого солідного зросту, і я думав, що тут, серед цієї гущавини, можна заблудитись.

Село лежало за спиною, а попереду вабила до себе непорушна постать людини.

Я не мав права порушувати спокій невідомого, але мені кортіло хоч одним оком, скоса подивитися на нього... Шпоришем, лободою і біленькими зірочками квітів заросла забута дорога, вона підганяла мене, бо вилася біля самого пагорка.

Привітавшись, я не чекав відповіді, але невідомий радо стрепенувся і заговорив сам:

— Мандруєте серед краси, товаришу?

— Справді таки мандрую, бо не знаю, чи дістануся до кінця цього лану,— відповів я.

— А ви йдіть звідси погляньте, ще видно, може побачите край жита. За ним пшениця йде і ячмені колосяться. Я бачив вас, товаришу, в селі сьогодні... З газети ви?

З пагорка розстилався величний, невимовний пейзаж. Стіна сизого жита починалася ось внизу, а далі біля самого лісу губилося воно. Око не могло охопити відразу всю широчінь зеленої землі.

Цей вечір, і простір, і тиша вселяли в серце спокій, примушували розкривати душу. Так вийшло, що ми розмовляли, перебиваючи один одного, щоб висловити зразу почуття, які не можна більше носити в грудях. Нарешті я замовк, бо мій співбесідник заговорив замислено, ніби звертався до своїх думок:

— Тут, біля цієї могили, сина мого вбито у вісімнадцятому році. Партизанили ми з ним. Молоде ще зовсім і світу не бачило як слід, шістнадцятилітнє дитя... Де там той світ! Дивлюся я на оці лани, зело вже пнеться вгору, скарби які! Все життя до революції мріяв я трохи землі мати, і не мав. Богу молився, пробачте на слові. Поту скільки пролив по куркулях і панах, та із злиднів не виліз. Не виліз, аж поки прийшла наша влада. Розігнув спину і став господарювати. Головою колгоспу до минулої зими був, а потім забрали мене в МТС, а тепер в земвідділ взяли. Вся земля моя, Україна моя! Все по району їжджу, дивлюсь на землю, на людей, серце не вміщується в грудях, тісно серцеві! Живе народ, голову не згинає, і гляньте, який простір у нашому колгоспі! Заїду сюди в село, тягне мене в рідний куток! Вийду, погляну і скажу собі: — Дивись, Темнота Іван!.. Сльози на очах витру від радощів, і така тобі до роботи сила приходить, що гори перекидав би!.. Прізвище яке причепили нам — Темнота! Тепер з таким прізвищем і жити соромно. Мені ще не так, а син мій гнівається, каже: ми не темні, немає в нас тепер темних!.. Темнота!.. Хоч міняй прізвище!.. Я на курсах вчуся, до алгебри вже дійшов, а син інститут кінчає. От вам і Темнота! Одне в мене бажання в душі є — горде таке бажання, що нікому я

не говорив ще, ношу його в серці і життя своє покладу, щоб добитися... Єдине бажання, найбільше в моїй душі. Хочу я побачити товариша Сталіна нашого. Якраз ви нагодилися, а я про нього думав... Підійду я до товариша Сталіна, вклонюся і скажу: дорогий наш, сонце наше над землею, над осяйною і плодючою землею! Німий чоловік я, щоб подякувати вам від народного щастя і від української землі. Закосичена зелом, квітами і плодами переповнена наша республіка, а народ славить вас від любові, від пошани і від щастя. Дозвольте подякувати вам і доповісти, скільки зерна лежить у наших коморах, скільки любові до вас у наших серцях... Отаке єдине бажання ношу я в своїй душі...

Закінчив Іван Темнота і, мов заворожений, задивився в простір, куди прослався його шлях і хилилися з подякою жита.

Арон Копштейн

КУРДИ СПІВАЮТЬ*

Люди! Ставайте під тінню високих крон,
Як звичайно, слухайте пісню мою,—
Я вам скажу про молодий закон.

Дійшла вода до наших сухих вершин.
Достигло право для дружніх народів гір.
Прийшов папір, і літери — кожна в аршин.

На високій струні музиканти заграють для нас,
Очі заплющивши, пісню ашуги складають.
Нашою буде земля, нашою повсякчас.

Хто ж це нам двері до раю відкрив,
Землю стару молодою зробив?
Сталін — батько народів, Сталін — окраса окрас.

Ми блукали в пустелі, життя марнували в путі,
Камені плакали, плакали білі сади,
Птиці плакали: тяжко вам, тяжко іти!

Та перебили ми зграю сивих вовків,
Що зарізали в нас ніжних ягнят!
Переступили ми долю сивих віків.

* Вільна обробка народної пісні за записом А. Шамілева.

Нам посміхається камінь, сонце в нашім краю,
Нам посміхаються наші сади:
Ми батьківщину знайшли, землю впізнали свою.

Сталін — життя! Сталін — живий алмаз!
День і ніч ти працюєш в Кремлі!
День і ніч думаєш ти про нас.

Світе наших очей! Сталін — алмаз!
Ми довіряєм тобі наше життя.
Сам живи,— довго живи,— для нас!

Яків Качура

ЩАСТЯ

Вечір прийшов несподівано. На головній вулиці, над аркою, зайнялася велика червона зоря; слідом за нею спалахнули електричні ліхтарі по всіх вулицях, а далі бризнуло й розлилося срібним сяйвом світло по хатах — і в тій хвилині все село Літки заіскрилося веселими привітними огнями.

Настя Ковалиха не прокинулася від своїх думок навіть і тоді, як світло, сміючись, пустуючи, облило всю її задумливу постать. Вона сиділа край стола, підперши голову руками, і линула думками далеко-далеко, аж на край свого життя...

... Була вона дівкою... Минулося те дівоцтво, немов за водою сплило, не знати, як його й споминати. Мабуть, чи не так, як у тій пісні співається:

> Ой, стану, згадаю
> Про своє дівоцтво,
> Та й поллються слізоньки,
> Як вода спід мосту...

А вийшла заміж — що змінилося? Тільки горя більше набралася: пішли діти — та одно за другим. А ти, жінко добра, хоч — роби, хоч — гола сиди. Нема тобі полегшення ні від бога, ні

від людей, ні від рідні, ні від чоловіка — сказано, злидні! А в злиднях і кохання — не кохання. Яке життя — така й любов, таке кохання. Чоловік, бувало, чорний, мов земля, сидить, а голова сама з журби долі хилиться... .

— Що маєм робити, жінко? Як нам далі жити?

А що вона могла йому порадити?

— Якось треба доживати...

Але й того злиденного життя не судилося дожити вкупі. Сталася війна — забрали чоловіка... Залишились злидні, бідування і малі діти. Не одна вона була така. Було багато. Бідувала чорно, аж ревла... А повернувся чоловік — то що? Силу, яку мав, лишив на фронті. Не життя, а темна домовина — і живі люди в ній.

Через рік помер від сухот чоловік. Лишилася вона сама давати дітям лад. А який ти лад даси їм, коли в тебе коло хати курка — і та не вдержиться, і на руках дитина в сповиточку? Проте мусила, робила. Як же? — Мати.

Тільки в революцію і розвиднилось... Та й то коли б не колгосп — пропала б! А колгосп на світ удруге народив, і вийшло так, що на старість повернулась нова молодість... Тепер дівуй, стара! Викохала трьох синів, як соколів... Дмитрунько — в школі десь дітей навчає, Васильочок — інженер, на шахті вугіль здобуває. А Ваня — кордони стереже від ворогів неситих. Одна Галочка на втіху дома залишилась, та й та десь цього року школу закінчить і вилетить...

Стукнули сінешні двері. Хтось шарив по сінях, намацував руками клямку хатніх дверей, наміряючись увійти до хати. Настя обернулася.

— Неначе хтось чужий?

Хотіла вже підвестися назустріч, коли — нá тобі! — через поріг до хати, разом з холодом, вкотилася клубком відома в кожній хаті баба Омеляниха.

— Добривечір, сусідонько! — вклонилася баба.

Настя похмурилася. Омеляниха належала до тих баб, що, як то кажуть, можуть разом «стригти і голити». Шпаркими, зажерливими очима обмацала вона в одну мить усі куточки

просторої, сповненої всіма достатками хати і, впевнившись, що Настя тут сама і що їм ніхто не заважатиме, обережненько, бочком, присіла на край лавки.

— Що новенького чувати у вас, Настуню? — Голос баби Омелянихи сьогодні був такий прихильний — хоч до рани прикладай. Настя добре знала ціну цій прихильності, і хоч як вона не любила баби, сільської похатниці, а все ж таки відповіла для годиться:

— Дякувати, нічого. Хата тепла, в хаті добре, хліб їмо — не кришимо...

— Так, так, хвалити бога, маєте, Настуню, хліб і, як то кажуть, ще й до хліба, — радо підхопила баба Омеляниха, не забуваючи при цьому обмацати своїм пролазливим поглядом усі куточки в хаті. Потім вона вмостилася на лавці вигідніше і почала:

— А я оце йду від батюшки, коли назустріч братик ваш молодший, Федір... «Доки, каже, бабо, ти будеш нам світ паскудити, віспи чорної нема на тебе!..» Господи! Хіба я що? Віку того крапля залишилася, дожити треба... В якій вірі жили, в такій помирати будемо, а як же? Христос терпів і нам велів... А батюшка, боже, сокрушаються! Ви там, Настуню, ближче стоїте до власті... Не знаєте, як буде завтра з голосуванням?

Облесливий бабин голосок залазив Насті в душу. Баба з того нетерпіння аж засовалася на лавці, сподіваючись почути цікаві для себе новини. Настя посміхнулася. «Стерво баба, випитує», — подумала і потім голосно додала:

— А так воно й буде: за «Положенням». Як у людей, так і в нас...

— І баби, кажуть, повинні йти голосувати? — допитувалася Омеляниха.

— А як же? — Насті було приємно відчувати свою рівність. — Хіба жінка не той самий чоловік?

— Той самий, та не той, — значуще натякнула Омеляниха. — Чоловік — це чоловік, а баба — баба. Де чоловік раз ступне, там бабі треба два... І нема чого, Настуню, нам рів-

нятися до них. А то звикли скрізь бабами затулятися, де треба, де й не треба. Голосуй... А потім що до чого... «Ти, проклята душа, винна!» Спом'янеш моє, Настуню, слово: на баб усе перекладуть... На руках — ти чула? — кажуть, будуть класти вічную печать?

— На язиці, кажуть,— це я чула, і то не всім, а лиш декому ...— відказала бабі Настя.

Баба здивовано вирячила очі. Чи не причулося це їй часом? Світ перевернувся! Слухати таке від Насті...

— Як ви кажете, Настуню?

— Так, як чуєте, бабуню.

Насті вже давно хотілося провчити бабу, щоб по хатах брехонь не розносила, та все якось не випадало. Омеляниха усе ще не могла опам'ятатися.

— То ти мені збираєшся на язиці печать класти?

— Хіба я сказала — вам? Тому, хто з свого язика робить халяву ...

— Тьфу на тебе, капосна! — скипіла баба, забуваючи, чого вона прийшла до Насті.—Ти до неї з щирим серцем, а вона... Дивись, яка совєцька стала! Коли б не урвалося!

— Така, як бачите. Не бійтесь, бабо, не урветься,— допікала Настя бабі.

— А щоб ти дітей своїх не дочекала бачити! Щоб ти скрутилася! — кричала баба, виливаючи на Настю усю жовч, усю свою злість.

— З вашого рота та в вашу пазуху, з вашого рота та в вашу пазуху,— відвертала Настя бабині прокльони.

Міцно причинила за бабою двері і якийсь час схвильовано стояла серед хати.

Що ж це вона робить? Через цю дурну бабу забула, що в хаті не прибрано! Аджеж завтра вибори до Верховної Ради СРСР — велике свято у цілій радянській батьківщині... І для неї, Насті, це свято так само дороге, як і її діти, що служать радянському народові. Хіба воно не народилося в крові і муках, як родиться найдорожча матері дитина? Революція— це мати. Більшовики — її сини й дочки. А вони вернули

Насті, убогій жінці, втрачене життя, вернули втіху в цьому житті, вони виховали всіх її дітей... Як же їй не святкувати цього свята, коли душа проситься? Настя кинулась до скрині, вийняла найкращий, найкоштовніший рушник тонкого, ясного, немов травневий день, мережива. Внесла з комори червоної калини.

Авжеж, вона зараз сплете вінок з червоної калини і цим вінком та рушником вшанує найлюбимішого з усіх, того, хто став їй батьком рідним,— Сталіна.

Пальці Настині жваво бігали по гілочках калини — вона плела вінок. Портрет вождя стояв тут же таки, обіч неї. З виточеної рамки на Настю дивилися привітні, теплі батьківські очі, і, сповнена радісного хвилювання, Настя враз відчула, як ці теплі, променисті очі раптом діткнулися до струн її душі, і сама її душа, не відаючи того, стиха заспівала. Цей спів спочатку був невиразний, несміливий. Скоріше це була журлива скарга якоїсь маленької дівчинки, що втратила і знову знайшла свого тата; з сльозами на очах розповідає дівчинка татові про свою до нього любов, про свою тугу, про свої поневіряння,— так розповідала й Настя...

> Вийду за ворота, стану як сирота,
> вийду за другії — трава зеленіє...
> Горе ж було жити, ой, як тій криниці
> межи дорогами!
> Як з тої криниці всяк води нап'ється,
> з мене, удовиці, всякий насміється,—

скаржилась Настя, виливаючи біль і тугу своєї душі. Далі голос її зміцнів, крізь сльози з очей Насті виглянуло сонце, і вже не журба, а радість довгожданого щастя забриніла в Настиних словах:

> ...Та не вік судилось багачам сміяться,
> прийшли й на них чорні, невеселі дні,
> засіяло сонце — наш великий Ленін —
> засвітило сонце бідній удові.

Слів пісні не треба було ні шукати, ні складати. Вони самі виливалися з серця разом з радістю осяяного ленінським сонцем удовиного щастя. Пісню співало саме серце, а з серцем заспівала й Настина хата і все, що було в хаті,—на цілий широкий світ співала Настина радість:

...А другеє сонце — то наш рідний Сталін!
Розцвітає красно вся наша земля,
маком - калиною розцвітає щастя, —
не заплаче більше бідна удова...

Вільно й радісно впліталася у вінок пісня.

Степан Крижанівський

ЗДРАСТУЙ, РІДНА МОСКВА!

Пройде слава повік віднині
В нашім краї величних побід,
Як три льотчиці, три героіні
Пролетіли на Дальній Схід.

Як вони з Далекого Сходу,
Перемігши тайгу вікову,
У цвітах, тріумфальним походом
Поверталися в рідну Москву.

Де би соколи не літали,
Де б вони не ширяли крильми,
До Москви, де наш рідний Сталін,
Повертають шляхи прямі.

Це вони, мов сонця потоки,
Ім'я Сталіна пронесли
Від Москви до Владивостока,
Від Хабаровська до Москви.

Тую славу приніс крилатий
З батьківщини ім'ям корабель.

Здрастуй, рідна Москва, наша мати,
Революції цитадель!

Ти прославлена і нездоланна,
Древня ти і завжди нова,
Героїні, герої Хасана,
Всі вітають тебе, Москва!

Комсомольської юності зливи
Їх несуть до вождя і отця
У єдинім святковім пориві
Всі думки, і чуття, і серця.

Степан Крижанівський

ЗОЛОТІ КЛЮЧІ

Колись давно у час лихий, в негоду,
Коли були пани й раби, вночі
Пани украли нишком у народу
І заховали золоті ключі.

Ключі приходились до щастя й долі,
До всіх наук, мистецтва й майстерства.
І опинилися в гіркій неволі
І труд народу і душа жива...

За брамами, в глибокім підземеллі
Людські таланти замкнені були.
Нащо панам таланти? Їм на землі
Потрібне бидло — люди та воли...

Коли, було, невільниця співала,
Схиляючись у полі на межу,
Орлям підбитим пісня упадала
На чорну землю — рідну і чужу.

Коли сопілка сумовито грала
В руках умілих пастуха-митця,
Лише ліси та луки наслухали
Вигадливі мелодії співця.

Одинаки знаходили дорогу
До скарбів, замкнених на люте зло.
У двері билися біля порога,
Але ключів до щастя — не було!

І гинули... Зате пани сумлінно
В своїх піснях плели густу брехню
Про рай земний. А скрізь по Україні
Вже гнів кресав, як іскри із огню.

І от зросли нові богатирі,
Сини великого робітничого роду,
Вони панів прогнали. В тій порі
Ключі до щастя віддано народу.

Ключі ті революція взяла
І підземелля з скарбами відкрила,
І наша рідна музика зняла
Зав'язані в старому світі крила.

І пісню відімкнули ті ключі,
Одвічно-юну, невмирущу пісню,
Вона полинула у далечінь,
Як щастя нашого крилатий вісник.

І вийшов танець — молодий юнак,
Незрівняний, бурхливий і натхненний.
Усі вони — життя нового знак,
Бо край у нас музичний та пісенний.

По-новому звучать старі пісні,
Їх наша радість оновляє нині,
Почуєш їх узимку й навесні
Із вуст красуні-дівчини й дитини.

То славить визволений наш нарід
Нового світу велич. На простори
Виходить пісня. Йде річками вбрід,
Сягає в даль через найвищі гори,

Ширяє в небі, як гірський орел,
Б'є спід землі прозорими ключами,
Я припадаю до її джерел,
Несу її над селами й містами.

Злітай же, пісне, од усього серця
Во славу Леніна і Сталіна. Хвала
Вождям народу вільного, бо все це
Нам мати-революція дала!

Іван Кологойда

НА ПОЛЮВАННІ

I

Носогорко йшов покрученою стежкою. Над головою — гори гостряками ховаються в хмарах. Внизу — бездонні урвища. Гляне мисливець — серце мліє.

Раптом стежка повернула праворуч, і перед Носогорком розляглася зелена долина, подекуди вкрита брилами каміння.

Носогорко бистрий на очі — в одну мить його пильний зір обмацав усю долину. І чи то здалося, чи справді між камінням майнули роги джейрана? А через якусь хвилину ледве чутно вирвалось переконливе:

— Він!

Підкинув рушницю, і слідом між горами полинув відгук двох майже одночасних пострілів.

Джейран підскочив і каменем упав на землю.

Носогорко хоч і зачув невідомо чий постріл, все ж не звернув на це уваги. «Мало хіба тут мисливців? Може, десь поблизу і собі хтось убив козла».

І Носогорко щосили побіг до своєї здобичі.

Коли нà тобі: загавкала собака і — наче з неба впали — коло тварини з'явилися й інші мисливці. Було їх аж троє. Ясно: в цього ж самого джейрана стріляв ще хтось з цих трьох.

Хвилину стояли мовчки. Оглядали один одного. Троє мисливців одягнені в справжній мисливський одяг з усією амуніцією на плечах. Тільки на голові в одного була кепка, в другого — тюбітейка, а в третього — звичайний кавказький бриль.

Носогорко безнадійно хитнув головою: «От і маєш... Розбери тепер, хто поцілив — я чи вони!»

Мисливець у брилі наче прочитав його думки, показав на джейрана...

— Візьміть ви. Це ваше щастя.

Носогорко здивовано ворухнув густими бровами.

— Хто його знає... І ви ж стрельнули.

Мисливець у брилі усміхнувся. Всі троє переглянулись.

Тоді той, що у кепці:

— Ми на свого ще натрапимо.

А мисливець у тюбітейці тільки підморгнув: мовляв, ну чого ж?.. беріть.

Носогорко покрутив головою і, слова не мовивши від оглушливого рокоту над головою, несамовито кинувся вбік і став зиркати на гірські верховини.

Всі залилися дружним сміхом. А Носогорко переступив з ноги на ногу й почервонів. Подивився на небосхил:

— Я думав, каміння з гори посипалось.

Мисливець у брилі пояснив:

— Яке там каміння! То грім так...

— Та я вперше в цих місцях. Ніколи не чув кавказького грому і не бачив тутешніх дощів. Тут не так гримить, як у нас. У нас гримить так, наче хто босими ногами по бляшаній покрівлі бігає, а тут тріщить, як сіль в огні. У нас спочатку хмари навіє, потім уже дощ іде. А тут дивишся, стоїть ясна погода, потім зразу загриміло і — звідкіль не візьмись — як з відра полив дощ.— Повів рукою по обличчю.— От і зараз... бач, уже крапає.

— Жарти жартами, а дощ таки буде,— сказав мисливець у брилі.— Тут недалеко печера, берімо козла і пересидимо там негоду.

Густіше почали падати краплі дощу, і це примушувало мисливців поспішати. Прийшли в печеру. Коли поскидали мисливську амуніцію, мисливець у брилі запропонував:

— Ну, раз так, давайте, товариші, підзакусимо, поки дощ перейде.

— Раз на те пішло...— Носогорко запнувся і поставив перед усіма пляшку вина.—У вас закуска, а моя чарка нехай буде.

І мисливці випили вина, почали призволятися. Слово по слову — і зав'язалась дружня розмова. Тепер Носогорко насмілився сказати те, що йому здалося, коли він вперше при зустрічі глянув на того, що в брилі.

— А ви знаєте? Ви дуже схожі на товариша Сталіна.— І попросив в інших підтримати своє враження:—Еге, схожий?

Троє мисливців усміхнулись. А той, кого це торкалося, сказав:

— Да, можливо.

Носогорко не дав більш нікому й слова мовити. Похвалився:

— А я з товаришем Сталіним був як оце з вами,—і, відчувши на собі недовірливий погляд, забожився: — Їй-богу, не брешу!

І почав:

— В дев'ятнадцятому році було це, товариші, коли на села, як сарана, налинули всякі там банди. Одного разу в нашому селі стояв партизанський загін — ішов на з'єднання з червоними частинами. В цьому загоні і я був. Думали переночувати і ранком вирушити далі. Та не так воно сталось, як гадалось. Вночі налетіли денікінці, і село перетворилося на пекло. Багато хто з наших втік, а багато хто і голови поклав за святеє діло. А я з сином, схопивши кулемет, заховався у погребі. Жінка теж десь утекла. Думав — ніч мине і банда піде далі. Та ранком, чую, головорізи ще в селі. До нас у погреб долітають постріли, зойки, плач і стогін. Так аж три дні. Сил надавала лише уперта думка: не вікувати ж банді в селі,— ще день, два, а там наші настигнуть і ми вилізем.

Троє мисливців уважно слухали розповідь.

— На четвертий день так воно і сталось. В обід, чую, знявся галас. Ну, думаю, час настав. Та з погреба ще не вилазив. У самого повні груди радості, і дитина, бачу, пожвавішала. Пройшло ще трохи часу, і ми почули постріли. Тоді я обережно виглянув з погреба. Бачу: банда готується відступати. А постріли все частішали й частішали. І коли з другого боку села гримнуло «ура!», я сказав синові: «Давай, пора вже». Сяк-так витягли кулемет і як застрочили!.. Білі почали падати, наче трава під косою. Піднялась паніка. Синок стрічку подає, а я припав до кулемета і все строчу. Випустили одну стрічку, заклали другу. Згодом синок щось кричить до мене, та крізь скреготання кулемета я нічого не чую. Тоді він штовхає мене і показує праворуч. Я глянув у той бік і побачив, що на банду натискують червоні. Мене огорнула ще більша завзятість. Докінчив другу стрічку, випустив з рук кулемет, бо перед нами були вже червоні бійці. Думаєте, довго довелось з бандою вовтузитись? Ні. Після бою приходять до мене червоноармійці: «Скоро у вас сам товариш Сталін буде. Приїхав на наш фронт з Ворошиловим і Будьонним»,— кажуть. А я дивлюсь на червоноармійців і не знаю, що сказати. Згодом хтось глянув у вікно. «Ідуть»,— каже. В хату справді зайшов товариш Сталін, а з ним, як і було сказано, товариші Ворошилов, Будьонний. Сталін поспитав: «Це ви будете товариш Носогорко?» Я виструнчився перед Сталіним і відчеканив: «Я — Носогорко, кулеметник партизанського загону». Тоді Сталін потис мені руку і подякував. Потім погладив синка по білявій голівці і похвалив за хоробрість.

В очах Носогорка — відблиск солодкої згадки. Куточки рота потяглися до ушей і в густу бороду пурхнула усмішка.

— Тепер мій синок доктором. Робить тут, на Кавказі. Оце я й приїхав до нього погостювати.

Мисливець у брилі плеснув себе по коліну.

— Так це ви? Пам'ятаю, пам'ятаю. Був у вашій хаті, коли ви розмовляли з Сталіним.

Носогорко сіпнувся:

— Та ну?

— Слово честі,— запевнив мисливець у брилі.

А його товаришам нетерпеливилось і вони попросили:

— Далі, далі розповідайте.

— А далі було так: поки ми з товаришем Сталіним розмовляли, в хату набилося повно людей. Той собі просить записати його до Червоної Армії, а той собі. Інші шукали поради у товариша Сталіна: «Що робити селянинові далі, яке життя будувати? Слобідчанам он добре, вони поміщицькі землі забрали, а в нас поміщика не було. Де землі взяти бідноті?» Сталін посміхнувся. Та усмішка на все життя запам'яталась мені.

« — Та у вашому селі землі багато,— сказав Сталін.— Її скрізь є, тільки не ви нею володієте. А треба, щоб вона була ваша. Скільки землі у вашої куркульні?

« — Ого! Хоч одбавляй! — почулись голоси.

« — У Кортенка десятин п'ятдесят. У Бортенка і того більше...

« — Ну от! — сказав Сталін.— А церковної землі у вашому селі хіба мало? Землю треба забирати не лише у поміщиків, а й у глитаїв. Мало хіба їх на ваших шиях сидить? Ділiть землю, товариші, і будуйте нове, вільне життя.

«В хаті піднявся галас. Всі кинулись до товариша Сталіна; обнімали, тисли йому руки і ще довго розмовляли з ним. Відтоді склалася в народі казка «Як товариш Сталін уму-розуму навчив людей». От як бачив я товариша Сталіна.

Носогорко, помовчавши трохи, закінчив:

— Дуже хотів би зараз подивитись на нього. Скільки то води утекло за цей час!

Мисливець у брилі налив усім вина.

— Ми от заговорились, а їсти — не їмо.

— А це якраз до речі,— взяв у руки вино Носогорко.— Давайте вип'ємо за нашого рідного, любимого Сталіна, нехай йому легенько гикнеться. Вип'ємо за його здоров'я і побажаємо йому жити та й жити!

І люди, які вперше зустрілися, стали друзями.

Всі випили вино і взялися знов за їжу.

Потім мисливець у брилі поцікавився:

— А чи багато залишилося в живих з нашої частини? Пам'ятаю, тоді чимало з вашого села пішло за нами. Хто що тепер робить, і де?

— Коляда головою сільради тепер. А Цяпу Савка пам'ятаєте?

— Пам'ятаю. Завзятий вояка був.

— Тищенко Марко, сусід мій... з горем пополам...

Носогорко насупив густі брови та й зітхнув важко:

— Лежить колодою чоловік. І так уже років з п'ять.

Мисливець у брилі глянув занепокоєно на Носогорка.

— А що йому?

— В бою кулеметом скошений був. Скільки то ран у ногах мав. Ну, а тепер от боком вилазить. Спочатку було ніби нічого... Позаживало. Ходив, робив. Потім зразу позбувся ніг. Паралічем розбило. От і лежить, кажу, вже років з п'ять. Медицина приписує курорти. Коли б поїздив підряд стільки років, скільки треба, може й помогло б. А так...

І замовк Носогорко в задумі. А мисливець в брилі тільки мовив:

— Да... Шкода Тищенка.

У печері журно. Думки летять в минуле.

Мисливець у брилі дістав записну книжечку. Не кваплячись, написав листа, взяв конверт у свого товариша, заклеїв і віддав Носогоркові. Попросив:

— Не загубіть тільки. Обов'язково передайте Тищенку.

Носогорко обережно поклав лист у кишеню.

— А як же... Передам.

Прибравши решту їжі, мисливці нарешті вийшли з печери.

— Спасибі за компанію,— подякував Носогорко трьом мисливцям. І, глянувши на джейрана, спитав:

— А козел?

Мисливець у брилі поклав на плече Носогоркові руку:

— Беріть, беріть. То ваша здобич.

— Ні, мабуть, я промах дав.

— Бувайте здорові, товариш Носогорко! Бажаємо успіху.

— Того ж і вам...

Дощу наче й не було. У сонячній заграві виблискували матер'янкові вежі кам'яного масиву і на синявому дні урвища химерно шаруділа річка.

II

Коли Носогорко повернувся з Кавказа, він у першу чергу виконав прохання мисливця в брилі: передав Тищенку листа.

Півгодини ще не минуло після цього, а селом уже летить звістка — радісна, незвична. Ось вона влетіла в хату Носогорка. Наче ошпарений, метнувся Носогорко, навіть полуднувати кинув, побіг до Тищенка. А там уже повно людей. Двері відчинено, бо і в сінях стояли люди.

І всі погляди зупинились на Носогоркові.

— Ну, як? Розказуй.

Носогорко кліпав віями.

— Люди добрі, дивіться: чваниться,— засміявся Коляда.— Я думаю!.. Бачити товариша Сталіна кожному з нас хотілося б.

В очах Носогорка обурення. Сливе пошепки сказав:

— Глузувати надумали? Тіатрів захотілось?..

— Павлуша, не крути! Листа ж Тищенку від товариша Сталіна хто привіз? Ти чи не ти? Га?

Носогорко кинувся до Тищенка.

Той лежав горілиць. В куточках перенісся застигли дві росинки, а обличчя всміхалося. Лист, лист від товариша Сталіна наповнював груди почуттям радості. Тремтячими руками тис клаптик паперу до грудей. В хаті почули схвильоване:

— Особисто рідний Сталін турбується. О! Пише отут, що на курорт скоро поїду. О!..

— Ану покажи,— простяг Носогорко руку до Тищенка.

Тищенко не дав листа. Тримав його як найдорожчу на світі річ, показав Носогоркові здаля.

— О, диви!

Носогорко на хвилину одеревів.

— Виходить, що я таки знову бачив Сталіна, товариші! Говорив з ним, як оце з вами! Люди добрі, звідки ж я міг знати, що то сам товариш Сталін, коли він такий самий, як я або ти? Ну, такий, як оце ми всі з вами! Простий собі чоловік. Разом їли. Закусювали. Он як!

Потім підкрутив вуса, сів край столу.

— Я, люди добрі, все розкажу як було, все розкажу по порядку.

Абрам Кацнельсон

ОЛІМПІАДА

I

Густозерним, щедрим урожаєм
осінь починається у нас.
Урочисто літо виряджаєм —
соковитий, плодоносний час.
В знак прощання з літньою красою
у природі гульбище бучне:
збурене останньою грозою,
небо громом свято розпочне.
Наче б'ють десь барабани дальні;
сині фейєрверки блискавиць;
і над всім — збентежено - прощальні
тихі співи перелітних птиць.
Все прощається сьогодні з літом;
ніби відзначаючи цю мить,
в темнім небі дивним семицвітом
над всім світом райдуга тремтить... .
І гостинно хиляться дерева,
дивлячись на осені прихід.
А вона — злотисто - кришталева —
кожному дарує стиглий плід.

І щодня поважні сиві тучі
в ріки, у дерева і кущі
наливають, мов вино, кипучі,
ароматні, встояні дощі...
Ллють дощі. І листя рвучко пада,
бурі й зливи невгамовний свист.
А в колбуді йде олімпіада,
виступає сивий бандурист.
Тільки він заграє на бандурі,
пальцями по струнах поведе,—
замовкає грім, і свисту бурі
і дощу не чути вже ніде...

II

Дід піввіку грає на бандурі.
З нею мандрував він по селу,
ґрав прохожим про літа похмурі:
долю, доленьку, недолю злу...
Так ходив він, сухарів торбину
на потертих плечах несучи,
і співав про бідну Україну —
про обдерту вбогу сиротину,—
і у пісні плакали сичі...
Десь бої проходили, як бурі...
Дід дививсь, до чого все ішло,—
грав, як і раніше, на бандурі...
Тільки чув він, що загін Петлюри
вже сусіднє запалив село...
Тільки чув він про лиху годину:
наче чорні хмари сарани,
інтервенти йдуть на Україну
й землю знов привласнюють пани...
— Хай ідуть! — сказав, ковтнувши пива,
злий мірошник.— Нам врятують хліб...
— О, звершися ж те небесне диво,
боже, поможи! — варнякав піп...

І на діда подивились скоса:
— Що тобі тут треба, старина? —
Так штовхнули, що й дзвінкоголоса
зойкнула й урвалася струна...
І у бурю, у дощі, у вітер
дід подався степом навпростець...
...Десь далеко є червоний Пітер,
і там Ленін — бідняків отець...

III

Мандрував, прохожим грав усюди,
хто копійку дасть, а хто — п'ятак...
На вокзалі — у шинелях люди,
з них один — ну, зовсім ще юнак.
Дід спитав у хлопця: — Звідки, сину?
— Разные — из Тулы, из Орла...
— А куди ж бо ви?
— На Украину.
— А чого ж бо?
— Верно, есть дела...
— Ну, скажи ты просто: бить Петлюру, —
зауважив другий, — вот дела... —
Попросив заграти на бандуру:
— Песнь Украйны очень мне мила... —
Дід заграв про долю чумакову,
про степів сумних безмежний шир...
А скінчив, то з ним почав розмову
полковий товариш командир:
— Очень грустно ты играл, папаша,
больше бы веселья и тепла...
Вот воюем, чтобы песня ваша
на Украйне радостной была...
— А ви звідки? — дід спитав.
— Из Тулы.
Самоварник я. Вот и всего.
— А про Леніна, товариш, чули?

— Как же, даже видел самого ...—
В командира — скроні посивілі
і від шаблі — на обличчі слід ...
Розповів, як Сталін - Джугашвілі
передав од Леніна привіт.
Він приїхав вчора із столиці,—
Леніна найближчий помічник,—
очі лагідні, а сам як з криці —
дійсно — **Сталін**! — справжній більшовик ...
Ще сказав, що шлють їх на підмогу
українським щорсівським полкам,
що коли здобудуть перемогу,—
на Вкраїні не бувать панам!..
У старого заблищали очі ...
Говорили про війну, про мир.
Довго з дідом розмовляв, до ночі,
полковий товариш командир.
— Может быть, поможете, папаша,
боевая предстоит нам ночь:
там в селе осталась рота наша,
нужно ей оружием помочь ...—
... І вночі повз мирні сонні хати,
по холодній росяній траві
у торбині дід носив гранати,
бомби і патрони бойові ...

IV

Ллють дощі. І листя рвучко пада,
бурі й зливи невгамовний свист.
А в колбуді йде олімпіада,
виступає сивий бандурист.
Тільки він заграє на бандурі,
пальцями по струнах поведе,—
замовкає грім, і свисту бурі
і дощу не чути вже ніде ...
Вилітають звуки дивовижні —

в них шумують зеленню сади,
білим цвітом закипають вишні,
соком наливаються плоди...
В морі жита пропливають жатки,
синім димом дишуть трактори...
Входить осінь і несе достатки
у комори, в хати й у двори...
Виливає дід в гарячі звуки
всю снагу, усю любов свою...
Ось щасливі діти і онуки,—
всю колгоспну бачить він сім'ю...
Старший син — той служить командиром
в Грузії, в гарматному полку.
А дочка — в колгоспі бригадиром,
порядкує зараз на току...
Хай летить ця пісня до аула,
де живе й співає Сулейман,
хай летить ця пісня до Джамбула,
в сонячний далекий Казахстан!..
Славить дід квітучу Україну,
край вугілля і шовкових трав,
Сталіна, велику ту людину,
що в боях пройшов усю країну,
всім народам рідним батьком став.
То ж його синів полки залізні
нас до щастя й волі привели...
...Грає дід,— і у звитяжній пісні
крилами вимахують орли...

Абрам Кацнельсон

СТАЛІНУ

Мені казали: — Он з віконця
поглянь на соняшник, синочку,
як він у жовтому віночку
все повертається до сонця.
Щоб дужим на землі зрости,
до сонця повертайся ти!

Багато проминуло літ.
Я ж не забув цей заповіт, —
його несу крізь все життя
й завжди — у бурю, чи негоду —
свій зір звертаю до вождя,
що наче сонце для народу.

Василь Кучер

МІШУГЛІ

Павло зупинився серед помосту, і всі стихли. Над селом линула прозора ніч, шуміли гілками безлисті явори, пружно похитувались гостроверхі тополі. Катря стояла в гурті дівчат, не зводила погляду з Павла, та він її не побачив. Зняв кашкет, розгорнув якісь папірці і почав тихим, трохи хрипкуватим голосом:

— Я не можу розказати все до краю, як це трапилось. Не звик говорити про себе перед народом. Та про віщо й говорити? Усі мене знаєте ще відтоді, як під стіл пішки ходив. Ось Іван сидить — сміється. Бо не забув, як знайшов мене в полі коло чужих корів. Сніг тоді випав, а я босий. Закопав ноги в землю, зігнувся й плачу. Возом привіз мене в село Іван. І в селі довго шукав я роботи. Та не було охочих брати слабого наймита. Літом друге діло, а на зиму на чорта я кому здався? Ось тітка Уляна знає. Вона мені дала старі черевики. Перев'язав їх мотуззям — від хати до хати блукав, бо своєї не було. Воно дуже цікаво згадати минуле. Бо є в нас такі, котрі сумнів мають, куди ми йдемо в нашому житті. То їм треба часто згадувати, як вони колись жили.

Думав я собі. І в колгоспі думав: доки так будемо жити? Розумом і руками старався зробити своє життя людським. Більше хліба й грошей заробити. А робив — уже самі бачили.

І ніколи не думав, що мене, простого хлопця, десь знатимуть. Правда, коні в мене добрі були, бо так собі ми вже сказали: не сядемо їсти, поки коней не нагодуємо. Був і гріх. Часом зайве відерце вівса сипнем у жолоб. І коні виблискують крижами, як линки. Оце тут розказую вам, а мене на стайню тягне. Тиждень цілий їздив і не знаю, що там робиться.

Ви мені простіть. Я собі записав у блокноті все по порядку, про що буду говорити. А папірці вирвав з блокнота, і вони переплуталися. Ніяк не знайду, де перший, а де останній. То буду казати, як умію, а кому неясно — нехай спитає.

Тоді молотили яру пшеницю, і тітка Уляна не могла снопа на гарбу подати: хіба подужаєш такого снопа, як у нашій артілі? А комсомольці таки добре кидали ті снопи. Тоді ж, ви знаєте, аероплан прилетів з Одеси і кращих ударників катали над селом нашим. В тому числі й мене.

Так от, кажу, тоді вже про мене в Одесі узнали, на обласному зльоті молоді до президії обрали, в газеті написали, ще й карточку видрукували. Так і так, мовляв,— ось він заробив у колгоспі з дружиною 870 пудів хліба та 4700 карбованців грошей. Словом, цю газетку ви всі читали.

Мене часто питають хлопці: «Що ти думав тоді, як це сталося?» І я тут вам ще раз кажу: нічого я не думав. Ми їхали в Харків на зліт робітничої та колгоспної молоді. Ні одна делегація так весело не їхала, як ми, одесити. Цілих три вагони на двісті чоловік. І гармонія. Тільки зупиниться поїзд, а ми вже на пероні викомарюєм під гармонію. І всі до нас збігаються, кажуть: «Одеські хлопці, вони себе вміють показати». А нам що? Ніде правди діти,— так уже танцювали, так вистукували, що поки до Києва приїхали, мої чоботи без підошов зосталися. Полопалися підошви. Думаєте, політвідділ не танцював? Ого, ще й як вистукував. То в селі за роботою не було йому коли і вгору глянути, а там і він помолодів. Словом, їхали добре. Тоді ще я нічого не знав. У Києві ми себе теж показали; всі співаки, всі танцюристи — аж київську делегацію оскома взяла.

Виїхали з Києва пізно. У вагонах гамір затих. Зрідка на-

гравали патефони. Я стояв біля вікна в коридорі, дивився на Дніпро. За вікном розпливались київські вогні, прогуркотів залізний міст, і скоро виросли пишні ліси. Таких лісів у нас на Одещині пошукай. Думаю собі, чи в нас земля не однакова, чи ми не додумались, щоб і в нас такі ліси повиростали? Ні, земля в нас однакова, і може краща, а лісів немає. А що як спробувати в нашій Чабанці посадити сосну? Виросте, от нехай провалюсь крізь землю,— виросте...

Вечір теплий, так ясно кругом, місячно. Просто таки хотілося, щоб поїзд став отут, серед лісу, а нам вийти і голосно заспівати. Відчинив вікно, теплий вітер віє, сосною пахне. Стою собі й думаю: а як то мої хлопці на стайні? Що вони зараз роблять? Сьогодні вночі коло коней чергує Петро, а він же ще й заснути любить... Неначе я щось відчував...

Коли це раптом аж загуло кругом. Всі схопились, бігають по вагонах... Аж тут підбігає до мене такий парнишка — він в Одесі на пристані робить. Підбігає і прямо як з кілочка:

— Ти Мішуглі?

— Я,— говорю йому, а ноги самі згинаються в колінах: от біда, мабуть, якась трапилась.

— Ходім,— каже,— тебе начальник політвідділу требує.— І вже за руку схопив і кричить на весь вагон: — Єсть, знайшовся!

Ну, думаю, заварилась каша. Та не встиг він мене впхнути до сусіднього вагона, як тут схопили мене всі на ура і ну підкидати на руках. А я нічого не второпаю і все до них гукаю: «Чи ви з глузду з'їхали? Ну, стійте, а то головою об стелю» ...

Тут мене спіймав за руки начальник політвідділу і міцно стиснув. Він мені перший сказав ту звістку, і я стояв весь у жару й нічого не чув, крім свого серця, що вперше так голосно застукотіло. Мені показали газету з постановою уряду про нагородження орденом Леніна кращих комсомольців. Там було і моє прізвище. І кожен тиснув мені руку, знайомився, називаючи себе, а в шапку накидали цілу купу папірців з адресами. Просили, щоб писав їм листи, приїздив у гості,

коли буду в їхніх селах чи на заводах. А я стояв якийсь чудний і не міг слова вимовити. Здавалося, світ мені перевернувся.

Тієї ночі вся делегація відзначала велику радість. Мене водили з вагона у вагон, співали, танцювали. Тільки на світанку відійшов я і на самоті тричі прочитав газету. Там була і моя фотографія. Так що тієї ночі я зовсім не спав...

Ну, далі вже буду говорити про найцікавіше. Приїхали з Харкова. Я зразу ж пішов у поле. Три дні походив за плугом, аж тут прилітає конем кур'єр з колгоспу: «Кидай,— каже,— роботу, поїдеш у Москву». Прибіг до хати, одягнув найкращу одежу, наваксував чоботи і прямо до правління колгоспу.

Дали мені в правлінні колгоспу дві хлібини. Узяв я їх. Вони й не важкі, та не з руки їх везти. А тут наказ од вас був суворий: як хочеш, а довези і передай у власні руки йому. На те й спекли аж дві. Зламається одна в дорозі, то другу довезеш цілою. І вже не слухаю далі, хто мені що говорить,— роздумую, як їх довезти. Одна хлібина завбільшки з чимале решето, друга — трохи менша. В Одеському обкомі партії аж здивувалися, коли я ввалився з отакими хлібинами до секретаря. Всі дуже зраділи, що такого гостинця повеземо. Навіть сам секретар похвалив, бо хліб таки справді на славу вийшов. Загпітився так молодо й рум'яно. І літери круглі та пухкі. Прямо самі промовляють. Тут мене делегація обступила, а хтось і рукою хотів торкнуть. «Ну,— кажу їм,— там будете розглядати»,— а сам дістав ящика здорового і впакував у нього обидва буханці, загорнув добре білим папером. У ящику надійне діло — довезу.

Так ми й поїхали.

Жінки згорнутого прапора несли, а я на плечах ящик з хлібом. Заспокоївся аж у вагоні. Поставив його в головах і ліг спати. А вночі все прокидався: чи цілий ящик?

У делегації нас було десять чоловік. Поміж нас дві жінки та начальник політвідділу. Розговорилися. Питаємо, скільки хто має трудоднів, чи багато хліба на трудодень прийшлося.

Ну, в них по десять, дванадцять кіло, а в нас — двадцять. «Це мені приємно, — думаю собі. — Недарма такий подарунок везу».

Їхали ми добре, у найкращому вагоні, і все те, що в дорогу собі взяли, так і зосталось незаймане. Бо в цьому ж поїзді був ресторан. А там — ого як годують! Не подумайте, ніби там щось краще, як у нас. Зовсім ні. Однакові і хліб і м'ясо, тільки зготовлено не по-нашому. Он уже тітка Уляна посміхається, думає, це я їй закидаю. Ні, зовсім ні, бо ви нас, тітко, добрим борщем у жнива годували. Вже на вас ніхто не пожаліється. Та краще буде, як той борщ цієї весни уславиться на цілу округу. От будуть діла...

Може, хто думає, що ми у вагоні умовлялися, як нам говорити, — то цього не було. Яке там умовляння! Усяк знав напам'ять, скільки в артілі землі, людей, урожай який, скільки хліба на трудодень припало. Сонного спитай — скаже. Ми тільки питали в начальника політвідділу, чи з руки буде говорити про все. Бо він же не має часу, щоб слухати все. Як не кажіть, а нас аж десять душ...

У Москву приїхали вранці. Там уже про нас і чутка пішла. Виїхали зустрічати на двох машинах. Прийняли як дорогих гостей. А один побачив мій ящик і заметушився. Не встиг я оглянутися, коли це, як спід землі, виріс отакий дядько в білому фартусі з білою бляхою на грудях. І вже мого ящика собі на плечі приміряє.

— Стій, чіпать не дозволено! — осік його зразу і сам на плечі ящик взяв. А вони дивуються, чи, може, і незручно їм, бо не знають, що в тому ящику лежить...

Біля найкращого готелю зупинилися машини. Вийшли ми. Всі якось чудно на мене зиркають; що воно, думають, несе той чоловік? А я собі сходами по килимах дорогих ступаю і куди не гляну, то весь у дзеркалах з ящиком на плечах виростаю.

Ходимо по Москві, розглядаємо все, а в самих не сходить з думки: «Ну, коли ж ми його побачимо?» Усі стали якісь поважні, а дід Мороз навіть бороду підстриг у парикмахера,

з одеколоном. Не згадували, коли той час настане, та кожен почував — іде щось урочисте й святкове. Аж ось третього дня прибіг начальник політвідділу: «Збирайтеся, все готове. Нас чекає товариш Сталін». Схопились ми. Кравчина нову хустку вив'язала, як мак розцвіла молодиця. Словом, хто переодягнувся, а хто й так. Вже тоді по нас приїхало аж три автомобілі. Виїхали на Красну площу. Перед нами встала сіра стіна Кремля. І ми під'їхали до великої брами. Охорона знала про нас — пропустила. А один кинув оком на мій ящик. «Що тут?» — торкнув рукою. «Гостинці,— кажу йому,— хліб, значить, наш».

Йдемо всі в ряд. Кругом усе розглядаємо. За будинками в Кремлі церкви блищать. Не подумайте, що для релігії вони. Ні! Їх зоставили так, для інтересу — вроді як музей. Йдемо до головних дверей, а начальник політвідділу все біля мене ступає. «Ти,— говорить,— товаришу Мішуглі, віддай хліб Кравчині. Вона його від усієї делегації піднесе товаришу Сталіну». Ні, думаю собі, раз мені доручили в артілі передати хліб у власні руки йому, то я вже передам. Нехай тут що хоч. Наш хліб, що тут і говорити. Віддам, а ви мені що скажете, як приїду в село?

— Ні,— кажу,— не згоден я, товаришу начальник. Хліб єсть нашої артілі імени Котовського і спекли його товаришеві Сталіну...— Далі не було коли говорити, бо вже увійшли. Сіли на підйомну машину — вгору поїхали. Сходами йти, то й ноги заболять. Ідемо коридором, та все завертаємо то в той, то в другий бік. Попереду Кравчина з прапором, за нею я з хлібом, уже без ящика. І не знаємо, відкіля, з котрих дверей нас чекають. Так хотілося вгадати, де ж тут товариш Сталін.

І раптом відчиняються прості двері і виходить сам товариш Сталін. Так просто зодягнутий, у сірому піджаку. Посивів уже. Посміхається назустріч нам і каже так тихо й лагідно:

— Здрастуйте, товариші!

Ми й заметушились: хто перший слово казатиме? А він підійшов до нас і міцно тисне кожному руку, до кімнати запрошує. Я в двері з хлібом, а хліб не влазить.

— Стривайте! — посміхнувся товариш Сталін і підняв руку до верхньої защіпки. Двері розчинилися навстіж.

Ви ж слухайте і в долоні не стукайте, бо я буду ждати, поки стихне, а так і до ранку не закінчимо. І не питайте мене зараз, щоб повторював двічі. Дайте все розказати одразу. А ти, Іване, принеси кварту води.

Отак заходимо в кімнату, а начполіт і рекомендує: «Оце комсомолець Мішуглі. Йому двадцять років. Нагороджений орденом Леніна». Я не можу передати, як пильно глянув на мене товариш Сталін, немов увійшов у найглибші куточки моєї душі. І знову тихо й повільно сказав: «Орден Леніна — вища нагорода. Її треба заслужити». Всі глянули на мене. Побачив коло себе товаришів Кагановича і Ворошилова. Стояв сам не свій, чув тільки — кров ударила мені в обличчя, застукотіла у висках. Ну, думаю, значить, не заслужив я ордена.

Дід Мороз з артілі «Восход» говорив перший. І про все його розпитував товариш Сталін. Як живеться в колгоспі, чи мають корів, свиней і птицю колгоспники. Те, що в артілі, — само собою, а він дуже розпитував, чи маємо їх у себе дома. Своє, значить, домашнє хазяйство. І казав, щоб їх і в своєму хазяйстві мали. Здавалось, неначе він був у нашому селі, ходив по полю, заглядав у кожну хату, та оце й приїхав разом з нами в Москву. Дуже глибоко знає наше життя селянське товариш Сталін: яке воно колись було і яким тепер стало. І всі делегати хвалилися своїм багатством колгоспним, хлібом, трудоднями. А він відповідав так просто й щиро, немов був давній знайомий або родич. «Ну, — думаю собі, — я буду говорити наостанку, бо в їхніх артілях по десять чи дванадцять кіло на трудодень припало, а в нашій аж двадцять. Мій рапорт буде найкращий». Дуже цікаво говорила Кравчина, і він її спитав: «А чи б'ють тепер жінок чоловіки?» Вона аж запнулась, бо не ждала такого, а тоді осміхнулася: «Бійки тепер нема, товаришу Сталін. Жінка свої трудодні має, свій хліб і гроші. Вона сама собі хазяїн. То колись було»...

Дуже детально про культуру нашу цікавився товариш Сталін. Бо й справді заможне життя у більшовицькому колгоспі без

культури — не життя. І найпильніше слухав він про наші недоліки, найдужче розпитував. І ми розказували все, нічого не ховали, та хіба ж сховаєш від нього!

Я сиджу з правого боку біля товариша Сталіна, а хлібина моя на другому столі лежить. Він слухає нас, сам іноді відповідає, і все бере з коробки цигарки, ламає в руках, а тютюн висипає в люльку. Тоді глянув на мене:

— Ну, товариш Мішуглі, розкажи нам, за що тебе нагородили орденом?

Схопився я, дивлюсь кругом себе і не зв'яжу слова. Про що говорити? Мене всі питали, за що нагороджений, і я не міг коротко сказати. Давай, думаю, розкажу все життя. Хто я був колись і чим тепер став. Що в мене єсть і що єсть у нашій артілі імени Котовського.

Я все розказав. І про башту нашу, як ми її збудували на могилі в степу. Вилізеш, було, і всі поля — мов на долоні. Ніякий тобі «парикмахер» не заховається. І товариш Сталін дуже був задоволений, як ми берегли врожай, охороняли. Чесно робили і тепер всього вдосталь маємо. Розказую отак про все, а він аж посміхнувся, коли почув, скільки мені хліба привезли з артілі восени. Бо й справді — ти ж бачив, Іване, цілих п'ять гарб з пшеницею увалилось на подвір'я, і я не знав, де той хліб подіти. Засипав усю хату. Поставив на подвір'ї нову комору. Справив меблі у хату, одягнув жінку свою, брата, сестру. І сам на чоловіка став похожий.

І ще товариш Ворошилов вітав нашу артіль за те, що коні в нас добрі. І мене, як конюха, вітав.

— У нас,— кажу,— на трудодень припало по двадцять кілограмів чистого хліба.

А товариш Сталін посміхається до мене й каже:

— Малувато. Треба, щоб на той рік удвоє більше було.

Тоді я згадав. Це ж так усі ми думаємо. Вся артіль наша того хоче, за це й бореться, щоб хліба більше зібрати.

— Вже ми постараємось, не турбуйтеся,— кажу я, а сам взяв перед себе хлібину і прямо на стіл перед ним, а вона така, що й не вміщується на столі.

— А це, товаришу Сталін, подарунок вам від нашої артілі. Прийміть оцей хлібець.

Делегати всі аж засміялися, і начальник політвідділу так весело на мене глянув. Уже й не сердився...

— Хороший хлібець! — устав товариш Сталін, міцно стиснув мені руку і просив передати усім колгоспникам, усій артілі палкий привіт. І просив сказати, щоб працювали чесно, віддано, щоб корчували усіх ворогів, тоді й перемога буде за нами. Золоті слова, дуже рідні слова сказав наш дорогий товариш Сталін.

Отак і закінчили. Після товариш Ворошилов прочитав список, кому які подарунки будуть роздані. Он там на возі лежить велосипед, а це на мені хромові чоботи — це все подарунок товариша Сталіна. На прощання ми потисли один одному руки, дуже щиро розпрощалися, і товариш Сталін тоді просив передати вам оті слова, котрі вже я сказав.

Ну, далі було моє особисте: як я одержував орден. Під кінець нашої розмови зайшов Михайло Іванович Калінін. Йому про мене сказали. Так і так, мовляв, це єсть той самий Мішуглі. Ну, він мене і запросив прийти до нього завтра.

Увечері вся делегація їздила до театру.

Другого дня пішов. Приходжу до Кремля. До вартових привітався. «Я орден іду получать, — кажу їм, — моє прізвище Мішуглі». Подивився один у книжечку, провірив мої документи і розказав, куди мені треба йти.

...Коли я вийшов од Калініна і глянув на Кремль, то перед очима мені випливало наше село Чабанка, оті могили на степу, де помер батько. Чогось лізли в голову табуни куркульського товару, і я босий коло нього блукав... Сніг тоді випав, і я закопав у землю свої ноги. Сидів і плакав... І став я серед Кремля, оглянувся кругом — хотів, щоб зараз були коло мене усі мої хлопці з конюшні, щоб і вони побачили... Та нікого зі мною не було. Глянув на чоботи свої, підтягнув вище халяви. Я поспішав. Тільки автомобілі пробігали перед очима. Біля кремлівської стіни став я в чергу до мавзолею. Там багато було людей, що прийшли подивитися на Леніна. І всі вони

підходили, тихі, мовчазні. А за ними виростала все нова й нова черга. Ну, мавзолей ви всі бачили на картинах. Він такий і є насправді.

Йду східцями. І не знаю, де ж, з якого боку побачу. Здалось мені — цілі версти йшов, як раптом побачив червоні полотнища. Лиснючі плити, немов дзеркало. Трохи нижче лежав Ленін. Здавалось, ліг на часинку спочити од важкої роботи, та ось і знову встане. І мені так хотілося зостатися отут і довго-довго дивитися. Але за мною було багато людей, і всі вони повільно йшли, дивилися на свого великого вчителя... Я відійшов, щоб другим дати місце. Не стримався. На очах виступили сльози... Попереду мене з мавзолею вийшли уральські робітники, і ніхто з них дорогою і слова не промовив...

Скоро ми поїхали з Москви.

Тут мене питають запискою, якою мовою говорить Сталін. То я скажу: говорить він російською, але знає і по-українському. Він сказав Довгаль Марії: «Говоріть по-українському. Ми з товаришем Кагановичем розберемо». Так що наш товариш Сталін знає і по-українському. Ну, і ще мене питають, який же з себе товариш Сталін. Чи похожий він на портретах? То скажу я вам — він дуже простий чоловік. Вже трохи сивий. Здорово похожий товариш Сталін на отому портреті, що висить у нашому колгоспі. Ви його всі бачили, з люлькою він. Ото якраз такий і є товариш Сталін.

Юрій Карський

ЙОСИФ СТАЛІН

Пітьму одвічну поборов навіки
Непереможний робітничий клас.
Іосиф Сталін — мудрий і великий —
Живе у серці кожного із нас.

Незламні крила, дужії, орлині,
Ведуть хоробрих шляхом бойовим,
Найбільше щастя випало людині
Новітній світ творити разом з ним.

І славить пісня сивого ашуга
І України мелодійний спів
Прекрасного товариша і друга —
Великого вождя більшовиків!

Вже промені безсмертя освітили
Його високе дороге чоло.
Він — творчості народної і сили
Кипуче, життєдайне джерело.

Садами оживляючи пустелі
І ведучи до щастя кораблі,—
З обличчям простим, в сталінській шинелі
Історія проходить по землі!

Олександр Левада

ВЕСНЯНА ПОЕМА

Понад Бугом — росяні поля...
Скільки весен знає ця земля!
Скільки раз квітчалися сади,
скільки струмів талої води,
затопивши повінню луги,
напували щедро береги!..
Та весни такої, як навкруг,
споконвіку ще не бачив Буг.

Ой, весна, веселий місяць май!
Він як пісня лине з краю в край
і луною йде аж за моря
і ламає грань календаря,
бо як травень квітне і в серцях,
то нема тоді йому кінця!..
Подивись, товаришу, вона
розцвілася, як сама весна,
молода, гартована в боях,
весняна Республіка моя.

Україно, мій радянський край,
двадцять другу весну зустрічай!

Де не глянеш — всюди йде вона:
чи в піснях, весела й голосна,
чи в колонах, в шелесті знамен,
а чи в списку вславлених імен,
де шахтар, і лікар, і пілот
закликають до нових висот.

До весни цієї ти в боях
непохитно прокладала шлях
крізь ворожі гострені штики,
крізь шляхетські чорнії полки,
крізь орду петлюрівських вовків,
крізь махновські зграї хижаків,—
ой, та скільки їх усіх було,
синім Бугом скільки їх пливло!..
Затоптав народ наш їх у твань.
А тепер — поглянь же, ой, поглянь! —
Як весна прийдешньої доби,
як знамено праці й боротьби,
над світами переможно йде
батьківщини весняної день.

І вславляють тисячі пісень
верховини праці і натхнень,
і розцвівся сотнями імен
оксамит схвильованих знамен.
І обранців славні імена
батьківщина рідна, весняна,
всіх народів радісна сім'я
у серцях в одно злила ім'я!
Він привів до сонячних висот
наш великий трудовий народ,
він вказав нам далі весняні,
він приніс нам радість і пісні,
він розкрив нам щастя виднокруг,
рідний Сталін, батько наш і друг!

Він народів трудову сім'ю
в нерозривний об'єднав Союз,
і в промінні зорянім Кремля
батьківщини ожила земля.
Батьківщино сонячна моя!
Про одно на світі мрію я:
щоб навчитись так тебе співать,
щоб, як зорі, сяяли слова,
щоб летіла пісня по світах,
як весняний легкокрилий птах!..
Для вітчизни жить і працювать,
для вітчизни все життя віддать,
під червоним прапором її
гуртувать народи всіх країн,—
в цілім світі, друзі, не знайти
осяйніш і радісніш мети!

Терень Масенко

ПРОХАННЯ ДОЧКИ

(НАПИС ДО КОЛГОСПНОГО ГОБЕЛЕНА)

Ой, навчіть мене вишивки, мамо,
І навчіть мене, матінко, так,
Щоб з мережки живими словами
Говорили волошки і мак,

Щоб у щирій роботі Наталиній
Стали піснею заполоч, шовк,
Щоб я вишила Леніна й Сталіна
З українських квіток,

Щоб під ними вінок із барвінку
Степовою росою запах...
Це ж вони ощасливили жінку
В українських степах.

Це ж вони її стомлені очі
Одкривали на сонячний день.
Хай же виллється серце дівоче
У барвистий ясний гобелен!

Микола Мішалов

ЛЮБЛЮ Я САД

Пройшла гроза, і ранок гомінкий
Бринить, співаючи, в рожевому кипінні.
Люблю я сад — прозорі пелюстки,
Ласкавість рос, дерева в білій піні.

Торкнуться бджоли квітів запашних,—
І задзвенять у сонячних промінням.
Люблю я сад — зелений шум весни,
Озону запах — трунок ніжно-хмільний.

Підносить яблуня, мов чашу золоту,
Свою красу, покриту гордим листом.
Люблю я сад — вітчизну у цвіту,
Окрилену,
            славетну,
                        променисту!
Пройшла гроза, і дощ рясний затих,
Сріблятьcя віти — голубі кришталі.
Люблю я сад, де в ньому все зростив
Великий вождь і садівничий Сталін!

Іван Нехода

СЛАВІ БУТИ, ЩАСТЮ БУТИ!..

Ти лежиш. Лікарня, ліжко,
А крізь вікна — далеч, синь...
На лиці твоїм усмішка:
Донька буде, а чи син?

Я нарву сьогодні квітів,
Білу лілію зірву.
Буду мріями летіти
Через Пермь, через Москву.

Буду мріями вітати...
А коли спитає син,
Ти скажи: — В польоті тато,
І вже скоро прийде він...

Над Чукоткою, над морем...
...А з ім'ям — не знаю й сам.
Довго думали учора,
Як назвать? Яким ім'ям?

— Якщо хлопчик,— каже Гнат,—
Значить, Йосифом назвать!

Щоб безстрашний був, як Сталін;
Щоб великий ріс, як він...
Отже, так щоб і назвали,—
Тільки Йосиф—якщо син!

Микола Нагнибіда

ТУТ ПРАЦЮВАВ СТАЛІН

«Вождь ВКП(б) і трудящих усього світу товариш Сталін працював у цьому будинку в 1920 році, керуючи розгромом білогвардійців, білополяків і встановленням радянської влади на Україні та півдні Росії».

(Меморіальна дошка на будинку Штабу ХВО в Харкові)

...Та й виросли ж клени розлогі,
Не взнать їх старому бійцю...
Великих походів дороги
Вели через площу оцю.

Іди і на площі побачиш:
Будинок, знамена знялись...
Людина сталевої вдачі
Отут працювала колись.

Тут Сталін мою Україну,
Пробиту багнетом катів,
У похід повів і орлину
Їй путь показав.
Відтоді
Тут кожний брукований сажень
Іще зберіга давнину.
Іди, прислухайся,—розкаже
І камінь тобі про війну,

Коли у тривожнії ночі,
Мов бурного моря вали,
Збирались на площі робочі,
Полками на південь ішли.

Іди, придивляйся, пригадуй,
І згадка заб'є, мов ключі,—
Будьоннівські вірні бригади
Коней напували в Збручі.

Та й виросли ж клени розлогі,
Не взнать їх старому бійцю...
Великих походів дороги
Вели через площу оцю.

Микола Нагнибіда

ІВАН БУСЛЯР

У третю він атаку йшов,
Боєць Іван Бусляр:
— Не вийду з бою, це не кров,
Товариш комісар! —
Він падав, зводився...
І знов
Сліпої кулі вдар:
— До краплі воїнова кров
Вітчизні, комісар! —
І слово Сталін пропливло
Сто раз луною вслід,
Немов орлинеє крило
Розправилось в політ.
Й на сопку винесло ряди,
А вражі — збило вкрай...
Повік не пройде вже сюди
Зловісний самурай.
...Побідний прапор запалав
На висоті, мов жар,
Під ним, вмираючи, лежав
Боєць Іван Бусляр.
І важко зводячись, на мить

Вдивлявся крізь туман,
Вслухався воїн, як шумить
Розбуджений Хасан.
Він посміхнувся, щось згадав
І ледве шепотів:
— Так у Дніпрі шумить вода
У час весінніх злив.
Там є село у вишниках,
Таких нема ніде.
Поля безмежні наші птах
Не пролетить — впаде.
Приймали там мене в селі
До комсомольських лав.
Я кров'ю, плідністю землі
Вітчизні присягав.
Увічнена присяга та,
Бо клявся більшовик.
Хай Заозерна висота
Про це співає вік.
А на Вкраїні, комісар,
Ти землякам скажи,
Що їхній син Іван Бусляр
Поліг на рубежі,
Що міцно кімовський квиток
У битвах я тримав,
Що кров моя ввійшла в пісок
І він гранітом став...

Леонід Первомайський

ПІСНЯ ПРО ЗАХІДНИЙ КОРДОН

На Дністрі і на Збручі,
Де збираються тучі,
    де гудуть під вітрами дуби,
На західнім кордоні
Ржуть осідлані коні,
    ждуть бійці бойової труби.

Як заграють сигнали,
Ми згадаєм, як гнали,
    як упень ми рубали панів,—
Знов за землі радянські
На недобитків панських
    упаде наш караючий гнів.

Пам'ятають і досі,
Як ми, голі і босі,
    гнали білих, поляків, петлюр,—
Взнають знову підпанки,
Що таке наші танки,
    літаки і кінноти алюр.

Дух наш Сталін окрилив,
Нас веде Ворошилов,
ми незламний єдиний народ.
Світу вражого сила,
Геть, не сунь свого рила
у радянський у наш огород.

На Дністрі і на Збручі,
Де збираються тучі,
ми гартуєм вітчизну свою,—
Щоб не гнулися в бурі
На Сунгарі й Амурі
наші друзі безстрашні в бою.

Леонід Первомайський

ДУМА

У час, коли світи, здригаючись у корчі,
над прірвою стоять в кривавому бою,
підносять дні труда, осяяні і творчі,
вітчизну зоряну мою.

О, краю вільний мій! На світовім просторі
скалою дивною ти вріс у темну глиб,
і хвиль нема таких у збуреному морі,
що похитнуть тебе чи зрушити могли б.

Насильства давнього скривавлену основу
навіки розтрощив в священнім гніві труд,
і прапором своїм підняв зорю чудову —
співдружбу людства, вільного від пут.

Одкрилися шляхи в незнані небозводи,
в них людство пізнає свою нову красу,—
потоком весняним ідуть, ідуть народи
в громохкий простір вічного часу.

Прямуй свій вільний літ все вище, ширше, дужче,
душею змужнюйся і пломеній стокрот.
Ти — сила світова — єдине невмируще,
єдине творче і живе — народ.

Та хто ж тебе підняв залізними руками,
навік розвіявши імлу старовини?
Два генії твої, омріяні віками,
безсмертні, як і ти, твої сини.

Над давнім джерелом, яке пили народи
і звали Волгою — вологою життя,
один народжений для боротьби й свободи,
плекав у серці визвольні чуття.

В країні синіх гір, де Прометей закутий,
повстанець, що не зніс Зевеса злоби й кпин,
карався за вогонь, для людськості здобутий,—
в народу древнього родивсь одважний син.

Два генії зросли, з душі зірвавши пута,
в краю, де вкрила світ ночей зловісна мла,
і світла воля їх, і думка їх нескута
на боротьбу народи підняла.

І хоч новий Зевес вже не орли, а круки
послав карати тих, що нам вогонь несли,—
зустрілися серця й на вічне братство руки
два генії віків у боротьбі сплели.

Цей осяйний союз визвольного боріння
з крутих ярем звільнив народи назавжди,
у теплий грунт віків вросло його коріння,—
і розцвіли життям запліднені сади.

Зоря нових висот горить на виднокрузі,
на кличний жар її ідуть трудівники,
і Сталін з Леніним в незборному союзі
комуни прапор вносять у віки.

Леонід Первомайський

ГОРІ, 27 ГРУДНЯ 1937 РОКУ

Є в Грузії твоїй долина чарівна.
На сутечі Кури й Ліахви голубої
лежить, блакитну твердь воздвигла над собою,
в перекази віків повинута вона.

Омивши береги безмірні і прозорі,
над нею плине час потоком молодим,
круг неї гір кряжі, як вартові в дозорі,
вдивляються в світи крізь хмар холодний дим.

Виходять із пітьми на древній битий шлях
купці та воїни, дзвенять мечі походу,
і римський кінь спива в гірських потоках воду,
і табір ставить грек на спалених полях.
Провів орду Хромець. Ще кровоточить рана.
Та вже нова гроза росте в нічній імлі.
Вже затялись бійці Турана та Ірана
за цей тісний куток картвельської землі.

Тут виростав народ — звитяжець і боєць.
З важким мечем в руці йдучи за бороздною,
відвагу і любов основою міцною
він в душі положив і в схованки сердець.

Чи сходило над ним безхмарне сонце тихе?
Чи знав він вечори прозорі та ясні?
У ґрунт гори вросли руїни Горіс-Ціхе,
як відповідь віків знайома й так мені.

Тягар тисячоліть нелегко пронести —
народи й племена лягли під їх ходою,—
але долина ця в міжгір'ї молодою
навіки мусила для людства процвісти.
Чимало, певно, їх на світовім просторі
могутній скарб життя для поколінь таїть,
та лише в цій одній маленьке місто Горі —
колиска генія — між синіх гір стоїть.

Потомки воїнів, селяни й ковалі,
в суворому труді відважні та веселі
і на шляху борні несхитні, наче скелі
цієї давньої могутньої землі,—
схилилися при ній в глибокому мовчанні,
не прозираючи в передчуття нове,
що в цім народженні є обрії незнані,
що сила їх труда у ньому оживе.

У тебе є душа — то викарбуй у ній
ці прості образи і не забудь ніколи:
торбинка на плечі, тут він ходив до школи,
тут з друзями сидів на скелі крем'яній.
Тут перша у його душі зросла тривога,
і юний Прометей з горійських берегів
небесного одверг і заперечив бога,
щоб потім і земних зневажити богів.

Вдивляйся в обшир цей, запам'ятай навік
ці затишні сади й оці дахи зчорнілі,
і скрип арби важкий, і рік повільні хвилі,
і вітру свіжий плин, і птаства ніжний крик.

Ти бачиш джерело і розумієш, звідки
у повінь світову зростав гірський струмок.
Тут кожна п'ядь землі і кожний камінь — свідки
його дитячих мрій і визвольних думок.

О, земле велетня, прийми ж і мій привіт!
Прославити твою величну й просту вроду
до сірих скель твоїх, як обранців народу,
пошле своїх співців багатомовний світ.
Вони стоятимуть, як нині ми, в мовчанні
перед хатиною незнаного шевця
і, як тепер у нас, у братньому єднанні
в передчутті пісень заб'ються їх серця.

І прозвучать пісні, мов клятва на зорі,
коли, мов сон, пливуть безхмарні небозводи,
коли на подвиг свій, на труд ідуть народи,
нового всесвіту каменярі.

Народжує пісень нечувана напруга
снагу і молодість, в ній дивна сила є:
співець шука співця, і друг знаходить друга,
і брат за брата серце віддає.

Леонід Первомайський

ЛЮДСЬКЕ ІМ'Я

Наче ліс молодий повесні, розцвітає вітчизна,
і над нею у небі веселка стоїть, наче лук,—
наче повідь над нею гуде і шумить срібнобризна,
наче свіжого шторму над берегом пристрасний гук,
наче блискавок гра в життєдайній і сонячній зливі,
наче клекіт орлиний до сонця зривається ввись,—
міліони гартованих рук у єдинім пориві,
у єдинім припливі свободи і щастя злились.

В океані снаги, в безбережжі людської любові
б'є до берега серць огнедишна, жива течія,
вище й вище зрина і виносить величне й громове,
наче скарб, дороге і хвилююче просте ім'я.

В ньому сурми боїв, і вогнисті пісні перемоги,
і надія рабів, і звойоване щастя землі,—
підніма в височінь, під землею знаходить дороги,
на далеких морях у туманах веде кораблі,
на полях Полтавщини про нього оспівують мрію,
і на схилах Паміра присвячують пісню свою,
астурійський шахтар покладає на нього надію,
і боєць за Шанхай вимовляє його у бою.

Безбережне ім'я, найдорожче для тебе й для мене,
міліони трудящих залізно-гартованих рук
піднімають над світом, як серце своє, як знамено,
і як клятву свою — наймі́цнішу з людських запорук.

На гірську верховину виходять могутні народи,
світ лежить перед ними долиною праці й боїв,—
над орлиним крилом розцвіли голубі небозводи
і горить далина, як розсипина іскр і вогнів,—
на гірську верховину виходять народи з тобою,
світ неволі і сліз поринає в далекій імлі,—
і нові міліони встають і виходять до бою
за велику вітчизну, за зоряне серце землі.

Бій іде і гроза доліта до найдальших віддалин,
не спиняючись лине і грізно зростає щомить.
Міліони сердець промовляють, єднаючись: — Сталін! —
і в єднанні сердець світова перемога гримить.

Марія Пригара

У ГОРАХ

(БАЛАДА ДЛЯ ДІТЕЙ)

I

У горах здіймається буран,
У горах проходить караван.

Вітер снігом засипає путь,
По снігу верблюди ледве йдуть.

Ледве йдуть і люди біля них
По сипких заметах снігових.

Ой, як холодно брести в пургу!
Босі ноги мерзнуть на снігу.

Ледве гріє порваний халат,
Та в горах — не вернешся назад.

Для купця в пургу везуть вони
Шовк і чай з чужої сторони.

І купець у димнім тумані
Їде теж на ситому коні.

Їде він, закутаний у міх,
Гострим оком дивиться на всіх.

— Ти вези добро моє, і край,
А тоді як хочеш — замерзай.—

А синок погонича Ахмет
Ледве ноги тягне крізь замет.

— Не дійду я, батьку, не дійду,
На скелястій стежці упаду.

— Тихо, тихо, синочку! Дивись,
Як високо гори підвелись.

А одна гора — найвища всіх
Аж на зорі осипає сніг.

Бачиш, синку, гору цю здаля?
Там, за нею, сонячна земля.

Там нема баришників, синок,
Там людей щасливих — як зірок.

І живе, як сонце поміж гір,
Серед них великий богатир.

Він іде, вогнистий креслить слід,
Мудрим оком оглядає світ.

«Уставайте, бідні та малі!
Ви за всіх найдужчі на землі».

І його бояться багачі,
Наче сови світла уночі.

Потерпи до ночі, синку мій,
Ми підем по стежці кам'яній,

І в краю, де стелеться зоря,
Ми знайдем цього богатиря.

Ми пройдем крізь холод, крізь пітьму,
До землі поклонимось йому:

«Ми прийшли до тебе, чоловік!
Ми тобі служитимем повік».—

Тихо йдуть верблюди уперед,
Тихо шепче батькові Ахмет:

— Я не змерзну, батьку, не впаду.
Я в країну сонячну піду.—

А над ними вітер завива.
Перед ними прірва льодова.

— Не дивися, синку, не дивись!
Похитнешся — зірвешся униз.—

Тільки мовив батько це, і тут
Похитнувсь над кручею верблюд

І зірвався з шелестом глухим,
Тільки сніг посипався за ним.

Вже і стежці спадистій кінець,
Та летить розгніваний купець.

— Загубив мішки з добром моїм,
Погибай, собако, разом з ним! —

Впав погонич катові до ніг,
Почорнів од крові білий сніг.

— Не дійду я, синочку, тепер,—
Позирнув на сина і умер.

— Ой, вставай, мій батьку, уставай!
Як же я знайду щасливий край? —

Та немає відгуку йому.
Ой, як страшно в горах самому!

На шляху крізь віхолу й туман
Ледве-ледве мріє караван.

Батько змовк в заметі крижанім,
Нахиливсь тоді Ахмет над ним,

Руку взяв холодну й тверду:
— Зоставайся, батьку. Я піду.

II

У високих горах, в сніжнім тумані
Заіржали коні, коні вороні.

Коні йдуть по кручі, сунуться, хропуть,
Вартові суворі оглядають путь.

На шоломі зірка, хлопці — як один.
Прикордонна варта, бойовий загін.

У гірській долині захиталась тінь,
Б'є копитом кригу командирський кінь.

Хто лежить на стежці біля кінських ніг?
На обличчі сльози, на обличчі сніг.

Зупинилась варта серед білих гір,
І з коня баского скочив командир.

Скинув кожушанку. Загорнув: живий!
— Одвезіть в заставу хлопчика мерщій! —

Спалахнуло сонце в горах за вікном,
Ворухнувся хлопець, дивиться кругом.

Хто з вузької рами, з білих берегів
Погляда на нього спід високих брів?

Мудрі теплі очі, рідні і ясні.
—Хто це наді мною? Розкажіть мені.

—Йде про нього слава за вогненний слід,
Ці орлині очі знає цілий світ.

В нього зір орлиний, слово — як вогонь.
Це товариш Сталін! Знатимеш його?

—Я ішов до нього крізь туман і тьму.
Я прийду до нього, я скажу йому:

«Я із роду бідних, ти мене приймай.
Я прийшов до тебе в твій щасливий край».

Григорій Плоткін

ПРО БАТЬКА НАРОДНОГО

Над нами, товаришу, небо прозоре
Відкрито, як синє шатро.
Для нас розквітають сади неозорі,
Для нас котить хвилі Дніпро.
Ланами широкими,
морями глибокими
Лети, наша пісне, лети.
Усі ми одними
шляхами - дорогами
Ідем до своєї мети.
Веде нас найкраща у світі людина,
Веде в переможні бої.
В снігах Приамур'я, в степах України
Ми чуємо серце її.
Про батька народного,
про Сталіна рідного,
Грими, наша пісне, грими.
Ніхто не зіб'є нас
зі шляху побідного,—
До щастя крокуємо ми.
Як ворог підступний війною полине,
Недовга йому буде путь,—

В бою непохитні сини батьківщини
Нікому свій край не дадуть.
Ланами широкими,
морями глибокими
Лети, наша пісне, лети.
І всі ми одними
шляхами - дорогами
Ідем до своєї мети.
В окопах Мадріда, в кварталах Шанхая
Співають про наше життя.
І квітне любов до радянського краю,
Могутня любов до вождя.
Про батька народного,
про Сталіна рідного,
Грими, наша пісне, грими.
Ніхто не зіб'є нас
зі шляху побідного,—
До щастя крокуємо ми.

Андрій Портенко

ГОТОВІ МИ ДО БОЮ

Війною наш народ
Ніхто не залякає,
Священних рубежів
Катам не перейти,—
Хай пам'ятають це
Зухвалі самураї
Та інші всі
Кривавії кати.
Радянської землі
Собаки захотіли,
Напавши на кордон
Розбійницьки в імлі...
Ми їм дамо землі...
По метру на могилу,
Та й то за межами
Радянської землі.
Щодня, у кожну мить
До бою ми готові —
І токар і поет,
Комбайнер і пілот...

Великий Сталін наш, скажи,—
I за тобою
У всеозброєнні піде
На ворогів народ!

Борис Палійчук

У КРЕМЛІ

(УРИВОК З ПОЕМИ)

Роки, як вир кипучі,
Вітрами одгули.
Над шумною Москвою
Ескадри хмар пливли.
Пливли вони, щоб теплим
І лагідним дощем
Обмить великі стекла
На зорях над Кремлем.
Постукав в прості двері
Пілот з чолом ясним.
Шинель у коридорі
Висить, знайома всім.
А ось кашкет знайомий
З суконним козирком.
Пілот в кімнату входить:
І небо за вікном,
І в скромній рамі — Ленін,
І скатерть на столі...
Немов би це у Горі,
Немов би не в Кремлі.

Стрічає гостя Сталін,
Обнять його спішить.
А за вікном надворі
Весінній дощ шумить.
Від крапель, що стікають,
Вікна рябіє скло.
А в Сталінській усмішці
Привітність і тепло.
І серце закипіло
Прибоєм молодим,
І з люльки вишняної
Струмує сивий дим.
Гартований товариш,
Комбригу бойовий,
Далекосхідні сопки
І океан старий
Тобі співали славу,
І їхній спів — ясний.
Притиснуті до куртки
Гвинтами ордени.
Повідай нам, як бився
З ворожим літаком,
Як він затон розрізав
Поламаним крилом,
Як, вихре срібнокрилий,
Ти над морями мчав,
Як ворогів у бої
Один сімох стрічав.
Таких чудесних вчинків
Не знав іще ефір:
Упали сім найкращих
Машин найбільших фірм.
І гордо й переможно
Літав над ними ти,
Немов високий символ
Людської правоти,

Літав, в піснях народних
Прославлений навік,
Іздалеку прибулий
Крилатий чоловік.
Вождь дивиться на карту —
На простір світовий,
Де море обійняло
Розлогі острови,
Де широко і звільна,
Простершись в східний бік,
Рівнинами жовтіє
Великий материк.
Вождь дивиться далеко,
За гори островів,
У просторінь широку
Непройдених віків.
Він зморшки, як і всі ми,
Збирає круг очей,
Але він бачить далі
І глибше всіх людей.
Він бачить те майбутнє,
Що час ховає в тьму.
Комуни Громадянин
З'являється йому.
З'являється щасливим,
Високим, молодим
Він крізь боїв останніх
Густий багровий дим.
...В твоїх суворих рисах
Ввижається отой
Вождеві Громадянин —
Звитяжець і герой.
Відчув твою він віру
В прекрасне майбуття,
Якому присвятив він
Усе своє життя.

В майбутнє між гарматних
Він крокував громів,
Як до Іжор водив він
Балтійських моряків.
Згадай: військовий кітель,—
Завжди він був на нім,—
Обпалений боями
В диму пороховім.
Лиш той збагнути зможе
Весь героїзм людський,
Хто без тремтіння в серці
Ходив в запеклий бій.
Підходить вождь до тебе,
Як батько, гаряче
Кладе тобі він руку
На молоде плече.
—Ви тільки но літали,
Політ вас натомив?—
...Дощ за вікном весіннім
І хмар вологих плив...
—Лягайте на дивані
Годинку відпочить.—
Усміхнений і світлий,
Великий вождь стоїть.
Ти в Сталіна, як дома,
Заснув спокійним сном.
...І дощ пройшов, і сохли
Калюжі за вікном,
І пара піднімалась
Над променем ясним
На мокрому карнизі,
На листі сріблянім.
Прийшов тихенько Сталін
І штору опустив,
І ковдрою дбайливо
Пілота він укрив.

І що тобі приснилось,
Комбригу бойовий,
Під ковдрою м'якою,
Що нею вчитель твій
Тобі закутав плечі?
Чи сивий буревій
Край насипу крутого,
Де водотяг старий?
Там жив ти, там учився
І мріяв хлопчаком,
Щоб хмари пропливали
У тебе під крилом!

Переклав з російської
М. Зісман

Ліна Рєзнік

ПІСНЯ ПРО СТАЛІНА

Де співучий вітер світлі хмари ловить,
Нам віщує радість в сонячних дощах,
Заливає луки срібношумна повідь,
Розцвітають весни в селах і містах,

Юнаки й дівчата у серцях тримають
Пісню про народних славних соколів.
Імена найкращих по країні мають,
Як до бою заклик, як про щастя спів.

По країні мають ген під небом синім
Віддані у мирі, звірені в боях.
А ім'я найперше — любе всій країні,
Як вітчизни слава, як зоря звитяг —

Сталін —
Над верстатом ткацьким, у цехах гарячих,
На будовах світлих, у полях рясних,
У відвазі юній, в бависьках дитячих,
Де тропічна спека, де арктичний сніг,

В здоланих глибинах, в чорних блисках шахти,
В тихих кабінетах, в радості творців,
На далеких суднах, у бурхливій вахті,
За кордоном дальнім, де вирує гнів.

І співають пісню, сповнену любові,
Славні переможці в мирі й на війні.
Ми до бою звичні! Ми напоготові!
Сталін — наша правда, сонце і пісні.

Переклав з єврейської
А. Копштейн

Натан Рибак

КАХІВСЬКИЙ ПЛАЦДАРМ

В серпні 1920 року лівобережною Україною пройшли рясні дощі. Хмари сунули з півдня. Йшли вони обложною лавою з степів Таврії, і вітри, що гнали їх, були мінливі. То бурхливі й сильні — вони рвали на великі клапті суцільну бавовну хмар і розкидали її у сірій височині; то мляві й непевні — вони, ці південні вітри, здавалося, на превелику силу ледве посували густе, сіре місиво неораної сонячним промінням хмарової цілини. А на південь, у Таврію, в степи, на Крим, залізницями й трактами, схоженими й несхоженими дорогами йшли полки Червоної Армії.

Через станцію Лозову, через цей центральний пункт залізничного сполучення з півднем, посилала країна Рад ешелони відважних бійців. Не ставало вугілля, тоді рубали ліс, і паровози йшли далі. Бракувало зброї і патронів, але знали, що того є вдосталь у ворожому таборі...

Зранку 6 серпня над Лозовою пройшов дрібний дощ. Вітер побавився хмарами, а потім з силою погнав їх на захід, поволі відкривши блакитну глибочінь неба. Повз вікна цегляного двоповерхового будинку, в якому містився штаб Південно-Західного фронту, паровози проносили ешелони. З широко розкритих дверей вагонів вилітали на простір слова мужньої пісні. Вони впліталися в загальну гаму скреготу сталі, паровозних гудків,

людських вигуків. У невеликій кімнаті будинку сходились всі нитки розташування бойових одиниць фронту. Повз вікна пролітали поїзди, гомін і брязкіт стрясали шибки. Сонце запанувало в прозорій височині і залило світлосяйним промінням кімнати штабу.

Чоловік у зеленому френчі, посмоктуючи люльку, читав лист. Синюватий дим кучерявився вгорі. За дверима, в коридорі, раз-у-раз звучали чіткі кроки і дзенькання шпор. Але це мало заважало. Чоловік встав і глянув у вікно. Пронизливим поглядом вловив він ритмічний рух життя прифронтової станції. Залізниця пульсувала як аорта.

За дві сотні кілометрів від Лозової лежав фронт. Там ворушився Врангель. Оснащений всіма видами зброї, яку постачали капіталістичні держави, він нахабно зазіхав на незалежність Республіки.

Ще не стихла гарматна канонада на польському фронті, а тут, на півдні, стояли білі хижаки. Намір Врангеля був зрозумілий: скористатись з напруженого стану в країні і вийти з Криму. І між силами Республіки та ним, Врангелем, лежала Кахівка й широченні степи. Ниви, обважнілі врожаєм, завмерли під вітром і дощем. Їх толочило кінське копито, і колеса тачанок лишали в хлібному морі глибокий слід, схожий на безжальний удар довжелезної шаблі.

Чоловік у френчі, не зводячи очей з вікна, думав про Кахівку. Там мала вирішатись доля майбутньої операції. Люлька погасла. Синюваті кільця диму ледве помітно коливалися під стелею. Знайшовши в кишені сірники, знову запалив люльку.

Лист, що лежав на столі, був лист від Леніна. Володимир Ільїч писав: «Тількищо провели в Політбюро розподіл фронтів, щоб ви виключно зайнялись Врангелем».

Йосиф Віссаріонович Сталін, член Реввійськради Республіки, ще раз перечитав ці слова, склав лист, сховав у кишені і підсунув чистий аркуш паперу.

О 1 годині 25 хвилин дня 6 серпня 1920 року телеграф проніс над селищами, містами, залізницями й полями наказ. Нахилившись над апаратом, телеграфіст вибивав ключем:

«Командарм 13, копія Головком, Командкавказ і Наштапівдзах. *Ст. Лозова* 6 серпня 1920 р. 1 година 25 хвил., карта 10 дюймі. Обстановка вимагає, не гаючи часу, завдати Врангелеві загального контрудару існуючим угрупованням сил, для чого наказую:

1) *Правобережною групою* в складі чотирьох стрілецьдивізій в ніч з 6 на 7 серпня форсувати Дніпро головними силами на ділянці Тягинка — Бериславль та завдати рішучого удару на Перекоп і в тил головним силам противника загальному напрямі Кахівка — Калга; 2) *лівобережній групі,* продовжуючи наполегливе переслідування відходячого противника та ввівши в діло першу стрілецьку дивізію, завдати навального удару обхід Мелітополя загальному напрямі Михайлівка — Калга, використати для цього другу Кінармію. 3) *Загальним завданням* військам Кримської дільниці ставлю — розгром противника, не давши решткам його відійти за перешийки. 4) Одержання і розпорядження донести. НР 723 (СЕК) 4535/ОП.

Реввійськрадресп
Сталін».

Телеграф поніс наказ.

Ініціатива товариша Сталіна — створення Правобережної групи і форсування Дніпра — дає плідні наслідки.

Член Реввійськради Республіки пильно стежив в цю коротку і важливу ніч проти 7 серпня за серйозними, значними подіями на фронті. Єдиний правильний вихід був — згуртувати сили в ударні групи і, не зупиняючись перед надзвичайною складністю, форсувати Дніпро. Цього найменше сподівався Врангель, знаючи, що така операція вимагає величезного риску. Тому він був певний незламної міцності свого лівого флангу, який упирався в Дніпро. Командування фронту приступає до здійснення сталінської ідеї. Наказ дано.

Вночі 6 серпня операція розпочалася. О першій годині ночі розвідка і передові частини Латиської та 52-ї дивізій приступили до форсування Дніпра. Один за одним відпливали в темряві ночі човни. В суворому, непорушному мовчанні підхо-

дили в бойовому порядку колони до берега. Тьмяно виблискували багнети. Південна оксамитова ніч панувала в степу, напружена тиша стояла над берегами. Здавалося, човни пливуть неймовірно довго. Але ось на правому березі розітнули тишу постріли.

«Ура!» — громом сколихнуло ніч. Зав'язався впертий і незнаного гарту бій. О 12 годині дня 7 серпня Червона Армія займала вже Велику і Малу Кахівку.

В момент, коли зав'язався бій за оволодіння лівим берегом Дніпра, о 5 год. 30 хв., частини 52-ї та Латиської дивізій під командуванням дивізійного інженера Недзвецького почали наводити міст.

Суцільний кулеметний вогонь ворога унеможлював роботу. Проте о 8 год. 30 хв. міст було наведено. Тоді колона за колоною переправились головні сили на лівий берег.

Кахівський плацдарм був у руках Червоної Армії. Вдень 7 серпня телеграф блискавкою проніс радісну звістку:

«Москва, тов. Леніну. *Лозова,* 7 серпня 20 р. *Сьомого ранком наші частини форсували Дніпро, зайняли Алешки, Кахівку і інші пункти на лівому березі, є трофеї, які підраховуються. По всьому Кримському фронту наші перейшли наступ і просуваються вперед.* № 7320.

Сталін».

Відлетіла безсонна ніч. Вона була вся суцільним напруженням нервів. Кожна звістка, втілена в риски й крапки телеграфної стрічки, перечитувалась кілька разів. Ранок — сонячний, безвітряний — приніс звістку про повну перемогу.

Але відпочинку не могло бути. Сталін, спершись руками на стіл, розглядав карту фронту. Для його зору цей аркуш покресленого, пофарбованого паперу був як живий, це була невеличка частина планети, на якій вирішувалась перемога революції. Головне було не тільки в озброєнні, — воно залежало від людей. В павутинні ліній і крапок, що вимережили карту, бачив Сталін засмаглі обличчя шахтарів Донбаса, степовиків Таврії, слюсарів Луганська, ткачів Іванова, токарів Путіловця, нафто-

виків Баку, хліборобів Полтавщини. Відданість революції горіла у них в очах.

Безсонна ніч, втома давалися взнаки. Пересохло в горлі, а графин стояв на підвіконні порожній. Обережно взяв його за надламане вушко і вийшов у коридор. В кутку стояв бачок з водою.

З крана в скляне дно забив свіжий струмок, викидаючи на поверхню вологисті іскорки. Дві чи три краплини потрапили на чоло і приємно освіжили.

Через кілька хвилин він знову сидів за столом. Поступово, думка за думкою, народжувався план другої серпневої операції. Вона мала відбутися в північній Таврії.

*

Серпень 1920 року був місяцем здійснення значних перемог на Врангелівському фронті. Зайшовши глибоко на територію, зайняту Врангелем, Червона Армія зірвала заготівлю хліба білим і збила пиху самовпевненому ворогові. Доля Врангеля була передрішена. Натхненником бойових переможних операцій був великий Сталін.

В кімнаті штабу, на лінії фронту, в цепу, в купе вагона зустрічались з ним командарми й бійці. Після зустрічей лишалися ясні мислі і незламна певність перемоги.

Саме ім'я його стало символом блискучих перемог. Під проводом Сталіна так завзято обороняло червоне військо Царицин 1918 року. Сталін був організатором перемоги над Юденічем. За сталінським планом був розгромлений Денікін. Сталін керував очищенням України від білополяків. Сталін забезпечить і перемогу над «чорним бароном».

Непохитне довір'я мали бійці й командири до чоловіка в скромному зеленому френчі, що так просто розмовляв і поводився, що так променисто усміхався. Надовго запам'ятовувалася кожна зустріч з найвірнішим другом і соратником Ільїча. В його простих словах ясніше розкривалася величність боротьби, в якій вони брали участь, від цих слів віяло диханням героїч-

них часів великої революції, якою керували Ленін і Сталін. Прості слова вождя запалювали бійців невгасимим ентузіазмом і завзяттям, і назрівала в серцях гаряча любов до великого Сталіна.

В середині вересня 1920 року з Південно-Західного фронту було виділено в окремий фронт Південний, і 21 вересня командувачем фронту призначили Михайла Фрунзе.

В жовтні Фрунзе складає план розгрому ворога. Основна ідея цього плану виходить з стратегічних настанов Сталіна: оточити нестримним наступом основну врангелівську групу в північній Таврії. Головний удар завдати з Кахівки, одночасно відрядивши досить міцну групу, яка б відрізала відхід розбитих частин до Перекопського і Чонгарського перешийків.

*

Прикінцеві дні вересня стояли на диво теплі. В прозорому повітрі плавало павутиння. Зорі в темносиньому нічному небі Таврії яскраво мигтіли. Пругкий, солоний вітер кружляв над степами. На дорогах стояла курява. І вдень і вночі в бойовому порядку йшли ескадрони кінноти, гармати гуркотіли, важко підстрибуючи на вибоїнах, йшла піхота, карбуючи кожен крок. Несли в чохлах бойові, обмиті дощами, обвітрені і прострілені прапори. Несли гордо, з великою любов'ю стискаючи в руках, щоб незабаром розгорнути їх над звільненим Кримом. І в багатьох, що ступали по бойових путях, майоріли в очах багряні полотнища. І бачили ті сталевого відблиску очі, як вітер напинав знамена, наче паруси, і вони, мов крила, злітали над горами, над долинами, над морями.

Володимир Свідзінський

СТАЛІНУ

Нищитель рабства, темряви гонитель,
Ослона миру, вірний друг труда,
Чиє ім'я ненавидить гнобитель,
Чия рука — напасників узда,

О, Сталін наш! Як твій Кавказ високий,
Здіймаючись над світом, ти стоїш;
Далеко бачиш, сокіл гостроокий,
Джерела мислі творчої живиш.

Народів вільних з'єднана держава
Пишається круг тебе, край землі
Щасливої,— і на твоїм чолі,
Як світлий оболок, сіяє слава.

Семен Скляренко

ЗУСТРІЧ

(РОЗДІЛ З РОМАНУ „ПОЛЬСЬКИЙ ФРОНТ“)

Жердяга ходив вздовж перону і бурчав: уже й північ минула, а зміни немає, забули, що ниють кості в старого, що важко йому виходити багато годин. А втім, сам винен: просив не поспішати його змінятн. Люди потомлені — хто з фронту, хто на фронт. Через те й Сила Жердяга забуває про свою старість. Налягти треба з усіх сил, поляка добити, та й потім ще буде багато клопоту, землю треба до порядку довести, села втихомирити.

Жердяга зрозумів, що справа не в тому, що в нього кості болять. Просто засумував на посту. В грудях клекоче, хочеться поговорити. А нема з ким словом перекинутися. Знайшлася б спасенна душа — враз би од серця одлягло. А так — дуже смутно.

Він ходив вздовж перону, прислухався і придивлявсь. Ніч була тиха, спокійна. В такі ночі, кажуть, трави і хліба буйно ростуть. Вгорі світились великі зорі, лили на землю мерехтливе проміння.

«Чи живуть там люди,— подумав Жердяга,— чи нікого немає?»

«Ні, напевне хтось живе,— відповів сам собі Жердяга.— Світ великий. Колись то думав, що кінчається він за селом. Пізніше побував у Чернігові. А от доля привела Київ побачити, Житомир, Вінницю, Кам'янець. Іде і йде Сила Жердяга. А все

немає кінця-краю світу... І по всіх признаках — не кінчається він тут, на землі. Живуть, видно, люди і на зорях».

Він аж зупинився і придивився до великої зеленої зорі, що висіла низько над обрієм. Він подумав, що, може, в цю хвилину хтось там, на цій зорі, теж стоїть і дивиться на землю, на нього — Жердягу. Може, ще й оком підморгує. Жартівливий чоловік!

— Здоров був, Сило Миновичу! Як же воно справи там у вас, на землі?

— Нічого! — відповів тихо Сила Жердяга.— Справи, кажу, непогані. Рипіжимо ми польських панів так, що аж пір'я з них сиплеться.

Він озирнувся кругом, боючись, чи ніхто не почув його слів. І тож понадився сам із собою розмовляти, видно, старість вже зовсім близько.

Але ніхто не чув його слів. На станції було тихо і темно, жодного вогника. Тільки у вагоні, де містився штаб, блимало світло в вікнах.

«Все засідають,— подумав Жердяга, поглянувши на вікна штабного вагона.— І як воно голови в людей витримують? А це, кажуть, скоро приїде сам товариш Сталін, а з ним Будьонний і Ворошилов. Довго їм доведеться сидіти. Поляк — він хитрий, треба досконало подумати, як з його жил геть кров виточити».

І довго ще ходив старий Жердяга по перону. Він вже не ждав, що ось-ось пришлють зміну. Може, чого доброго, й забули про нього?! Народ кругом потомлений. І думав хто, може, його, старого, вчасно змінити, ну що ж, ліг бідолаха, голову поклав на кулак — і немов у прірву провалився. І нехай спить, коли спиться. Завтра сміливіше в бій піде. А він може й постояти.

В цей час хтось вийшов із штабного вагона, перекинувся словом з вартовими, пішов через колії до перону.

«От, бач, спасенна душа і знайшлася,— зрадів старий.— Коли з ним словом перекинусь, то й зовсім буде гаразд!»

Але підступити до невідомого було ніяк. Він минув колії, зупинився, далі вийшов на перон і тихо пішов до станції.

«Ех! — подумав Сила Минович.— Була — не була, а насмілюсь поговорити. Бо так і зачахнути можна».

— Товаришу! — сказав він тихим голосом.— Чи немає у вас часом закурити?

— Є! — зупинився невідомий.

Ступив ближче до Жердяги, витягнув гаманець з тютюном, подав старому.

— Я,— сказав,— сам курю люльку. В дорозі зручніше. Паперу не маю. З чого ж його скрутити?

Він порився в кишенях.

— Знайшов! — зрадів.— Є тоненький папірець. Буде на цигарку.

Жердяга одірвав шматочок паперу, невміло почав скручувати цигарку.

— Я сам некурящий,— говорив винувато Жердяга.— До пуття й цигарки зробити не можу.

— А навіщо ж курити? — запитав його невідомий. Одірвав сам шматочок паперу й скрутив цигарку для старого.

— Та я так... Коли в мене горе, я завжди курю... А сьогодні немов і горя в мене немає, а тільки стояв оце на посту, вже кілька годин перестояв, занудився, а мені ніхто зміни не присилає... Ну й смутно мені стало. Хоч би словом з ким перекинутись. Ну, то попросив оце закурити...

— Так,— сказав тихо невідомий.— Кажеш, що засумував на посту?.. Зміни не присилають?

— Не про те кажу. Нехай не присилають. Я й до ранку стоятиму. Мені однаково — я тягучий. А тільки мовчати я не можу. Груди розриває мені... Таке твориться кругом, що ніяк мовчати не можна.

— Що ж твориться? — присів невідомий на шпалу. Сидів і палив свою люлечку. Поблискувала жаринка.

— Багато треба сказати,— присів Жердяга і собі.— Та однак не перекажу всього. Груди, кажу, розриває. Старий я вже, за півсотні мені перевалило... Селянин я, середняцького звання. Може, чули таке село — Великі Тополі, на Чернігівщині? Там мій батько кріпаком був, у князя Долгорукова... Знущався над ним князь.

— Чернігівщину я знаю,— тихо відповів невідомий.

— Ну, от бач,— зрадів Жердяга.— Тим краще. А сам звідки?

— Я здалеку,— почув він відповідь.— Доводилось, може, чути про Кавказ?

— Чути — чував, а бувати не доводилось. Мабуть, і там князьоти тієї до чортового батька було?

— Цього вистачало.

— Я ж кажу,— розохотився зовсім старий,— що воно однаково було скрізь. Може, кажу, і на зорях є князі.

— Це про які зорі? — поцікавився співбесідник.

— Це я так... Стояв на посту, думав, що от є земля, а на ній — люди. Почали ці люди революцію. А може, міркую собі, і на зорях є люди. Може, й там вони почали революцію. А ми сидимо, землячок, тут на станції, палимо цигарочки і говоримо. А на нас, може, з зорі тієї якийнебудь товаришок дивиться, палить цигарочку, посміхається.

— А це правда, старий,— сказав невідомий.— І про зорі правильно, і про те, що, може, хтонебудь дивиться на нашу землю... Та почекай, люди до всього дійдуть, і до зір доберуться.

— Ого! — голосно скрикнув Жердяга.— Вони до всього дійдуть. Я вже бачу, що люди все можуть зробити. Сам я колись був невіруючий.

— Невіруючий? — поцікавився невідомий.

— Невіруючий, кажу, був. У революцію не вірив. До петлюрівців мене прокляті куркулі затягли. Душу мою розтерзали. З сином розлучили. Аж тоді побачив я, чия є правда в світі. Повернув гвинтівку свою проти петлюрівців, а вони мене в груди... Прокинувся я після поранення, а надо мною стоїть товариш Щорс. Стоїть і посміхається, як брат.

— Ти і Щорса знаєш? — запитав його невідомий.

— Ого, товаришу мій. Ще б пак його не знати! Я ж тоді одразу після поранення рушив до села. І тільки почув, що суне на нашу землю польське панство, зібрав сотню чоловік і повів до Щорса. Начальником я в Щорса був... І помер він,— замислився Жердяга,— у мене на руках. Дорогий, настоящий то був чоловік.

— Правду кажеш,— згодився невідомий.— Це був настоящий чоловік.

Посиділи трохи мовчки. Жердяга докурив цигарку, кинув її на землю, старанно розтер ногою. Зоря на обрії розпалилась, горіла мінливо, спалахуючи. Відчувалось, як поволі падає на землю роса. Ногам було холодно.

— А тепер,— заспішив Жердяга,— тільки одно мене цікавить. Чи скоро ми розтрощимо шляхту, чи скоро її доконаємо?

— Скоро! — відповів незнайомий.— Прорив уже зроблено, пішов наступ по всьому фронту. А вже коли почався наступ, то пиши пропало.

— І я так думав,— зрадів Жердяга.— Значить, скоро вже й кінець цьому?

— Кінець, кінець! — підвівся з шпал невідомий. Знайшов у темряві руку Жердяги й потиснув її.

— Хороший ти старик! — сказав тихо невідомий.— Сам із собою ти боровся, все в собі переміг, не легко було тобі до правди дійти. Але тепер уже ніхто правди в тебе ніколи не забере. Довіку!

— І я так кажу,— відповів Жердяга.— Тепер уже я за цю правду життя своє віддам. І ти... коли, може, будеш бачити в штабі... товариша Сталіна, Ворошилова і Будьонного, то скажи, що кланявся їм Сила Жердяга... береже він правду... А таких Жердяг — мільйони. Ми всі до правди дійшли і тепер уже ніколи її не віддамо.

— Знаю, знаю! — тихо говорив невідомий.— Спасибі, старий! Прощай! Я перекажу їм. Та вони й самі знають.

Він заспішив по перону.

А Жердяга зостався, збуджений, схвильований. Дуже билося його серце. Сказав він те, що думав, а ці слова схвилювали й збудили його. Він не міг заспокоїтись і почав ходити. Він тепер уже не хотів, щоб приходила зміна. Йому хотілось зустріти схід сонця. І зовсім не хотілось спати. На душі було радісно, весело.

Але зміна з'явилась швидко. Прийшли разом карнач і двоє вартових. Вони не йшли, а бігли по перону.

— Жердяга! — крикнув хтось тривожно з них.

«Що трапилось?» — подумав старий.

— Що це ти?..— докірливо сказав карнач.— Хлопці потомились, заснули... Ти ж сам казав, щоб не поспішали зміни посилати. А тепер поскаржився товаришу Сталіну, що тобі зміни не присилають.

— Як ти сказав? — широко розвів руки Жердяга.— Кому я скаржився?

— Товаришу Сталіну! Він прийшов до караулки, наказав тобі зміну послати.

— Господи! — став непорушно на місці Сила Минович.— Товариш Сталін?!. Матінко моя! Це ж я з ним говорив!..

Починало світати. Падала роса. Потухли вогники у вікнах штабного вагона.

Михайло Стельмах

ПІСНЯ

Засіває травень зорі на воді
І шумить піснями край наш молодий.

І шумить піснями, що від серця йдуть,
До Москви пов'ється їхня славна путь.

І прилинуть співи до Москви — Кремля,
Славними ділами повниться земля.

Славними ділами, мудрістю вождя
Колосяться ниви і цвіте земля.

Край наш зацвітає в сонячній красі...
Дорогий наш Сталін, ми за тебе всі!

Ти життя приніс нам, що не снилось в сні.
Птицями злітають про вождя пісні.

Птицями злітають про вождя пісні
В батьківщині сонця, щастя і весни!

Павло Усенко

ПІСНЯ ГОРЦІВ

Десь далеко,
Десь далеко —
Там, де іней над горами
В липні місяці іскриться,
Там, де річка голосами
Мов би іншими сміється,

Там, де трави і дерева
Листом іншим проростають,
Де загірні, де заморські
Підіймаються заграви,—

Після довгої дороги
Слухав пісню я вітвисту,
І здавалося — не мова,
А дерева, повні листу,
І шумлять річки і трави.

Їх завихрюють дощами,
Підіймаються заграви...
— Що за пісня над горами?
Пісню ту і склали горці,
Починали й піднімали,

Як блакить підносять гори.
І проносили з запалом
В вишину, в долин простори.
Не зникала тая пісня,
Повертаючи за гори,—
Ні, вона верталась знову,
Пісня гір і пісня горців,
До сердець, до скель узгір'я.

До ясного кола сонця
Уставала пісня сили,
Голосиста пісня горців.

Ти, незнана мною мова
У краю незнанім мною,
Чому ж ти мені знайома,
Чому рідна й під горою?
Стала ще рідніша, рідна,
І моя ти пісня стала —
Я вивчаю,
Я співаю —
Слава, Ленін, слава, Сталін!
Пісня людства величава!

Павло Усенко

ГЕРОЇ СЛАВОЮ ПОВИТІ...

Герої славою повиті,
Зоріє кожного ім'я,
Летить ясна над хмарним світом
Пілотів сталінська сім'я.

І як нечувані, казкові,
Через краї невтишних бур,
Віків проломлюючи скови,
Природи вічногрізний мур,

Вони не губляться в просторах,
Ні в вишині, ні в тьмі років,
Немов найглибші сяють зорі
Відваги, мужності й боїв.

Їм укорились небовиди,
І час, і просторінь, і мла,
І слава їх пройшла над світом,
Пізнавши шторми і моря.

І де вони пронесли крила,
Де прогримів віщун-мотор,
Там піднялась могуча сила —
Старому світу приговор.

А в нашім серці
сонцем грає
Пісень прославлена струна,
І кожне серце зустрічає
Привітом крила віщуна.

І кожне серце піднімає
Любові вщерть, любов Кремля —
Як вся од краю і до краю
Безкрая сталінська земля.

Бо знаєм — в час війни суворий
Побідним строєм пропливуть
І прокладуть стальні мотори
Нищівний сталінський маршрут.

Над станом вражим змають крила —
Хай хмари рев, хай бурі вал:
На силу вражу гряне сила,
Нищівний сталінський удар.

Безстрашно вгору в час негоди
(Того з них кожен знав і ждав) —
За ті ж краї, за ті ж народи,
За тую ж партію й вождя.

Микола Ушаков

ЛЕНІН

Це наймення —
ранку промінь вольний,
заклик боротьби і праці стяг,

Це наймення —
променистий Смольний
в Жовтні, що привів нас до звитяг...

Це наймення —
лан, відкритий оку,
фабрики і шахти, рідні нам,

Це наймення
ми дали широким
вулицям і сонячним містам.

Це наймення —
справедливе право
і велика мудрість наших днів.

Це наймення —
зореносна слава
батьківщини та її синів.

Це наймення!
Скрізь, де ще тирани,
за горами хвиль, верхами гір,—

Це наймення —

прапор полум'яний

всіх, що йдуть за волю, хліб і мир.

Це наймення

недругів тривожить,

в супокої грізному міцне.

Це наймення!

З ним зрівнятись може

лиш наймення Сталіна

одне!

Переклав з російської

М. Зісман

Мойсей Хащеватський

САД

Я знаю сад, чудесний сад,
Рожевий цвіту дим.
Ніколи сонце не згаса
Над садом весняним.
  А як він зветься — відгадай?
  Чи ти вгадав тепер?
  — Це рідний сад, це рідний край,
  Це наш СРСР.
Там дерева цвітуть буйні,
Зростають день-у-день,
Там солов'ї в гущавині
П'яніють од пісень.
  А як він зветься — відгадай?
  Чи ти вгадав тепер?
  — Це рідний сад, це рідний край,
  Це наш СРСР.
Це садівник той сад зростив,
Чудесний садівник.
Його ім'я над садом тим
Горітиме повік.

Чудесну тайну відгадай,
І ти вгадав її.
— Цей дивний сад — наш рідний край,
А Сталін — садівник.

Переклала з єврейської
Марія Пригара

Мойсей Хащеватський

БУДИНОК У ГОРІ, ДЕ НАРОДИВСЯ СТАЛІН

Така близька до серця хата ця
І з нею славна сторона горійська:
Тут висіла колись його колиска
Над верстаком убогого шевця.

Ішли горами грози близько, близько,
Співала мати пісню без кінця;
В його очах таємний пломінь блискав
І в серці прокидався дух бійця.

І дивно так. І так мені, неначе
Я все це бачив у літа дитячі —
Убогий дім, і скарб, і краєвид,—

Іще ріднішою стає людина,
Що народилася у цій хатині...
І ми в таких уздріли вперше світ.

Антон Шмигельський

ГОЛОСОМ СЕРЦЯ

Ми любим життя. Це доведено кров'ю
Навіки прославлених наших людей.
Щоб радості жить, і труду, і здоров'ю,
Ми йшли босоніж на огні батарей.

Ми любим людей. Подивись, перед нами
Багатство яке обступа виднокруг!
Ми любим того, хто нас вивів з боями
Із вовчих завулків і рабських наруг.

Ім'ям його нині у серці озветься
Усе, що ми любим, для чого живем.
Його обираємо голосом серця
Найпершим з когорти великих імен.

І повниться простір піснями сьогодні,
Що ллються над світом, як радісний дощ.
Ми любим тебе усім серцем народним,
Прославлений Сталін, наш брат і наш вождь!

Марко Шехтер

ВОЖДЬ

Він — слави нашої безмежний обрій,
Що сяє, наче снігові хребти,
І наша честь, і днів прийдешніх образ —
Неумируща велич простоти.

Про нього вірш складають наші діти,
Про нього у горах співа ашуг.
Він — ранній промінь, що вітають квіти,
Сумління і любов, людина й друг.

Ось він іде в шинелі, всім знайомій,
З орлиним зором — зором огневим,
Історія іде пліч-о-пліч з ним,
І щастя спів лунає в нашім домі.

Переклав з російської
М. Зісман

Микола Шаповал

ПІСНЯ ПРО РІДНОГО СТАЛІНА

Червона калино,
Пишний в тобі цвіт.
Молода дівчино,
Скільки тобі літ?
Чому така радісна
У цей день була?
— Бо на портрет Сталіна
Я вінок плела.
Перша в мене радість,
Ой, радість моя —
Вісімнадцять років,
Як родилась я.
Друга в мене радість,
Спільна в усіх нас,
Що живу щасливо
В цей прекрасний час.
Третя в мене радість, —
Хто ж із нас не рад? —
Вперше обиратиму
Я в житті до Рад.
Вперше обиратиму!

Та ж подумай сам:
За рідного Сталіна
Голос я віддам!
Ой, тому щаслива я.
Хто ж із нас не рад!
Хай цвіте калина,
Зріє виноград!

ПРИМІТКИ

1. *Наш рідний Сталін* (стор. 1 — 60). Поема написана письменниками Радянської України. В поемі — заспів та тринадцять розділів. Заспів написав М. Рильський, перший розділ — М. Бажан, другий — Л. Первомайський, третій — П. Тичина, четвертий — П. Усенко, п'ятий — С. Голованівський, шостий — В. Сосюра, сьомий — І. Фефер (переклав з єврейської В. Сосюра), восьмий — М. Ушаков (переклав з російської Л. Дмитерко), дев'ятий — Д. Гофштейн (переклав з єврейської М. Рильський), десятий — І. Муратов, одинадцятий — Л. Дмитерко, дванадцятий — Я. Городской (переклав з російської М. Рильський), тринадцятий — А. Малишко.

2. Перший розділ книги (стор. 61 — 224) містить народну творчість про товариша Сталіна (фольклорний матеріал).

3. Другий розділ книги (стор. 225 — 487) містить художні твори українських радянських письменників про товариша Сталіна.

4. Фольклорний матеріал для збірника «Великому Сталіну—народ квітучої України» зібрав і підготував до друку Інститут Фольклору Академії Наук УРСР.

5. Орнаментацію книги виконано за мотивами української народної творчості.

6. *Пісня про Сталіна* (стор. 61). Пісня літературного походження. Автор—поет - орденоносець М. Рильський. На музику поклав композитор - орденоносець Л. Ревуцький.

Цю пісню можна вважати невід'ємною частиною радянської народної творчості на тій підставі, що вона ввійшла в масовий репертуар трудящих міста і села, зазнаючи змін у тексті і мелодії, як і інші народні пісні. Як приклад, можна навести запис цієї пісні в с. Ново - Григоріївці, Межівського району, Дніпропетровської області, від колгоспників - стахановців Нечволоди Василя (60 років), Ульянченка Костя (60 років) і Бута Олександра (59 років). У їхньому виконанні четверта строфа стає другою, п'ята — третьою, третя — останньою. Друга і шоста строфи тексту Рильського випадають зовсім. Замість слів «сизокрил - орел» співається «сизокрилий орел», замість «оновляється земля» — «обновляється земля» і т. д. Ця пісня зробила великий вплив на музичну і словесну творчість трудящих.

7. *Ленін, Сталін і Вкраїна* (стор. 63). Склав колгоспний поет Дмитро Васильович Дзюба 1939 р.

8. *Нам тепер слава* (стор. 66). Пісня записана від колгоспників Гусарівських колгоспів Дніпропетровської області. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

9. *З нами партія і Сталін* (стор. 67). Склав колгоспник артілі ім. Шевченка, Площанської сільради, Решетилівського району, Полтавської області, О. А. Сіроштан, 1937 р. Надруковано в збірнику «Ленін у творчості народу України», Держлітвидав, Київ, 1939 р., стор. 8 — 9.

10. *Сталінська народна власть України не віддасть* (стор. 69). Склав колгоспник с. Заросся, Богуславського району, Київської області, Тарас Антонович Загорулько, 1937 р. Надруковано в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», Київ, 1938 р., стор. 271—274.

11. *Великий чоловік* (стор. 72). Записано в с. Парафіївці, Ічнянського району, Чернігівської області, від колгоспника Миколи Васильовича Максимчі. Записав Д. О. Кушнаренко 21-VI 1939 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

Ця казка виникла на основі традицій багатьох народних казок, зокрема казки про Котигорошка (порівн. збірник Б. Грінченка — «Українські народні казки для дітей», т. II, Київ, 1907 р., або збірник «Українські народні казки, легенди, оповідання і речитативні вірші», Київ, 1939 р., стор. 22—33).

12. *Яблуня з срібними листочками та золотими яблуками* (стор. 78). Записано в с. Козинець, Турбівського району, Вінницької області, від Людмили Стронінової, 75 р. Записав і літературно опрацював учитель Тр. Бажнюк з м. Вінниці, 15 середня школа. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

13. *Правдива казка* (стор. 82). Склав колгоспник артілі «Більшовик», с. Феськівки, Менського району, Чернігівської області, С. М. Чичкан. Надруковано в районній газеті «Колгоспна Праця» Менського району, Чернігівської області, 10-X 1937 р.

14. *Казка про гірського орла* (стор. 84). Записана в колгоспі ім. Карла Маркса, с. Парафіївка, Ічнянського району, Чернігівської області, від колгоспного пастуха Олексія Никифоровича Слізки. Після того, як Слізка розповів цю казку, він додав від себе такі слова: «У нас тепер добре живеться. А за кордоном ще й тепер є страховище, що п'є людську кров, їсть дітей. Бідні люди і безробітні продають своїх дітей багатіям... Так там живуть. А ми пасемо колгоспну скотину, набрали з дому хліба й сала, самі наїлись і собаку нагодували. А в капіталістичних країнах—там і діти, а не лише дорослі, з бідняків, і хліба не бачать, голодують і мруть із голоду». Записав Д. О. Кушнаренко 17-VI 1939 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

15. *Стоїть дуб зелений* (стор. 86). Текст і мелодію пісні подано в тому варіанті, який записано в с. Баришівці, Київської області, від Кульги, Надії Федотівни, 17 р., Перепелиці, Оксани Іванівни, 22 р., Шварки, Миколи

Олександровича, 18 р., які співали під акомпанемент кобзаря Василя Кузьменка, 25 р. Записав П. П. Лебідь 7-V 1939 року.

Вперше ця пісня записана в Києві на заводі «Ленкузня» від робітника П. Зайця 1936 р. Записав Г. А. Нудьга. В 1937—1938 рр. дана пісня друкувалась у багатьох газетах і журналах УРСР, РРФСР і т. д., а також записана на патефонну пластинку.

Текст і мелодія стабілізувались і закріпились за допомогою преси, радіо і т. д. Є зміни лише в п'ятій строфі: замість «соколе мій сизий» співають «соколе мій милий». На запитання—чому не «сизий», відповідають: раз сокіл, то означає—«сизий», а «милий»—підкреслює дружбу і любов Леніна і Сталіна (с. Баришівка, Київської області). Порівн. з надрукованим текстом у книзі «Творчество народов СССР», 1937 р., стор. 88.

Пісня ця широко розповсюдилась не лише по Україні, але й поза її межами. Співається вона в різних музичних варіантах, які часто можна назвати самостійними музичними народно-пісенними творами, оскільки ми маємо в них іноді досить великі розбіжності в їх музичній структурі і в способі організації музичного матеріалу. Зустрічаємося з цією піснею також у виконанні її російським хором селян-колгоспників (с. Нижній Кисляй, Лосівського району, Воронізької області).

16. *Слава, батьку наш, тобі!* (стор. 90). Записана від колгоспників села Покровського, Никопільського району, Дніпропетровської області. Автора не встановлено. Вперше надруковано в газеті «Більшовик» (Никопіль), 18-X 1937 р., і передруковано в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 5.

17. *Пісня про Сталіна* (стор. 91). Записана в с. Локнисте, Березнянського району, Чернігівської області, від колгоспника Олексія Михайловича Семироза 1937 року. Надрукована в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 46.

18. *Бачила я сю ніч* (стор. 92). Склала колгоспна поетеса з колгоспу ім. XVII партз'їзду, Миргородського району, Полтавської області, Христя Дмитрівна Литвиненко-Волторнист, прийнята до членів СРПУ в квітні 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

19. *Пісня про любимого Сталіна* (стор. 94). Записана в с. Хомутець, Миргородського району, Полтавської області, від учасниць самодіяльного хору, учениць IX класу середньої школи Н. Ф. Воскобойник, Н. І. Воскобойник, Н. П. Лаврик та Л. Х. Ретишко. Текст і мелодію записали фонографом П. Д. Павлій та І. І. Волошин 1938 року.

Пісню склав колгоспник-комсомолець того ж села Яків Стороженко. Мелодію склав комсомолець того ж села Іван Устименко 1937 року.

Надрукована в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 4, стор. 73, і в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 47.

20. *Нас веде великий Сталін* (стор. 96). Текст і мелодію записано на Всеукраїнській нараді кобзарів і лірників при Інституті Фольклору Академії Наук УРСР від колгоспника-лірника Онопрія Митрофановича До-

датка, 57 р., з с. Ярошівки, Глинського району, Сумської області. Записав П. П. Лебідь 16-IV 1939 року. Автора не встановлено. Текст надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 1, стор. 116.

21. *Пісня про Дніпрогес* (стор. 97). Склав колгоспник колгоспу ім. Чкалова з с. Трушок, Білоцерківського району, Київської області, Герасим Гордійович Мазуренко, 60 р., який 1927 р. працював на Дніпробуді, на будівництві перемичок, і, як один з кращих ударників, був обраний колективом робітників Дніпробуду вітати XV з'їзд ВКП(б). Порівн. з надрукованим у журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 1, стор. 127.

22. *І шумить земля піснями* (стор. 99). Текст і мелодію записано в племгоспі Поліванівської сільради, Магдалинівського району, Дніпропетровської області, від кобзаря Василя Михайловича Коваленка, 34 р. Записав фонографом П. П. Лебідь 17-VI 1939 року. Автора тексту не встановлено. Текст надруковано в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 219. Розробив на два голоси композитор Добровольський; фольклорна мелодія у верхньому голосі.

23. *Ой, чого ти, земле, молодіти стала?* (стор. 101). Вперше ця пісня була надрукована без імени автора в газеті «Соціалістична Харківщина» (Харків), 12-VI 1936 р., і в газеті «Комуніст» (Київ), 27-V 1937 р. Виявилось, що цю пісню склав колгоспник с. Вишева, Базарського району, Житомирської області, І. І. Корбут, 44 р. Корбут багато років був селькором районної газети і центральних газет. Як селькор, висунутий на роботу в редакцію районної газети «Колективіст», Базарського району, Житомирської області.

24. *То не сокіл сизокрилий* (стор. 103). Текст і мелодію цієї пісні записано в Межівському районі, Дніпропетровської області, від колгоспників-стахановців колгоспу ім. Леніна, кандидатів на Всесоюзну с.-г. виставку Нечволоди Василя, 60 р., Ульянченка Костя, 60 р., Бута Олександра, 59 р. Записав фонографом П. П. Лебідь 12-VI 1939 року. Розшифрував Т. Онопа.

Автор тексту—колгоспний поет Лазар Сазонович Шпинай, 55 р., прийнятий до членів СРПУ в квітні 1939 р. Вперше цю пісню надруковано в газеті «Пролетарська Правда» (Київ), 1-V 1937 року.

25. *Пісня про нове село* (стор. 105). Склав колгоспний поет Лазар Сазонович Шпинай. (Відомості про Шпиная див. у 24 примітці).

26. *До щастя нас Сталін веде* (стор. 107). Склав колгоспник с. Заросся, Богуславського району, Київської області, Тарас Антонович Загорулько. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

27. *Ой, у лузі* (стор. 109). Текст і мелодію склала Олена Єфремівна Цаплюк, 19 р., з с. Терехова, Бердичівського району, Житомирської області. Записав М. П. Гайдай 30-V 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР. Двоголоса розкладка належить композитору Добровольському; оригінальна мелодія у верхньому голосі.

28. *Москва* (стор. 112). Переклад з єврейської мови. Склав старик-пенсіонер Гершл Кацап, 115 р. (Одеса). Надруковано в єврейській газеті «Дер Штерн», 16-V 1938 року.

29. *Сталін* (стор. 113). Переклад з єврейської мови. Склав старик-пенсіонер Гершл Кацап. (Див. 28 примітку). Надруковано в єврейській газеті «Дер Штерн», 11-I 1937 р.

30. *П'ять чабанів* (стор. 114). Переклад з єврейської мови. Автора не встановлено. Із матеріалів, зібраних Кабінетом Єврейської Культури АН УРСР.

31. *Ой, піду я до річеньки* (стор. 116). Вперше ця пісня надрукована в «Літературній газеті» (Київ), № 47, 12-X 1937 р., і в газеті «Соціалістична Харківщина» (Харків), № 241, 21-X 1937 р., з таким паспортом: «Записано від колгоспниці Ганни Соловйової, с. Сінне, Богодухівського району, Харківської області». Пізніше Інститут Фольклору виявив, що цю пісню склав колгоспний поет-початківець Михайло Бездітко з Богодухівського району, Харківської області. Співається в багатьох місцевостях Харківщини на мотив частівок.

32. *Добре поживається* (стор. 118). Склав колгоспник, ланковий-коноплярник артілі «Червоний Партизан», В.-Багачанського району, Полтавської області, Андрій Кущ, 1936 р. Надруковано в збірнику «Пісні про Сталіна», видання районної газети «Ленінський Шлях», Велика Багачка, 1937 р., і в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 4, стор. 115.

33. *Ой, щебечуть соловейки* (стор. 120). Пісню записано від ланки колгоспниці Олени Попенко з с. Рубань, Немирівського району, Вінницької області. Записав Т. Одудько. Із матеріалів, надісланих в Інститут Фольклору АН УРСР редакцією газети «Більшовицька Правда» (м. Вінниця).

Ця пісня є варіантом пісні, яку склав член колгоспу «Зелений Гай», с. Затис, Ново-Троїцького району, Запорізької області, Михайло Сидорович П'ятак, 38 р., і яка друкувалась у газеті «Вісті» (Київ), 1-V 1937 р. Ось ця пісня:

Ой, співайте, соловейки,
Вже цвітуть садочки,
Ой, ми твої, рідний Сталін,
Всі сини і дочки.

Цвітуть сади, всі садочки—
Ми їх насадили,
У колгоспі, у артілі
Весело зажили.

Світить місяць, гріє сонце —
То Сталін-серденько,
У колгоспі ми щасливі,
Живем веселенько.

Цвітуть сади, всі садочки
Рясно вкриті цвітом,
Добре жити у колгоспі
І зимою й літом.

Цвітуть сади, всі садочки,
Будем плоди рвати,
Будем жити, веселитись,
Чесно працювати.

Зараз М. С. П'ятак перейшов працювати в районну газету Н.-Троїцького району — «Присивашська Комуна».

34. *Закон, що дав нам мудрий Сталін* (стор. 121). Склав колгоспник артілі ім. Шевченка, хутора Отрадного, Новоселівської сільради, Пологського району, Запорізької області, Микола Шашко, 37 років. Надруковано в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 88—89.

35. *У серцях і на знаменах Конституцію несем* (стор. 123). Склав колгоспний поет М. С. П'ятак. (Див. 33 примітку). Надруковано в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 90—91.

36. *Пісня про Сталінську Конституцію* (стор. 125). Текст і мелодію склав у 1937 р. бандурист з Городищанського цукрозаводу (ст. Воронцово-Городище), району ім. Г. І. Петровського, Київської області, Олекса Сидорович Коваль, 34 років. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

37. *Частівки* (стор. 126). Записано в різних районах і областях УРСР. Дивись паспорти до кожної частівки зокрема, а також відомості про авторів у журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 4, стор. 120—127.

38. *Казка про мудрого чоловіка та його золотий ключик* (стор. 128). Записана від домашньої господарки П. І. Дігавцової, 34 р., у м. Тупичеві, Чернігівської області. Записав Б. Романов 1937 р. Надрукована в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 62.

39. *За Сталіна голосувала* (стор. 130). Розповідь записано від колгоспниці-ланкової с. Куликівки, Тупичівського району, Чернігівської області, Домки Матвіївни Карандій, 27 років. Надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 75—76.

40. *Казка про золоте перо* (стор. 131). Записана від колгоспниці М. Яйчун з с. Велика Багачка, В.-Багачанського району, Полтавської області. Записав і літературно опрацював співробітник редакції газети «Ленінський Шлях» того ж району Є. Трудень. Надрукована в збірнику «Пісні про Сталіна», видання районної газети «Ленінський Шлях», 1937 р., стор. 34—35, і в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 137—138.

41. *Пісня про Сталіна* (стор. 133). Записана в с. Густиня, Прилуцького району, Чернігівської області. Вперше надрукована в збірнику «Народна творчість», вид. Чернігівського Обкому ЛКСМУ, 1936 р., стор. 87. Автора пісні не встановлено. Розкладка на два голоси належить М. Коваленкові.

42. *Колгоспна пісня* (стор. 135). Текст і мелодію склав син колгоспника з с. Кривин, Славутського району, Кам'янець-Подільської області, В. С. Семеновський, який зараз учиться в Житомирській педшколі. Записав з уст автора М. П. Гайдай у м. Житомирі 30-V 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

43. *Пісня трактористки* (стор. 138). Записана в с. Куриловець, Жмеринського району, Вінницької області від тов. Ковальської. Записав Л. С. Шпинай. (Див. відомості про Шпиная у 24 примітці).

44. *Сходить сонце за горою* (стор. 139). Текст і мелодію склав колгоспник с. Вільхівці, Звенигородського району, Київської області, тов. Тимошенко. Надруковано з мелодією в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 1, стор. 169.

45. *Жити, багатіти нам* (стор. 141). Пісня записана від колгоспників колгоспу «Червоний Стяг», с. Трипілля, Обухівського району, Київської області, 1937 р. Надрукована в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 92.

Варіант цієї пісні записано в с. Пархомівці, Краснокутського району, Харківської області від колгоспника Івана Петровича Височинського, 42 р. Перші дві строфи тотожні, а далі йде так:

А та пісня славная,
Що народ співа,
Вона лине гордая
До Москви—Кремля.
Ой, зійшло вже сонечко
В Сталіна в Кремлі,
Світить воно радісним
Щастям на землі;
Світить воно весело—
Не погасне, ні!
Бо життя в нас радісне,
Як гучні пісні.

Лийся, пісне Сталіну,
Над роздоллям нив,
Він для люду бідного
Край озолотив.
Він приніс всім щастячко,
Старим і малим.
Ми ж його шануємо,
Любимо, хвалим.
Ой, не буть у горі нам,—
В нас кінець панам.
Сталін—красне сонечко—
Сяє вічно нам!

Цей варіант записав Юр. Гундич у червні 1939 року.

46. *Червоне село* (стор. 143). Автор — Ковальський, Дмитро Матвійович, з м. Миколаєва. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

47. *Весняне* (стор. 145). Автор цього твору—художник - самоук при клубі шахти «Никанор», тресту Ворошиловвугілля, Петро Андрійович Афонін, 23 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

48. *Перше Травня* (стор. 147). Болгарська пісня. Записана в болгарському колгоспі ім. Першого Травня, с. Вечеславка, Генічеського району, Запорізької області. Надрукована в районній газеті «Комуна степу», 1 - V 1937 р., а також у дніпропетровській обласній газеті «Зоря», 28 - IV 1937 року, болгарською і українською мовами. Автора не встановлено.

49. *Частівки* (стор. 148). Записано від керівника колгоспного хорового гуртка с. Бехи, Коростенського району, Житомирської області, Михайла Артемовича Роговченка, 34 р. Записав М. П. Гайдай 4 - VI 1939 року. Ці частівки співаються в багатьох селах Коростенського району. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

50. *Колгоспні коломийки* (стор. 150). Записано в сс. Писарівці і Рахни-Польові на Вінничині. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

51. *Сталін про наших дітей* (стор. 152). Розповідь колгоспника, батька орденоносниці-п'ятисотенниці Марини Гнатенко, Василя Петровича Гнатенка, 68 р. Записав П. Гонтаренко 20-VI 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

52. *Зустріч з товаришем Сталіним* (стор. 153). Оповідання колгоспниці-орденоносниці з Новомосковського району, Дніпропетровської області, Одарки Михайлівни Тараненко. Надруковано в дніпропетровському збірнику «Хай шумить земля піснями», 1936 р., стор. 45.

53. *Пісня про Сталіна* (стор. 155). Текст і мелодію склав син селянина-колгоспника хутора Перштравень, Розважівського району, Київської області, Зіновій Іванович Водоп'янов, 24 р. Записав М. П. Гайдай 29-V 1939 р. Розкладка на двоголосий хор зроблена композитором Добровольським. Оригінальна мелодія подана у верхньому голосі. Характер мелодії пісні свідчить про надзвичайну близькість її до масових пісень професійної композиторської творчості, які й вийшли з подібних фольклорних пісенних зразків.

54. *Спасибі товаришу Сталіну* (стор. 158). Записано в с. Велика-Вісь, Ріпкинського району, Чернігівської області, від М. Ільченка 20-XI 1937 р. Надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 4, стор. 72. Автора не встановлено.

55. *Пісня про товариша Сталіна* (стор. 159). Записана від К. Стороженко в Артемівському районі, Сталінської області. Записав Г. Харченко. Надрукована в журналі «Литературный Донбасс», 1937 р., кн. 3, стор. 98. Автора не встановлено.

56. *Пісня про Сталіна* (стор. 161). Записана в с. Балківці, Фрідріхівського району, Кам'янець-Подільської області, і надрукована в газеті «Прикордонний Комунар» (Волочиськ), 3-VIII 1937 р. Ця ж пісня записана і в с. Парафіївці, Ічнянського району, Чернігівської області, від Тамари Іванівни Заїки. Записав Ф. Гарін 15-VI 1939 р. Автора не встановлено. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

57. *Пісня про сонце* (стор. 162). Склав колгоспний поет з с. Головчинець, Жмеринського району, Вінницької області, Лазар Сазонович Шпинай, 1939 р. (Див. відомості про Шпиная в 24 примітці). Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

58. *Пісня про Сталіна* (стор. 164). Записана від робітниці цеху електропостачання заводу «ЗІС» Запоріжсталі, Запорізької області, Євдокії Василівни Яворської, 19 р. Записав фонографом М. П. Гайдай 28-II 1939 р. Надрукована в журналі «Народна творчість», 1939 р., кн. 1, стор. 62. Двоголоса розкладка зроблена композитором Добровольським.

59. *Зірки з неба падали* (стор. 166). Склав робітник М. П. Басун з м. Одеси. Взято з матеріалів, зібраних редакцією Одеської обласної газети «Чорноморська Комуна».

60. *Пісня про Сталіна* (стор. 168). Записана в с. Нескучному, Вел.-Янисольського району, Сталінської області, 1937 р. Записав І. Л. Лобов (шахта № 10 «Чекіст»). Автора не встановлено. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

61. *Ой, у полі колгоспному* (стор. 170). Склав колгоспник артілі «Перемога», с. Рудий Байрак, Валківського району, Харківської області, Яків Гордійович Данильченко. Записав Юрій Гундич у червні 1939 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

62. *Вийдемо ми в чисте поле* (стор. 171). Пісню склали дівчата-колгоспниці з с. Рубань, Немирівського району, Вінницької області, Олена Потапенко, Ївга Сашко, Степанида Болух, Марина Вакуленко, Мокрина Топчій, Явдоха Болух, Оксана Іщенко, Ганна Степаненко і Марія Люта. Записав Т. Одудько. Із матеріалів, надісланих редакцією газети «Більшовицька Правда» (м. Вінниця).

63. *Біля річки на калині* (стор. 173). Склала колгоспниця, в минулому робітниця-трикотажниця, з с. Сандраки, Хмельницького району, Вінницької області, Олександра Поліщук. Це популярна в своєму селі і в сусідніх селах поетеса народного типу. Вірші і пісні вона складає не тільки усно, але й записує; її зошити ходять по руках. Записав з уст автора О. Кундзіч у червні 1939 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

64. *Ой, у саду, у садочку* (стор. 174). Пісню склав колгоспний поет Михайло Сидорович П'ятак, 1937 р. (Див. відомості про П'ятака в 33 примітці). Надрукована в збірнику «Народні пісні про радянську жінку», 1938 р., стор. 60. Ця пісня співається в багатьох місцевостях України, зокрема є запис із Васильківського району, Київської області. (Див. збірник «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 252).

65. *Слава Сталіну* (стор. 176). Склав колгоспний поет з колгоспу ім. XII партз'їзду, Руновщанської сільради, Полтавського району і області, Степан Андрійович Фесун. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

66. *Перший пролісок блакитний* (стор. 178). Записано від колгоспниці з с. Черняхова, Черняхівського району, Житомирської області, Галини Петрівни Гузовської. Записав М. П. Гайдай 31-V 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР. Другий голос цієї пісні, яка записана в одноголосному виконанні, доданий композитором Добровольським. Оригінальна фольклорна мелодія у верхньому голосі.

67. *Пісня про милого* (стор. 180). Записана в колгоспі «Червоний партизан», Ново-Айдарського району, Ворошиловградської області, 1936 р. Автора не встановлено. Надрукована в журналі «Український Фольклор»,

1937 р., кн. 2, стор. 122, 1938 р., кн. 4, стор. 97—98, та в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 260—261.

68. *Живи, любий, рідний Сталін* (стор. 182). Записано від колгоспника Д. Матвієнка в Карлівці, Полтавської області, 1937 р. Надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 48.

69. *Лани наші* (стор. 183). Записано від старика А. А. Сафронова. Із матеріалів, надісланих в Інститут Фольклору АН УРСР редакцією газети «Більшовицька Правда» (м. Вінниця).

70. *Частівки* (стор. 185). Склав колгоспник с. Красностав'я, Лугинського району, Житомирської області, Кривошиєнко, Макар Павлович. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

71. *Я складу пісню* (стор. 187). Записано від колгоспного сторожа с. Уладівки, Хмельницького району, Вінницької області, діда Арсенія Василюка, який складає пісні на різні теми місцевого життя.

У сс. Забужжя і Уладівка дід Арсеній, або, як його називають, «дід Арисей», дуже популярний своїми піснями-імпровізаціями.

Дуже шкодуючи, що не склав пісні про товариша Сталіна, він каже, що найближчими ночами, доглядаючи корoварню і ходячи по господарству, він складе таку пісню (це його творчий метод). Записав дану розповідь О. Кундзіч у червні 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

72. *Про дочку і обіцянки Сталіну* (стор. 188). Записано в с. Старосілля, району ім. Г. І. Петровського, Київської області, від колгоспниці Олени Семенівни Демченко, 53 р.,—матері орденоносниці і члена Верховних Рад СРСР і УРСР Марії Демченко. Записав П. Гонтаренко 22-VI 1939 року. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

73. *Пісня про Сталіна* (стор. 190). Записана від колективу колгоспного хорового гуртка с. Старосільці, Коростишівського району, Житомирської області. Записали М. П. Гайдай і тов. Струтинський. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР. (Порівн. з надрукованим у журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 47).

74. *Про Леніна і Сталіна* (стор. 192). Текст і мелодію записано на Українській нараді кобзарів і лірників при Інституті Фольклору АН УРСР від автора колгоспника-стахановця сопілкаря з с. Кугаївці, Чемеровецького району, Кам'янець-Подільської області, Андрія Степановича Подоляна, 65 р., під час імпровізації. Текст записав П. П. Лебідь 20-IV 1939 р. Мелодію записав Т. Ф. Онопа. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

Ця пісня — зразок коломийки. Цей жанр, властивий більше західноукраїнському фольклору, у нас зустрічається рідко. Коломийка — коротка, одно- або двострофова пісня, що типом своїм в певній мірі наближається до частівки. Часто співають коломийку до танцю, а тому вона має і інструментальний супровід. Даний зразок відходить від традиційної форми

коломийки, даючи досить розгорнену в тексті пісню. Серед тексту її виконавець часто повторював мотив коломийки, виконуючи його на сопілці.

75. *Ой, як гляну навколо* (стор. 195). Текст і мелодію склала колгоспниця колгоспу ім. Сталіна, с. Левків, Житомирської області, Настя Павлівна Іщенко. Записав М. П. Гайдай. Надруковано в збірнику «Закон нам дав великий Сталін», 1938 р., стор. 97. Співається в багатьох селах. В селі Вересах, Житомирського району і області, ця пісня співається на мотив пісні з «Веселых ребят».

76. *Про рідного Сталіна* (стор. 196). Записано в Нижньо-Сирогізському районі, Запорізької області, від колгоспного хору в 1936 р. Автора не встановлено. Див. текст, надрукований у збірнику «Народна творчість про Сталінську Конституцію», 1938 р., стор. 25—26.

77. *Зібралися козаченьки* (стор. 197). Пісня записана від колгоспника артілі ім. 8-го березня, с. Минківки, Валківського району, Харківської області, Григорія Петровича Минки. Записав Юр. Гундич у червні 1939 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

Співається і в с. Прохорівці, Канівського району, Київської області. Це відома пісня донських і кубанських козаків-колгоспників, записана в колгоспі ім. XVII партз'їзду, хутір Колодязний, Тарасівського району, Кубанської області, зі слів колгоспника П. М. Косоротова, 1937 р. (Порівн. збірник «Фольклор Дона и Кубани», Ростовское областное книгоиздательство, Ростов н/Д., 1938 р., стор. 103—104).

78. *Я тепер щаслива стала* (стор. 199). Склав колгоспник с. Локнисте, Березнянського району, Чернігівської області, Олексій Михайлович Семироз. Надруковано в збірнику «Народні пісні про радянську жінку», 1938 р., стор. 61.

79. *То не сокіл ізліта* (стор. 201). Пісню склали колгоспниці с. Рубань, Немирівського району, Вінницької області, Марина Вакуленко та Ївга Сашко. Із матеріалів, надісланих в Інститут Фольклору АН УРСР редакцією газети «Більшовицька Правда», м. Вінниця.

80. *Пісня про Сталіна* (стор. 203). Пісню склав колгоспник артілі ім. Леніна, с. Чаплі, Миколаївської області, Петро Кравченко, 65 р., 1937 р. Надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 3, стор. 47.

81. *Сталін — вождь* (стор. 204). Склала колгоспна поетеса з артілі ім. XVII партз'їзду, Миргородського району, Полтавської області, Христя Дмитрівна Литвиненко-Волторнист, 55 р., у 1938 р. (Див. 18 примітку). Надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 5—6, стор. 23—24.

82. *Колгоспні частівки* (стор. 206). Переклад з єврейської мови. Текст і мелодію склав колгоспник із Сталіндорфського району, Дніпропетровської області, М. Яновський. Надруковано в газеті «Дер Штерн», 29-I 1939 р.

83. *Наша земля* (стор. 207). Записано від колгоспників с. В.-Рогачик, В.-Лепетихського району, Запорізької області, 1937 р. Надруковано у Дніпропетровській обласній газеті «Зоря» 15-Х 1937 р. Автора не встановлено. (Порівн. з надрукованим в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 1, стор. 159).

84. *Світило* (стор. 209). Переклад з єврейської мови. Автора не встановлено. Взято із Кабінету Єврейської Культури АН УРСР.

85. *Ой, на горі цвіте мак* (стор. 211). Пісню склав Корній Степанович Музиченко з м. Краснограда, Харківської області. Записав у Красноградському районі Юр. Гундич у червні 1939 р. Із матеріалів Інституту Фольклору АН УРСР.

86. *Батьківщина моя розквітається* (стор. 213). Пісню склала колгоспна поетеса з артілі ім. XVII партз'їзду, Миргородського району, Полтавської області, Х. Д. Литвиненко-Волторнист, у 1938 р. (Див. 18 примітку). Надруковано в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 5—6, стор. 23.

87. *Ой, була війнонька та кривавая* (стор. 215). В думі змальовано розгром польських панів-інтервентів на Україні 1920 року і торжество перемоги українського народу над інтервентами. Записав С. А. Олексієнко на шахті № 8, Чулковка, Сталінського району та області, у 1937 році. Є інші варіанти цієї думи, зокрема варіант, записаний у 1936 році І. І. Потапенком на ст. Ромодан, Полтавської області, від кобзаря Остапа Кравченка, 75 р. Поданий нами текст друкувався в журналі «Український Фольклор», 1938 р., кн. 2, стор. 76.

88. *Приказки та прислів'я* (стор. 216). Зібрані в різних місцевостях УРСР. Більшість з них друкувалась у центральних, обласних і районних газетах, а також у журналі «Український Фольклор» за 1938 р.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. *В. І. Ленін.* Художник С. Єржиківський. Олія . . . . —
2. *Й. В. Сталін.* Художник І. Штільман. Олія . . . . . —
3. *Ленін на броневику.* Гобелен за ескізом художника М. Шавикіна, робота народного майстра Н. Вовк та студентів Київської школи майстрів народної творчості М. Пономаренко, К. Кузьменко, М. Глушко і М. Стародуб. 1938 р. . . . . 16 — 17
4. *Сталін на трибуні.* Гобелен за ескізом художника М. Шавикіна, робота народного майстра Н. Вовк та студентів Київської школи майстрів народної творчості Г. Денисенко, Л. Солов'яненко і Г. Малиш . . 32 — 33
5. *В. І. Ленін і Й. В. Сталін.* Кольорова вишивка роботи В. Оксенгендлер . . . . 48 — 49
6. *Й. В. Сталін і М. С. Хрущов.* Художник В. Савін. Олія 64 — 65
7. *Й. В. Сталін.* Випалювання на дереві, робота самоука В. Левіна . . . . 72 — 73
8. *Пісня тракториста.* Барельєф скульптора К. Бульдіна. Гіпс . . . . 80 — 81
9. *Танок.* Барельєф скульптора А. Дарагана. Гіпс . . . 96 — 97
10. *Виступ Й. В. Сталіна перед частинами Червоної Армії на фронті в 1919 році.* Робота робітника П. Годованика. Олія . . . . 104 — 105
11. *Й. В. Сталін.* Кольорова вишивка роботи школи майстрів народної творчості села Скопці за ескізом художника Маляренка . . . . 112 — 113
12. *Штаб Жовтня у Смольному.* Художник В. Болдирев. Олія . . . . 128 — 129
13. *Сталін, Ворошилов і Будьонний.* Випалювання на дереві, робота самоука В. Левіна . . . . 136 — 137
14. *Кремль.* Рушник, вишитий за ескізом художника А. Бушен. Робота експериментальної майстерні Укрхудожпромспілки . . . . 144 — 145
15. *Й. В. Сталін.* Барельєф скульптора І. Рика . . . . . 160 — 161
16. *Фрагмент барельєфа на пам'ятнику героям Трипілля.* Робота скульпторів Ю. Білостоцького, Г. Пивоварова і Є. Фрідмана. Гіпс. . . . . 168 — 169
17. *Тисячниці.* Ткане панно за ескізом Т. Флору, робота народного майстра Я. Лимар та студента Київської школи майстрів народної творчості Г. Оришака . . . 176 — 177

18. *В. І. Ленін і Й. В. Сталін.* Барельєф роботи робітника К. Корнеєва. Мармур . . . . 184 — 185
19. *Товариш Сталін дає вказівки товаришам Ворошилову і Будьонному під час перебування на Південно-Західному фронті.* Скульптура Мухіна. Глина . . . . 200 — 201
20. *Й. В. Сталін і К. Є. Ворошилов на параді.* Панно роботи Кролевецької школи народної творчості за ескізом художника Майорова . . . . 208 — 209
21. *Сталін і діти.* Скульптура Г. Петрашевич. Гіпс. . . . 216 — 217
22. *Й. В. Сталін на IV конференції КП(б)У.* Художник М. Азовський. Олія . . . . 240 — 241
23. *В. І. Ленін і Й. В. Сталін.* Скульптура Г. Пивоварова і Є. Фрідмана. Гіпс . . . . 248 — 249
24. *Й. В. Сталін.* Барельєф роботи майстра-самоука Петра Верни. Дерево . . . . 256 — 257
25. *Оборона Арсеналу.* Художник Ф. Сударик. Олія . . . . 272 — 273
26. *Зустріч товариша Сталіна з матір'ю.* Скульптура З. Снігір. Глина . . . . 288 — 289
27. *Й. В. Сталін.* Художник І. Бойченко. Олівець . . . . 304 — 305
28. *Декоративна ваза з гербом СРСР.* Робота Київської школи майстрів народної творчості . . . . 320 — 321
29. *Й. В. Сталін та члени Політбюро.* Робота художника-самоука В. Хітька. Олівець . . . . 336 — 337
30. *Й. В. Сталін.* Робота робітника К. Корнеєва. Гіпс . . 352 — 353
31. *Декоративна ваза з гербом УРСР.* Робота Київської школи майстрів народної творчості . . . . 368 — 369
32. *Й. В. Сталін.* Вишивка роботи В. Оксенгендлер . . . 384 — 385
33. *Й. В. Сталін.* Скульптура Ю. Білостоцького, Г. Пивоварова та Є. Фрідмана. Гіпс . . . . 400 — 401
34. *Й. В. Сталін на Південному фронті.* Художник В. Савін. Олія . . . . 416 — 417
35. *Творець Конституції Соціалізму.* Художник М. Шапошніков. Олія . . . . 432 — 433
36. *Й. В. Сталін.* Художник Є. Вербицький. Олівець . . 448 — 449
37. *Вивчають Сталінську Конституцію.* Художник М. Жеваго. Олія . . . . 464 — 465
38. *Декоративна ваза з портретом Й. В. Сталіна.* Робота П. Іванченка. Фарфор . . . . 480 — 481

ЗМІСТ

Наш рідний Сталін — поема письменників Радянської України. Заспів — М. Рильський. Розділ I — М. Бажан. II — Л. Первомайський. III — П. Тичина. IV — П. Усенко. V — С. Голованівський. VI — В. Сосюра. VII — І. Фефер (переклав з єврейської В. Сосюра). VIII — М. Ушаков (переклав з російської Л. Дмитерко). IX — Д. Гофштейн (переклав з єврейської М. Рильський). X — І. Муратов. XI — Л. Дмитерко. XII — Я. Городской (переклав з російської М. Рильський). XIII — А. Малишко. (1) * 1

I

Пісня про Сталіна (Ізза гір та зза високих) (6) 61
Ленін, Сталін і Вкраїна (7) 63
Нам тепер слава (8) 66
З нами партія і Сталін (9) 67
Сталінська народна власть України не віддасть (10) 69
Великий чоловік (11) 72
Яблуня із срібними листочками та золотими яблуками (12) 78
Правдива казка (13) 82
Казка про гірського орла (14) 84
Стоїть дуб зелений (15) 86
Слава, батьку наш, тобі! (16) 90
Пісня про Сталіна (По ленінській по дорозі) (17) 91
Бачила я сю ніч (18) 92
Пісня про любимого Сталіна (19) 94
Нас веде великий Сталін (20) 96
Пісня про Дніпрогес (21) 97
І шумить земля піснями (22) 99
Ой, чого ти, земле, молодіти стала? (23) 101
То не сокіл сизокрилий (24) 103
Пісня про нове село (25) 105
До щастя нас Сталін веде (26) 107
Ой, у лузі (27) 109
Москва (28) 112
Сталін (29) 113
П'ять чабанів (30) 114
Ой, піду я до річеньки (31) 116
Добре поживається (32) 118
Ой, щебечуть соловейки (33) 120
Закон, що дав нам мудрий Сталін (34) 121
У серцях і на знаменах Конституцію несем (35) 123
Пісня про Сталінську Конституцію (36) 125
Частівки (37) 126
Казка про мудрого чоловіка та його золотий ключик (38) 128

* Цифри в дужках біля назви означають номери приміток до даного твору.

За Сталіна голосувала (39) . . . 130
Казка про золоте перо (40) . . . 131
Пісня про Сталіна (Як сказав же Сталін слово) (41) . . . 133
Колгоспна пісня (42) . . . 135
Пісня трактористки (43) . . . 138
Сходить сонце за горою (44) . . . 139
Жити, багатіти нам (45) . . . 141
Червоне село (46) . . . 143
Весняне (47) . . . 145
Перше Травня (48) . . . 147
Частівки (49) . . . 148
Колгоспні коломийки (50) . . . 150
Сталін про наших дітей (51) . . . 152
Зустріч з товаришем Сталіним (52) . . . 153
Пісня про Сталіна (Ой, чи чуєш, Дніпре) (53) . . . 155
Спасибі товаришу Сталіну (54) . . . 158
Пісня про товариша Сталіна (55) . . . 159
Пісня про Сталіна (Як сяюче сонце) (56) . . . 161
Пісня про сонце (57) . . . 162
Пісня про Сталіна (Наш союз росте, міцніє) (58) . . . 164
Зірки з неба падали (59) . . . 166
Пісня про Сталіна (Вийду я у гай широкий) (60) . . . 168
Ой, у полі колгоспному (61) . . . 170
Вийдемо ми в чисте поле (62) . . . 171
Біля річки на калині (63) . . . 173
Ой, у саду, у садочку (64) . . . 174
Слава Сталіну (65) . . . 176
Перший пролісок блакитний (66) . . . 178
Пісня про милого (67) . . . 180
Живи, любий, рідний Сталін (68) . . . 182
Лани наші (69) . . . 183
Частівки (70) . . . 185
Я складу пісню (71) . . . 187
Про дочку і обіцянки Сталіну (72) . . . 188
Пісня про Сталіна (Наше сонце життєдайне) (73) . . . 190
Про Леніна і Сталіна (74) . . . 192
Ой, як гляну навколо (75) . . . 195
Про рідного Сталіна (76) . . . 196
Збиралися козаченьки (77) . . . 197
Я тепер щаслива стала (78) . . . 199
То не сокіл ізліта (79) . . . 201
Пісня про Сталіна (Світить місяць, світить ясний) (80) . . . 203
Сталін — вождь (81) . . . 204
Колгоспні частівки (82) . . . 206
Наша земля (83) . . . 207
Світило (84) . . . 209
Ой, на горі цвіте мак (85) . . . 211
Батьківщина моя розквітається (86) . . . 213
Ой, була війнонька та кривавая (87) . . . 215
Приказки та прислів'я (88) . . . 216

II

П. Тичина — Партія веде 225
П. Тичина — На одержання ордена 228
О. Корнійчук — В боях за Жовтень (уривок з п'єси «Правда») . 230
М. Бажан — Сталін 239
М. Бажан — Веди, учителю! 241
М. Бажан — Великий день 243
М. Бажан — Уривок з поеми «Безсмертя» 245
М. Бажан — Прапор, і сонце, і вітер 249
М. Рильський — Сталіну 252
М. Рильський — XVIII-му 253
М. Рильський — Земле моя 254
М. Рильський — Народам 255
М. Рильський — Не топтати ворожим чоботям 257
Ю. Яновський — Стара 258
В. Сосюра — Ти нас ведеш 261
В. Сосюра — Два сонця 263
В. Сосюра — За тебе 264
Д. Гофштейн — Сталін (переклав М. Зісман) 266
Д. Гофштейн — Спасибі Сталіну (переклав А. Малишко) 268
П. Панч — Сталін на Царицинському фронті (уривок з повісті «Олександр Пархоменко») 270
І. Фефер — Сталіну (авт. переклад М. Зісмана) 274
І. Фефер — Пісня про Сталіна (переклав В. Сосюра) 276
А. Малишко — Пісня про вождя 278
А. Малишко — Сталіну 280
А. Малишко — Народе мій 282
М. Миронець — Хай живе любимий, мудрий, наш великий Сталін . 284
О. Десняк — За вітчизну, за Сталіна! 287
П. Беспощадний — Пісня про щастя (переклав П. Усенко) . . . 296
П. Беспощадний — Екзамен (переклав П. Усенко) 298
Б. Бездомний — Велике слово (переклав М. Зісман) 300
Р. Брусиловський — Син (переклав Л. Єзерницький) 302
В. Бичко — Пісня про Сталіна 309
І. Вирган — Вітчизна 311
С. Воскрекасенко — Пісня 313
Х. Вайнерман — Сталіну (переклав Г. Плоткін) 315
О. Веретенченко — Найкраща пісня 321
С. Голованівський — Пісня про Сталіна 322
С. Голованівський — Парад на Червоному майдані 324
І. Гончаренко — Проводи Марії 327
Я. Городской — За Сталіна, за щастя, за народ (переклав А. Малишко) 330
П. Городецький — Сталін 332
Д. Гуменна — Над Бугом 334
С. Гордеєв — 26 червня 1938 року (переклав М. Таврійський) . . 347
Х. Гільдін — Вождь (переклав М. Бажан) 349
Л. Дмитерко — Прометей 357
Л. Дмитерко — Парад 358

Л. Дмитерко — Його ім'я 360
Л. Дмитерко — Вождь 361
М. Дубовик — Слово 362
М. Дубовик — Швачка 364
Л. Зимний — Груднева ніч (з поеми «Право людини») 365
Л. Зимний — Пісня про Південний фронт 370
М. Зісман — Перший тост 372
Г. Захаров — В Бершуеті (переклав Л. Єзерницький) 374
Л. Корнфельд — Посилка (переклав Гр. Ратц) 380
О. Копиленко — Земля 382
А. Копштейн — Курди співають 385
Я. Качура — Щастя 387
С. Крижанівський — Здрастуй, рідна Москва! 393
С. Крижанівський — Золоті ключі 395
І. Кологойда — На полюванні 398
А. Кацнельсон — Олімпіада 406
А. Кацнельсон — Сталіну 411
В. Кучер — Мішуглі 412
Ю. Карський — Йосиф Сталін 422
О. Левада — Весняна поема 424
Т. Масенко — Прохання дочки 427
М. Мішалов — Люблю я сад 428
І. Нехода — Славі бути, щастю бути!.. 429
М. Нагнибіда — Тут працював Сталін 431
М. Нагнибіда — Іван Бусляр 433
Л. Первомайський — Пісня про західний кордон 435
Л. Первомайський — Дума 437
Л. Первомайський — Горі, 27 грудня 1937 року 440
Л. Первомайський — Людське ім'я 443
М. Пригара — У горах 445
Г. Плоткін — Про батька народного 450
А. Портенко — Готові ми до бою 452
Б. Палійчук — У Кремлі (переклав М. Зісман) 454
Л. Рєзнік — Пісня про Сталіна (переклав А. Копштейн) 459
Н. Рибак — Кахівський плацдарм 461
В. Свідзінський — Сталіну 467
С. Скляренко — Зустріч (розділ з роману «Польський фронт») . . 468
М. Стельмах — Пісня 474
П. Усенко — Пісня горців 475
П. Усенко — Герої славою повиті... 477
М. Ушаков — Ленін (переклав М. Зісман) 479
М. Хащеватський — Сад (переклала М. Пригара) 481
М. Хащеватський — Будинок у Горі, де народився Сталін . . . 483
А. Шмигельський — Голосом серця 484
М. Шехтер — Вождь (переклав М. Зісман) 485
М. Шаповал — Пісня про рідного Сталіна 486
Примітки 489
Список ілюстрацій 503

Фольклорний матеріал для збірника „Великому Сталіну—народ квітучої України“ зібрав і підготував до друку Інститут Фольклору Академії Наук УРСР

Відповідальні за випуск
Ю. Кобелецький, І. Кологойда

Художник
А. Середа

Художній редактор
Н. Косой

Літературний редактор
А. Хуторян

Музикальний редактор
М. Грінченко

В добиранні текстів брали участь
П. Вільховий, П. Лебідь

В орнаментуванні книги брали участь
В. Павленко, П. Глущенко

Керівництво виробництвом видання та технічна редакція
Й. Письменний

Технічні керівники
Я. Бронштейн і С. Білонінь

Відповідальні коректори
В. Вороніна і Є. Цирланова

Видання надруковано в друкарні Держлітвидаву України ім. М. В. Фрунзе — Харків

Кольорові репродукції надруковано на фабриці художнього друку „Мистецтво“ — Харків

Однотонні репродукції мецо-тинто надруковано в друкарні ім. В. І. Леніна — Київ

Суперобкладинка та шмуцтитули надруковано в друкарні Держполітвидаву — Київ

Мідні штампи для оправи виготовлено на 8-й поліграфічній фабриці УПТ — Харків

Папір для тексту Красновишерського целюлозо-паперового комбінату ім. Менжінського

Папір для кольорових репродукцій фабрики „Госзнак“ — Ленінград

Папір для однотонних репродукцій фабрики ім. Володарського — Ленінград

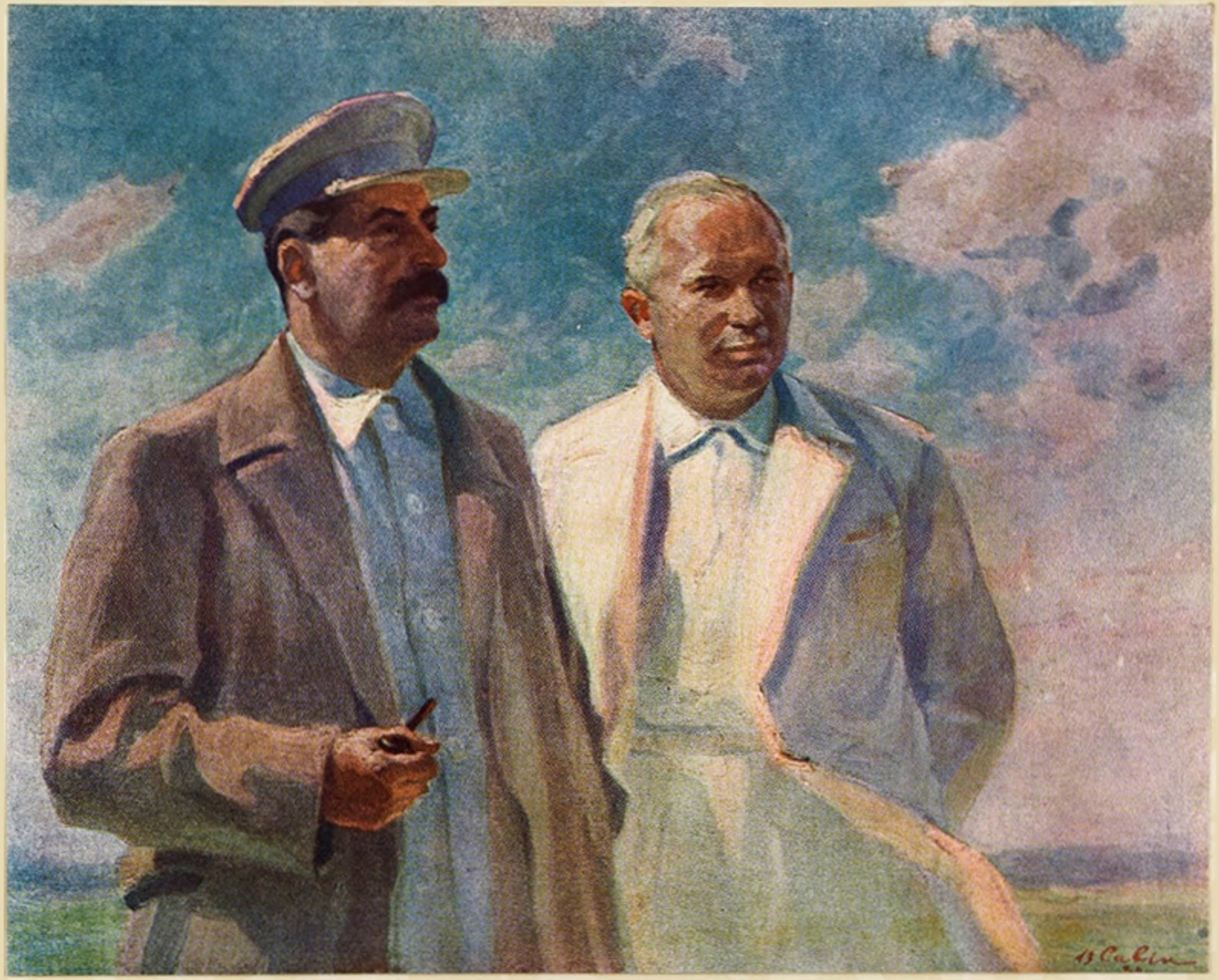
Видання № 947. Уповноважений Головліту 5138. Пап. форм. 82 × 108 — 64 кг. Зам. № 703. Тираж 10.000. 65 друк. арк. 14 кольорових та 24 однотонних репродукцій. Здано в роботу 19-VIII-39 р. Підписано до друку 1-XI-39 р








1938





Володимир Сосюра

ЗА ТЕБЕ

Од синіх тундр і від тайги,
од гір, копалень і заводів,
де праця спів щодня заводить,
як море б'ється в береги,

і од степів, і міст шумливих,
од кораблів і поїздів —
скрізь подає, з усіх кінців,
за тебе голос край щасливий.

За тебе, Сталін! Нетра й хащі
ти обертаєш на сади,
наш вождь безсмертно-молодий,
наш друг чудесний і найкращий.

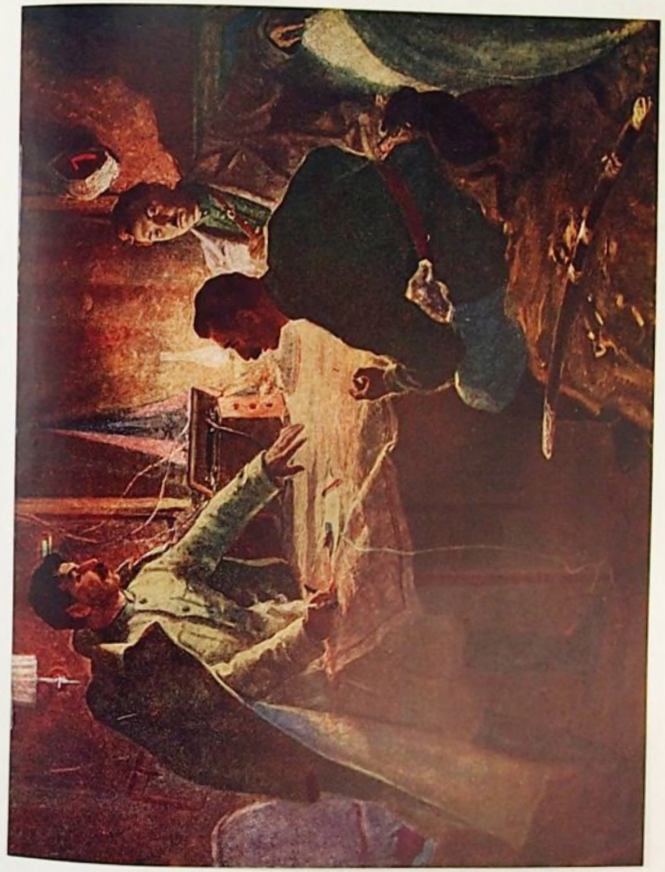
Твоїм ім'ям шумує поле,
пливуть небесні кораблі.
Ні, не було іще ніколи
такого щастя на землі.

Це ти нам дав його. З тобою
прийшли ми в сонячні ці дні,
що наші прадіди з жагою
могли лиш бачити у сні.

З твоїм ім'ям, що сонцем гріє,
змели ми в море орди злі.
Це ти здійснив найкращі мрії
людей найкращих на землі.

Нехай про тебе спів наш лине,
як повесні шумує сад,
в Верховну Раду батьківщини
наш зореносний кандидат!

Наш зоресяйний! Грає небо:
там з літаків ім'я твоє.
За тебе, рідний наш, за тебе
вітчизна голос подає.












Тебе т. Сталин - любимому вождю и учителю трудящихся всего мира
посвящаю свой первый творческий труд самоучки
Н.Левин

















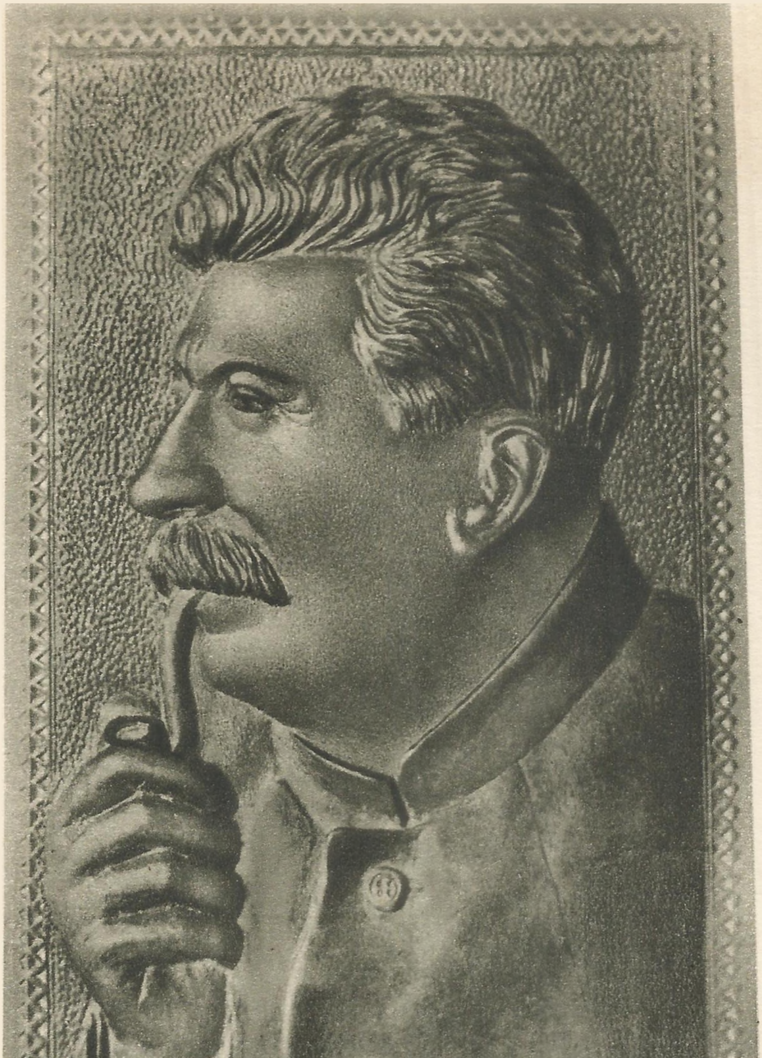

МЕНЕ СТАЛІН РІДНИЙ ВЧИВ. ЩОБ ІШЛА Я В КОЛЕКТИВ.
БІЛЬШЕ ТИСЯЧІ ЦЕНТНЕРІВ! УРОДИВ МЕНІ ГЕКТАР
БУРЯК БІЛИЙ ТА ПРОЗОРИЙ. НЕ БУРЯК — САМИЙ ЯНТАР!
БУЙНИЙ, ПИШНИЙ. ГУСТИЙ ЛИСТ — БІЛЬШОВИЦЬКИЙ
В МЕНЕ ХИСТ В МЕНЕ ХИСТ!
ГУЧНА СЛАВА ХАЙ ЛУНА, Я В КРАЇНІ НЕ ОДНА, НЕ ОДНА.






СССР







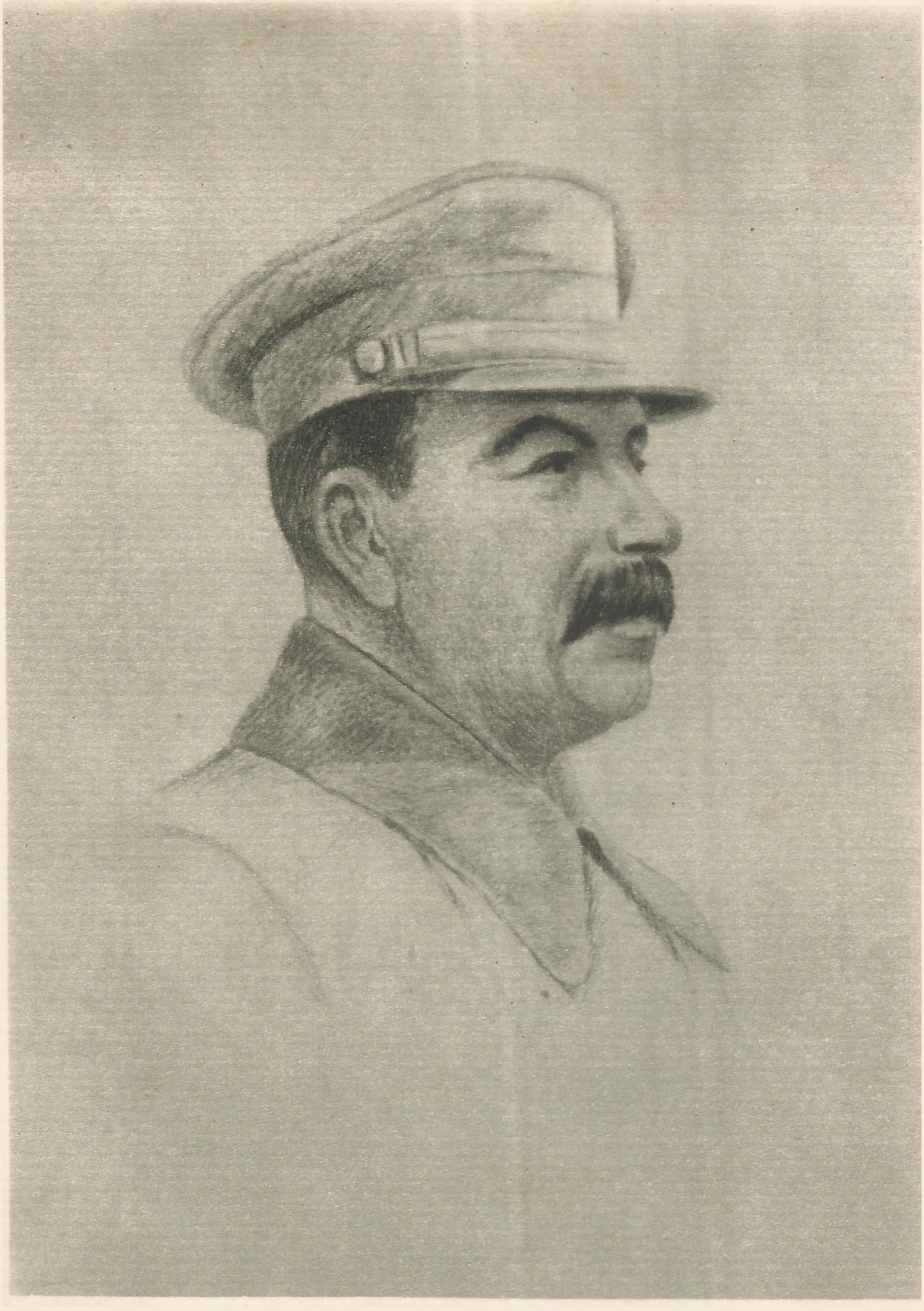



ПРОЛЕТАРИИ


1938




УРСР

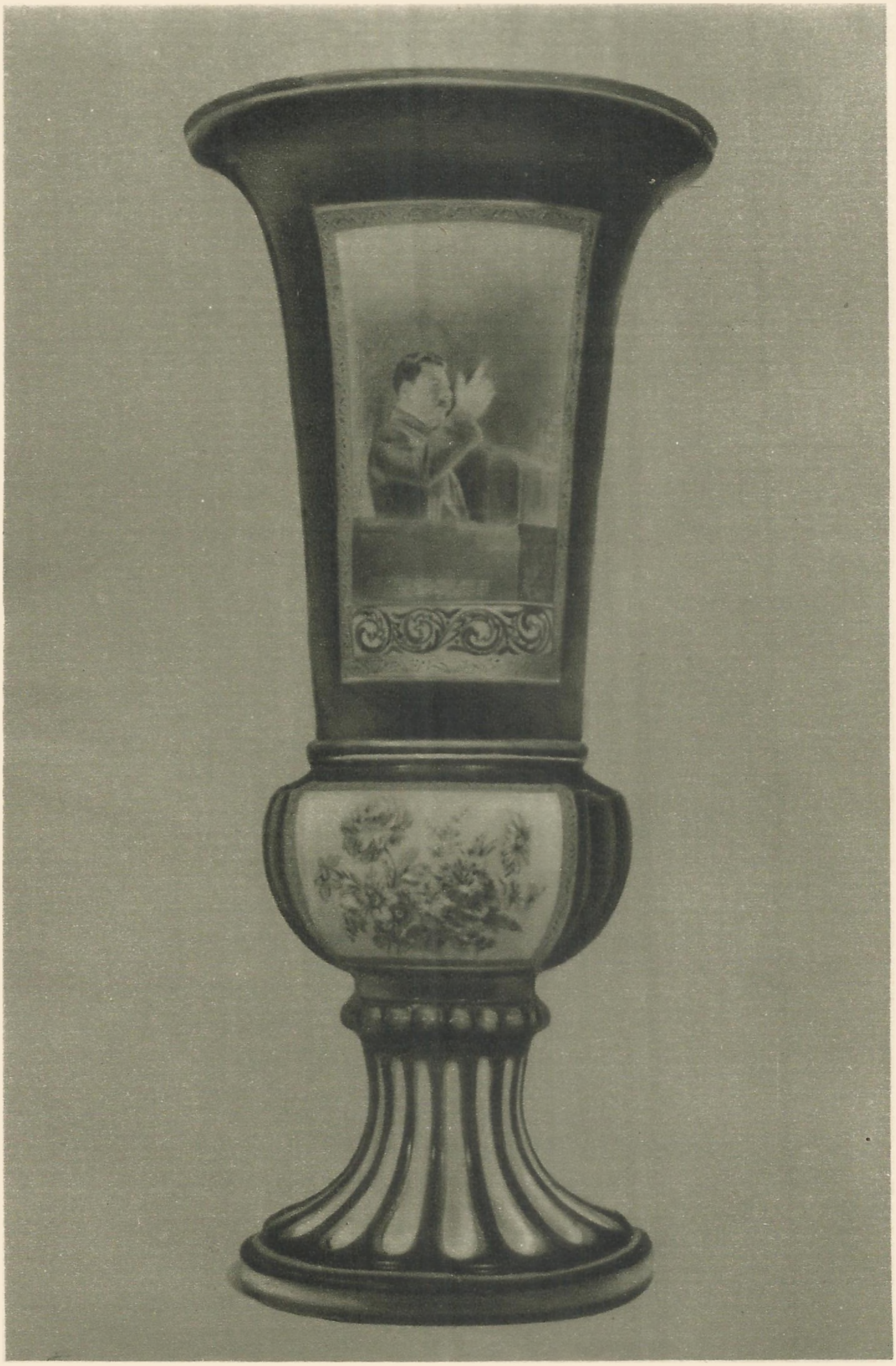









ВІСТІ



Ціна 35 коп.

ВЕЛИКОМУ
СТАЛІНУ
НАРОД
КВІТУЧОЇ
УКРАЇНИ